

T.C.
MANİSA CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ
MALİYE ANABİLİM DALI
MALİYE TEORİSİ PROGRAMI

KAMU HARCAMASI OLARAK EĞİTİM HARCAMALARI VE
FİNANSMANI: TÜRKİYE OECD ÜLKELERİ
KARŞILAŞTIRMASI

Nurfidan AYKUT

Prof. Dr. Tülin CANBAY

MANİSA- 2019

TEZ SAVUNMA SINAV TUTANAĞI

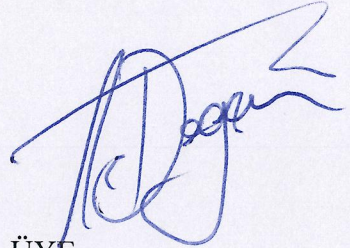
Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü 16/04/2019 tarih ve 13/22 sayılı toplantısında oluşturulan jürimiz tarafından "Manisa Celal Bayar Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliğinin 9. Maddesi" uyarınca Enstitümüz Maliye Anabilim Dalı Maliye Teorisi Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencisi Nurfidan AYKUT; "**Kamu Harcaması Olarak Eğitim Harcamaları ve Finansmanı: Türkiye OECD Ülkeleri Karşılaştırması**" konulu tezi incelenmiş ve aday 06.05.2019 tarihinde saat 10:30'da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra 20 dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anabilim dallarından jüri üyelerine sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin,

BAŞARILI olduğuna OY BİRLİĞİ
DÜZELTME yapılmasına * OY ÇOKLUĞU
RED edilmesine ** ile karar verilmiştir.

ÜYE
Dr. Dr. Üyesi Pelin MASTAR ÖZCAN

BAŞKAN
Prof. Dr. Tulin CANBAY

ÜYE
Dr. Dr. Alper DOĞAN

<u>Evet</u>	<u>Hayır</u>
☐	☐
Tez, burs, ödül veya Teşvik programına (Tüba, Fullbright vb.) aday olabilir.	
☐	☐
Tez, mutlaka basılmalıdır.	
☐	☐
Tez, mevcut haliyle basılmalıdır.	
☐	☐
Tez, gözden geçirildikten sonra basılmalıdır.	
☒	☐
Tez, basımı gereksizdir.	
☐	☐

* Bu halde adaya 3 ay süre verilir. İkinci tez savunma sınavında da başarısız olan öğrencinin Enstitü ile ilişkisi kesilir.
** Bu halde adayın Enstitü ile ilişkisi kesilir.

Hazırlayan
Enstitü Sekreteri

Onaylayan
Enstitü Müdürü

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “Kamu Harcaması Olarak Eğitim Harcamaları ve Finansmanı: Türkiye OECD Ülkeleri Karşılaştırması” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin bibliyografyada gösterilen eserlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

04/ 04/ 2019

Nurfidan AYKUT

ÖZET

**KAMU HARCAMASI OLARAK EĞİTİM HARCAMALARI VE
FİNANSMANI: TÜRKİYE OECD ÜLKELERİ KARŞILAŞTIRMASI**

Ülke ekonomilerinde süregelen bir artış izleyen kamu harcamaları, ekonomide kamusal alan büyüklüğünü beraberinde getirmiştir. Kamu harcamalarının çok büyük bir payını oluşturan eğitim harcamaları ise, artış eğilimini daha da tetiklemektedir. Eğitim bir ülkenin olmazsa olmazıdır. Ekonomik gelişim ve ilerleme teknoloji ile sağlanmakta, teknolojik gelişim için ise eğitim şart olmaktadır. Eğitim ve teknoloji sarmalında, eğitim için gerçekleştirilmesi gereken harcamaların sonu gelmemektedir. Bu noktada gerçekleştirilen ve gerçekleştirilmesi gereken eğitim harcamalarının finansmanı gündeme gelmektedir.

Bu tez çalışmasında; kamu harcamaları kavramı, eğitim hizmeti ve eğitim harcamaları kavramları, eğitim harcamalarının finansmanı OECD ülkeleri ve Türkiye açısından kıyaslamalı şekilde ele alınmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kamu Harcamaları, Eğitim Hizmeti, Eğitim Harcamaları, Eğitim Harcamalarının Finansmanı, OECD Ülkelerinde Eğitim Harcamaları, OECD Ülkelerinde Eğitim Harcamalarının Finansmanı

ABSTRACT

EDUCATION EXPENDITURES AS PUBLIC EXPENDITURE AND FINANCING – A COMPARISON OF TURKEY WITH OECD COUNTRIES

Public expenditures having been constantly rising in national economies have brought the expansion of public space in economy with them. Education expenditures forming a major share of public expenditures trigger the inclination to rise even more. Education is a must of a country. Economic development and Progress are provided through technology and education is inevitable for technological development. There is no end to the expenditures that have to be made for education within the spiral of education and technology. At this point, the financing of the education expenditures made and to be made come to the agenda.

In this thesis study, the notion of public expenditures, the concepts of education service and education expenditures and the financing of education expenditures are addressed comparatively in terms of OECD Countries and Turkey.

Keywords: Public Expenditures, Education Service, Education Expenditures, The Financing of Education Expenditures, Education Expenditures in OECD Countries, The Financing of Education Expenditures in OECD Countries

TEŞEKKÜR

Lisans ve lisansüstü öğrenim hayatımda akademik desteğini hiçbir zaman eksik etmeyen ve maliye bölümünde başarıya ulaşarak, bölüm birinciliği almama vesile olan değerli hocam Sayın Manisa Celal Bayar Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Ahmet Kemal ÇELEBİ'ye,

Lisans öğrenimimde her daim örnek aldığım, lisansüstü eğitim sürecimde maddi ve manevi yönden her zaman destek olan, tecrübeleri ile yol gösteren, tanışmaktan dolayı büyük onur ve mutluluk duyduğum değerli danışman hocam Sayın Prof. Dr. Tülin CANBAY'a,

Tez hazırlık aşamasında gerekli kaynakların teminini sağlamama aracılık eden Manisa Celal Bayar Üniversitesi Kütüphanesi, Manisa Halk Kütüphanesi ve Balıkesir Halk Kütüphanesi çalışanlarına,

Hayatımın her aşamasında olduğu gibi; beni bu süreçte destekleyen ve varlıkları bana her zaman güç veren sevgili aileme, en içten dileklerle teşekkür ederim.

Nurfidan AYKUT
Manisa, 2019

**KAMU HARCAMASI OLARAK EĞİTİM HARCAMALARI VE
FİNANSMANI: TÜRKİYE OECD ÜLKELERİ KARILAŞTIRMASI**

İçindekiler

ÖZET	iv
ABSTRACT	v
TEŞEKKÜR	vi
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	xiii
TABLolar LİSTESİ	xv
GRAFİKLER LİSTESİ	xviii
ŞEKİLLER LİSTESİ	xix
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KAMU HARCAMALARI KAPSAMINDA EĞİTİM HARCAMALARI

I- KAMU HARCAMALARI İLE İLGİLİ GENEL AÇIKLAMALAR	3
A- Kamu Harcamalarının Niteliği	3
B- Kamu Harcamalarının Tanımı	4
1-Dar Anlamda Kamu Harcamaları	6
2- Geniş Anlamda Kamu Harcamaları	6
II- KAMU HARCAMALARININ SINIFLANDIRILMASI	8
A- İdari Sınıflandırma	10
1- Organik Sınıflandırma	10
2- Fonksiyonel Sınıflandırma	12
B- Bilimsel Sınıflandırma	14
1- Reel Harcamalar - Transfer Harcamaları	15
a- Reel Harcamalar	15
b- Transfer Harcamaları	16
2- Cari Harcamalar - Yatırım Harcamaları	17
a-Cari Harcamalar.....	18
b- Yatırım Harcamaları	18

3- Verimli Harcamalar- Verimsiz Harcamalar	20
III- KAMU HARCAMALARININ ETKİLERİ	21
A- Kamu Harcamalarının Fiyatlar Genel Düzeyi Üzerindeki Etkileri	21
B- Kamu Harcamalarının İstihdam ve Üretim Üzerindeki Etkileri	22
C- Kamu Harcamalarının Gelir Dağılımı Üzerindeki Etkileri	23
D- Kamu Harcamalarının Ekonomik Büyüme ve Kalkınma Üzerindeki Etkileri	24
IV- EĞİTİM HİZMETİNİN KAMUSAL YÖNÜ VE EĞİTİM HARCAMALARI	25
A- Eğitim Hizmetinin Kamusal Yönü	26
1- Eğitimin Kamusal Niteliği	26
a- Yarı Kamusal Mal ve Hizmet Olarak Eğitim	27
b- Erdemli Mal ve Hizmet Olarak Eğitim	28
c- Dışsal Ekonomiler Olarak Eğitim	29
2- Eğitime Devlet Müdahalesi	30
a- Eğitimde Dışsallıkların Yaygınlaştırılması Amacıyla Eğitime Devlet Müdahalesi	30
b- Eğitimde Fırsat Eşitliğinin Sağlanması Amacıyla Eğitime Devlet Müdahalesi	33
B- Eğitim Harcamaları	34
1- Eğitim Harcamalarının Niteliği	34
2- Eğitim Harcamalarının Sınıflandırılması	35
3- Türkiye’ de Kamu Harcamaları İçerisinde Eğitim Harcamalarının Payı.....	38

İKİNCİ BÖLÜM

EĞİTİM HİZMETİ VE TÜRKİYE DURUM ANALİZİ

I- EĞİTİM HİZMETİ VE ÖNEMİ	41
A- Eğitim Hizmetinin Tanımı ve Niteliği	42
B- Eğitim Hizmetinin Amacı	44
C- Eğitim Hizmetinin Önemi	45
D- Eğitim Hizmetine Küreselleşmenin Etkileri	45
II- EĞİTİM HİZMETİNİN FAYDA VE MALİYETLERİ	46

A- Eğitim Hizmetinin Faydaları	49
1-Eğitim Hizmetinin Bireysel Faydaları	49
2- Eğitim Hizmetinin Toplumsal Faydaları	50
B- Eğitim Hizmetinin Maliyetleri	51
1-Eğitim Hizmetinin Birim Maliyeti	52
2-Eğitim Hizmetinin Toplam Maliyeti	52
3-Eğitim Hizmetinin Fırsat Maliyeti	53
III- EĞİTİMDE HİZMET KALİTESİ	53
A- Eğitim Hizmetinde Kalite Kavramı	54
B- Eğitim Hizmetinde Toplam Kalite Anlayışı	55
IV- TÜRKİYE’DE EĞİTİM HİZMETİ: DURUM ANALİZİ	57
A- OECD Ülkelerinin Yaş Gruplarına Göre Okullaşma Oranları Bakımından Dinamik Analizi	57
1- OECD Ülkelerinde Okullaşma Oranlarının Analizi	58
2- OECD Ülkelerinde Okullaşma Oranlarındaki Eğilimin Analizi	60
B- Türkiye’nin Okullaşma Oranı, Öğrenci Sayısı, Öğretmen Sayısı ile Farklı Eğitim Düzeyleri ve Eğitim Türleri Bakımından Dinamik Analizi 	63
1- Türkiye’nin Okullaşma Oranı, Öğrenci Sayısı ve Öğretmen Sayısı Bakımından Analizi	63
a- Türkiye’ de Farklı Eğitim Düzeylerinde Okullaşma Oranının Analizi	63
b- Türkiye’ de Farklı Eğitim Düzeylerinde Öğrenci Sayısının Analizi ..	66
c- Türkiye’ de Farklı Eğitim Düzeylerinde Öğretmen Sayısının Analizi	70
2- Türkiye’nin Farklı Eğitim Düzeyleri ve Eğitim Türleri Bakımından Analizi	74
a- Okul Öncesi Eğitimde Okullaşma Oranı, Okul Sayısı, Öğrenci Sayısı ve Öğretmen Sayısının Analizi	74
i- Okul Öncesi Eğitimde Okullaşma Oranının Analizi.....	74
ii- Resmi Okul Öncesi Eğitimde Okul Sayısı, Öğrenci Sayısı ve Öğretmen Sayısının Analizi	76
iii- Özel Okul Öncesi Eğitimde Okul Sayısı, Öğrenci Sayısı ve Öğretmen Sayısının Analizi	77

b- İlkokul ve Ortaokul Eğitiminde Okul Sayısı, Öğrenci Sayısı ve Öğretmen Sayısının Analizi	78
i- Resmi İlkokul ve Resmi Ortaokul Eğitiminde Okul Sayısı, Öğrenci Sayısı ve Öğretmen Sayısının Analizi	79
ii- Özel İlkokul ve Özel Ortaokul Eğitiminde Okul Sayısı, Öğrenci Sayısı ve Öğretmen Sayısının Analizi	80
iii- Özel Ortaöğretim Eğitiminde Okul Sayısı, Öğrenci Sayısı ve Öğretmen Sayısının Analizi	81
3- Türkiye'nin Eğitim Kurumu Kademeleri ve Eğitim Kurumu Türleri Bakımından Analizi	83
a- Eğitim Kurumlarının Kademelerine Göre Okul Sayısı, Öğrenci Sayısı, Öğretmen Sayısı ve Derslik Sayısının Analizi	84
b- Eğitim Kurumlarının Türlerine Göre Okul Sayısı, Öğrenci Sayısı, Öğretmen Sayısı ve Derslik Sayısının Analizi	86
i- Okul Öncesi Eğitim Düzeyinde Eğitim Kurumlarının Türlerine Göre Analizi	86
ii- İlkokul Eğitimi Düzeyinde Eğitim Kurumlarının Türlerine Göre Analizi	88
iii- Ortaokul Eğitimi Düzeyinde Eğitim Kurumlarının Türlerine Göre Analizi	90
C- Türkiye'de Eğitim Hizmetinin Statik Analizi	92
1- Eğitim Hizmetlerinde Yaşanan Sorunların Analizi	92
2- Nüfusun Tamamlanan Eğitim Düzeyi ve Toplumsal Cinsiyete Göre Analizi	95
3- Eğitim Hizmetinde Türkiye'de Kadının Statüsünün Analizi	97

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KAMU EĞİTİM HARCAMALARININ FİNANSMANININ TÜRKİYE VE OECD ÜLKELERİ AÇISINDAN KARILAŞTIRMASI

I- EĞİTİM HARCAMALARININ FİNANSMANI	100
A- Eğitim Harcamaları Finansmanının Tanımı ve Niteliği	100
B- Eğitim Harcamaları Finansmanının Önemi	101
II- EĞİTİM HARCAMALARININ FİNANSMAN YÖNTEMLERİ	102

A- Eğitim Harcamaları Kapsamında Türkiye’de Kullanılan Finansman Yöntemleri	103
1- Eğitim Harcamaları Kapsamında Türkiye’de Kamu Tarafından Kullanılan Finansman Yöntemleri	105
a- Doğrudan Finansman	105
b- Kısmi Finansman	106
c- Dolaylı Finansman.....	106
2- Eğitim Harcamaları Kapsamında Türkiye’de Özel Sektör Tarafından Kullanılan Finansman Yöntemleri.....	107
a- Sözleşme Yöntemi	107
b- Kupon Yöntemi	108
c- Anlaşmalı Okullar Yöntemi	108
B- Eğitim Harcamaları Kapsamında OECD Ülkelerinde Kullanılan Finansman Yöntemleri	108
III- EĞİTİM HARCAMALARININ FİNANSMANINDA İHTİYAÇLAR VE GELİŞMELER	110
A- Eğitim Harcamalarının Finansmanı ve Kıt Kaynaklar	111
1- Eğitim Harcamalarının Finansman Şekli ile İlişkisi.....	112
2- Eğitim Hizmetinin Finansman Zorluğu: Kıt Kaynaklar	113
B- Eğitim Harcamalarının Finansmanında Yaklaşımlar ve Stratejik Öncelikler	114
1- Eğitim Harcamalarının Finansmanında Çeşitli Yaklaşımlar	115
2- Eğitim Harcamalarının Finansmanında Stratejik Öncelikler	117
C- Yükseköğretimde Eğitim Harcamalarında Kamu Kesimi Finansmanı	119
VI- EĞİTİM HARCAMALARININ TÜRKİYE VE OECD ÜLKELERİ AÇISINDAN KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ	120
A- Türkiye ve OECD Ülkelerinde Öğrenci Başına Gerçekleştirilen Eğitim Harcamalarının Analizi	122
1- Türkiye ve OECD Ülkelerinde Yükseköğretim Öncesi Eğitim Seviyelerinde Öğrenci Başına Gerçekleştirilen Eğitim Harcamalarının Analizi	125
2- Türkiye ve OECD Ülkelerinde Yükseköğretim Eğitimi Seviyesinde Öğrenci Başına Gerçekleştirilen Eğitim Harcamalarının Analizi	127

B- Türkiye ve OECD Ülkelerinde Eğitim Kurumları Tarafından Gerçekleştirilen Eğitim Harcamalarının Analizi	130
1- Türkiye ve OECD Ülkelerinde Eğitim Kurumları Tarafından Gerçekleştirilen Eğitim Harcamalarının GSYH'ye Oranının Analizi	133
2- Türkiye ve OECD Ülkelerinde Eğitim Düzeylerine Göre Eğitim Kurumları Tarafından Gerçekleştirilen Eğitim Harcamalarının Analiz	135
V- EĞİTİM HARCAMALARI FİNANSMANININ TÜRKİYE VE OECD ÜLKELERİ AÇISINDAN KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ	139
A- Eğitim Harcamalarının GSYH ve Toplam Harcamalar İçerisindeki Payının Analizi	139
1- Toplam Kamu Eğitim Harcamalarının Analizi.....	139
2- Toplam Kamu Eğitim Harcamalarının OECD Ortalaması Olarak Analizi.....	141
3- Cari Eğitim Harcamalarının Analizi	142
B- Eğitim Harcamalarında Öğrenci ve Ailelere Düşen Finansman Yükünün Analizi.....	145
1- Eğitimde Öğretmen Maaşlarının Finansmanının Analizi	145
2-Eğitimin Erken Çocukluk Döneminde Finansmanın Analizi	148
C- Eğitim ve Öğretim Kurumlarının Eğitim Harcamalarının Finansmanın Analizi	150
1- Eğitim ve Öğretim Kurumlarının Kamusal ve Özel Kaynaklarla Finansmanının Analizi	150
2- Eğitim ve Öğretim Kurumlarının Ayrıştırılmış Kamusal ve Özel Kaynaklarla Finansmanının Analizi	153
D- Eğitim ve Öğretim Kurumlarının Eğitim Harcamalarının Finansmanında Değişim Endeksinin Analizi	155
1-Yükseköğretim Öncesi Eğitim ve Öğretim Kurumlarının Finansmanında Değişim Endeksinin Analizi	156
2- Yükseköğretim Eğitim ve Öğretim Kurumlarının Finansmanında Değişim Endeksinin Analizi	158
E- Kamu Eğitim Harcamaları ve Bu Harcamaların Finansmanında Denetim, Verimlilik ve Etkinlik	162
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	168
KAYNAKÇA	181

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

ABD	Amerika Birleşik Devletleri
ABS	Analitik Bütçe Sınıflandırması
AÇSHB	Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı
ADNKS	Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi
AÖF	Açık öğretim Fakültesi
AR-GE	Araştırma ve Geliştirme
CERI	Centre for Educational Research and Innovation (Eğitim Araştırma ve Yenilik Merkezi)
Cum.	Cumhuriyet
Çev.	Çeviren
Değ.	Değişim
Der.	Derleyen
DPT	Devlet Planlama Teşkilatı
ECEC	Enrolment Rates in Childhood Education and Care (Erken Çocukluk Eğitimi ve Bakımı)
EDPC	Engineering Department Postdoc Committee (Eğitim Politikaları Komitesi)
End.	Endeks
Eng.	Engelli
ESA 95	European System of Integrated Economic Accounts (Avrupa Hesaplar Sistemi)
Fed.	Federasyon
G.M.	Genel Müdürlük
GSMH	Gayri Safi Milli Hâsıla
GSYH	Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla
Hiz.	Hizmet
IMF	International Monetary Fund (Uluslararası Para Fonu)
INES	International Nuclear Events Scale (Uluslararası Eğitim Sistemleri Göstergeleri)
İİBF	İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
İK	İş Kanunu
İlköğr.	İlköğretim

Kay.	Kaynak
KİT	Kamu İktisadi Teşebbüsü
KMYKK	Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu
KKTC	Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
LSO AĞI	İş Gücü Piyasası ve Sosyal Sonuçlarına İlişkin Veri Toplama ve Geliştirme Ağı
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
Mer.	Merkez
MG	Milli Gelir
MTO	Mesleki Teknik Ortaöğretim
MÜSİAD	Müstakil Sanayici ve İşadamları Derneği
NESLI	INES Sistem Düzeyindeki Bilgiler Çalışma Grubu Ağı
OECD	Organization for Economic Cooperation and Development (İktisadi İşbirliği ve Gelişme Teşkilatı)
Ort.	Ortalama
PISA	Programme for International Student Assessment (Uluslararası Öğrenci Başarısını Değerlendirme Politikası)
SBE	Sosyal Bilimler Enstitüsü
SGK	Sosyal Güvenlik Kurumu
T.C.	Türkiye Cumhuriyeti
TKY	Toplam Kalite Yönetimi (Yaklaşımı)
TSKB	Türkiye Sınai Kalkınma Bankası
TÜBİTAK	Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
Uyg.	Uygulama
YÖK	Yüksek Öğrenim Kurulu
WP	Working Party (Üst Çalışma Grubu)

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1. Kamu Harcamalarının Farklı Özelliklerine Göre Sınıflandırılması.....	5
Tablo 2. Eğitim Dolayısıyla Meydana Gelen Olumlu Dışsallıklar	31
Tablo 3. Eğitim Harcamalarının Sınıflandırılması (Türkiye).....	36
Tablo 4. Eğitim Harcamalarının Sınıflandırılması (OECD).....	37
Tablo 5. Fonksiyonel Sınıflandırmaya Göre Merkezi Yönetim Bütçe Giderleri (Bin TL) (2010- 2017)	39
Tablo 6. Eğitim Hizmetinin Bireysel ve Toplumsal Açından Fayda ve Maliyetleri ...	48
Tablo 7. Yaşa Göre Erken Çocukluk Eğitimi ve Bakımında ve İlköğretimde Okullaşma Oranları (%) (2016)	59
Tablo 8. Yaşa Göre Erken Çocukluk Eğitimi ve Bakımında ve İlköğretimde Okullaşma Oranlarındaki Eğilimler (%) (2005, 2010, 2015, 2016)	61
Tablo 9. Türkiye’ de İlköğretim, Ortaöğretim ve Yükseköğretim Seviyelerinde Okullaşma Oranları (Net) (%) (1997- 2014)	64
Tablo 10. Türkiye’ de Okul Öncesi Eğitim, İlköğretim, Genel Ortaöğretim ve Mesleki Teknik Ortaöğretim Seviyelerinde Öğrenci Sayıları (Bin Kişi) (2003- 2014)	66
Tablo 11. Genel Ortaöğretim ve Mesleki ve Teknik Ortaöğretimde Öğrenci Sayıları (Bin Kişi) (1997- 2011)	68
Tablo 12. Türkiye’ de Okul Öncesi Eğitim, İlköğretim, Genel Ortaöğretim ve Mesleki Teknik Ortaöğretim Seviyelerinde Öğretmen Sayıları (Bin Kişi) (2003- 2014)	70
Tablo 13. Kamu Sektöründe 9/1 Kademesinde Bulunan Net Öğretmen Maaşları ve Dolar Kuru Karşılığı (2002- 2018)	72
Tablo 14. Okul Öncesi Eğitim Hizmetinde Yaş Kriterine Göre Okullaşma Oranları (%) (2011- 2017)	75
Tablo 15. Resmi Okul Öncesi Eğitim Hizmetinde Okul, Öğrenci ve Öğretmen Sayıları (Bin Kişi) (2011- 2017)	76
Tablo 16. Özel Okul Öncesi Eğitim Hizmetinde Okul, Öğrenci ve Öğretmen Sayıları (Bin Kişi) (2011- 2017)	78
Tablo 17. Resmi İlkokul ve Resmi Ortaokul Eğitim Hizmetlerinde Okul Sayısı, Öğrenci Sayısı ve Öğretmen Sayısı (Bin Kişi) (2012- 2017)	79

Tablo 18. Özel İlkokul ve Özel Ortaokul Eğitim Hizmetleinde Okul Sayısı, Öğrenci Sayısı ve Öğretmen Sayısı (Bin Kişi) (2012- 2017)	80
Tablo 19. Özel Ortaöğretim Eğitim Seviyesinde Okul Sayısı, Öğrenci Sayısı ve Öğretmen Sayısı (Bin Kişi) (2011- 2017)	81
Tablo 20. Eğitim Kurumlarının Kademelere Göre Okul, Öğrenci, Öğretmen ve Derslik Sayısı (2017/ 18 Öğretim Yılı).....	85
Tablo 21. Okul Öncesi Eğitim Kurumlarının Türlerine Göre Okul, Öğrenci, Öğretmen ve Derslik Sayısı (2017/ 18 Öğretim Yılı).....	87
Tablo 22. İlkokullarda Okul Türlerine Göre Okul, Öğrenci, Öğretmen ve Derslik Sayısı (2017/ 18 Öğretim Yılı).....	89
Tablo 23. Ortaokullarda Okul Türlerine Göre Okul, Öğrenci, Öğretmen ve Derslik Sayısı (2017/ 18 Öğretim Yılı).....	91
Tablo 24. Eğitim Hizmetlerinde Yaşanan Sorunlar (%) (2016, 2017)	93
Tablo 25. Eğitim Hizmetlerinde En Fazla Yaşanan İlk Beş Sorun (%) (2016).....	94
Tablo 26. Tamamlanan Eğitim Düzeyi ve Toplumsal Cinsiyete Göre Nüfus (6+ Yaş) (Bin Kişi) (2017)	96
Tablo 27. Cinsiyete Göre Yükseköğretimde Eğitim Gören Öğrenci Sayısı (Ocak 2019)	98
Tablo 28. Seçili Bazı OECD Ülkelerinde Eğitim Finansmanı Türleri	109
Tablo 29. Çeşitli Eğitim Finansmanı Yaklaşımlarının Gerekçeleri ve Sınırlılıkları	116
Tablo 30. Finansman Konusunda Ulusal Stratejik Öncelikler	117
Tablo 31. Yükseköğretim Öncesi Eğitim Düzeylerine Göre Eğitim Kurumlarının Öğrenci Başına Harcama Değişimi (Değişim Endeksi (GSYH Deflatörü 2008= 100, Sabit Fiyatlarla)) (2005- 2013)	126
Tablo 32. Yükseköğretim Kurumlarının Öğrenci Başına Harcama Değişimi (Değişim Endeksi (GSYH Deflatörü 2008= 100, Sabit Fiyatlarla)) (2005- 2013)	129
Tablo 33. Eğitim Kurumlarının Harcamalarının GSYH' ye Oranla Değişimi (%) (2008, 2010, 2013)	134
Tablo 34. Eğitim Seviyesine Göre GSYH' nin Yüzdesi Olarak Eğitim Kurumlarının Harcama Eğilimleri (%) (2005, 2008, 2010, 2011, 2012, 2013)	
Tablo 35. Toplam Kamu Eğitim Harcamalarının GSYH' deki Payı (%) (1990- 2015)	140

Tablo 36. Eğitim Seviyelerine Göre Eğitim ve Öğretim Kurumlarının Kamu ve Özel Harcamalarının Görelî (Nispi) Oranları (%) (2013)	152
Tablo 37. Eğitim Seviyelerine Göre Eğitim ve Öğretim Kurumlarının Kamu ve Özel Harcamalarının Bölümlere Ayrılmış Görelî (Nispi) Oranları (%) (2013)	154
Tablo 38. İlköğretim, Ortaöğretim ve Ön lisans Seviyelerinde Eğitim ve Öğretim Kurumlarının Kamusal ve Özel Harcamalarının Değişim Endeksi ve Kamusal Harcamalarının Görelî Oranlarının Eğilimleri (%) (2005- 2013) ..	157
Tablo 39. Yükseköğretimde Eğitim ve Öğretim Kurumlarının Kamusal ve Özel Harcamalarının Değişim Endeksi ve Kamusal Harcamalarının Görelî Oranlarının Eğilimleri (%) (2005- 2013)	160
Tablo 40. Türkiye ve Seçili Bazı OECD Ülkelerinde Eğitim Sistemlerinin Karşılaştırması	164

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1. Hizmet Türüne Göre Eğitim Kurumları Tarafından Öğrenci Başına Yapılan Eğitim Harcaması Tutarları (USD) (2013)	124
Grafik 2. GSYH' ye Oranla Eğitim Kurumlarının Kamusal ve Özel Eğitim Harcamaları (%) (2013)	132
Grafik 3. OECD Ortalaması Olarak Toplam Kamu Eğitim Harcamalarının GSYH'deki Payı (%) (1990- 2013)	142
Grafik 4. Eğitim Seviyesine Göre Eğitim ve Öğretim Kurumlarının Cari Eğitim Harcamalarının Toplam Harcamalar İçerisindeki Payı (%) (2003)	143
Grafik 5. Eğitim Seviyesine Göre Öğretmen Maaşlarının Öğrenci Başına Maliyeti (USD) (2014)	146
Grafik 6. Erken Çocukluk Döneminde Öğrencilerin Öğretim Personeline Oranı (%) (2014)	149

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1.	Kamu Harcamalarının Sınıflandırılması	9
Şekil 2.	Eğitim Hizmetinin Faydaya Dönüşme Süreci	47
Şekil 3.	Türkiye’de Eğitim Finansmanı İçin Kaynak Aktarımı (Genel Liseler)	104
Şekil 4.	Eğitim Harcaması, Beşeri Sermaye, Finansman Şekli	112
Şekil 5.	Eğitimin Finansmanında İhtiyaçlar ve Kıt Kaynaklar	114
Şekil 6.	Okullarda Finansal Okuryazarlığa Yatırım Yapılabilmesini Sağlayan Unsurlar	118
Şekil 7.	Kamu Kesiminin Yükseköğretime Kaynak Sağlaması Durumunda Elde Edilen Gelir Akışı	120

GİRİŞ

Bireylerin yaşamlarını sürdürebilmeleri için bir arada toplum halinde yaşamaları bir zorunluluk olarak karşımıza çıkar. Dolayısıyla bir arada yaşama zorunluluğundan doğan ihtiyaçların karşılanması gerekir. İhtiyaçlar ise harcama yapılması sonucunu doğurur. Toplumsal gereksinim olan harcamalar, kamu tarafından gerçekleştirildiğinde; kamusal harcama olarak nitelendirilir.

Bireylerin toplumsal yaşamlarının bir gerekliliği olarak görülen kamu harcamalarının, devamlı artış eğiliminde olması; bireysel ihtiyaçların sınırsızlığı ve kıt kaynaklarla giderilmeye çalışılması ilkeleri çerçevesinde; bu harcamaların, ekonomideki kamu ağırlığını arttırır ve kamusal alan büyümesi sonucunu doğurur. Hem gelişmekte olan hem de gelişmiş ülkelerde 20. Yüzyıl boyunca siyasal, sosyal ve iktisadi açıdan devletin ekonomideki payının artış göstermesi bu durumu doğrular. Tüm bunlar ise kamu harcamalarının süregelen bir artış içerisinde olmasına neden olur.

Ekonomide geniş bir alanı kapsayan kamu harcamalarının içerisinde, eğitim harcamalarının payı ve önemi oldukça büyüktür. Ülke ekonomilerinin gelişimi yeni teknolojilerden geçmekte, yeni teknolojileri ise eğitilmiş bireyler oluşturmakta ve kullanmaktadır. Dolayısıyla ekonomik gelişme ve ülkeler arası rekabet konusunda eğitim harcamaları stratejik bir öneme sahiptir. OECD ülkelerinde bulunan çoğu sosyal bilimci; bir ülkedeki yaşam standartlarının artması ve ekonomik ilerlemenin sağlanması için eğitimde ilerleme ve gelişme sağlanmasının gerekliliğini vurgulamaktadır.

Yeterli ve kaliteli bir şekilde verilen eğitim hizmeti, işgücünde verimlilik artışı sağlar. Dolayısıyla milli gelirden de artış gerçekleşir. Böylece adil gelir dağılımı daha etkin çalışır ve daha adil bir düzeyde gerçekleşir. Tüm bunların sağlanabilmesi için; gerekli düzeyde eğitim harcaması gerçekleştirilmeli ve ekonomik istikrar açısından dengeli bir finansman sağlanmalıdır. Eğitim harcamalarının finansmanı; eğitim hizmetinin sunumunda gerekli olan kaynakların sağlandığı ve bu kaynakların farklı eğitim düzeyleri, bireyler, bölgeler arasındaki dağılımının gerçekleştiği bir süreçtir. Eğitim harcamalarının aksama olmaksızın, kaliteli bir şekilde gerçekleştirilebilmesi için, finansman sürecinin sağlıklı bir şekilde işlemesi büyük önem taşır.

Bu tez çalışmasının birinci bölümünde; kamu harcamalarının niteliği, tanımı ve sınıflandırılması belirtilecek; kamu harcamalarının fiyatlar genel düzeyi, istihdam, üretim, gelir dağılımı, ekonomik büyüme ve ekonomik kalkınma üzerindeki etkileri incelenecektir. Akabinde; eğitim hizmetinin kamusal yönü dolayısıyla, kamusal niteliği ve devletin, eğitime bulunduğu müdahaleler açıklanacak; eğitim harcamalarının niteliği ve eğitim harcamalarının sınıflandırılma biçimi ele alınacaktır.

İkinci bölümde; eğitim hizmeti açıklanacak ve Türkiye kapsamında eğitim hizmetinin durum analizi gerçekleştirilecektir. Bu bağlamda öncelikle; eğitim hizmetinin tanımı, niteliği, amacı ve önemi belirtilerek; küreselleşmenin, eğitim hizmetine yansıttığı etkiler incelenecektir. Eğitim hizmetinin toplumsal ve bireysel fayda ve maliyetlerinin açıklanmasının ardından; kalite kavramı ve toplam kalite anlayışı çerçevesinde, eğitimde hizmet kalitesi kavramı üzerinde durulacaktır.

Türkiye’ de eğitimi hizmetinin durum analizi; dinamik ve statik analiz olarak gerçekleştirilecektir. Dinamik analiz kapsamında; OECD ülkelerindeki okullaşma oranları, ardından Türkiye’ deki; okullaşma oranı, öğrenci sayısı, öğretmen sayısı ile farklı eğitim düzeyleri ve türleri, yaş kriteri dikkate alınarak, analiz edilecektir. Sonrasında Türkiye; eğitim kurumu kademeleri ve eğitim kurumu türleri kapsamında incelenecektir. Statik analiz kapsamında ise; Türkiye’ de eğitim hizmetinde yaşanan sorunlar, nüfusun tamamlanan eğitim düzeyi ve cinsiyete göre mevcut durumu ile eğitim hizmetinde kadının statüsü değerlendirilecektir.

Üçüncü bölümde; eğitim harcamaları finansmanının; tanımı, niteliği, önemi ve yöntemleri ifade edilecek; eğitim harcamalarının finansmanı kapsamında; ortaya çıkan ihtiyaçlar ve gerçekleşen gelişmeler açıklanacaktır. Öncelikle Türkiye ve OECD ülkeleri açısından, karşılaştırmalı olarak eğitim konusunda gerçekleştirilen harcamalar analiz edilecektir. Ardından, eğitim harcamalarının finansmanı; Türkiye ve OECD ülkeleri açısından karşılaştırılmalı olarak; eğitim harcamalarının GSYH ve toplam harcamalar içerisindeki payı, eğitim harcamalarında öğrenci ve ailelere düşen finansman yükü, eğitim ve öğretim kurumlarının eğitim harcamalarının finansmanı ve değişim endeksi bakımından analize tabi tutularak incelenecektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAMU HARCAMALARI KAPSAMINDA EĞİTİM HARCAMALARI

I- KAMU HARCAMALARI İLE İLGİLİ GENEL AÇIKLAMALAR

Devletin varlığını sürdürebilmesi için toplumun kamusal (kolektif, sosyal) ihtiyaçlarını (güvenlik gibi) gidermesi gerekmektedir. Bu ihtiyaçlar devletin kendisi ve devletin kamu tüzel kişilikleri tarafından giderilmektedir. Dolayısıyla kamusal ihtiyaçları karşılamak için gerçekleştirilen kamu harcamaları, devlet faaliyetlerinin bir fonksiyonunu ifade etmektedir. Bu fonksiyonda devlet (kamu) faaliyetleri bağımsız değişken, kamu harcamaları ise bağımlı değişken durumunda olmaktadır¹.

Bu kısımda; öncelikle kamu harcamalarının niteliğine değinilecektir. Daha sonra kamu harcamalarının tanımlanması ele alınacaktır.

A- Kamu Harcamalarının Niteliği

Bireylerin bir arada yaşama durumları, yaşamlarını sürdürebilme doğrultusunda bir gereklilik olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda bir arada yaşama durumu ile bağlantılı olarak oluşan ihtiyaçların, karşılanması zorunluluğu meydana gelmektedir. Söz konusu ihtiyaçlar, toplumsal örgütlenme biçimlerinin ve insanlığın gelişimi ile birlikte, yapı ve kapsam bakımından değişiklik göstermekte ve önemli boyutlara ulaşmaktadır. Bahsedilen ihtiyaçların karşılanabilmesi açısından, gerekli olan mal ve hizmet ihtiyacının karşılanabilmesi amacıyla gittikçe önem kazanan şekilde harcama yapılması zorunluluğu ortaya çıkmaktadır².

Genel bir çerçevede kamu harcamalarının nitelikleri; kamu makamları tarafından gerçekleştirilmesi, toplumsal ihtiyaçların karşılanmasının amaçlanması, belirli usullere uyulması ve para ile ödenmesi olarak sıralanmaktadır³.

Kamu harcamaları, toplumsal gereksinimleri gerçekleştirebilmek amacıyla yapılan hizmetlerle ilişkili olması dolayısıyla, toplumda mühim sosyal ve ekonomik etkiler meydana getirebilmektedirler. Bu bağlamda devlet kamu harcamalarından,

¹ Metin Erdem, Doğan Şenyüz, İsmail Tatlıoğlu, **Kamu Maliyesi**, 5.Baskı, Ekin Basım Yayın Dağıtım, Ankara, Eylül 2007, ss. 27-28.

² Abdurrahman Akdoğan, **Kamu Maliyesi**, Baskı, Gazi Kitabevi, Ankara, 2005, ss. 60- 61.

³ Turan Tekpınar, **Transfer Harcamaları ve Gelir Dağılımı İlişkisi**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2003, s. 4.

üstlendiği mali ve mali olmayan özellikteki görevlerini gerçekleştirebilmek amacıyla faydalanmaktadır⁴.

Türkiye’de 01. 01. 2005 tarihinden itibaren geçerli olan ve 1050 Sayılı Muhasebe- i Umumiye Kanunu’ nu yürürlükten kaldıran 5018 Sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu (KMYKK) uygulamaya konulmuştur⁵. Söz konusu kanun; kamu harcamaları açısından katma bütçenin özel bütçeye dönüştürülmesinden, analitik bütçe kod sistemine geçişe kadar pek çok değişiklik meydana getirmiştir. Çalışmada, bu kanunun getirdiği değişiklikler dikkate alınarak değerlendirmelerde bulunmaktadır.

Kamu harcamaları konusuna nitelik olarak bir başlangıç yapılmasının ardından, kamu harcamaları için yapılan tanımlamalara değinilecektir.

B- Kamu Harcamalarının Tanımı

Genel bir ifade ile kamu harcaması; devletin mal varlığından, kamusal ihtiyaçları karşılayarak kamusal yararın gözetilmesi amacıyla, belirli yöntemlere başvurularak harcanan maddi değer olarak tanımlanmaktadır⁶.

Modern anlamda kamu harcamaları; kamu kuruluşlarının toplumsal gereksinimleri karşılamak ayrıca çeşitli yollarla ekonomiye müdahalede bulunabilmek amacıyla yaptığı harcamalar olarak ifade edilmektedir⁷. 5018 Sayılı Kamu Mali Yönetimi Kontrol Kanunu’na göre kamu harcamaları;

”kanunlara dayanılarak yaptırılan iş, alınan mal ve hizmet bedelleri, sosyal güvenlik katkı payları, iç ve dış borç faizleri, borçlanma genel giderleri, borçlanmalı araçların iskontolu satışından doğan farklar ekonomik, mali ve sosyal transferler, verilen bağışlar ve yardımlar ile diğer giderler”

olarak tanımlanmaktadır⁸.

⁴ Mesut Cemil Gülcan, **Kamu Harcamaları İçinde Eğitim ve Sağlık Harcamalarının Yeri, Ekonomik Etkileri ve Türkiye Uygulaması**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı, Kırıkkale, 2008, s. 5.

⁵Ahmet Arslan, “5018 Sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu ile Kamu Harcaması Sistemine Yapılan Düzenlemeler”, **Maliye Dergisi**, Sayı: 145, Ocak- Nisan 2004, s. 1.

⁶ Ali Çiçek, **Kamu Eğitim Harcamalarında Performans Değerlendirmesi: Yükseköğretim Kurumları Uygulaması**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Ana Bilim Dalı, Tokat, 2012, s. 4.

⁷ İbrahim Arsoy, “Türkiye’de Kamu Harcamaları ve Ekonomik Büyüme İlişkisi (1950- 2003)”, **Türkiye Ekonomi Kurumu (TEK)**, Tartışma Metni 2015/ 15, 2015, s. 2.

⁸T.C. Başbakanlık Mevzuatı Geliştirme ve Yayın Genel Müdürlüğü, **5018 Sayılı Kamu Mali Yönetimi Kontrol Kanunu**, Sayı: 25326, Tertip: 5, 24.12.2003, 1. Kısım, 1. Bölüm, 2. Madde, h bendi.

Tablo 1 ile kamu harcamaları, farklı özellikleri dikkate alınarak sınıflandırılmaktadır.

Tablo 1: Kamu Harcamalarının Farklı Özelliklerine Göre Sınıflandırılması

	Dar Anlamda Kamu Harcaması	Geniş Anlamda Kamu Harcaması
Ekonomik Etkilere Göre	<ul style="list-style-type: none">- Personel ödemeleri- Tüketim malı alımları- İnşaat ve Onarım Giderleri- Borçlanma Faiz Giderleri	<ul style="list-style-type: none">- Vergi muafiyetleri, istisnaları- Özel bağışlar ve gönüllü hizmetler- Mali sübvansiyonlar- Devlet aktifinde azalmalar
Harcamacı Kuruluşlara Göre	<ul style="list-style-type: none">- Genel ve özel bütçeli kuruluşlar- Yerel Yönetimler	<ul style="list-style-type: none">- Kamu İktisadi Teşebbüsleri- Döner Sermayeli Kuruluşlar- Sosyal Güvenlik Kurumları

Kaynak: Naci B. Muter, A. Kemal Çelebi, Süreyya Sakınç, **Kamu Maliyesi**, Emek Matbaası, Manisa, 2008, s.51.

Tablo 1’de; personel ödemeleri, tüketim malı alımları, inşaat ve onarım giderleri, borçlanma faiz giderleri ekonomik etkilerine göre dar anlamda kamu harcamaları olarak yerini almaktadır. Vergi muafiyetleri ve istisnaları, özel bağışlar ve gönüllü hizmetler, mali sübvansiyonlar, devlet aktifindeki azalmalar ise ekonomik etkilere göre geniş anlamda kamu harcamalarını oluşturmaktadır. Genel ve özel bütçeli kuruluşlar ile yerel yönetimlerin gerçekleştirdiği harcamalar dar anlamda kamu harcaması niteliğini taşımaktadır. Kamu İktisadi Teşebbüsleri, Döner Sermayeli Kuruluşlar, Sosyal Güvenlik Kurumları’nın gerçekleştirdiği harcamalar ise geniş anlamda kamu harcaması kapsamına girmektedir.

Kamu harcamaları; dar anlamda kamu harcamaları ve geniş anlamda kamu harcamaları olmak üzere ikili bir ayrıma tabi tutularak tanımlanacak ve açıklanacaktır.

1-Dar Anlamda Kamu Harcamaları

Dar anlamda (hukuki) kamu harcamaları tanımlarının, harcamayı gerçekleştiren kurumların hukuki kişiliği ile bağlantılı olması dolayısıyla, bu tanımlamalara hukuki tanım adı da verilmektedir. Ayrıca bu tanımlar klasik maliye anlayışının bir yansıması olarak değerlendirilmektedir⁹. Dar anlamda kamu harcaması tanımına göre; kamu tüzel kişileri tarafından yapılan harcamalar kamu harcamaları, gerçek ve özel hukuk tüzel kişileri tarafından yapılan harcamalar ise özel harcamalar olarak nitelendirilmektedir.

Dar anlamda kamu harcamaları; devlet bütçesinde gösterilen veya hizmet sunumunda kanunlarla zorunlu tutulan¹⁰ kamu tüzel kişilerinin, gerçekleştirdikleri kamu hizmetlerinin karşılığında ödedikleri bedel olarak tanımlanmaktadır¹¹. Bir başka ifadeye göre; devletin gerçekleştirdiği harcama toplamının, parasal açıdan değerlendirilmesidir¹². Bu tanımlama, klasik liberal devlet anlayışına dayalı olmakla birlikte; özel hukuk tüzel kişilerinin faaliyet amaçlarının kar sağlamak, kamu tüzel kişilerinin faaliyet amaçlarının ise sosyal faydayı maksimize etmek olduğunu ifade etmektedir¹³.

Dar anlamda kamu harcaması tanımı; merkezi yönetim, yerel yönetimler ve sosyal güvenlik kurumları tarafından gerçekleştirilen harcamaları ifade etmektedir¹⁴.

2- Geniş Anlamda Kamu Harcamaları

Hukuki tanımda harcamayı gerçekleştiren kurumun kişiliği dikkate alınmakta, iktisadi (geniş, ekonomik) tanımda ise daha modern bir bakış açısı ile devletin ekonomik ve sosyal faaliyetleri, ayrıca devletin kamu yetkisi göz önünde

⁹ Banu Kapıcı, **Türkiye’de Kamu Harcamalarının Dağılımı ve Sosyal Güvenlik Açıklarının Kamu Açıklarına Etkileri**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2008, s. 8.

¹⁰ Naci B. Muter, A. Kemal Çelebi, Süreyya Sakınç, **Kamu Maliyesi**, Emek Matbaası, Manisa, 2003, s.51.

¹¹ Ahmet Arslan, “Kamu Harcamalarında Verimlilik, Etkinlik ve Denetim”, **Maliye Dergisi**, Sayı: 140, Mayıs- Ağustos 2012, s. 2.

¹² Emrah Ferhatoğlu, “Bir Kamu Harcaması Türü Olarak Vergi Harcaması ve Türk Kurumlar Vergisi Açısından Değerlendirilmesi”, **Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt: 6, Sayı: 2, Aralık 2005, s.78.

¹³ Muter, Çelebi, Sakınç, 2003, s. 51.

¹⁴ İsmail Tuncer ve Cihan Yüksel, “Kamu Harcamalarının Ekonomik Analizi” Bölüm 8, **Kamu Ekonomisi**, (Ed. A. Kökocak), Ekin Yayınevi, Bursa, 2011, s.215.

bulundurulmaktadır. Bu tanımlama ile hukuki tanımlamanın eksiklikleri giderilmeye çalışılmaktadır¹⁵.

Geniş anlamda kamu harcamaları; devletin kontrolünde ve yönetiminde bulunan kamu kurumu niteliğindeki bütün kuruluşların yaptığı harcamalar olarak ifade edilmektedir. Kamu harcamaları geniş anlamda ele alındığında; kamu kurumunun merkezi hükümet ve mahalli idareler ile kamu hukuk kuralları veya özel hukuk kurallarından hangisine dâhil olduğu dikkate alınmamaktadır¹⁶. Bu tanımlamaya göre kamu harcamaları; devlet ve diğer kamu kuruluşlarının bütçe ödemelerine ek olarak; iktisadi devlet teşekküllerinin harcamalarını, sosyal sigorta kuruluşlarının ödemelerini, özel kişilerin kamu kuruluşlarına yardımlarını ayrıca vergi muaflik ve istisnalarını kapsamaktadır¹⁷. Bu bağlamda geniş anlamda kamu harcamaları toplamının, GSMH' ye oranı; ekonomideki kamu kesimi büyüklüğünü ifade etmektedir¹⁸.

5018 Sayılı KMYKK' ya göre; genel yönetim kapsamındaki idarelerin bütçeleri; merkezi yönetim bütçesi, mahalli idareler bütçeleri ve sosyal güvenlik kurumları bütçeleri olarak sınıflandırılmaktadır. Merkezi yönetim bütçesi ise; genel bütçe, özel bütçe (KMYKK' dan önce katma bütçe) ve düzenleyici ve denetleyici kurum bütçesi olarak düzenlenmektedir¹⁹. Geniş anlamda kamu harcaması tanımı, dar anlamda kamu harcamalarına ek olarak; kamu iktisadi teşebbüslerinin (KİT) harcamaları ile sosyal güvenlik harcamalarını ve diğer harcamaları ifade etmektedir²⁰.

Çok yönlü ve çeşitli bir kapsamda değerlendirilen kamu harcamalarının tam anlamıyla anlaşılabilmesi için belirli sınıflandırmalara tabi tutulması gerekmektedir. Bu bağlamda kamu harcamalarının tanımlanmasının ardından sınıflandırması ele alınacaktır.

¹⁵ Erdem, Şenyüz, Tathoğlu, 2007, s. 29.

¹⁶ Önder Çalçalı, **Türkiye'de 1990 Sonrası Kamu Harcamaları İçerisinde Eğitim Harcamalarının Yeri ve Önemi (1990-2007)**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Anabilim Dalı, Tokat, 2009, s. 22.

¹⁷ Arslan, 2012, s. 2.

¹⁸ Osman Cenk Kanca, "Kamu Harcamalarının Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkisi 1980-2008 (Ampirik Bir Çalışma)", **Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt:25, Sayı:1, 2011, s. 79.

¹⁹ 5018 Sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu, 2. Kısım, 1. Bölüm, 12. Madde.

²⁰ Tuncer ve Yüksel, 2011, s. 215.

II- KAMU HARCAMALARININ SINIFLANDIRILMASI

Ekonomideki kamu ağırlığının ve dolayısıyla kamu harcamalarının zamanla artış göstermesi; birbirinden farklı ve çok çeşitli olan kamu harcamalarının sınıflandırılmasını zorunlu hale getirmektedir²¹.

Kamu harcamalarının sınıflandırılması çeşitli faydalar sağlamaktadır. Bu faydalar aşağıda sıralanmaktadır²². Kamu harcamalarının sınıflandırılması ile:

-Niçin, nereye, ne kadar harcama yapılacağı belirlenerek, bütçenin oluşturulması kolaylaşmaktadır.

-Bütçe ve plan ilişkileri bakımından fayda sağlanmaktadır. Gider harcamalarının sınıflandırılması ile bütçe ve plan arasında, optimum uyum yakalanmaktadır.

-Devletin işlevsel özelliklerinin belirlenmesi ve incelenmesi noktasında fayda sağlanmaktadır.

-Devlet harcamalarının; sonuçları, etkileri ve toplum üzerinde meydana gelen yükünü inceleme olanağı elde edilmektedir.

-Mali politika aracı olarak kamu harcamalarının kullanılmasıyla, belirlenen amaca ulaşılması kolaylaşmaktadır.

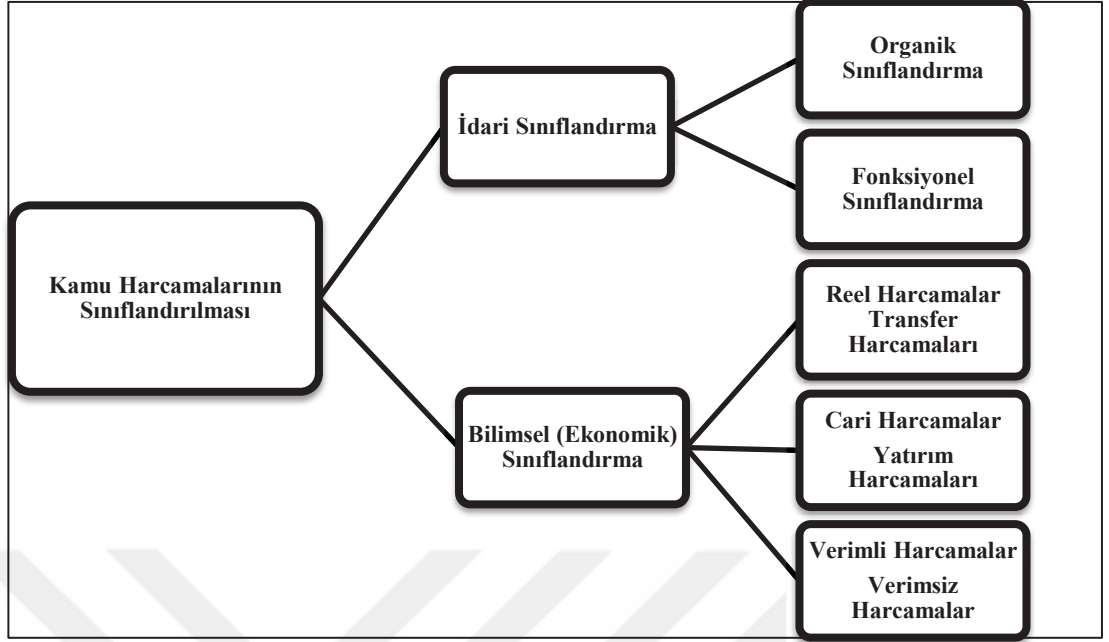
Kamu harcamalarının sınıflandırılması bütçenin oluşturulmasından, mali verilerin hesaplanabilmesine kadar pek çok alanda, özellikle devlete oldukça büyük kolaylık ve fayda sağlamaktadır.

Şekil 1’de kamu harcamalarının sınıflandırılma biçimi gösterilmektedir.

²¹ Kapıcı, 2008, s. 98.

²² A. Kadir Işık, Ekrem Karayılmazlar, İbrahim Organ, Hayriye Işık, **Kamu Maliyesi**, Ekin Kitabevi Yayınları, Bursa, 2005, s.78.

Şekil 1: Kamu Harcamalarının Sınıflandırılması

Kaynak: Çalışma için tarafımızdan oluşturulmuştur.

Şekil 1 e göre, kamu harcamaları; idari ve bilimsel sınıflandırma olmak üzere iki ana gruba ayrılmaktadır. İdari sınıflandırma; organik ve fonksiyonel sınıflandırma olarak ikiye ayrılmaktadır. Bilimsel sınıflandırma ise kendi içerisinde reel harcamalar ve transfer harcamaları, cari harcamalar ve yatırım harcamaları, verimli harcamalar ve verimsiz harcamalar olarak gruplandırılmaktadır.

Kamu harcamalarının sınıflandırılması, özellikle karmaşık bir konunun aydınlatılmasında oldukça önem taşımaktadır²³. Literatürde çok çeşitli sınıflandırmalar yapılabilmektedir. Bununla birlikte 5018 Sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu ile uygulamaya konulan Analitik Bütçe Sınıflandırmasında giderler; kurumsal sınıflandırma, fonksiyonel sınıflandırma, finansman tipi sınıflandırma ve ekonomik sınıflandırma olarak gruplandırılmıştır²⁴. Çalışmamızda söz konusu gruplandırma dikkate alınarak; öncelikle idari sınıflandırma başlığı altında, organik ve fonksiyonel sınıflandırma açıklanmaya çalışılacak, daha sonra ekonomik (bilimsel) sınıflandırma ele alınacaktır.

²³ Erdem, Şenyüz, Tathoğlu, 2007, s. 45.

²⁴ Tekpınar, 2003, s. 25.

A- İdari Sınıflandırma

İdari sınıflandırma, harcama yapacak olan ve kamu kuruluşu niteliğinde olan birimlerin ad ve yapısına göre şekillenmesi dolayısıyla, kamu harcamalarının sınıflandırılması söz konusu olduğunda, ilk akla gelmesi gereken sınıflandırma biçimidir²⁵.

İdari sınıflandırmada; idari birimlerin gerçekleştirdiği hizmetler esas alınmaktadır. Bu sınıflandırma; gerçekleştirilecek olan hizmet için yapılan harcamanın gördüğü fonksiyon göz önünde tutularak yapılmaktadır²⁶. Ülkelerin; idari yapılanmalarının birbirinden farklı olmasına bağlı olarak, idari sınıflandırmaları da oldukça farklı şekillerde gerçekleşmektedir. Dolayısıyla idari sınıflandırma açısından, ülkeler arası bir karşılaştırma yapmak pek mümkün olmamaktadır²⁷.

İdari sınıflandırma; organik sınıflandırma ve fonksiyonel sınıflandırma olmak üzere ikili bir ayrıma tabi tutularak açıklanmaktadır.

1- Organik Sınıflandırma

Neredeyse tüm ülkelerde organik sınıflandırma esasları, önceden tespit edilen bir hukuki prosedür ile belirlenmektedir. Bu bağlamda organik sınıflandırma, hukuki sınıflandırma olarak da ifade edilebilmektedir. Organik sınıflandırmanın diğer sınıflandırma yöntemlerinden farkı; zorunlu olması ve sadece bazı belirli usullere göre değiştirilebilmesi olarak ifade edilmektedir²⁸.

Organik sınıflandırma; herhangi bir kamu kuruluşunun cari dönemde ne kadar harcama yaptığını göstermektedir. Kamu kuruluşları alt alta sıralanmakta ve her kuruluşun yaptığı harcamalar dikey şekilde toplanarak toplam kamu harcamaları tespit edilmektedir. 5018 Sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu' nda; organik sınıflandırmada merkezi yönetim kapsamına giren kuruluşlar sıralanmaktadır. Söz konusu kanuna göre merkezi yönetim; genel bütçeli idareler, özel bütçeli idareler ve düzenleyici denetleyici kurumları kapsamaktadır²⁹.

²⁵ Özhan Uluatam, **Kamu Maliyesi**, 6. Baskı, İmaj Yayınevi, Ankara, 1999, s. 214.

²⁶ Fevzi Devrim, **Kamu Maliyesine Giriş**, 3. Baskı, Anadolu Matbaacılık, İzmir, 1998, s. 111.

²⁷ A. Kadir Işık ve diğerleri, 2005, s. 79.

²⁸ Halil Nadaroğlu, **Kamu Maliyesi Teorisi**, 10. Baskı, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., İstanbul, 1998, s. 155.

²⁹Tuncer ve Yüksel, 2011, s. 216.

Organik sınıflandırmada; gerçekleştirilen harcamaların ayrımı, idari birimlere göre yapılmaktadır³⁰. Cumhurbaşkanlığı, Yargıtay, Milli Eğitim Bakanlığı şeklinde idari birimlerin ayrımı, organik sınıflandırmaya örnek teşkil etmektedir³¹. Bu kuruluşların bütçelerinin toplamı, bizi toplam harcamalara ulaştırmaktadır. Dolayısıyla bu sınıflandırma ile harcamalar, devleti oluşturan birimler dâhilinde ayrılabilir.

Kamu harcamalarının organik olarak sınıflandırılmasının sağladığı faydalar; bütçenin hazırlanmasında, ödeneklerin kullanımında, harcamalarda uygulanan yöntemlerde, harcamaların denetiminde ve harcamaların muhasebeleştirilmesinde kolaylık sağlanması olarak sıralanmaktadır³².

Türkiye’de kamu harcamalarının kurumsal sınıflandırması; Maliye Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Milli Savunma Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ve diğerleri olarak gerçekleştirilmektedir³³.

5018 Sayılı KMYK ile Türkiye’de bütçe sistemi değiştirilmiş ve Analitik Bütçe Sınıflandırması (ABS) oluşturulmuştur. Bu sınıflandırmada; IMF (International Monetary Fund- Uluslararası Para Fonu)’ nin Devlet Mali İstatistikleri (GFS- Government Finance Statistics) ve Avrupa Birliği’nin ESA 95 (European System of Integrated Economic Accounts- Avrupa Hesaplar Sistemi) standartları esas alınmıştır³⁴.

Türkiye’de analitik sınıflandırma bağlamında kurumsal sınıflandırma; dört düzeyde gerçekleşmektedir. Birinci düzeyde; bakanlıklar ve anayasal kurumlar yer almaktadır. İkinci düzeyde; birinci düzeydeki kurumların yöneticilerine karşı doğrudan sorumlu bulunan birimler yer almaktadır. Buna başbakanlığa veya herhangi bir bakanlığa bağlı olan müsteşarlık birimleri örnek verilebilmektedir. Üçüncü düzeyde; ikinci düzeydeki kurumlara bağlı ana hizmet birimleri bulunmaktadır. Muhasebat Genel Müdürlüğü örnek teşkil etmektedir. Dördüncü

³⁰ Devrim, 1998, ss. 111.

³¹Mahmut Kalenderoğlu, **Kamu Maliyesi Bütçe ve Borçlanma (5018 Sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunundaki Son Değişikliklerle Yeni Bütçe Uygulaması)**, Başarı Grubu Müfettişlik Uzmanlık Sınavlarına Hazırlık Dizisi 7, 6. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, Temmuz 2007, s. 39.

³² Erdem, Şenyüz, Tatlıoğlu, 2007, s. 45.

³³T.C. Maliye Bakanlığı Muhasebat Genel Müdürlüğü, **2014 Yılı Genel Yönetim Mali İstatistikleri Bülteni**, Maliye Bakanlığı Yayınları, Ankara, Ağustos 2015, s. 36.

³⁴Tuncer ve Yüksel, 2011, s. 218.

düzeyde ise destek ve lojistik birimler ile doğrudan politikaları uygulayan birimler bulunmaktadır. Teftiş Kurulu, Hukuk Müşavirliği örnek olarak verilebilmektedir³⁵.

Kamu harcamalarına kurumsal yönden yaklaşan organik sınıflandırmanın ifade edilmesinin ardından, kamu harcamalarını işlevleri bakımından dikkate alan fonksiyonel sınıflandırma açıklanmaya çalışılacaktır.

2- Fonksiyonel Sınıflandırma

Fonksiyonel (işlevsel) sınıflandırma ilk kez 1909- 1913 yıllarını kapsayan süreçte, Amerika Birleşik Devletleri' nin yerel yönetim birimlerinde uygulanmıştır³⁶. Fonksiyonel sınıflandırmada; kamu harcamasını gerçekleştiren birim değil, harcamaların ne amaçla yapıldığı dikkate alınmakta ve gerçekleştirilecek hizmet vurgulanmaktadır³⁷.

Fonksiyonel sınıflandırmanın en belirgin özelliği; belirli bir amaca yönelik hizmetler ile bu hizmetleri gerçekleştirmek üzere yapılan kamu harcamaları arasında, çok net bir ilişkinin var olması olarak ifade edilmektedir³⁸.

Kamu harcamalarının fonksiyonel olarak sınıflandırılmasının sağladığı faydalar aşağıda sıralanmaktadır³⁹. Kamu harcamalarını fonksiyonel sınıflandırılması ile:

- Belirli bir hizmetin (fonksiyonun) gerçekleştirilmesinde, devletin katlandığı maliyet kolaylıkla hesaplanabilmektedir.

- Hizmetin maliyeti belirlendiğinde, harcama tahminleri daha reel bir şekilde yapılabilmektedir. Ayrıca hizmetin; birim maliyeti belirlenebilmekte ve birim maliyeti etkileyen faktörler incelenebilmektedir. Böylece; varsa, gereksiz faktörler ortadan kaldırılarak hizmette etkinlik ve harcamalarda verimlilik arttırılabilmektedir.

³⁵T.C. Maliye Bakanlığı Bütçe ve Kontrol Genel Müdürlüğü, “2012-2014 Dönemi Bütçe Hazırlama Rehberi”, **ABS Sınıflandırma Listeleri**, <http://www.bumko.gov.tr/TR,138/analitik-butce-siniflandirmasi.html>, (02.12.2015).

³⁶M. Hakan Özbaran, “Türkiye’de Kamu Harcamalarının Son Beş Yılına Göre Harcama Türlerine Göre İncelenmesi”, **Sayıştay Dergisi**, Sayı:53, Nisan- Haziran 2004, s. 125.

³⁷ Ahmet Alkan Çelik, **Ekonomik Büyüme ile Kamu Harcamalarının Nedensellik Analizi: Suudi Arabistan, B. A. Emirlikleri ve Kuveyt Uygulaması**, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul, 2010, s. 10.

³⁸ Nihat Edizdoğan, **Kamu Maliyesi 1 (Kamu Ekonomisi, Kamu Harcamaları ve Bütçe)**, 6. Baskı, Ekin Kitabevi, Bursa, 1998, s. 68.

³⁹ Erdem, Şenyüz, Tathoğlu, 2007, ss. 46-47.

- Ödenekler, fonksiyonlar (hizmetler) arasında paylaştırılırken, azami sosyal fayda ilkesi daha gerçekçi uygulanabilmektedir.

- Harcama miktarı ile harcama sonucunda edinilen fayda arasında karşılaştırma yapılabilmektedir. Bu imkân, bütçenin oluşturulmasında önem taşımaktadır.

Fonksiyonel sınıflandırma gerçekleştirilirken; devletin, geleneksel ve sosyo-ekonomik nitelikteki tüm görev ve sorumlulukları dikkate alınarak; kamu kuruluşlarının gerçekleştirdikleri hizmetler, programlar halinde gruplandırılmakta ve bu hizmetlerin yüklediği maliyetler tespit edilmektedir⁴⁰. Bu sınıflandırma türünde, devletin ulaşmaya çalıştığı amaçlar ve bu amaçlara ulaşabilmek adına üstlendiği görevler itibariyle, ne kadar harcama yaptığı dikkate alınmaktadır⁴¹.

Fonksiyonel sınıflandırmada hizmetler; genel hizmetler, sosyal hizmetler, ekonomik hizmetler olmak üzere üçlü bir ayrıma tabi tutulmaktadır⁴². Genel hizmetler grubunda; genel yönetim, temsil, yasama, yürütme, güvenlik, yargı ve savunma hizmetleri yer almaktadır. Sosyal hizmetler grubunda yer alan hizmet türleri; eğitim, sağlık, dinlenme, konut, sosyal güvenlik ve yardım hizmetleridir. Ekonomik hizmetler grubunda ise; altyapı hizmetleri ve yatırımları, tarım, sanayi ve ticaret ile ilgili hizmetler yer almaktadır⁴³.

Fonksiyonel sınıflandırmada; birden fazla birim arasında paylaşılmış olan bir hizmet, aynı fonksiyonel özelliğe sahip olduğu takdirde, aynı kategoride bulunmaktadır. Örneğin; Türkiye’ de eğitim fonksiyonu yalnızca Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) tarafından yerine getirilmemektedir. Milli Savunma Bakanlığı ve Sağlık Bakanlığı’na bağlı okullardaki eğitim hizmeti de eğitim fonksiyonu içerisinde yer almaktadır. Dolayısıyla bu sınıflandırmada; devletin, gerçekleştirdiği hizmetler için ödediği bedelleri tespit etmek mümkün olmaktadır⁴⁴.

Türkiye’ de kamu harcamalarının fonksiyonel sınıflandırılması genel olarak; genel kamu hizmetleri, sosyal güvenlik ve sosyal yardım hizmetleri, eğitim hizmetleri, sağlık hizmetleri, dinlenme kültür ve din hizmetleri, iskân ve toplum

⁴⁰ Kapıcı, 2008, s. 104.

⁴¹ Uluatam, 1999, s. 215.

⁴² Kalenderoğlu, 2007, s. 40.

⁴³ Süleyman Ulutürk, **Kamu Harcamalarının Rolü, Gelişimi ve Etkileşimde Bulunduğu Değişkenler Açısından Kuramsal ve Ampirik Bir Değerlendirmesi: Türkiye, 1963-1993**, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, Şubat 1997, ss. 141- 142.

⁴⁴ A. Kadir Işık ve diğerleri, 2005, s. 79.

refahı hizmetleri, çevre koruma hizmetleri, ekonomik işler ve hizmetler, kamu düzeni ve güvenlik ve savunma hizmetleri olarak gerçekleştirilmektedir⁴⁵.

Türkiye’ de ABS bağlamında fonksiyonel sınıflandırma, dört düzeyden oluşmaktadır. Birinci düzeyde; devletin faaliyetleri, on ana fonksiyon altında toplanmaktadır. İkinci düzeyde; fonksiyonlar, alt fonksiyonlara bölünmektedir. Üçüncü düzeyde; nihai hizmetler yer almaktadır. Dördüncü düzeyde ise; özel olarak izlenmeyi gerektiren bazı kurumsal ihtiyaçların doğması durumunda, bakanlık tarafından belirlenecek olan kodlar bulunmaktadır⁴⁶.

İdari sınıflandırma altında; organik sınıflandırma ve fonksiyonel sınıflandırmanın açıklanmasının ardından; kamu harcamalarını, ekonomik etkileri açısından değerlendirmeye tabi tutan bilimsel sınıflandırma ele alınacaktır.

B- Bilimsel Sınıflandırma

Devlet, toplumun kolektif ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla, mal ve hizmet satın almaktadır. Bu mal ve hizmetler satın alınırken, kamu harcamaları gerçekleştirilmektedir. Kamu harcamaları heterojen bir özellik göstermekte, dolayısıyla bu harcamalar türleri ve etkileri bakımından farklılıklar barındırmaktadır⁴⁷. Kamu harcamalarının bilimsel sınıflandırması; bu harcamaların doğrudan tahsis edildikleri konulara ve ortaya çıkardıkları etkilere göre yapılabilmektedir⁴⁸.

Bilimsel (ekonomik) sınıflandırma en genel şekliyle, kamu harcamalarının ekonomik etkilerine göre sınıflandırılması olarak ifade edilmektedir⁴⁹. Sosyo-ekonomik politikaların belirlenmesi ve bu doğrultuda kaynaklara yön verilmesi noktasında, bilimsel sınıflandırma oldukça büyük bir öneme sahiptir. Bu nedenle; bilimsel sınıflandırma, birçok ülkenin bütçesinde yer almaktadır⁵⁰.

⁴⁵ 2014 Yılı Genel Yönetim Mali İstatistikleri Bülteni, 2015, s. 34

⁴⁶ T.C. Maliye Bakanlığı Bütçe ve Kontrol Genel Müdürlüğü, “2012- 2014 Dönemi Bütçe Hazırlama Rehberi”, **ABS Sınıflandırma Listeleri**, <http://www.bumko.gov.tr/TR,138/analitik-butce-siniflandirmasi.html>, (02.12.2015).

⁴⁷ Erdem, Şenyüz, Tatlıoğlu, 2007, s. 47.

⁴⁸ Devrim, 1998, s. 114.

⁴⁹ Zekeriya Mızrak ve Gülbahar Üçler, “Türkiye’de Kamu Harcamalarının İktisadi Büyüme Üzerindeki Etkisi (1970- 2009)”, **Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt: 11, Sayı: 42, Güz 2012, s. 181.

⁵⁰ Zekeriya Oğuz Seçme, **Kamu Harcamaları Politikasının Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkisi: Türkiye Örneği**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri, Ocak 2010, s. 10.

Türkiye’de ABS bağlamında, ekonomik sınıflandırma türünde harcamalar; personel giderleri, sosyal güvenlik kurumu giderleri, mal ve hizmet alım giderleri, faiz giderleri, cari transferler, sermaye giderleri, sermaye transferleri, borç verme ve yedek ödenek olarak sınıflandırılmaktadır⁵¹.

Kamu harcamaları, bilimsel veya ekonomik sınıflandırma şekline göre; reel harcamalar- transfer harcamaları, cari harcamalar- yatırım harcamaları ve verimli harcamalar- verimsiz harcamalar olarak üçlü bir ayrıma tabi tutularak açıklanacaktır.

1- Reel Harcamalar - Transfer Harcamaları

İlk kez reel (gerçek) harcamalar ve transfer harcamaları ayrımını yapan bilim adamı; Arthur Cecil Pigou’ dur. Pigou’ nun ardından; Hugh Dalton ve Alman İktisatçı Colm da bu ayrımı yapmışlardır⁵².

5018 Sayılı KMYKK’ ya göre ekonomik sınıflandırma, analitik sınıflandırmanın bir bileşenidir. Bu sınıflandırmada; personel giderleri, Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) prim giderleri, mal hizmet alım giderleri ve sermaye giderleri reel harcamalar olarak, diğer harcamalar ise transfer harcaması olarak kabul edilmektedir⁵³.

Reel harcamalar ve transfer harcamaları ayrı ayrı ele alınarak açıklanmaya çalışılacaktır.

a- Reel Harcamalar

Reel (gerçek) harcamalar; devletin ve diğer kamu kuruluşlarının, kamu hizmetlerini yürütmek amacıyla kullandıkları; üretim faktörlerini satın alma noktasında gerçekleştirilen harcamalar olarak tanımlanmaktadır.

Milli hasılaya dâhil olmaları ve bu bağlamda yeni gelir akımlarının doğmasını sağlamaları, reel harcamaların ekonomik özelliğini ifade etmektedir⁵⁴. Bu

⁵¹ T.C. Maliye Bakanlığı Bütçe ve Kontrol Genel Müdürlüğü, “2012-2014 Dönemi Bütçe Hazırlama Rehberi”, ABS Sınıflandırma Listeleri, <http://www.bumko.gov.tr/TR,138/analitik-butce-siniflandirmasi.html>, (02.12.2015).

⁵² Kalenderoğlu, 2007, s. 41.

⁵³ Tuncer ve Yüksel, 2011, s. 220.

⁵⁴ Edizdoğan, 1998, ss. 78- 79.

harcamalar, dolaysız olarak toplam talebin bir unsurunu oluşturmaktadır. Bu yönüyle de cari dönemdeki üretimi veya cari dönemdeki fiyat düzeyini etkilemektedir⁵⁵.

İktisadi açıdan, reel kamu harcamaları ile özel kesim harcamaları çok fazla fark göstermemektedir. Hem kamu kesimi hem de özel kesim, işgücü piyasasından emek, mal piyasasından ise ara malı ya da tamamlanmış mal talep etmektedir. Dolayısıyla burada; devlet müdahalesi söz konusu olsa dahi, iktisat biliminin serbest piyasa analizi geçerliliğini korumaktadır⁵⁶.

Reel harcamalar; ekonominin depresyon dönemlerinde, durgunluğu giderme noktasında etkin bir araç olarak kullanılabilir. Çünkü bu harcamalarda; piyasadan doğrudan mal ve hizmet alımı söz konusu olmaktadır. Dolayısıyla reel harcamalar, devletin tüketim harcamalarını oluşturmaktadır⁵⁷.

Askeri harcamalar, idari harcamalar, milli eğitim harcamaları, yatırım harcamaları ve benzerleri reel harcamalara örnek teşkil etmektedir⁵⁸.

Reel harcamaların ardından transfer harcamaları ifade edilmeye çalışılacaktır.

b- Transfer Harcamaları

Transfer harcaması kavramını ilk kez 20. yüzyılda literatüre kazandıran bilim adamı; Pigou'dur. Pigou, transfer harcamalarının, kamu güvenliğinin yeniden sağlanması amacıyla gerçekleştirilen harcamalar olduğunu ifade etmektedir⁵⁹.

Transfer harcamaları; yalnızca satın alma gücünü bireyler arasında birinden diğerine aktaran, dolayısıyla milli gelir üzerinde herhangi bir değişiklik meydana getirmeyen ödemeler olarak tanımlanmaktadır⁶⁰. Bu harcamalar, cari dönemdeki üretim düzeyi ve toplam talep düzeyi üzerinde; ilk hamlede ve dolaysız bir şekilde etki göstermemektedir. Bu etki, daha sonradan; satın alma gücünün el değiştirmesi ile birlikte meydana gelmektedir⁶¹.

⁵⁵ Uluatam, 1999, ss. 215-216.

⁵⁶ A. Kadir Işık ve diğerler, 2005, s. 81.

⁵⁷ Erdem, Şenyüz, Tathoğlu, 2007, s. 47.

⁵⁸ Rasim Sarıkaya, **Kamu Harcamalarında Etkinliğin Sağlanması Bakımından İç Denetimin Rolü**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2008, s. 19.

⁵⁹ Huriye Gonca Diler, **Kamu Harcamaları-Ekonomik Büyüme: Türkiye Ekonomisi Üzerine Bir Uygulama**, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar, Mayıs 2011, s. 17.

⁶⁰ Devrim, 1998, s. 116.

⁶¹ Uluatam, 1999, s. 216.

Transfer harcamaları, cari dönemde üretilen mal ve hizmetlerin satın alınmasında kullanılmamaktadır. Bu bağlamda özel nitelikleri dikkate alınmaksızın, direkt olarak cari dönemdeki üretime yöneltilmemektedirler⁶².

Transfer harcamalarının karşılığında, devlete mal veya hizmet verme zorunluluğunun bulunmaması, bu harcamaların temel özelliğini ifade etmektedir. Bu bağlamda John Fitzgerald Due; transfer harcamalarının, hediye mahiyeti taşıdığını savunmaktadır⁶³. Karşılıksız olma niteliğine sahip olan transfer harcamaları; bireylere, ailelere veya bazı gruplara, kazanç sağlama amacı güdülmeyen yapılmaktadır. Dolayısıyla bu harcamaların özü; satın alma gücünün tek taraflı ve karşılıksız olarak el değiştirmesi şeklinde ifade edilmektedir⁶⁴.

Devlet, kamu kaynaklarını oldukça farklı nedenlerle, ekonomideki diğer aktörlere aktarmaktadır. Bu bağlamda transfer harcamaları, kendi içerisinde çeşitlilik göstermektedir.

Devlet borçlarının faiz ödemeleri, sübvansiyonlar, sosyal sigorta yatırımları, sosyal güvenlik giderleri, refah harcamaları, işsizlik tazminatları, emekli maaşları, vergi iadeleri⁶⁵ ve benzerleri transfer harcamalarına örnek teşkil etmektedir⁶⁶.

Reel harcamalar ve transfer harcamalarının açıklanmasının ardından, ekonomik sınıflandırmanın diğer bir ayrımı olan; cari harcamalar ve yatırım harcamaları ifade edilmeye çalışılacaktır.

2- Cari Harcamalar - Yatırım Harcamaları

Cari harcamalar ve yatırım harcamaları ayrımı; özellikle gelişen ekonomiler için önemli bir ayırım yöntemidir. Çünkü gelişen ekonomilerin en temel sorunu; ekonomik kalkınmanın gerçekleştirilmesidir⁶⁷.

Cari harcamalar ve yatırım harcamaları ayrı ayrı ele alınarak açıklanmaya çalışılacaktır.

⁶² Richard A. Musgrave, **Kamu Maliyesi Teorisi (Kamu Ekonomisi Alanında Bir İnceleme)**, (Çev. Orhan Şener ve Yaşar Methibay), Asil Yayın Dağıtım, Ankara, Ekim 2004, s. 237.

⁶³ A. Kadir Işık ve diğerleri, 2005, s. 82.

⁶⁴ Erdem, Şenyüz, Tatlıoğlu, 2007, ss. 47-48.

⁶⁵ Gökhan Çapan, **Türkiye’de Transfer Harcamaları ve KİT’lere Bütçeden Yapılan Transferler**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2006, s. 22.

⁶⁶ Seçme, 2010, s. 11.

⁶⁷ Devrim, 1998, s. 120.

a-Cari Harcamalar

Cari harcamalar; devletin genel idare hizmetleri ile ilişkili olan ve kamu birimlerinin tüketimini ifade eden harcamalar olarak tanımlanmaktadır⁶⁸.

Cari harcamaların kamu tüketimi ile ilişkili olmaları ve süregelen fayda sağlamaları, belirgin özelliklerini oluşturmaktadır. Bu harcamalar her yıl devamlı tekrarlanmaktadır. Cari harcamaların ana fonksiyonu; “devlet mekanizmasının işleyişini sağlama” olarak ifade edilmektedir⁶⁹.

Cari harcamalar faydası bir dönemle sınırlı olan harcamalar olup, bu harcamaların doğrudan üretimi arttırıcı etkisi bulunmamaktadır. Dolayısıyla söz konusu harcamalar, kamu birimlerinin tüketimini ifade eden harcamalardır⁷⁰. Tüketime yönelik harcamalar olmaları dolayısıyla tüketim dengesi ile ilişkili olmaktadır. Bu harcamaların faydaları kısa vadede meydana çıkmakta, harcama yapıldığı sürece devamlılık arz etmekte ve kullanıldığı dönem içerisinde tükenmektedir. Ayrıca cari harcama gerçekleştirilmediğinde, fayda elde edilmesi söz konusu olmamaktadır⁷¹.

Personel, aydınlatma, su, kira, kırtasiye, bakım- onarım giderleri, demirbaş ve hizmet alımları; cari harcamalara örnek teşkil etmektedir⁷².

Cari harcamalarının açıklanmasının ardından yatırım harcamaları ifade edilmeye çalışılacaktır.

b- Yatırım Harcamaları

Yatırım (sermaye) harcamaları; genellikle dayanıklı nitelikte olan ve faydası birden fazla yıla yayılan, üretkenliği pozitif etkileyen, üretimi arttıran, üretim faktörlerinin verimliliğini arttıran, kaynak kullanımında etkinliği sağlayan mallara yapılan harcamalar olarak tanımlanmaktadır⁷³.

⁶⁸ Devrim, 1998, s. 120.

⁶⁹ İsmail Türk, **Kamu Maliyesi**, 7. Bası, Turhan Kitabevi, Ankara, 2008, s. 61.

⁷⁰ A. Kadir Işık ve diğerleri, 2005, ss. 81-81.

⁷¹ Erdem, Şenyüz, Tatlıoğlu, 2007, ss. 51-52.

⁷² Seçme, 2010, s. 10.

⁷³ Abdurrahman Akdoğan, **Kamu Maliyesi**, 12. Baskı, Gazi Kitabevi, Ankara, 2007, s. 86.

Yatırım harcamalarının en önemli özelliklerinden biri, harcamanın yapıldığı dönemin dışına taşması olarak ifade edilmektedir⁷⁴. Dolayısıyla bu harcamalar genellikle dayanıklı mallar için gerçekleştirilmekte ve faydaları, yapıldığı dönemle sınırlı kalmayıp uzun bir zaman dilimine yayılmaktadır. Ayrıca söz konusu harcamalar; hem ilave istihdam alanları oluşmasını sağlamakta hem de gelir düzeyini arttırmaktadır⁷⁵.

Yatırım harcamaları; sermaye stokuna eklenen fiziksel veya finansal varlıkların satın alımlarını içermektedir⁷⁶. Dolayısıyla bu harcamalar; yeni ya da mevcut olan varlıkların satın alınması, stok artırımı veya sermaye aktarımları için yapılmaktadır. Örneğin; Yeni yol, bina gibi yeni yatırımlar ülkenin sermaye stokuna eklenmektedir.

Ülkede mevcut olan varlıkların devlet tarafından satın alınması, yalnızca kamu kesimi için yatırım olmaktadır⁷⁷. Teoride kamu yatırımı olarak kabul edilen yatırımlar:

- Doğrudan devlet tarafından gerçekleştirilen yatırımlar,
- Devletin mali yardımları ve iştirakleri aracılığı ile gerçekleştirilen yatırımlar,
- Devlete ait kredi kurumlarından borçlanma ve avans alma yolu ile gerçekleştirilen yatırımlar ve

-Harp sonrası oluşan tahribatın giderilmesi doğrultusunda, devlet tarafından gerçekleştirilen yatırımlar olarak sıralanmaktadır. Bu yatırımların ortak özelliği; sermaye birikimi, üretim kapasitesi ve istihdam ile ilişkili olmalarıdır⁷⁸.

Yatırım carileri olarak adlandırılan; eğitim ve sağlık harcamaları, yatırım harcamalarının oldukça önemli bir boyutunu oluşturmaktadır. Eğitim ve sağlık hizmetleri için gerçekleştirilen harcamalar; devletin genel yönetim içerisinde yürüttüğü giderler olarak sınıflandırıldıkları için cari harcama niteliği taşımaktadır. Fakat eğitim ve sağlık hizmetleri üretken faaliyetlerdir. Bu hizmetler; bireylerin

⁷⁴ Kadir Işık ve diğerleri, 2005, s. 81.

⁷⁵ Recep Düzgün, **Kamu Harcamalarının Özel Sektör Yatırımları Üzerindeki Dinamik Etkileri**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri, Mayıs 2007, s. 7.

⁷⁶ Deniz Aytaç ve Mehmet Cahit Güran, "Kamu Harcamalarının Bileşimi Ekonomik Büyüme Etkileri Mi? Türkiye Ekonomisi İçin Bir Analiz, **Sosyo Ekonomi**, Sayı: 2, Temmuz-Aralık 2010, s. 132.

⁷⁷ Ulutürk, Şubat 1997, s. 137.

⁷⁸ Ebru Kaya, **Kamu Harcamalarının Ekonomik Büyüme Üzerine Etkileri**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı, Balıkesir, 2006, s. 24.

bilgilerini, yeteneklerini ve bağlantılı olarak yaratıcılıklarını arttırmalarını ve geliştirmelerini sağlamaktadır⁷⁹.

Yol, baraj, tesis ve çeşitli yapılar için gerçekleştirilen yatırımlar, makine-teçhizat alımları⁸⁰ yatırım harcamalarına örnek teşkil etmektedir⁸¹.

Cari harcamalar ve yatırım harcamalarının açıklanmasının ardından; bilimsel sınıflandırmanın başka bir ayrımı olan verimli harcamalar ve verimsiz harcamalar ele alınacaktır.

3- Verimli Harcamalar - Verimsiz Harcamalar

Verimli harcamalar ve verimsiz harcamalar farklı bakış açılarına göre birbiriyle çakışma göstermektedir. Bu nedenle ayrı ayrı ele alınmamakta, tek başlık altında karşılaştırmalı olarak ifade edilmeye çalışılmaktadır.

Milli ekonominin üretim potansiyelini arttıran harcamalar verimli harcamalar, üretim potansiyelini etkilemeyen ya da azaltan harcamalar ise verimsiz harcamalar olarak ifade edilmektedir⁸². Dolayısıyla verimli harcamalar; milli ekonominin üretim potansiyelini arttırmakta, verimsiz harcamalar ise milli ekonominin tüketimi ile gerçekleşen harcamalar olmaktadır⁸³.

Verimli harcamalar ve verimsiz harcamalar ayrımının yapılması konusunda iki görüş bulunmaktadır. Bu görüşlerden ilkinde göre; bir kamu harcaması Gayri Safi Milli Hâsıla (GSMH)'da net bir artış meydana getirmekteyse verimli, aksi halde verimsiz harcama olarak kabul edilmektedir. Örneğin; yatırım harcamaları verimli, askeri harcamalar ise verimsiz harcamalar olmaktadır. İkinci görüşe göre ise; bir kamu harcaması; sosyal faydada net bir artış meydana getirmekteyse verimli, aksi halde verimsiz harcama olarak kabul edilmektedir. Örneğin; askeri harcamalar verimli, borç- faiz ödemeleri verimsiz harcamalar olmaktadır⁸⁴.

Kamu harcamalarının sınıflandırılmasının genel hatlarıyla açıklanmasının ardından, kamu harcamalarının ekonomi üzerindeki etkileri ele alınacaktır

⁷⁹ Erdem, Şenyüz, Tatlıoğlu, 2007, s. 53.

⁸⁰ Tuncer ve Yüksel, 2011, s. 219.

⁸¹ Seçme, 2010, s. 11.

⁸² Sarıkaya, 2008, s. 22.

⁸³ Hale Akbulut, **Transfer Harcamaları ve Büyüme İlişkisi: Gelişmekte Olan Ülkeler İçin Dinamik Panel Veri Analizi**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2013, s. 34.

⁸⁴ Kalenderoğlu, 2007, ss. 43-44.

III- KAMU HARCAMALARININ ETKİLERİ

Devletin, ekonomide üstlendiği görevleri gerçekleştirmek amacıyla kamu harcaması yapması, bir nevi zorunluluk arz etmektedir. Kamu harcamaları ise temel ekonomik ve sosyal değişkenler üzerinde çeşitli etkiler meydana getirmektedir. Bu bağlamda devlet, kamu giderlerini belirli amaçlara ulaşabilmek amacıyla araç olarak kullanabilmektedir⁸⁵.

Kamu harcamalarının etkileri, konu kısıtı dikkate alınarak; kamu harcamalarının fiyatlar genel düzeyi üzerindeki etkileri, kamu harcamalarının istihdam üzerindeki etkileri, kamu harcamalarının gelir dağılımı üzerindeki etkileri ve kamu harcamalarının ekonomik büyüme ve kalkınma üzerindeki etkileri olmak üzere, dört başlık altında ayrıma tabi tutularak açıklanmaya çalışılacaktır.

A- Kamu Harcamalarının Fiyatlar Genel Düzeyi Üzerindeki Etkileri

Kamu harcamaları, bir maliye politikası aracı olarak; ekonomik istikrarsızlığın söz konusu olduğu bir ekonomide, toplam talebi azaltma ya da artırma yoluyla, fiyatlar genel düzeyindeki istikrarsızlıkları gidermede kullanılabilir⁸⁶.

Enflasyon dönemlerinde; kamu harcamalarının toplam talebi düşürecek biçimde gerçekleştirilmesi gerektiği savunulmaktadır. Bu dönemde toplam talebi besleyen harcamalar olmaları dolayısı ile özellikle cari harcamaların ve transfer harcamalarının düşük düzeylerde tutulması gerekmektedir. Böylece toplam talep düzeyinin, toplam arz düzeyine indirilmesi sağlanmaktadır. Yatırım harcamaları ise; üretimi arttırıcı bir özellik taşımaları sebebiyle, bu yönde bir kullanım için uygun olmamaktadır. Çünkü bu harcamalar artırılırsa; toplam talep, toplam arz düzeyine yükseltilebilmektedir. Böylece yatırımların olgunlaşma süresine bağlı olarak, enflasyon döneminde büyüme sağlanabilmektedir⁸⁷.

Deflasyon dönemlerinde toplam arz, toplam talepten daha fazla olmaktadır. Bu durumu dengeleyebilmek için başta cari harcamalar ve transfer harcamaları

⁸⁵ Erdem, Şenyüz, Tatlıoğlu, 2007, s. 54.

⁸⁶ Yiğit Necdet, **Türkiye’ de Kamu Harcamaları Enflasyon İlişkisinin Analizi (1999- 2012)**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon, Haziran 2013, s. 28.

⁸⁷ Erdem, Şenyüz, Tatlıoğlu, 2007, s. 57.

olmak üzere; üretkenliği düşük olan harcamaların arttırılmasına başvurulabilmektedir. Bu gibi durumlarda, harcamaların karşılanacağı kaynak, önem arz etmektedir. Dikkat edilmesi gereken konu; harcamalardaki değişimin, ekonomideki enflasyonist veya deflasyonist boşluğu giderecek derecede yapılmasıdır. Aksi halde; enflasyondan deflasyona veya deflasyondan enflasyona geçiş söz konusu olabilmektedir⁸⁸.

Kamu harcamalarının fiyatlar genel düzeyi üzerindeki etkilerinin açıklanmasının ardından, istihdam ve üretim üzerindeki etkileri ifade edilmeye çalışılacaktır.

B- Kamu Harcamalarının İstihdam ve Üretim Üzerindeki Etkileri

İstihdam kavramı ile üretim sürecinde, üretim faktörlerinin kullanılması ifade edilmektedir. Dar anlamda istihdam kavramı ise üretim sürecinde, üretim faktörlerinden; yalnızca emeğin (işgücünün) kullanılması olarak açıklanmaktadır. Tam istihdamın sağlanması, devletin ekonomideki görevleri arasında sayılmaktadır⁸⁹.

Kamu harcamaları vasıtasıyla ekonomideki istihdam hacmi arttırılabilmektedir. Bunun gerçekleştirilmesinde özellikle yatırım harcamalarının önemi büyüktür. Yatırım harcamaları, üretim kapasitesinin artmasını sağlamaktadır. Bu bağlamda çok daha fazla üretim faktörü kullanılmaktadır. Bilhassa, yapılacak yatırım için emek- yoğun bir teknolojinin kullanılması söz konusu ise, istihdam hacmi daha fazla artış gösterebilmektedir⁹⁰.

Kamu harcamalarının üretim üzerindeki etkileri üç noktada vurgulanabilmektedir⁹¹:

-Kamu harcamaları; çalışmayı, tasarruf ve yatırımları doğrudan etkilemektedir,

-Kamu harcamaları; duruma göre bazen önleyici, bazen teşvik edici etkiler meydana getirebilmektedir,

⁸⁸ Seda Sökenoğlu, **Kamu Harcamalarında Etkinlik ve Bütçe Sistemleri İlişkisi**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2008, s. 25.

⁸⁹ Sökenoğlu, 2008, s. 25.

⁹⁰ Sarıkaya, 2008, s. 23.

⁹¹ Ünen, 2015, s. 26.

-Kamu harcamaları; ekonomik kaynakların farklı kamu kuruluşları arasında çeşitli şekilde kullanılmasını sağlayabilmektedir. Dolayısıyla temel kamu harcamaları vasıtasıyla ekonomik büyüme, olumlu yönde etkilenmektedir.

Eğitim ve sağlık harcamalarının üretim üzerinde oldukça önemli etkileri bulunmaktadır. Eğitim harcamaları teknolojik yeniliklerin öğrenilmesini ve geliştirilmesini sağlamaktadır. Sağlık harcamaları ise, işgücünün daha verimli bir duruma gelmesine olanak tanımaktadır⁹². Dolayısıyla bu tür harcamalar bireylerin çalışma isteklerini olumlu bir şekilde etkilemekte ve üretkenliğin artmasını sağlayabilmektedir. Böylece toplumda üretim, gelir, tasarruf ve yatırımlar yüksek düzeylerde seyretmektedir. Bu tür harcamaların etkileri daha çok, uzun dönemde kendini göstermekte ve gelecek kuşaklar üzerinde dahi etkili olabilmektedir⁹³.

Kamu harcamalarının istihdam ve üretim üzerindeki etkileri açıklanmasının ardından, gelir dağılımı üzerindeki etkileri ifade edilmeye çalışılacaktır.

C- Kamu Harcamalarının Gelir Dağılımı Üzerindeki Etkileri

Devlet, gerçekleştirdiği harcamalar vasıtasıyla, gelir dağılımında adaletin sağlanması noktasında etkili olabilmektedir. Gelir dağılımında meydana gelen eşitsizliği azaltmak adına; reel kamu harcamaları ve transfer harcamaları kullanılarak gelir grubu düşük kesim ile işsiz kesime gelir akışı sağlanabilmektedir⁹⁴.

Gelir dağılımının iyileştirilmesi noktasında, özellikle sosyal amaçlı transfer harcamaları önem taşımaktadır. Çünkü bu harcamalar; bireylere tek taraflı bir gelir akımı sağlamak ve böylece düşük gelirli kesimin refahı yükseltilmektedir⁹⁵. Burada dikkat edilmesi gereken konu; transferlerin nakdi olarak değil, aynı olarak gerçekleştirilmesi gerektiğidir. Çünkü nakdi yardımlar, özellikle gelişmekte olan ülkelerde gereksiz alanlara harcanabilmektedir. Ayrıca bu yardımlar; çalışma, tasarruf ve yatırım isteklerini olumsuz şekilde etkileyebilmektedir⁹⁶.

Kamu harcamalarının gelir dağılımı üzerindeki etkileri; gelir dağılımını eşitleyici harcamalar, gelir dağılımındaki eşitsizliği arttıran harcamalar, gelir dağılımını etkilemeyen harcamalar olmak üzere üç kategoriye ayrılabilir.

⁹² Erdem, Şenyüz, Tatlıoğlu, 2007, s. 55.

⁹³ Tuncer ve Yüksel, 2011, ss. 259- 260.

⁹⁴ Çelik, 2010, s. 19.

⁹⁵ Erdem, Şenyüz, Tatlıoğlu, 2007, s. 56.

⁹⁶ Tuncer ve Yüksel, 2011, s. 261.

Sosyal amaçlı transfer harcamaları, gelir dağılımını eşitleyici harcamalara; devlet tahvili faiz ödemeleri ve iktisadi amaç taşıyan mali transferler, gelir dağılımındaki eşitsizliği arttıran harcamalara; milli savunma, adalet gibi zorunlu harcamalar ise gelir dağılımını etkilemeyen harcamalara örnek teşkil etmektedir⁹⁷.

Kamu harcamalarının gelir dağılımı üzerindeki etkileri daha çok eğitim, sağlık gibi yarı kamusal mal ve hizmetler üzerinde yoğunlaşmaktadır. Çünkü yarı kamusal mal ve hizmetlerin özellikleri gereği, toplumun farklı kesimleri bu hizmetlerden farklı düzeylerde yarar sağlayabilmektedir. Gelir dağılımının adil bir şekilde gerçekleşebilmesi için, bu hizmetlerin toplumda eşit bir şekilde dağılması gerekmektedir⁹⁸.

Kamu harcamalarının fiyatlar genel düzeyi, istihdam ve üretim ile gelir dağılımı üzerindeki etkilerinin sırayla açıklanmasının ardından; ekonomi üzerindeki genel etkileri itibari ile ekonomik büyüme ve ekonomik kalkınma üzerindeki etkileri ifade edilerek; konu tek çatı altında toparlanmaya çalışılacaktır.

D- Kamu Harcamalarının Ekonomik Büyüme ve Kalkınma Üzerindeki Etkileri

1980' li yılların sonuna doğru özellikle Barro' nun gerçekleştirdiği çalışmalar neticesinde; ekonomik büyüme noktasında, maliye politikası araçları içerisinde; özellikle kamu harcamaları önem kazanmaya başlamıştır⁹⁹.

Ekonomi ve maliye yazınındaki önemli konulardan biri; kamu harcamaları ve kamu kesimi büyüklüğünün ekonomik büyümeyi ne şekilde etkilediği konusu olmaktadır. Bu bağlamda ortaya atılan sava göre; kamu kesimi ve özel sektör tarafından kullanılan üretim faktörlerinin verimlilikleri birbirinden farklı olmaktadır. Yaygın olan görüşte ise; kamu kesimi tarafından üretim sürecinde kullanılan üretim faktörlerinin verimliliklerinin daha düşük olduğu ifade edilmektedir. Bu doğrultuda görece kamu kesimi büyük olduğunda, kaynaklar verimsiz alanlara kaymaktadır. Bu durumun bir sonucu olarak da, ekonomik büyüme yavaşlamaktadır¹⁰⁰.

⁹⁷ Kalenderoğlu, 2007, s. 51.

⁹⁸ Çelik, 2010, s. 20.

⁹⁹ Halit Fikir, **Türkiye'de Kamu Harcamaları ve İktisadi Büyüme Üzerine Etkisi**, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2010, ss. 68-69.

¹⁰⁰ Süleyman Ulutürk, "Kamu Harcamalarının Ekonomik Büyüme Üzerine Etkisi", **Akdeniz İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi (İ.İ.B.F.) Dergisi**, Sayı:1, 2001, s. 131.

Devlet, ekonomik kalkınma ve büyüme hızını arttırabilmek için; kamu harcamalarını bir mali araç olarak kullanabilmektedir. Bu bağlamda kamu harcamaları azaltılarak ve özel ve kamusal tasarruf ile yatırımlar arttırılarak, kalkınma ve büyüme hızı, istenilen seviyeye çıkarılmaya çalışılmaktadır¹⁰¹. Hükümetin, reform gerçekleştirilmesi ve kamu harcamalarının düzeyini düşürmesi ile birlikte; uzun vadede önemli faydalar elde edilebilmekte ve ekonomik büyüme daha yüksek düzeylere çıkarılabilmektedir¹⁰². Ekonomik büyüme açısından özellikle cari harcamalar önem teşkil etmektedir. Çünkü bu harcamaların doğrudan talep arttırıcı bir niteliği bulunmaktadır¹⁰³.

Eğitim ve sağlık harcamaları; ekonomik büyüme ve kalkınma üzerinde olumlu etkilere sahip olmaktadır. Eğitimli ve sağlıklı işgücünün verimliliği daha yüksek olmaktadır. Bu bağlamda ekonomik büyüme ve kalkınma süreci açısından; eğitim ve sağlık hizmetlerine daha fazla kaynak ayrılması ve bu hizmetlerin kalitesinin yükseltilmesi oldukça büyük bir önem taşımaktadır¹⁰⁴.

Kamu harcamalarının ekonomi üzerinde oluşturduğu etkilerin açıklanmasının ardından; gerçekleştirilen kamu harcamalarında büyük bir paya sahip olan eğitim hizmetinin, kamusal yönüne değinilecek ve eğitim hizmetinin gerçekleştirilmesinde büyük önem arz eden; eğitim harcamaları ifade edilecektir.

IV- EĞİTİM HİZMETİNİN KAMUSAL YÖNÜ VE EĞİTİM HARCAMALARI

Ekonomik açıdan ileri seviyede olan OECD ülkelerinde çoğu sosyal bilimci; ülkenin ekonomik yönden ilerleyebilmesi ve ülkede bireylerin yaşam standartlarının arttırılabilmesi için eğitimde ilerleme ve gelişme sağlanması gerektiğini savunmaktadır¹⁰⁵.

Bu kısımda öncelikle eğitim hizmetinin kamusalılığı çerçevesinde; eğitim hizmetinin kamusal niteliği ve devletin eğitim hizmeti müdahaleleri ele alınacaktır.

¹⁰¹ Devrim, 1998, s. 148.

¹⁰² Vito Tanzi ve Ludger Schuknecht, "Reforming Government in Industrial Countries", **Finance and Development**, September 1996, s. 4.

¹⁰³ Cihan Yüksel ve Mehmet Songur, "Kamu Harcamalarının Bileşenleri ile Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki: Ampirik Bir Analiz", **Maliye Dergisi**, Sayı: 161, Temmuz - Aralık 2011, s. 368.

¹⁰⁴ Sökenoğlu, 2008, s. 24.

¹⁰⁵ Frieder Wolf ve Reimut Zohlhnhöfer, "Investing in Human Capital? The Determinants of Private Education Expenditure in 26 OECD Countries", **Journal of European Social Policy**, Cilt: 19, Sayı: 3, 2009, s. 230.

Akabinde; eğitim harcamaları konu kısıtlaması nedeni ile genel hatlar çerçevesinde ifade edilecek ve belirli kriterlerde sınıflandırmaya tabi tutulacaktır. Sınıflandırmanın ardından; Türkiye ve OECD ülkelerinde eğitim harcamalarının durumu karşılaştırmalı olarak ve sayısal verilerle desteklenerek açıklanmaya çalışılacaktır.

A- Eğitim Hizmetinin Kamusal Yönü

Dünya ekonomisinde geçmişten günümüze kadar var olan ve gitgide artan bir ekonomik rekabet söz konusudur.

Bütün ülkeler ekonomik rekabet gücünü artırma maksadıyla çeşitli uygulamalar gerçekleştirmekte ve politikalar izlemektedirler. Bu noktada; yeni teknolojilerin hızla üretilip uygulanmasını sağlayan ve yaratıcı bireyler yetiştiren nitelikli insanların eğitimi, son derece önem arz etmektedir. Dolayısıyla ülkelerin ekonomik rekabet gücü açısından eğitim sistemi ve bu sistemde sağlanan olanakların finansmanı stratejik bir konu haline gelmiş bulunmaktadır¹⁰⁶.

Eğitim harcamaları, yani eğitim alanında yapılan kamu harcamaları; öğretmen maaşları, okul binası, yemek, kitap giderleri gibi harcamaları kapsamaktadır. İçsel büyüme modellerinde üzerinde durulan beşeri sermayenin gelişimi için eğitim harcamalarının gerçekleştirilmesi bir zorunluluk durumundadır¹⁰⁷.

Eğitim hizmetinin kamusal yönü; eğitimin kamusal niteliği ve eğitime devlet müdahalesi olmak üzere iki ana başlık altında toplanarak ifade edilmeye çalışılacaktır.

1- Eğitimin Kamusal Niteliği

Eğitim hizmetinin kamusal niteliği; devletin sunduğu kamusal mallar noktasında ortaya çıkmaktadır. Kamu sektörü tarafından üretilen mal ve hizmetler; tam kamusal mal ve hizmetler yarı kamusal mal ve hizmetler ile özel mal ve hizmetler olmak üzere üç grupta toplanmaktadır. Tam kamusal mal ve hizmetler; nitelikleri gereği; ücretsiz arz edilmektedir. Yarı kamusal mal ve hizmetler; belirli

¹⁰⁶ Ramazan Gökbnar ve Naci Muter, "21. Yüzyıla Doğru Türkiye'de Eğitim Hizmetlerinin Çağdaştırılması", Prof. Dr. Adnan TEZEL'e Armağan, **Marmara Üniversitesi Maliye Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayın No: 600/13**, İstanbul, 2000, s. 375.

¹⁰⁷ Muhsin Kar ve Sami Taban, " Kamu Harcama Çeşitlerinin Ekonomik Büyüme Üzerine Etkileri", **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, Sayı: 58, Cilt: 3, 2003, s. 153.

düzeyde bedel alınarak sunulmaktadır. Özel mal ve hizmetlerde ise tamamıyla bir bedel ödenmesi söz konusu olmaktadır¹⁰⁸.

Eğitim hizmeti; kamu ekonomisi teorisinin kamu hizmetleri kısmında yarı kamusal mal ve hizmetler kategorisinde yer almaktadır¹⁰⁹. Yarı kamusal mal ve hizmetler dolayısıyla eğitim hizmeti; hem piyasa hem de kamusal özellik göstermektedir. Ayrıca içinde bulunulan konjonktürel duruma göre yapısal bir girişkenliğe yani esnekliğe sahip olmaktadır¹¹⁰.

Eğitim hizmetinin kamusal yönü; yarı kamusal mal ve hizmetler, erdemli-erdemsiz mal ve hizmetler ile dışsallık yayan mal ve hizmetler olmak üzere üç ana başlık altında sırayla ele alınacak ve açıklanacaktır.

a- Yarı Kamusal Mal ve Hizmet Olarak Eğitim

Kamu tarafından çeşitli mal ve hizmetler üretilmektedir. Bu mal ve hizmetler; tam kamusal mal ve hizmetler, yarı kamusal mal ve hizmetler ve özel mal ve hizmetler olarak sınıflandırılabilir¹¹¹.

Yarı kamusal mal ve hizmetlerin temel özelliği; hizmetten yararlanan bireylere doğrudan, toplumun diğer üyelerine ise dolaylı yoldan ek fayda sağlamaları olarak ifade edilmektedir¹¹². Dolayısıyla bu tür mal ve hizmetlerde, dışsallık yayma özelliği söz konusu olmaktadır.

Yarı kamusal mal ve hizmetler ilk bakışta tam kamusal mal ve hizmetler gibi görünmektedirler. Fakat bunlar tam kamusal mal ve hizmetlerin aksine bölünebilmekte, pazarlanabilmekte ve fiyatlandırılarak tüketicilere sunulabilmektedir¹¹³.

Yarı kamusal mal ve hizmetler yapıları gereği, piyasa tarafından üretilebilmektedirler. Fakat bu mal ve hizmetler toplum açısından oldukça büyük bir öneme sahip olmaları nedeniyle, yeterli miktarda üretilmemeleri durumunda piyasa maliyetleri çok yüksek olacağı için devletin de bu mal ve hizmetlerin üretimine

¹⁰⁸ Ortaç Rıfat, "Cumhuriyetimizin 80. Yılında Eğitim Harcamaları", **Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Sayı: 2, 2003, s. 240.

¹⁰⁹ İlhami Söyler, "Eğitim Hizmetleri Bağlamında Vakıf Üniversitelerini Finansal ve Vergisel Sorunları", **Maliye Dergisi**, Sayı: 154, Ocak - Haziran 2008, s. 54.

¹¹⁰ Erkan Karaarslan, "Kamu Kesimi Eğitim Harcamalarının Analizi", **Maliye Dergisi**, Sayı: 149, Mayıs -Aralık 2005, s. 40.

¹¹¹ Çalcalı, 2009, s. 25.

¹¹² Söyler, 2008, s. 58.

¹¹³ Yardımcıoğlu, 2012, s. 25.

katılması gerekmektedir¹¹⁴. Dolayısıyla devlet bu tür mal ve hizmetlerin üretiminde denetleyici bir rol üstlenmektedir.

Eğitim hizmeti; yarı kamusal mal ve hizmetler grubunda yer almaktadır. Buradaki yarı sözcüğü, bir esnekliğe işaret etmektedir. Bu bağlamda eğitim hizmeti; hem piyasa özelliği hem de kamusal özellik taşımakta ve içinde bulunulan konjoktüre göre geçişken bir yapı arz etmektedir¹¹⁵. Eğitim, faydasının bölünebilmesi ve fiyatlandırılabilip pazarlanabilmesi yönünden, özel mal özelliği teşkil etmektedir. Diğer yandan toplum açısından kayda değer dışsal faydalar oluşturması açısından, kamusal mal özelliği göstermektedir¹¹⁶.

Yarı kamusal mal ve hizmet statüsünde yer alması bağlamında, eğitim hizmetinin faydası bölünebilmektedir. Bazı durumlarda, eğitim hizmetinden yararlanan kişiler; belirli bir bedel ödeme durumunda kalmaktadır. Genel olarak ödenmesi gereken bu bedel, ülkelerin siyasi otoriteleri tarafından tespit edilmektedir¹¹⁷.

Eğitim hizmetinin yarı kamusal mal ve hizmet olarak değerlendirilmesinin ardından, eğitimin erdemli mal ve hizmet olma özelliği ifade edilecektir.

b- Erdemli Mal ve Hizmet Olarak Eğitim

Erdemli mal ve hizmetler; hem birey hem toplum açısından özellik taşıyan, üstünlüğü olan, vazgeçilemez niteliğe sahip mal ve hizmetler olarak ifade edilebilmektedir. Bu mal ve hizmetler; devlet tarafından doğrudan topluma sunulabilmekte veya piyasa fiyatının altında olmak şartıyla; pazarlanabilmektedir. Dolayısıyla finansmanı, vergilerle sağlanmaktadır¹¹⁸.

Devlet, birçok fayda sağlayan erdemli mal ve hizmetlerin kullanımının ve tüketiminin yaygınlaştırılmasını amaçlamaktadır. Bu nedenle; bu hizmetlerin piyasa ederinin daha altında fiyatlarla halka sunulmasını sağlamaktadır.

¹¹⁴ Köktaş, 2009, s. 46.

¹¹⁵ Çiçek, 2012, s. 17.

¹¹⁶ Engin Polat, **Türkiye'nin Demografik Yapısı İçinde Eğitim Ekonomisinin Yeri ve Önemi**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı, İzmir, 2008, s. 4.

¹¹⁷ Gonca Güngör ve Alper Göksu, "Türkiye'de Eğitimin Finansmanı ve Ülkelerarası Bir Karşılaştırma", **Celal Bayar Üniversitesi İ.İ.B.F. Yönetim ve Ekonomi**, Cilt: 20, Sayı: 1, 2013, s. 61.

¹¹⁸ Söyler, 2008, s. 58.

Erdemli mal ve hizmetler, özel mal niteliği taşımaktadır. Temel eğitim ve sağlık hizmetleri, bunların belirgin birer örneğini oluşturmaktadır. Ancak politik faydanın gözetilmesi doğrultusunda, bu tür mal ve hizmetler tüketimden dışlanamamaktadır¹¹⁹.

Eğitim hizmetinin erdemli mal ve hizmet olarak ele alınmasının ardından; bu hizmet, dışsal ekonomiler çerçevesinde değerlendirilecektir.

c- Dışsal Ekonomiler Olarak Eğitim

Dışsallık; toplumdaki bir birey tarafından gerçekleştirilen; üretim veya tüketim sonucunda meydana gelen, fayda veya maliyetlerin toplumdaki diğer bireyleri etkilemesi olarak tanımlanmaktadır.

Eğitim hizmeti iki çeşit dışsal fayda sağlamaktadır. Bunlardan ilki; tüketim faydası (consumption benefit)' dir. Merak edilen konularda bilgi edinme, kaliteli bir yaşam sürme vb. eğitim hizmetinin tüketim faydası için örnek teşkil etmektedir. İkicisi ise; üretim faydası (production benefit)' dir. Eğitim ile verimlilik artışı sağlama yoluyla elde edilmektedir¹²⁰. Dolayısıyla eğitim hem bireysel gelişimi ve bireyin daha kaliteli bir yaşam sürmesini sağlamakta hem de bireyin verimliliğinde artış sağlayarak, topluma olan katkısında artırmaktadır.

Eğitim hizmetinin dışsallığı, esas olarak beşeri sermayenin geliştirilmesi ile ilişkilendirilmektedir. Beşeri sermaye teorisine göre; bireyin verimlilik artışının sağlanması, eğitim harcamaların devlet tarafından finanse edilmesini gerektirmektedir. Bu bağlamda; insan kaynağına yatırım yapılması halinde, hem eğitim alan hem de eğitim almayan bireylerin verimliliğinin artacağı savunulmaktadır¹²¹. Dolayısıyla beşeri sermaye teorisinde; eğitimin bireyin verimliliğini arttırarak, toplum refahına katkıda bulunacağı görüşünden hareketle; eğitim hizmetinin devlet tarafından finanse edilmesi gerektiği savunulmaktadır.

Eğitim hizmeti pozitif dışsallıklar yaymaktadır. Eğitim hizmetinin yaydığı pozitif dışsallıklar; vergi mükelleflerinin üzerindeki vergi yükünün azalması, siyasal

¹¹⁹ Zeliha Göker, "Kamusal Mallar Tanımında Farklı Görüşler", **Maliye Dergisi**, Sayı: 155, Temmuz-Aralık 2008, s. 115.

¹²⁰ Çağrı Elibol, **Bilgiye Dayalı Ekonomi Bağlamında Eğitim Harcamaları: Türkiye ve Güney Kore Örnekleri**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2004, s. 13.

¹²¹ Köktaş, 2009, s. 49.

karar alma mekanizmasının daha etkin işlemesi, suç işleme oranının azalması ve ekonomik kalkınmanın olumlu yönde etkilenmesi olarak sıralanabilmektedir¹²².

Eğitim hizmetinin yaydığı dışsallıklardan söz edilmesinin ve kamusal niteliğinin genel hatları ile ele alınmasının ardından; eğitime devlet müdahalesi açıklanacaktır.

2- Eğitime Devlet Müdahalesi

Neredeyse tüm ülkelerde devlet, dolaylı veya dolaysız olarak eğitime müdahalede bulunmaktadır. Bu durumun temel nedeni; dışsallıklar olarak belirtilmektedir. Dolayısıyla devletin eğitime müdahalesinin iki önemli nedeni; dışsallıkların ve gelir eşitsizliklerinin negatif etkilerinin giderilmesi olarak sıralanabilmektedir.¹²³

Devlet, eğitim hizmetinin yarı kamusal mal olması doğrultusunda ortaya çıkan; eğitim kısır döngüsünden kurtulabilmek amacıyla da eğitime müdahalede bulunmaktadır. Eğitimin hem bireysel hem toplumsal hem de iktisadi yönlerinin var olması, eğitim hizmetinin; kamu kesimi tarafından üretilmesi ve kontrol edilmesi sonucunu doğurmaktadır¹²⁴.

Eğitime devletin müdahalesi konusu; dışsallıkların yaygınlaştırılması amacıyla eğitime devlet müdahalesi ve eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanması amacıyla eğitime devlet müdahalesi olmak üzere iki alt başlık altında ele alınarak açıklanacaktır.

a- Eğitimde Dışsallıkların Yaygınlaştırılması Amacıyla Eğitime Devlet Müdahalesi

Literatürde; eğitimin sosyal ve ekonomik dışsallığı vurgulanmaktadır. Genel bir ifade ile yurttaşlık bağının artırılması, eğitimin sosyal dışsallığı olarak ifade edilmektedir. Beşeri sermayenin geliştirilmesi ise eğitimin ekonomik dışsallığı ile ilişkilendirilmektedir.

¹²² Güngör ve Göksu, 2013, ss. 60- 61

¹²³ Murat Çokgezen ve Nuray Terzi, "Türkiye’de Devletin eğitime Müdahalesinin Yeterli Gerekçesi Var mı?", **Liberal Düşünce**, Sayı: 49, 2013, s. 2.

¹²⁴ Rıfat Ortaç, “ Cumhuriyetimizin 80. Yılında Eğitim Harcamaları”, **Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Sayı: 2, 2003, s. 239.

Beşeri sermaye teorisine göre; insan kaynağı için yapılan yatırım hem eğitim alabilen hem de eğitim alamayan kesimin verimliliğinin artmasını sağlayabilmektedir¹²⁵. Dolayısıyla önemli dışsallıklar yayan eğitim hizmetinden topludaki bireylerin eşit bir şekilde yararlanabilmesi için devlete büyük rol düşmektedir.

Tablo 2 yardımı ile eğitimin meydana getirdiği olumlu (pozitif yönlü) dışsallıklar gruplandırılarak örneklendirilmektedir.

Tablo 2: Eğitimin Dolayısıyla Meydana Gelen Olumlu Dışsallıklar

	Toplumsal	Bireysel
Kişisel	<ul style="list-style-type: none"> -Vergi gelirlerinde artış -Etkenlikte Artış -Tüketimde Artış -İşgücü Esnekliğinde Artış -Devletten mali destek beklentisinde azalış 	<ul style="list-style-type: none"> -Gelir düzeyinde artış -Yatırımda artış -Kişisel mesleki hareketlilikte artış -İş bulmada kolaylık -Çalışma koşullarında iyileşme -Gelir düzeyinde artış
Sosyal	<ul style="list-style-type: none"> -Topluma hizmette artış -Bağış düzeyinde artış -Suç oranında azalış -Vatandaşlık bilincinde gelişme -Sosyal Kenetlenme -Teknolojiye uyum sağlama ve teknoloji kullanma becerisinde gelişme 	<ul style="list-style-type: none"> -Boş zaman etkinlikleri, hobilerde artış -Yaşam standartlarında iyileşme -Kişisel statüde iyileşme -Müşteri olarak daha iyi karar verme

Kaynak: Engin Polat, **Türkiye'nin Demografik Yapısı İçinde Eğitim Ekonomisinin Yeri ve Önemi**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı, İzmir, 2008, s. 18.

Tablo 2'ye göre eğitim hizmeti; hem bireysel hem de toplumsal açıdan, kişisel ve sosyal olarak olumlu yönde birçok dışsallık yaymaktadır. Bireysel açıdan;

¹²⁵ Çokgezen ve Terzi, 2013, ss. 2- 3.

gelir düzeyinde yaşanan artış kişisel bir dışsallıktır. Kişisel statüde iyileşme yaşanması; sosyal açıdan dışsallık yaymaktadır. Toplumsal yönden ise; vergi gelirlerinde artış yaşanması kişisel dışsallığa, topluma yapılan hizmette yaşanan artış ise sosyal dışsallığa örnek teşkil etmektedir.

Özellikle yükseköğretim hizmetinin, birtakım dışsallıklar yaydığı ifade edilmektedir. Genel itibari ile eğitim hizmeti ve yükseköğretimin yaydığı pozitif dışsallıklar aşağıda sıralanmaktadır¹²⁶.

-Eğitim, bireyin gelir kapasitesini arttırmakta, böylece bireyin vergi ödeme kapasitesi de artış göstermektedir. Bu bağlamda eğitim harcamalarının, toplam vergi hasılatını yükselttiği savunulmaktadır.

-Eğitim harcamaları ve toplumun eğitimi; modernleşmeyi, aydınlanmayı, rasyonelleşmeyi ve laikleşmeyi sağlamaktadır.

-Eğitim, devlet tarafından finanse edildiği takdirde; eğitimde fırsat eşitliği sağlanmaktadır. Bu bağlamda eğitim; sosyal mobilitiyi sağlayan bir basamak olarak ifade edilmektedir.

-Eğitim hizmeti ile mevcut bilgi ve teknoloji stoklanmakta ve gelecek nesillere aktarılmaktadır.

-Yükseköğretim ile araştırma ve geliştirme faaliyetlerinde dolayısıyla bilim ve teknolojide ilerleme sağlanmaktadır.

-Yükseköğretim kurumları, halk sağlığı ve tedavi hizmetlerinin sunumunu gerçekleştirmektedir.

-Bireylerin beşeri sermaye yatırımları milli geliri (MG) arttırmakta, ayrıca kalkınmayı hızlandırmaktadır. Bu durum; artık öge olgusu olarak ifade edilmektedir.

Bireyler eğitim ile ilgili kararlarını verirken, eğitim hizmetinin sağladığı pozitif dışsallıkları dikkate almadıkları için toplumsal açıdan optimal düzeyin altında eğitim hizmetinden yararlanabilmektedir. Bu durum literatürde tahsis etkinsizliği (allocative inefficiency) olarak ifade edilmektedir. Tahsis tekinsizliğinin nedeni; pratikte optimal eğitim seviyesini bulmanın zorluğudur. Ayrıca bu durum tüm dünyada kabul gören; herkesin temel düzeyde eğitim alması gerekliliği görüşüne ters düşmektedir¹²⁷.

¹²⁶ Güneri Akalın, **Kamu Ekonomisi**, Akçağ Yayınevi, Beytepe Ankara, 2000, ss. 236- 237.

¹²⁷ Çokgezen ve Terzi, 2013, s. 3.

Sonuç olarak dışsallıkların söz konusu olduğu bir ortamda oluşan zarar ve fayda taşmaları bireyler tarafından kontrol edilememekte ve merkezi bir kurumun müdahalesi gerekli görülmektedir.

Eğitim konusunda olumlu dışsallıkların yani taşmaların daha da yaygın hale getirilmesi amacıyla devletin müdahalesine değinilmesinin ardından; eğitim konusunda fırsat eşitliğinin sağlanabilmesi için devletin gerçekleştirdiği müdahaleden söz edilecektir.

b- Eğitimde Fırsat Eşitliğinin Sağlanması Amacıyla Eğitime Devlet Müdahalesi

Fırsat eşitliği; milli gelirden pay almada, üretime katılan bireyler arasında dürüst bir rekabetin bulunmasının sağlanması olarak ifade edilmektedir¹²⁸. Bu bağlamda fırsat eşitliği kavramı, sosyal adalet kavramı ile ilişkilendirilmektedir.

Eğitimde fırsat eşitliği; cins, ırk, dil ayrımı gözetmeksizin bireylerin ilgi ve yetenekleri doğrultusunda gelişmelerini hedefleyen, bireylerin kişiliğini ve onurunu üstün tutan eğitim olarak tanımlanmaktadır¹²⁹.

Eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanmasında temel sorun; gelir seviyesi düşük düzeylerde olan grupların, eğitim giderlerinin tamamını veya büyük çoğunluğunu karşılayacak gücünün olmaması olarak ifade edilebilmektedir. Finans piyasasındaki dengesizlikler, bireylerin kendileri ve çocukları için gerçekleştirecekleri eğitim yatırımını finanse etmelerini daha da zorlaştırmaktadır. Dolayısıyla bu durumu olabildiğince iyileştirebilmek için merkezi bir idarenin etkisi şart olmaktadır¹³⁰.

Eğitim hizmetinde fırsat eşitliğinin sağlanması noktasında; hane bireylerinin eğitim hizmetinden yararlanma şansının artırılması, eğitim hizmetinin kalitesinin artırılması kadar önem taşımaktadır. Bu bağlamda devlet tarafından ücretsiz olarak sağlanan temel eğitimin, toplumun tüm kesimlerine adil ve eşit bir şekilde dağıtılması gerekmektedir¹³¹. Bu durum eğitime devlet müdahalesini gerekli kılmaktadır.

¹²⁸ Akalın, 2000, ss. 221- 222.

¹²⁹ Filiz Sakallı, **İlköğretim Okulu Öğrenci Velilerinin Eğitim Harcamaları**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2010, s. 22.

¹³⁰ Mehmet Hilmi Koç, **İlköğretim Kurumlarının Finansmanında Okul Aile Birliği Modelinin İncelenmesi**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü İşletme Eğitimi Anabilim Dalı, Ankara, 2012, s. 19.

¹³¹ Köktaş, 2009, s. 56.

Eğitim hizmetinin kamusal açıdan ele alınarak ifade edilmesinin ardından eğitim harcamaları kavramsal olarak açıklanacaktır.

B- Eğitim Harcamaları

Eğitim hizmetinin; hem bireysel, hem sosyal, hem de iktisadi boyutu söz konusudur. Bu durum; eğitim hizmetinin, kamu tarafından üretilmesini ve denetlenmesini zorunlu kılmaktadır¹³². Toplumunu her yönden etkileyen eğitim hizmetinin piyasa Şartlarına bırakılması, reel bir tutum olarak karşılanmamaktadır.

Eğitim harcamaları başlığı altında; eğitim harcamalarının niteliği ve eğitim harcamalarının sınıflandırılması sırayla açıklanacaktır.

1- Eğitim Harcamalarının Niteliği

Eğitim hizmeti yeterli ve kaliteli bir Şekilde sunulduğu takdirde, iş gücünde verimlilik artışı ve buna bağlı olarak da milli gelir düzeyinde artış sağlanmaktadır. Bu durum, adil gelir dağılımı sisteminin daha etkin çalıŐmasına yardımcı olmaktadır. Dolayısıyla eğitim hizmeti için yapılan harcamalar yani eğitim harcamaları devletler açısından, hayati öneme sahip bulunmaktadır.

Eğitim harcamaları; gelirin yeniden dağılımına yardımcı olmakta, ekonomik istikrar ve ekonomik kalkınma noktasında oldukça önemli bir fonksiyon üstlenmektedir. Bu bakımdan eğitim harcamaları; “yatırım harcamaları” olarak da adlandırılmaktadır¹³³.

Zamanla eğitim harcamaları; toplumsal bir hizmet olarak değil, toplumdaki işgücü kaynağına yapılan bir yatırım olarak kabul edilmeye başlanmıştır. Eğitime olan talep gitgide artmış, dolayısıyla eğitim planlaması kapsamında yapılan çalıŐmalarda en büyük sorun; eğitimin finansmanı olmuŐtur¹³⁴.

Eğitim hizmetinin nitelik olarak ifade edilmesinin ardından, eğitim harcamalarının sınıflandırılması ele alınmaktadır.

¹³² M. Hakan Özbaran, “Türkiye’de Kamu Harcamalarının Son Beş Yılıının Harcama türlerine Göre İncelenmesi”, **Sayıştay Dergisi**, Sayı: 53, Nisan- Haziran 2004, s. 129.

¹³³ İ. Bakır Arabacı, “Türkiye’de ve OECD lkelerinde Eğitim Harcamaları”, **Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt: 10, Sayı: 35, Kış 2011, s.102.

¹³⁴ Sudi Bülbül, “Dünya Eğitim Bunalımı ve Eğitimin Finansmanı Sorunu”, <http://dergiler.ankara.edu.tr/degiler/401516/6434.pdf>, (12.09.2016), s. 394.

2- Eğitim Harcamalarının Sınıflandırılması

Eğitim harcamaları, farklı yönlerden çok çeşitli ayrımlara tabi tutulabilmektedir. Çalışmadaki konu sınırlaması nedeniyle; Türkiye’de uygulanan sınıflandırma şekli ve OECD tarafından yayınlanan raporlarda yer alan OECD ülkelerinde uygulanan sınıflandırma şekli, genel hatları ile açıklanacaktır.

Türkiye’de eğitim harcamaları; cari harcamalar, transfer harcamaları ve yatırım harcamaları olmak üzere üçlü bir tasnife tabi tutulabilmektedir. Cari harcamalar kapsamındaki eğitim harcamaları;

“eğitim giderleri, eğitici ve eğitici olmayan personel ücretleri, yolluklar, tazminatlar, okul kitapları, kırtasiye giderleri, burslar ve yardımlar, yemek-ulaşım gibi sosyal hizmet giderleri, yurt ve spor giderleri, araç-gereç ve bina bakımları ile küçük onarımları, yakacak- elektrik- su- telefon gibi işletme giderleri ile diğer cari harcamalar”

olarak sıralanmaktadır.

Transfer harcamaları kapsamındaki eğitim harcamaları; kamulaştırma ve bina satın alımları gibi yatırım transferleri ile kayıt harçları, burslar, öğrencilere yapılan çeşitli yardımlar gibi cari transferlerdir. Yatırım harcamaları kapsamındaki eğitim harcamaları ise; işçilik- atölye- kütüphane- laboratuvar- sosyal tesis gibi inşaatlar, okul binalarının satın alımları ve inşaatları, laboratuvar malzemesi- makine ve teçhizatı ile sabit taşınmaz malzeme alımları, dayanıklı eğitim araçları ve diğer yatırım harcamaları olarak sıralanmaktadır¹³⁵.

Tablo 3 yardımı ile Türkiye’de eğitim harcamaları; kaynak, finansman ve hizmet sunumu açısından ayrıma tabi tutulmaktadır.

¹³⁵ Polat, 2008, s. 27.

Tablo 3: Eğitim Harcamalarının Sınıflandırılması (Türkiye)

Kaynak Sağlayanlar	Finansman Sağlayanlar	Hizmet Sunanlar
Kamu Fonları -Merkezi Yönetim -Yerel Yönetimler -Diğer Kamu Kurumları	Merkezi Yönetim -Milli Eğitim Bakanlığı -Üniversiteler -Döner Sermayeler -Diğer Bakanlıklar ve Fonlar Yerel Yönetimler -Belediyeler -İl Özel İdareleri Diğer Kurumlar -Sosyal Güvenlik Kurumu -Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları	-Okul Öncesi Kamu ve Özel Kurumları -İlköğretim Kamu ve Özel Kurumları -Ortaöğretim Kamu ve Özel Kurumları -Yükseköğretim Kamu ve Özel Kurumları -Yaygın Eğitim Kamu ve Özel Kurumları -Özel Eğitim Kamu ve Özel Kurumları
Özel Fonlar -Özel Kurumlar -Hane Halkları -Kar Amacı Gütmeyen Vakıflar ve Dernekler Gibi Kuruluşlar	Özel Sektör -Vakıflar -Özel Fonlar -Özel Kurumlar -Hane Halklarının Kendi Bütçeleri	
Uluslararası Kaynaklar		

Kaynak: Düriye Toprak, Serpil Ağcakaya, Hüseyin Gül, “Sosyal Devlet Yaklaşımı Açısından Türkiye’de 1980 Sonrası Eğitim Harcamalarının Analizi”, **Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt: 31, Sayı: 1, 2016, s. 139.

Tablo 3’e göre; eğitim harcamaları; kaynak sağlayıcılar, finansman sağlayıcılar ve hizmet sunucular olarak üçlü bir ayrım ile sınıflandırılmaktadır. Tabloya göre kaynak sağlayanlar; kamu fonları, özel fonlar ve uluslararası kaynaklardan oluşmaktadır. Finansman sağlayanlar; merkezi yönetim, yerel yönetimler, diğer kurumlar ve özel sektör olarak gruplandırılmaktadır. Eğitim

hizmetini sunanlar ise; okul öncesi, ilköğretim, ortaöğretim, yükseköğretim, yaygın eğitim ile özel eğitim kamu ve özel kurumları olarak sıralanmaktadır.

Karşılaştırmalı olarak inceleme yapılabilmesi adına; eğitim harcamalarının sınıflandırmasının Türkiye açısından ifade edilmesinin ardından, eğitim harcamalarının sınıflandırılması OECD ülkeleri açısından ele alınacaktır. Eğitim Harcamalarının OECD tarafından genel kabul gören sınıflandırma biçimi, Tablo 4 yardımı ile açıklanmaya çalışılmaktadır.

Tablo 4: Eğitim Harcamalarının Sınıflandırılması (OECD)

	Eğitim Kurumlarının Harcamaları (okullar, üniversiteler, öğrenci sosyal hizmetleri gibi)	Eğitim Kurumları Dışındaki Eğitim Harcamaları (özel ders de dâhil özel eğitim hizmeti alımı gibi)
Temel Eğitim Hizmetleri Harcamaları	Eğitim kurumlarında öğretim hizmetiyle ilgili kamu harcamaları	Kitapların desteklenmesi ile ilgili özel harcamalar
	Eğitim kurumlarında öğretim hizmetiyle ilgili desteklenen özel harcamalar	Özel ders veya kitaplar ve okul malzemeleri ile ilgili özel harcamalar
	Okul ücretleriyle ilgili özel harcamalar	
Araştırma ve Geliştirme (AR-GE) Harcamaları	Üniversite araştırmaları ile ilgili kamu harcamaları	-
	Eğitim kurumlarında araştırma geliştirmeye yönelik özel sektör fonları	
Diğer Eğitim Hizmeti Harcamaları	Kampüste yemek, konut, okula ulaşım gibi yan hizmetler ile ilgili kamu harcamaları	Taşıma veya öğrenci geçim giderlerinin desteklenmesinde indirilmiş fiyatlarla ilgili özel harcamalar
	Yan hizmet ücretleri ile ilgili özel harcamalar	Taşıma veya öğrenci geçim giderleri ile ilgili özel harcamalar

Kaynak: OECD, *Education at a Glance 2015: OECD Indicators*, OECD Indicators, OECD Publishing, 2015, s. 206.

Tablo 4’ de eğitim harcamaları; temel eğitim harcamaları, AR- GE harcamaları ve diğer eğitim hizmeti harcamaları olarak üçlü gruplandırma yoluyla örneklendirilmektedir. Ayrıca bu örnekler; eğitim kurumlarının gerçekleştirdiği harcamalar ve diğer harcamalar olarak ikili ayrıma tabi tutulmaktadır.

Tablo 4’ e göre kamu kaynaklı fonlarla finanse edilen harcamalar; eğitim kurumlarındaki öğretim hizmeti harcamaları, üniversite araştırmaları ile ilgili harcamalar ve yemek gibi yan hizmetlerle ilgili harcamalardır. Sübvansiyon edilmiş özel fonlarla finanse edilen harcamalar; okul ücretleriyle ilgili harcamalar, kitapların desteklenmesiyle ilgili harcamalar ve taşıma ile öğrenci geçim giderlerinin desteklenmesinde fiyatların indirilmesiyle ilgili harcamalardır. Diğer harcamalar ise özel kaynaklı fonlarla finanse edilen harcama grubunda yer almaktadır.

Birinci bölümde; eğitim harcamalarının genel özelliklerinin belirli bir çerçevede ifade edilmesinin akabinde, ikinci bölümde eğitim hizmeti açıklanarak, Türkiye kapsamında eğitim hizmetinin durum analizi gerçekleştirilecektir.

3- Türkiye’ de Kamu Harcamaları İçerisinde Eğitim Harcamalarının Payı

Tablo 5 ile Türkiye’ de 2010- 2017 yıllarında, fonksiyonel sınıflandırma kapsamında, Türkiye merkezi yönetim bütçe giderleri ile toplam giderler içerisindeki eğitim giderlerinin payı gösterilmektedir. Eğitim giderleri alt gider gruplarına ayrılarak belirtilmektedir.

Tablo 5 ile fonksiyonel sınıflandırma kapsamında, Türkiye’de 2010- 2017 yıllarında gerçekleştirilen merkezi yönetim bütçe giderleri gösterilmiştir. Gerçekleştirilen harcamaların hizmet türleri arasında dağılımı gösterilmekte ve eğitim hizmeti alt gruplarıyla birlikte detaylandırılmaktadır. Eğitim hizmetleri; okul öncesi ve ilköğretim hizmetleri, ortaöğretim hizmetleri, yükseköğretim hizmetleri, seviyeye göre sınıflandırılmayan eğitim hizmetleri, eğitime yardımcı hizmetler, eğitime ilişkin araştırma ve geliştirme hizmetleri ve sınıflandırmaya girmeyen eğitim hizmetleri olarak sıralanmaktadır.

**Tablo 5: Fonksiyonel Sınıflandırmaya Göre Merkezi Yönetim Bütçe Giderleri (Bin TL)
(2010- 2017)**

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Toplam	286 981	312 572	350 948	404 045	436 432	472 942	570 506	645 124
Harcamalar	304	607	318	669	901	746	708	278
Genel Kamu Hiz.	98 750 024	96 045 603	108 363 968	121 215 473	130 123 302	141 696 266	159 163 848	174 083 574
Savunma Hiz.	15 146 294	17 008 299	18 250 940	20 420 042	21 954 974	23 317 331	27 088 078	29 792 845
Kamu Düzeni ve Güvenlik Hiz.	17 164 240	20 991 435	23 559 343	28 750 664	31 953 605	34 350 445	42 430 098	48 406 639
Ekonomik İşler ve Hizmetler	32 000 653	35 870 921	43 847 596	51 189 705	52 668 639	57 468 712	69 759 234	83 505 735
Çevre ve Koruma Hiz	297 365	395 245	363 347	532 440	542 007	513 607	591 649	592 569
İskân ve Toplum Refahı Hiz	4 276 047	4 745 143	4 947 753	6 244 294	4 569 872	4 658 502	5 239 894	6 775 808
Sağlık Hiz	14 960 260	18 463 975	15 549 685	18 043 827	20 023 164	22 003 866	27 559 181	34 613 681
Dinlenme, Kültür ve Din Hiz.	4 585 850	5 477 872	6 557 968	7 794 772	8 910 967	9 714 496	11 155 688	11 895 866
Sosyal Güvenlik ve Sosyal Yardım Hiz.	61 798 182	67 928 816	76 446 319	86 343 624	92 340 030	97 524 685	125 718 788	142 399 334
Eğitim Hizmetleri	38 002 389	45 645 498	53 061 399	63 510 828	73 346 341	81 694 836	101 800 250	113 058 227
Okul Öncesi ve İlköğretim Hiz.	16 692 723	19 893 613	21 282 982	24 842 292	29 375 944	31 454 424	38 387 280	40 849 672
Ortaöğretim Hiz.	7 902 812	9 789 15	11 963 825	14 400 473	14 548 119	16 823 455	20 472 080	23 616 554
Yükseköğretim Hiz.	8 248 301	10 108 832	12 024 934	14 495 121	16 174 746	17 916 927	23 613 458	25 923 418
Seviyeye Göre Sınıflandırlamayan Eğitim Hiz.	989 894	1 235 050	1 721 583	1 904 998	2 070 271	2 267 320	2 671 205	3 352 382
Eğitime Yardımcı Hizmetler	2 213 292	2 476 326	3 168 386	3 950 330	4 775 468	5 582 576	6 625 617	7 742 028
Eğitime İlişkin AR-GE Hiz.	550 343	635 198	699 796	726 419	616 478	652 482	733 110	815 124
Sınıflandırmaya Girmeyen Eğitim Hiz.	1 405 024	1 507 328	2 199 893	3 191 195	5 785 315	6 997 652	9 297 501	10 759 050

Kaynak: Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü, Muhasebat, Merkezi Yönetim Bütçe Giderleri (2006- 2017), <https://www.bumko.gov.tr/TR,165/merkezi-yonetim-butce-giderleri-2006-2017.html>, (01.05.2019).

Tablo 5' e göre; 2010- 2017 yılları aralığında, merkezi yönetim bütçe harcamaları yaklaşık 358 Bin TL artmıştır. Eğitim hizmetleri için gerçekleştirilen harcamalar ise; 75 Bin TL artış göstermiştir. 2017 yılı verilerine göre eğitim hizmetleri için toplam 113 058 227 TL'dir. Bu tutarın; 40 849 672 TL' si okul öncesi ve ilköğretim hizmetleri, 25 923 418 TL' si yükseköğretim hizmetleri, 23 616 554 TL' si ortaöğretim hizmetleri, 7 742 028 TL' si ise eğitime yardımcı hizmetler için gerçekleştirilmiştir. En düşük harcama payı ise; 815 124 TL ile eğitime ilişkin AR-GE hizmetlerine aittir.

2010 yılında merkezi yönetim bütçesinden gerçekleştirilen harcama toplamı 286 981 304 TL' dir. Bu harcamaların; 98 750 024 TL' si genel kamu hizmetleri, 61 798 182 TL'si sosyal güvenlik ve sosyal yardım hizmetleri, 38 002 389 TL'si ise eğitim hizmetleri için gerçekleştirilmiştir. Bu payları sırayla; ekonomik işler ve hizmetler (32 000 653 TL), kamu düzeni ve güvenlik hizmetleri (17 164 240 TL), savunma hizmetleri (15 146 294 TL), sağlık hizmetleri (14 960 260 TL) takip etmiştir.

Tablo 5 'e göre 2017 yılında merkezi yönetim bütçesinden gerçekleştirilen harcama toplamı; 645 124 278 TL'dir. Bu harcamaların; 174 083 574 TL' si genel kamu hizmetleri, 142 399 334 TL' si sosyal güvenlik ve sosyal yardım hizmetleri, 113 058 227 TL' si eğitim hizmetleri için gerçekleştirilmiştir. Bu payları sırasıyla; ekonomik işler ve hizmetler (83 505 735 TL), kamu düzeni ve güvenlik hizmetleri (48 406 639 TL), sağlık hizmetleri (34 613 681 TL), savunma hizmetleri (29 792 845 TL) takip etmiştir.

2010 yılından 2017 yılına kadar olan süreçte; toplam harcamalar içerisindeki hizmet payları sabit kalmıştır. Yalnızca 2010 yılında savunma hizmeti için gerçekleştirilen harcama tutarı, sağlık hizmeti için gerçekleştirilen harcama tutarından 186 034 TL daha fazla iken; 2017 yılında savunma hizmeti için gerçekleştirilen harcama tutarı, sağlık hizmet için gerçekleştirilen harcama tutarından 4 820 836 TL daha azdır. Bu süreçte; sağlık hizmetlerine, savunma hizmetine kıyasla daha fazla önem verilmeye ve daha fazla harcama yapılmaya başlanmıştır.

İncelenen 2010- 2017 dönemine göre; toplam kamu harcamalarında gerçekleşen 358 Bin TL' nin, 75 Bin TL'si eğitim hizmeti için gerçekleştirilen harcamalara aittir. Türkiye' de merkezi yönetim bütçesinden eğitim hizmeti için diğer hizmet türlerine göre yüksek oranlarda pay ayrılmaktadır. Bu pay; savunma ve

sağlık hizmetleri için ayrılan payın yaklaşık üç katından daha fazladır. Buna karşın eğitim hizmetlerinin en önemli alanını oluşturan; eğitime ilişkin AR- GE hizmetleri için en düşük düzeyde pay ayrılmıştır. Dolayısıyla genel eğitim hizmetleri için oldukça yüksek pay ayrılırken; ayrılan bu pay verimli bir şekilde kullanılmamaktadır. Eğitim hizmetinde gelişme ve ilerlemeyi sağlayan AR- GE hizmetlerine yeterli önem verilmemektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

EĞİTİM HİZMETİ VE TÜRKİYE DURUM ANALİZİ

Özellikle 90'lı yıllar ve sonrasında hizmet sektörü; gösterdiği gelişim ve büyüme doğrultusunda, titizlikle üzerinde durulması gereken bir konu haline almıştır¹³⁶. Konu kısıtlaması nedeni ile oldukça gelişen ve büyüyen hizmet sektörü içerisinden; eğitim ve eğitim harcamaları ele alınacaktır.

Bu bölümde; insanoğlunun doğumundan ölümüne dek süren yoğun, yenilikçi, ucu bucağı olmayan eğitim ve eğitim hizmeti kavramları, genel hatlarıyla ele alınmaktadır. Eğitim hizmetinin; niteliği ve amacının açıklanmasının ardından, eğitim hizmetinin önemi vurgulanacaktır. Sonrasında ise her alanda ciddi etkiler gösteren; küreselleşme kavramı ele alınarak, bu kavramın eğitim hizmeti üzerinde gerçekleştirdiği etkiler açıklanacaktır.

Eğitim hizmetinin topluma sağladığı fayda ve maliyetler ele alınacak ardından eğitimde hizmet kalitesi kavramı ve önemi üzerinde durulacaktır. Son olarak eğitim hizmetinin Türkiye kapsamında durumsal analizi gerçekleştirilecektir.

I- EĞİTİM HİZMETİ VE ÖNEMİ

İnsanoğlunun, edindiği bazı bilgileri gelecek kuşaklara aktarma arzusu, eğitimin doğuşunu beraberinde getirmiştir. Bu bağlamda; eğitimin doğuşunu, insanlık tarihine kadar dayandırmak mümkün olmaktadır.

Sürekli değişim ve gelişim gösteren dünyada; kendini geliştirebilen, çağın gereklerine uyum sağlayabilen, araştıran, sorgulayan bireyler yetiştirebilmenin ve

¹³⁶ Abdullah Okumuş ve Adnan Duygun, "Eğitim Hizmetlerinin Pazarlanmasında Hizmet Kalitesinin Ölçümü ve Algılanan Hizmet Kalitesi ile Öğrenci Memnuniyeti Arasındaki İlişki", **Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**", Cilt: 8, Sayı: 2, 2008, s. 18.

birey davranışlarındaki değişiklikleri kalıcı hale getirebilmenin yolu, eğitimden geçmektedir¹³⁷.

Bireylerin zorunlu ihtiyaçları olan; barınma, avlanma ve böylece hayatını sürdürme eylemleri ile öğretim kendiliğinden ortaya çıkmıştır. Öğretim; bilinçli, düzenli ve sistematik bir şekilde yapıldıkça, eğitime dönüşmüştür¹³⁸. En genel anlamı ile eğitim; bireyi, belli amaçlar doğrultusunda yetiştirme olarak ifade edilmektedir¹³⁹. Bu bağlamda birey; eğitim vasıtasıyla elde ettiği bilgi, beceri, tutum gibi birikimlerle yaşamını sürdürmektedir¹⁴⁰. Dolayısıyla eğitim; önceden belirlenmiş olan birtakım esaslar çerçevesinde, bireyin davranışlarında değişim ve gelişim meydana getiren planlı etkiler olarak ifade edilebilmektedir¹⁴¹.

Bu kısımda; öncelikle eğitim hizmeti çeşitli tanımlamalarla ifade edilmeye çalışılmaktadır. Ardından eğitim hizmetinin neyi amaçladığına, ne gibi faydaları olduğuna ve doğurduğu maliyetlere değinilmektedir.

A- Eğitim Hizmetinin Tanımı ve Niteliği

Sürekli değişen ve gelişen bir kavram olması dolayısıyla eğitimin net bir tanımını yapmak mümkün olmamaktadır. Bu bağlamda farklı tanımlamalar üzerinden genel bir olguya ulaşılmaya çalışılmaktadır.

Eğitim; bireysel ve toplumsal gelişmeyi sağlayan, ekonomik kalkınmaya katkısı olan, kültürel değerlerin gelecek nesillere aktarılmasını hedefleyen oldukça önemli bir süreç olarak ifade edilmektedir¹⁴². Eğitim genel bir ifade ile yeni kuşakların toplum içerisinde yerlerini edinebilmeleri için gerekli olan; bilgi, beceri

¹³⁷ Fatma Kübra Çelen, Aygül Çelik, Süleyman Sadi Seferoğlu, “Türk Eğitim Sistemi ve PISA Sonuçları”, **Akademik Bilişim 2011**, 2- 4 Şubat 2011, https://www.suleymansen.com/FileUpload/op42022/File/ab11_celen-celik_seferoglu_pisa-sonuclari.pdf, (12.11.2016), s. 2.

¹³⁸ Çiçek, 2012, s. 14.

¹³⁹ Besey Şenviren, **Hizmet İçi Eğitim, Türleri ve Sağlık Kurumlarında Hizmet İçi Eğitim**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2014, s. 4.

¹⁴⁰ Deniz Sarıbudak, **Okul Yöneticilerinin ve Öğretmenlerin Eğitim İçerikli Filmlerin Eğitim Ortamlarına İlişkin Görüşleri**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Aydın Üniversitesi-Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitülerinin Ortak Yürüttüğü Eğitim Yönetimi ve Denetimi Ana Bilim Dalı, İstanbul, 2014, s. 12.

¹⁴¹ Koç, 2012, ss. 17- 18.

¹⁴² Çalçalı, 2009, s. 17.

ve anlayışları edinmelerinin, kişiliklerini geliştirmelerinin ve eğitilmelerinin sağlanması olarak tanımlanmaktadır¹⁴³.

En genel tanımı ile eğitim; birey davranışlarında, bilerek ve istenerek olumlu yönde değişim meydana getirme sürecidir¹⁴⁴. Eğitim ile bireyin istenmeyen davranışları değiştirilmekte, istenmeyen davranışlar yerine istenen davranışlar kazandırılarak, birey tekrardan biçimlendirilmektedir¹⁴⁵.

Eğitim bir süreçten meydana gelmektedir. Bu bağlamda bireyin kişisel ve toplumsal gelişimi doğrultusunda seçilmiş, denetimli bir çevreyi kapsayan süreç olarak ifade edilebilmektedir¹⁴⁶. Bu noktada eğitim boyunca geçen süreç ve bu süreçte etkileşimde bulunulan çevre önem arz etmektedir.

Eğitim; bireyin kişiliğini hedef alan ve kişiliğin gelişimini sağlayan, bireyin gerekli olan bilgi, beceri ve deneyimleri edinmesini sağlayarak, onu gelecek yaşama hazırlayan bir süreç olarak ifade edilmektedir. Eğitim süreci; bireyin eğitim kurumları içerisinde ve dışarısında hayatı boyunca elde ettiği bütün edinimleri kapsamaktadır¹⁴⁷. Dolayısıyla eğitim, bireye yapılan bir yatırım olarak nitelendirilebilmektedir¹⁴⁸. Eğitim hizmeti; sürekli gelişen ve kendini yenileyen bir kavram olarak ifade edilmektedir¹⁴⁹.

Oldukça geniş bir alana etki etmesi ve çok ucu açık bir kavram olması nedeniyle eğitimin farklı bakış açıları ile çeşitli tanımlamaları yapılmıştır. Sonuç olarak birleşilen ortak nokta; eğitimin, insanoğlunun doğumundan itibaren tüm hayatını etkileyen ve etkileyecek olan bir kavram olmasıdır.

¹⁴³ Ramazan Özer, **Türkiye’de 1990 Sonrası Yapılan Eğitim Harcamalarının Bütçe Politikaları Çerçevesinde İncelenmesi**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar, 2010, s. 2.

¹⁴⁴ Zeynep Ceren Yeşilyurt, **Çocukları Anaokuluna Devam Eden Ebeveynlerin Okul Öncesi Eğitim Kurumlarından Beklentileri ve Kurumların Bu Beklentileri Karşılama Durumları**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli, Ağustos 2011, s. 5.

¹⁴⁵ Fatih Yardımcıoğlu, **Eğitim Harcamaları, Ekonomik Büyüme ve Gelir Dağılımı İlişkisi**, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya, Ağustos 2012, s. 12.

¹⁴⁶ Mahmut Tezcan, **Eğitim Sosyolojisi**, Dördüncü Baskı, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları No: 150, Ankara, 1985, s. 4.

¹⁴⁷ Altuğ Murat Köktaş, **Türkiye’de Hane Halkı Eğitim Harcamaları Analizi**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2009, s. 1.

¹⁴⁸ Düriye Toprak, Serpil Ağcakaya, Hüseyin Gül, “Sosyal Devlet Yaklaşımı Açısından Türkiye’de 1980 Sonrası Eğitim Harcamalarının Analizi”, **Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt: 31, Sayı: 1, s. 134.

¹⁴⁹ E. Robert Stephens ve William G. Keane, **The Educational Service Agency: American Education’s Invisible Partner**, University Press of America: Lanham, Boulder, New York, Toronto, Oxford, 1984, s. 51.

Eğitim konusunda farklı bakış açılarına ait tanımlamaların ele alınmasının ardından, eğitim hizmetinin amacı ifade edilecektir.

B- Eğitim Hizmetinin Amacı

Birey, doğal bir üretici konumunda bulunmaktadır. Ancak bireyin; bu üreticiliğini kullanabilmesi ve olumlu sonuçlar elde edebilmesi için eğitim ile şekillendirilmesi ve geliştirilmesi gerekmektedir. Birey; eğitim aracılığıyla yeteneklerini keşfedip, serbestçe kullanabilmekte ve böylece özgürleşmektedir¹⁵⁰.

Eğitimin amacı; bireyin sosyalleşmesini sağlama, milli bütünleşmeyi gerçekleştirme ve politik bilinci geliştirme olarak ifade edilmektedir. Ayrıca eğitim ile bireyin karakterini geliştirerek, gelecekte üretim sürecinde kullanılacak olan bireysel bilgileri ve yetenekleri daha ileri düzeylere taşımak amaçlanmaktadır¹⁵¹. Eğitimin en genel kapsamlı amacı ise; bireyleri toplumdaki rollerine hazırlama olarak ifade edilebilmektedir. Buna göre birey, önce kendisini dolayısıyla toplumu geliştirmektedir. Böylece, gelecek kuşaklara daha iyi yaşam standartları sağlanabilmektedir¹⁵².

Eğitimin amaçları; zamana, toplumlara ayrıca ülkelerin eğitim ve yönetim şekillerine göre farklılık gösterebilmektedir¹⁵³. Tarihten günümüze kadar olan bütün toplumlarda, eğitimin en temel amacı; toplumun birer üyesi olacak olan kuşağa, kültürel değerleri aktarıp bunları biçimlendirerek, bu kuşağı toplumsal rollerine hazırlamak olarak açıklanmaktadır¹⁵⁴. Sonuç olarak; eğitimin yaygınlaştırılması ve gelecekteki kuşakları oluşturan bireylerin daha çok ve daha ileri düzeyde eğitilmiş olmaları amaçlanmaktadır. Böylece toplumun gerek kültürel gerek ekonomik açıdan, daha ileri düzeylere taşınması ve daha yüksek bir refah düzeyine ulaşması sağlanmaya çalışılmaktadır.

Genel hatlarıyla eğitim hizmetinin amaçlarından söz edilmesinin ardından, eğitim hizmetinin toplum ve ekonomi açısından önemi vurgulanacaktır.

¹⁵⁰ Hüseyin Keleş, **Temel Eğitim Felsefesi Akımları Bağlamında John Locke 'un Liberal Eğitim Anlayışı**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, 2013, s. 3.

¹⁵¹ Özgür Baykal, **1980 Sonrası Türkiye'de Kamusal Eğitim Harcamalarının Analizi (1980-2003)**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana, 2006, s. 15.

¹⁵² Çalcalı, 2009, s. 18.

¹⁵³ Mehmet Şişman, **Eğitim Bilimine Giriş**, 3. Baskı, Pegem Yayıncılık, Ankara, Ekim 2007, s. 19.

¹⁵⁴ Çalcalı, 2009, s. 18.

C- Eğitim Hizmetinin Önemi

Hizmet sektörü, ülkelerin refah ve gelişmişlik düzeylerinin önemli bir göstergesidir. Teknolojik gelişmelerle birlikte yaşanan değişimler sonucu, farklı hizmet türleri meydana gelmiştir. Eğitim, sağlık, finansman gibi alanlarda yaşanan değişim ve gelişimler; söz konusu alanlarda hizmet türlerinin ve hizmet işletmelerinin artışı da beraberinde getirmiştir. Günümüz küresel dünyasında; ekonomik gelişim ve sanayileşme artışı doğrultusunda, hizmetlerin yeri ve önemi artış göstermektedir¹⁵⁵.

Hizmet sektöründeki büyümeye paralel olarak; eğitim sektörü de büyüme göstermiştir. Eğitim alanında en önemli ve karmaşık; unsur eğitim hizmetinin kalitesidir. Bu karmaşıklığın nedeni ise; eğitim ve hizmet sektörünün barındırdığı özelliklerdir. Ülkeler sunulan eğitim hizmeti kalitesini arttırmak amacıyla; toplam kalite yönetimini kullanmalıdır. Ayrıca toplam kalite yönetimi ilkelerinden hareketle, daha başarılı sistemler geliştirmeye çalışılmalıdır¹⁵⁶.

Eğitimde hizmet kalitesini arttırabilmek için; fiziksel varlıklara, faaliyetlerin öğrenci merkezli olmasına ve eğitimin kalitesine önem verilmesi gerekmektedir. Buna ek olarak kaliteli eğitim hizmeti verilebilmesinin ana etkeni olan öğretmenler; gerekli şekilde ve uygun şartlarda istihdam edilmeli, gerektiğinde eğitilmelidir¹⁵⁷.

Eğitim hizmetinin öneminin vurgulanmasının ardından, günümüz küresel dünyasında, küreselleşmenin eğitim hizmeti üzerindeki etkileri açıklanacaktır.

D- Eğitim Hizmetine Küreselleşmenin Etkileri

Ülkemizde ve tüm dünyada hizmet sektörünün önemi, küreselleşmenin etkileri ve beraberinde getirdiği değişimler dolayısıyla gittikçe artmaktadır. Bu bağlamda; eğitim, sağlık, hukuk vb. alanlarda gerçekleşen değişimler, bu alanlardaki hizmet türlerini arttırmaktadır.

¹⁵⁵ Sevgi Ayşe Öztürk, **Hizmet Pazarlaması**, Ekin Kitabevi, 5. Baskı, Ankara, 2005, s.18.

¹⁵⁶ Şebnem Arıkboğa, “Yüksek Öğrenimde Toplam Kalite Yönetimi ve Bir Araştırma”, **İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası**, Cilt:53, Sayı:2, 2009, s.82.

¹⁵⁷ Abdullah Okumuş ve Adnan Duygun, 2008, s. 36.

Küresel çağda eğitimde gerçekleşen dönüşümde; göz önünde bulundurulacak olan hususlar aşağıda sıralanmaktadır¹⁵⁸:

-İzlenecek eğitim programları; bilgiyi esas alacaktır.

-Özgürce düşünen, araştıran, tartışan ve bulduklarını değerlendirebilen bireyler yetiştirilerek; değişime ve dönüşüme açık bir toplum yapısı oluşturulacaktır.

-Eğitim ve teknolojiye uyum sağlayabilmeleri amacıyla; yetişkinler de sürekli eğitilecektir.

-Dersler; konuların ve olayların derinliğini anlamayı ve eleştirel düşünmeyi teşvik edecek şekilde hazırlanacaktır.

-Eğitimde sayısal ve sözel zekâyâ ek olarak; kinestetik, ritmik ve benlik gelişimini de kapsayan çok yönlü zihin gelişimi amaçlanacaktır.

Tüm dünyayı ve neredeyse tüm sektörleri derinden etkileyen küreselleşmenin, eğitim sektörüne de oldukça büyük etkileri söz konusu olmaktadır. Bu etkilerden söz edilmesinin ardından, eğitim hizmetinin oldukça geniş alanlara yayılan; faydaları ve bu faydaları elde edebilmenin karşılığı olan maliyetleri ele alınacaktır.

II- EĞİTİM HİZMETİNİN FAYDA VE MALİYETLERİ

Bireyler, aldıkları eğitim ile hem kişisel fayda sağlamakta ve gelir elde etmekte; hem de toplumsal fayda sağlamakta ve topluma kültürel katkıda bulunmaktadır¹⁵⁹. Eğitim hem bireylere özel faydalar sağlamakta hem de toplum açısından olumlu yönde dışsallıklar oluşturmaktadır. Dolayısıyla ülkelerin kalkınmaları hususunda oldukça önemli rol oynamaktadır¹⁶⁰.

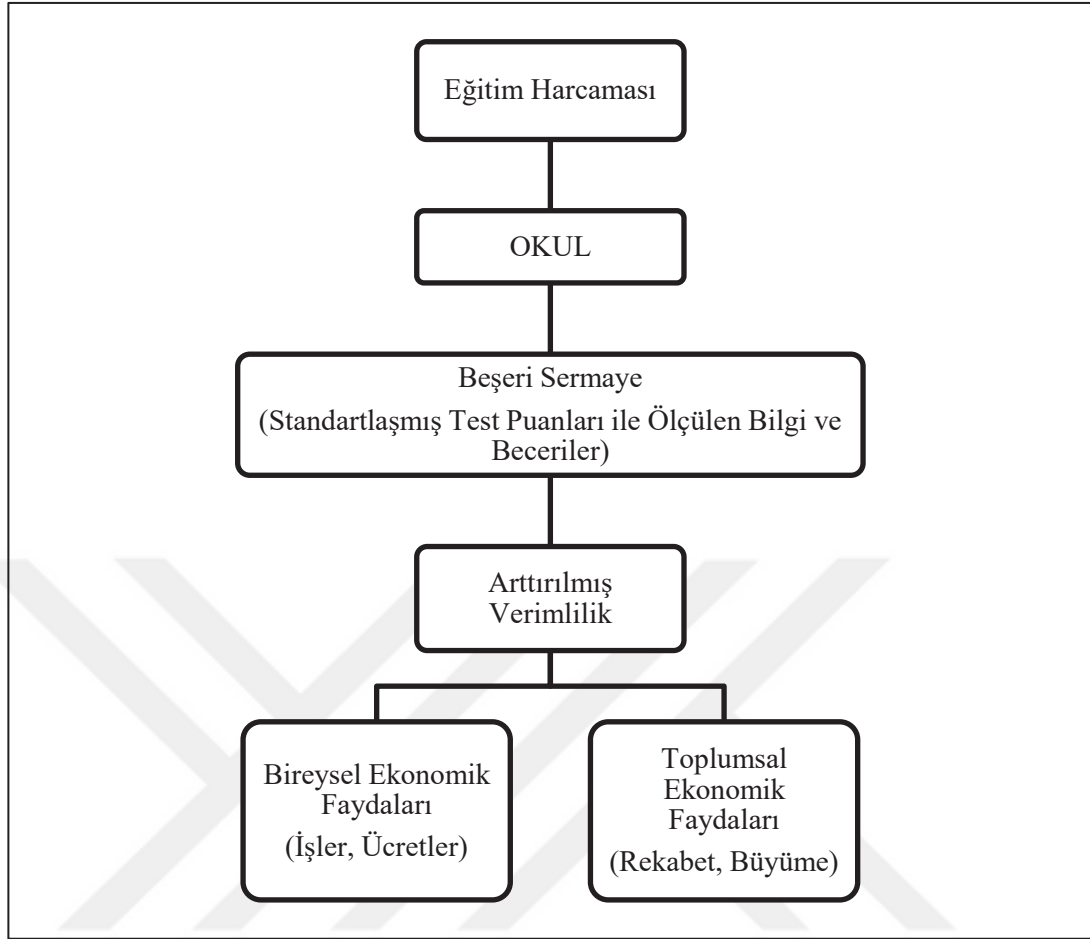
Şekil 2 yardımı ile eğitim hizmetinin bireysel açıdan ve toplumsal açıdan faydaya dönüşme süreci ifade edilmeye çalışılacaktır.

¹⁵⁸ Refik Balay, "Küreselleşme, Bilgi Toplumu ve Eğitim", Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, Cilt:37, Sayı:2, 2004, s.67.

¹⁵⁹ Sakallı, 2010, s. 15.

¹⁶⁰ Mürüvvet Pamuk ve Hakan Bektaş, "Türkiye'de Eğitim Harcamaları ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki: ARDL Sınır Testi Yaklaşımı", **Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi**, Cilt: 2, Sayı: 2, s. 78.

Şekil 2: Eğitim Hizmetinin Faydaya Dönüşme Süreci

Kaynak: Emre Recep Eriçok ve Veli Yılancı, “Eğitim Harcamaları ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Sınır Testi Yaklaşımı”, **Bilgi Ekonomisi ve Yönetim Dergisi**, Cilt: VIII, Sayı: I, 2013, s. 89.

Şekil 2’ ye göre; gerçekleştirilen eğitim harcamaları okul aracılığı ile değerlendirilmektedir. Okulda verilen eğitim hizmeti ile birlikte beşeri sermayeye dolayısıyla bireylerin bilgi ve becerilere yatırım yapılmaktadır. Yapılan yatırım bireysel açıdan bireylerin yani işgücünün verimliliğinde artış olarak ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla bireylerin elde ettiği ücret geliri ile birlikte refah düzeyi artış göstermektedir. Toplumsal açıdan ise toplumda rekabeti artırarak ekonomik yönden büyümeye katkı sağlamaktadır. Tüm bu döngü sonucunda eğitim mikro bazda bireye, makro bazda ise topluma fayda sağlamaktadır.

Eğitim hizmetinin faydaya dönüşme sürecinin açıklanmasının ardından, Tablo 6 ile eğitim hizmetinin toplumsal yönden sağladığı fayda ve maliyetler ile bireysel yönden sağladığı fayda ve maliyetler karşılaştırılmalı olarak gösterilecektir.

Tablo 6: Eğitim Hizmetinin Bireysel ve Toplumsal Açından Fayda ve Maliyetleri

	BİREYSEL (ÖĞRENCİ VE AİLESİ)	TOPLUMSAL
FAYDA	Verimlilik Artışı (Kazanç ve diğer çıktılarda artış)	İşçi Verimliliğinde Olumlu Etki (Eğitilmiş işçi verimliliğinin diğer işçiler üzerinde olumlu etkisi)
	Piyasa Dışı Bireysel Etkiler (Daha iyi beslenme ve sağlık şartları, bireylerin zevk ve tercih seçeneklerinin genişlemesi)	Genişleyen Teknolojik Olanaklar (Eğitilmiş işgücü ile tıp, endüstri ve diğer bilim dallarında elde edilen bilginin kullanılmasında artış)
	-	Piyasa Dışı Toplumsal Etkiler (Toplumsal eşitlik ve bütünleşmede artış, suçlarda ve nüfus artış hızında azalış)
MALİYET	Doğrudan Maliyetler (Öğrenim ücreti ve diğer harcamalar: kitap, ulaşım vb.)	Kamu Eğitim Harcamaları (Vergilerden sağlanan kamu desteği)
	Vazgeçilen Kazançlar (Fırsat Maliyeti: Öğrencilik nedeniyle kaybedilen kazançlar)	-
	-	Vergi Yükünde Artış (Vergi gelirlerinde artış)

Kaynak: Önder Çalcalı, **Türkiye’de 1990 Sonrası Kamu Harcamaları İçerisinde Eğitim Harcamalarının Yeri ve Önemi (1990- 2007)**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Anabilim Dalı, Tokat, 2009, s. 29.

Tablo 6’ ya göre eğitim hizmetinin; toplumsal ve bireysel açıdan çeşitli fayda ve maliyetleri bulunmaktadır. Doğrudan maliyetlere ek olarak, vazgeçilen maliyetler yani fırsat maliyeti de söz konusu olmaktadır. Ayrıca eğitimin yaydığı pozitif yönlü dışsallıkların sağladığı faydalar; bireysel ve toplumsal faydalara dâhil edilmektedir. Eğitimin yaydığı pozitif dışsallığa; genişleyen teknolojik imkânlar doğrultusunda gerçekleştirilen buluşlar ve bunlara hızla adaptasyon sağlanması örnek teşkil etmektedir¹⁶¹.

¹⁶¹ Çalcalı, 2009, s. 29.

Eğitim hizmetinin sağladığı faydalar; eğitim hizmetinin bireysel faydaları ve eğitim hizmetinin toplumsal faydaları olmak üzere, iki ana başlık altında toplanmaktadır. Bu faydalar sırayla açıklanacaktır.

A- Eğitim Hizmetinin Faydaları

Eğitim hizmeti; hem bireysel açıdan hem de toplumsal açıdan çeşitli faydalar sağlamaktadır. Dolayısıyla eğitim hizmetinin sağladığı faydalar; eğitim hizmetinin bireysel faydaları ve eğitim hizmetinin toplumsal faydaları olmak üzere iki ana başlık altında incelenmektedir.

1-Eğitim Hizmetinin Bireysel Faydaları

Eğitim; bireyin kişisel karar alma mekanizmasını geliştirerek, bireyselleşmesini sağlamaktadır. Ayrıca bireyin eğitim aracılığıyla toplum birikiminden faydalanmasını ve dolayısıyla üretimde bulunmasını sağlayarak, bireyin toplumsallaşmasına katkıda bulunmaktadır¹⁶².

Eğitim hizmeti bireylere; iyi bir meslek edinme ve dolayısıyla iyi bir gelir kaynağına sahip olma, toplumda saygı duyulur bir mevkide bulunma gibi olanaklar sağlamaktadır¹⁶³. Bu olanaklar hem bireyi özgüven açısından yükseltmekte hem de bireyin daha saygın ve refah bir hayat sürdürmesini sağlamaktadır.

Marshall; eğitimi bir çeşit tüketim malı olarak değerlendirmektedir. Bu bağlamda; eğitim hizmeti ile bireyin kültür birikimi artmakta; bu da bireyin fayda fonksiyonuna etki etmektedir. Dolayısıyla eğitim hizmeti, tüketim mallarında söz konusu olduğu gibi; bireye, özel bir fayda sağlamaktadır¹⁶⁴. Kaliteli yaşam ile ilgili bilgi ve becerilerin kazandırılması; eğitim hizmetinin bireye sağladığı özel faydaya örnek teşkil etmektedir.

Eğitim hizmetinin birey bazında sağladığı faydaların yansısı, geniş alanlara yayılarak toplumsal bazda sağladığı faydalar da söz konusudur. Bu faydalar genel hatlarıyla ele alınacaktır.

¹⁶² Özlem Durgun, **Küreselleşen Dünyada Kalkınma Süreci Bağlamında Eğitim Harcamaları ve Türkiye Örneği**, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2002, s. 6.

¹⁶³ Kenan Bulutoğlu, **Kamu Ekonomisine Giriş**, 1. Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1981, s. 268.

¹⁶⁴ Köktaş, 2009, ss. 7-8.

2- Eğitim Hizmetinin Toplumsal Faydaları

Birey, bir toplum içerisinde var olmakta ve eğitilmektedir. Toplum olmadan, bireyden de söz edilememektedir¹⁶⁵.

Eğitim; bireyin, dolayısıyla da toplumun gelişmesini sağlayan bir süreç olarak ifade edilmektedir. Dolayısıyla; bir toplumun eğitim sistemi; o toplumu ifade etmekte ve toplumun geleceğinin bir göstergesi olmaktadır¹⁶⁶.

Eğitimin toplum açısından sağladığı başlıca faydalar¹⁶⁷;

- Toplumsal gelirin adil bir şekilde dağılımının sağlanması,
- İstihdam edilebilir işgücü oranının artırılması ve geliştirilmesi,
- Teknolojinin geliştirilmesi ve kullanımının artırılması,
- Yaşam standartları ve kalitesinin artırılması dolayısıyla; toplumsal değişim ve gelişimin sağlanması,
- Ekonomik kalkınmanın hızlandırılması olarak sıralanabilmektedir. Ayrıca eğitim toplumda; suç işleme oranının düşmesi, toplumsal uyumun artması, demokratik katılımın teşviki gibi dışsal faydalar da sağlamaktadır¹⁶⁸. Tüm bunların sonucunda eğitim hizmetinin toplumu; teknolojiden ekonomiye kadar pek çok alanda etkilediği kanısına varılabilmektedir.

Eğitimin sağladığı bireysel faydalar dolayısıyla, topluma olumlu dışsallıklar yayılmaktadır. Bu bağlamda; eğitimin, toplumsal açıdan da oldukça önemli faydaları bulunmaktadır. Bunlardan belki de en önemlisi; eğitimin toplum bazında fayda sağlayarak, iktisadi büyüme ve kalkınmayı desteklemesidir¹⁶⁹. Bu durum; ülkelerin eğitim hizmeti üzerinde yoğunlaşmalarının gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Eğitim hizmetinin çeşitli faydaları olduğu gibi, bir de maliyet boyutu söz konusu olmaktadır. Eğitim hizmetinin faydalarının açıklanmasının ardından, eğitim hizmetinin maliyetleri genel hatları ile ifade edilmeye çalışılacaktır.

¹⁶⁵ Şişman, 2007, s. 51.

¹⁶⁶ Karaarslan, 2005, s. 36.

¹⁶⁷ Umut Taş ve Fusun Yenilmez, “Türkiye’de Eğitimin Kalkınma Üzerindeki Rolü ve Eğitim Yatırımlarını Geri Dönüş Oranı”, *Eskişehir Osman Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt:9, Sayı:1, Haziran 2008, s. 158.

¹⁶⁸ Bulutoğlu, 1981, s. 268.

¹⁶⁹ Nazım Öztürk, “İktisadi Kalkınmada Eğitimin Rolü”, *Sosyoekonomi*, Sayı:1, Ocak- Haziran 2005, s. 27.

B- Eğitim Hizmetinin Maliyetleri

Ekonomi bilimine göre maliyet; bir birim ürünün üretilebilmesi için işleyen, işlenen, tüketilen ve kullanılan girdiler ile teknoloji girdilerinin parasal değeri olarak tanımlanmaktadır. Eğitim açısından maliyet kavramı ise; ekonomik anlamda kullanılan maliyet kavramından genel anlamda farklılık arz etmektedir. J Hallak' a göre eğitimin maliyeti; kamusal ve özel öğretim harcamaları ile vazgeçme maliyetlerinin toplamından oluşmaktadır¹⁷⁰.

Eğitimin maliyeti en genel şekliyle eğitim hizmetinin gerçekleştirme noktasında kullanılan tüm girdilerin ekonomik değeri olarak ifade edilebilmektedir¹⁷¹.

Eğitim hizmetinin maliyetlerini etkileyen değişkenler¹⁷²;

- Eğitim talebindeki büyüme,
- Eğitimde kullanılan teknolojiler ile eğitim sisteminin yapı ve işleyişi
- Eğitim sektöründe bulunan aktörler,
- Okul terkleri ile sınıf tekrarı durumları,
- Öğretmen ücretlerinin yapısı,
- Kapasite kullanım oranları olarak sıralanmaktadır. Eğitim hizmetinin maliyeti etkilenmeye çalışılırken, bu değişkenlerden yola çıkılmaktadır.

Eğitimin hizmetinin önemi doğrultusunda, eğitim maliyetlerinde süregelen artışlar yaşanmaktadır. Bu artışlar ve toplumdaki diğer gereksinimler göz önünde bulundurularak, ulusal bütçelerden ayrılabilen kaynakların sınırlı olması nedeniyle; eğitim hizmetinin maliyetini azaltıcı stratejilerin izlenmesi gerekmektedir. Dikkat edilmesi gereken nokta; eğitim hizmetinin maliyeti azaltılırken eğitim kalitesinden ödün vermemektir¹⁷³. Maksimum eğitim kalitesi ve etkinliği amaçlanarak, bu noktadaki ulaşılabilecek minimum eğitim maliyeti hesaplanmalıdır.

Eğitim hizmetinin birim maliyetinin hesaplanması, birçok konuya ışık tutmaktadır. Bunlar; okullarda kullanılan kaynakların etkinlik durumu, eğitime

¹⁷⁰ Sevgi Serdar Kahveci, **Ortaöğretim Kurumlarına Geçiş Sisteminde Uygulanan Sınavların Ailelere Maliyetinin Toplam Eğitim Harcamaları İçindeki Payı**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2009, s. 39.

¹⁷¹ Sakallı, 2010, s. 25.

¹⁷² Çalcalı, 2009, s. 27.

¹⁷³ Yüksel Kavak ve C. Ergin Ekinci, "Eğitimin Finansmanı Sorunu ve Maliyetlerin Azaltılmasına İlişkin Alternatif Stratejiler", **Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, Sayı: 10, 1994, s. 66.

yapılan yatırımların karlılık düzeyi ve eğitim için yapılan kamu harcamalarının eşitlik boyutu olarak sıralanabilmektedir¹⁷⁴.

Eğitim hizmetinin maliyeti; eğitim için katlanılan birim maliyet, eğitim için katlanılan toplam maliyet ve eğitimin fırsat maliyeti olarak üç ana başlık altında toplanabilmektedir. Bu konulara sırayla değinilecektir.

1-Eğitim Hizmetinin Birim Maliyeti

Eğitimin birim maliyeti; mikro bazda ve makro bazda olmak üzere iki farklı şekilde hesaplanabilmektedir.

Mikro bazda; maliyet unsurları ayrı ayrı hesaplanmaktadır. Bu kapsamda öğrenciler için katlanılan eğitim mal ve hizmetlerinin maliyetleri ayrıştırılmaktadır. Makro bazda ise; eğitim hizmetinin sunumunda katkı sağlayan tüm kesimlerin gerçekleştirdiği bütün harcamalar, öğrenci sayısına bölünmekte ve böylece birim maliyet hesaplanmaktadır¹⁷⁵. Makro bazda yapılacak olan hesaplama, eğitim genel bir çerçeve ile etkileşimde olduğu için, gerçeğe daha yakın sonuçlar verebilmektedir.

Eğitimin birim maliyeti genel itibarıyla ele alındıktan sonra, eğitimin toplam maliyeti açıklanmaya çalışılacaktır.

2-Eğitim Hizmetinin Toplam Maliyeti

Eğitimin toplam maliyeti; eğitim konusunda gerçekleştirilen kamu harcamaları, özel harcamalar ve fırsat maliyetinin toplamı olarak ifade edilmektedir. Dolayısıyla eğitimde toplam maliyet; kamunun, özel sektörün ve bireylerin eğitim harcamalarını kapsamaktadır. Ayrıca bu grupların her biri için; fırsat maliyeti söz konusu olmaktadır¹⁷⁶.

Bir eğitim kurumu açısından toplam maliyet; belirli bir zaman dilimi içerisinde kurumda bulunan tüm öğrencilere eğitim hizmetinin sağlanması için katlanılan ve mali olarak ölçülebilen değerlerin tümünü kapsamaktadır¹⁷⁷. Aynı

¹⁷⁴ Çalcalı, 2009, s. 30.

¹⁷⁵ Çiçek, 2012, s. 17.

¹⁷⁶ Çalcalı, 2009, s. 33.

¹⁷⁷ Şakir Dızman, "Ortaöğretim Kurumlarında Eğitim Maliyetlerinin Analizi", **EKEV Akademi Dergisi**, Sayı: 44, 2014, s. 354.

durum toplum açısından ele alındığında; topluma eğitim hizmetinin sağlanması için katlanılan toplam maliyet söz konusu olmaktadır.

Eğitimin toplam maliyetinin ele alınmasının ardından, eğitimin fırsat maliyeti ifade edilmeye çalışılacaktır.

3-Eğitim Hizmetinin Fırsat Maliyeti

Fırsat maliyeti kavramı, harcama veya parasal maliyet kavramlarından çok daha kapsamlıdır. Fırsat maliyeti; hem para cinsinden ölçülebilen ve alınıp satılabilen kaynakları kapsamakta, hem de alınıp satılamayan kaynakları içermektedir.

En basit haliyle fırsat maliyeti; herhangi bir malı veya hizmeti elde etmek adına kaçırılan diğer mal veya hizmetlerin değeri olarak ifade edilebilmektedir¹⁷⁸. Eğitimin fırsat maliyeti; eğitim sürecinde kullanılan tüm gerçek kaynakları kapsamaktadır. Ayrıca gerçek kaynakların para cinsinden ifade edilemediği durumlarda, bu kaynakların alternatif kullanım maliyetlerini içermektedir¹⁷⁹.

Eğitim hizmeti için yapılan toplam maliyetin hesaplanmasında mali harcamalara ek olarak; vazgeçilen her şeyin, fırsat maliyeti hesaplamasına katılması gerekmektedir. Vazgeçilen şeyler; elde edilebilecek olan gelir veya dinlenme, tatile çıkma gibi durumlar olabilmektedir. Bu durumların maliyeti, kişiden kişiye değişiklik gösterse de; eğitim hizmetinin fırsat maliyetleri olarak mutlaka hesaplamaya alınmalıdır¹⁸⁰.

Eğitim hizmetinin maliyetlerinin genel çerçevede açıklanmasının ardından, eğitimin her anlamda gelişim ve değişim sürecini ifade eden; eğitimde hizmet kalitesi konusu ele alınacaktır.

III- EĞİTİMDE HİZMET KALİTESİ

Eğitim genel anlamda, bireyin mesleki eğitim dışında, tüm yönleriyle gelişmesini ifade etmektedir. Bireyin hayatındaki amaçların millileşmesini, duygusal

¹⁷⁸ Zühra Yıldız, "Eğitim Sürecinde Ortaya Çıkan Kayıpların Gerçek Maliyetlerin Hesaplanmasındaki Önemi", http://dhgm.meb.gov.tr/yayimlar/dergiler/Milli_Egitim_Dergisi/147/yildiz.htm, (30.08.2016).

¹⁷⁹ Marry Woodhall, "Eğitimde Maliyet Analizi", (Çev. Şakir Çınkır), **Economic of Research and Studies. The World Bank, Washington, DC, USA, 1987**, <https://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/40/127/890.pdf>, (02.08.2016), s. 260.

¹⁸⁰ Çalcalı, 2009, ss. 38- 39.

tepkilerinin törpülenmesini ve en güncel bilgilerle nesne ve olayların doğası hakkındaki anlayışının olgunlaşmasını kapsamaktadır¹⁸¹.

Eğitimde hizmet kalitesi kapsamında; öncelikle eğitim hizmeti içerisinde kalite kavramının yeri ve önemi açıklanacaktır. Ardından eğitim hizmetinde toplam kalite anlayışı ele alınacaktır.

A- Eğitim Hizmetinde Kalite Kavramı

Kalite konusu; birçok akademik ve ticari yayında, medya ve eğitim seminerlerinde geçmektedir. Hatta çağdaş organizasyonların yöneticileri tarafından, sıklıkla gündeme getirilmektedir Buna karşın, literatürde kalite konusunda kavram birliği oluşturulamamıştır¹⁸².

Kalite, oldukça geniş çaplı bir terimdir. Müşteri açısından kalite; müşterinin söz konusu mal ve hizmetten beklentisi olmaktadır. Denetleme açısından kalite ise; gereksinimlere ve şartnamelere uygunluk olarak ifade edilmektedir. Başka bir ifade ile kalite, amaca uygunluk olarak tanımlanmaktadır¹⁸³.

Eğitim sisteminin, toplumsal ihtiyaçlar etrafında şekillenen toplumsal sistemden ayrı düşünülmesi olanaksızdır. Bütün ülkeler gelişme gösterebilmek için, değişim gösteren modern metotlara uyum sağlayacak şekilde okul yapılarını ve eğitim sistemlerini yenilemek durumundadır¹⁸⁴.

Çağdaş eğitimde; eğitim sistemindeki öğelerin (öğretim programı, okul, öğretmen vs.) rolü ve görevi aktif ve değişkendir. Çağımız koşullarında, eğitim öğelerinin uyumu ve etkileşimi; doğrudan eğitim sisteminin kalitesi üzerinde belirleyicilik göstermektedir. Yirminci yüzyıldan itibaren; ekonomi, sanayi, eğitim gibi alanlarda kalite kavramı önemli bir yer tutmaya başlamıştır. Artık modern toplumlarda kalite kavramı; hem kamu sektöründe, hem de özel sektörde sürekli

¹⁸¹ Henri Rosowski, **Üniversite: Bir Dekan Anlatıyor**, (Çev. Süreyya Ersoy), TÜBİTAK Yayınları, Ankara, 1994, s. 100.

¹⁸² Erol Karaca, "Eğitimde Kalite Arayışları ve Eğitim Fakültelerinin Yeniden Yapılandırılması", **Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı: 21, Ağustos 2008, ss. 62- 63.

¹⁸³ Kim Watty, "When Will Academies Learn About Quality?", **Quality in Higher Education**, Cilt: 9, Sayı: 3, 2003, ss. 215- 216.

¹⁸⁴ Özlem Çakmak, "Eğitimin Ekonomiye ve Kalkınmaya Etkisi", **Dumlupınar Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi**, Sayı: 11, 2008, s. 34.

kullanılmaktadır¹⁸⁵. Kalite; bireylerin ve sistemlerin, mükemmele ulaşma isteği doğrultusunda meydana gelen bir kavram olarak ifade edilebilmektedir¹⁸⁶.

Ülkelerin belirli becerileri kazanmış ve kendini işine adayan bir işgücüne sahip olabilmesi için; kalite kavramı, öncelikle eğitim kurumlarında ele alınmalıdır. Çünkü kaliteli ürün ve hizmet üretilebilmesi için, öncelikle bunları üretecek olan bireylere, kaliteli bir eğitim verilmesi gerekmektedir¹⁸⁷.

Eğitim hizmetinde kalite; eğitimin doğru zamanda, doğru mekânda, doğru kişilerle, doğru eğitim yöntemleri ve doğru eğitimcilerle verilmesiyle gerçekleşebilmektedir¹⁸⁸. Kalite denetimi; ürünlerin yanı sıra, üretici kuruluşları ve organizasyonları da kapsamaktadır. Burada kuruluşların; program, eleman ve donanım açısından yeterlilik düzeyi önem taşımaktadır. Eğitim hizmetinde denetim ise; eğitim ve öğretim hizmetini yerine getiren kuruluşların yeterlilik düzeyini konu almaktadır¹⁸⁹.

Kalite kavramının eğitim hizmeti içerisindeki yerine değinilmesinin ardından, eğitim hizmeti içerisinde toplam kalite anlayışı ifade edilecektir.

B- Eğitim Hizmetinde Toplam Kalite Anlayışı

Toplam kalite yönetimi (TKY); kurum yöneticilerinin; çalışanların ve öğrencilerin söz konusu süreçlerdeki başarısızlıkların veya sorunların ve bunların nedenlerinin farkında olmalarını ve bunlarla ilgilenerek, düzeltme faaliyetlerinde bulunmalarını gerekli gören süreç olarak ifade edilebilmektedir¹⁹⁰.

TKY’ de temel amaç; belirlenecek olan müşteri kalite gereksinimlerine göre hatasız çıktı elde ederek; müşteri memnuniyetini sağlama ve çağın gereklerine göre

¹⁸⁵ Oğuzhan Kıldan, “Okul Öncesi Eğitim Bağlamında ; “Okul Öncesi Eğitim Bağlamında: Eğitim Hizmetlerinde Kalite”, **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt: 15, Sayı: 2, 2010, ss. 115- 116.

¹⁸⁶ Bilge Topuksak ve Gülümser Kublay, “Hemşirelik Eğitiminde Kalite: Toplum Sağlığı Açısından Önemi” **Maltepe Üniversitesi Hemşirelik Bilim ve Sanatı Dergisi**, Sayı: Sempozyum Özel Sayısı, 2010, s. 307.

¹⁸⁷ Franklin Schargel, “Total Quality in Education”, **Quality Progress**, Cilt: 26, Sayı: 10, Ekim 1993, s. 67.

¹⁸⁸ Muittin Şimşek, Sorularla Toplam Kalite Yönetimi ve Kalite Güvence Sistemleri, 1. Baskı, Alfa Basım Yayım Dağıtım, İstanbul, 2000, s. 90.

¹⁸⁹ İsmail Doğan, “Eğitimde Kalite ve Akreditasyon Sorunu: Eğitim Fakülteleri Üzerine Bir Deneme”, **Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi**, Cilt: 5, Sayı: 4, 1999, s. 503.

¹⁹⁰ Jeans J. Dahlgaard, Kai Kristensen, Gopal K. Kanji, “Total Quality Management and Education”, **Total Quality Management**, Cilt: 6, Sayı: 5, 1995, s. 451.

kaliteyi sürekli geliştirmektir. TKY' nin en önemli özelliği; kaliteli mal ve hizmet sağlama işini sistemde bulunan herkesle paylařmasıdır¹⁹¹.

TKY'nin ögeleri; önlemeye dönük yaklaşım, sürekli geliştirme, liderlik, müşteri odaklılık, katılım, motivasyon ve sürekli eğitim olarak sıralanmaktadır. Bu ögelerin, geçerli organizasyonda çalışanların düşünce biçimi ve birbirleri ile koordinasyon içerisinde bulunmaları durumunda; başarılı bir toplam kalite yönetiminden söz edilebilmektedir¹⁹².

Eğitimde toplam kalite yönetimi; çevrenin ihtiyaçlarını takip eden, değişime ve gelişime açık, okulu etkileyen unsurları dengede tutan, okulda bulunan öğrenci, öğretmen ve personel arasında uyum sağlayan, demokratik, geniş görüş açısına sahip olan ve mevcut kıt kaynakları en rasyonel şekilde kullanan yönetim felsefesi olarak ifade edilmektedir¹⁹³.

TKY' ye göre her okul, aşağıda belirtilen kategorilerde; öğrencilere, gelişmek için fırsat sunmalıdır. Bunlar:

- Anlamasına imkân sağlayan bilgi,
- Yapmasına imkân sağlayan mesleki ve teknik yeterlilik,
- Önceliklerini belirlemesini sağlayan akıllılık, bilgelik, idrak,
- İşbirliği yapmasını, azimli olmasını, aynı zamanda toplumdaki diğer üyelere saygılı olmasını sağlayan bir kişilik olarak sıralanmaktadır¹⁹⁴.

TKY' ye yükseköğretim açısından bakıldığında; hizmeti sağlayan eğitim kurumu olsa da, eğitim hizmetinin kalitesini belirleyen paydaşlar bulunmaktadır. Bunlar; devlet- vakıf, Yüksek Öğrenim Kurulu (YÖK), üniversiteler ve akademisyenlerdir. Bütün paydaşlar eğitim kalitesinde etkili olmakla birlikte, hizmete katkıları farklılık göstermektedir¹⁹⁵.

¹⁹¹ Gültekin Yıldız ve Kadir Ardıç, "Eğitimde Toplam Kalite Yönetimi", **Bilgi Dergisi**, Sayı: 1, 1999, s. 75.

¹⁹² Melek Tufan, şerife Mızrak, Derya Çelik, "Mesleki Eğitimde Toplam Kalite Yönetimi ve Model Önerisi" **Journal of Azerbaijani Studies**, Cilt: 10, Sayı: 3- 4, 2009, s. 28.

¹⁹³ şimşek, 2000, s. 90.

¹⁹⁴ Servet Özdemir, "Eğitimde Toplam Kalite Yönetimi", **Sosyal Bilimler Dergisi**, http://journals.manas.edu.kg/msr/oldarchives/Vol01_Issue02_2001/217.pdf, (20.12.2016), s. 258.

¹⁹⁵ Murat Bengisu, "Yüksek Eğitimde Toplam Kalite Yönetimi", **Journal of Yaşar Üniversitesi**, Cilt: 2, Sayı: 7, 2007, s. 742.

IV- TÜRKİYE'DE EĞİTİM HİZMETİ: DURUM ANALİZİ

Türkiye' de eğitim hizmetinin durum analizi gerçekleştirilirken, dikkate alınması gereken en önemli husus; 4+ 4+ 4 sistemidir. Bu sistemin getirilmesi ile birlikte; Türkiye'de uygulanan sekiz yıllık zorunlu eğitim sistemi yerine, 12 yıllık zorunlu ve kademeli eğitim sistemine geçiş yapılmıştır. Toplamda yükseköğretim seviyesine kadar on iki yıl olan eğitim öğretim süresi; birinci kademe dört yıl süreli ilkokul, ikinci kademe dört yıl süreli ortaokul ve üçüncü kademe dört yıl süreli lise olmak üzere üç kademeye ayrılmıştır.

4+ 4+ 4 sistemiyle getirilen zorunlu kademeli eğitim sürecinin amacı; kademeler arası yatay ve dikey geçiş olanağı sağlayarak, eğitimde daha esnek bir yapı oluşumunu sağlamaktır. Böylece birey; yetenek ve gelişim durumuna göre daha erken yaşta tercihte bulunabilecektir¹⁹⁶.

Türkiye'de eğitim hizmetinin durum analizi kapsamında; öncelikle OECD ülkeleri içerisinde Türkiye'nin; belirli yaş grupları çerçevesinde, okullaşma düzeyinin mevcut durumu değerlendirilecektir. Ardından Türkiye'de eğitim hizmeti; öğrenci sayısı, öğretmen sayısı ve derslik sayısı dinamikleri bakımından analize tabi tutulacaktır. Gerçekleştirilen analiz çerçevesinde; farklı eğitim düzeyleri ve eğitim türleri değerlendirmeye alınacaktır.

Son olarak; statik etkenler ile inceleme yapılacaktır. Bu kapsamda eğitim hizmetinde yaşanan sorunlar ve Türkiye'de tamamlanmış olan eğitim düzeyleri açıklanacaktır.

A- OECD Ülkelerinin Yaş Gruplarına Göre Okullaşma Oranları Bakımından Dinamik Analizi

OECD ülkelerinde; okullaşma oranları ve okullaşma oranları çerçevesinde gerçekleşen eğilimler, yaş kriteri dikkate alınarak analize tabi tutulacaktır. Ardından mevcut durum içerisinde; Türkiye'nin durumu açıklanacaktır.

¹⁹⁶ T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, **12 Yıl Zorunlu Eğitim Sorular- Cevaplar**, Ankara, 2012, http://www.meb.gov.tr/duyurular2012/12Yil_Soru_Cevaplar.pdf, (20.03.2019), ss. 9- 10.

1- OECD Ülkelerinde Okullaşma Oranlarının Analizi

OECD ülkelerinde okullaşma oranlarının analizi, Tablo 7 yardımı ile gerçekleştirilmektedir. Tablo 7 ile OECD ülkelerinde 2016 yılında; yaş kriterine göre Erken Çocukluk Eğitimi ve Bakımı (ECEC: Enrolment Rates in Early Childhood Education and Care) ile ilköğretim düzeyinde okullara kayıt olma (okullaşma) oranları yüzdesel olarak gösterilmektedir.

Tabloya 7' ye göre; üç yaş altı ilköğretim düzeyinde ECEC' de en yüksek okullaşma oranı % 57 ile Danimarka'da gerçekleşirken; en düşük okullaşma oranı % 1 ile Lüksemburg'a aittir. Üç yaş altı grupta; Türkiye'de okullaşma söz konusu değildir. Üç yaş grubunda en yüksek oran; % 100 ile İsrail ve İngiltere' de gerçekleşirken, bu oranı % 99 ile Belçika ve Fransa takip etmektedir. İsviçre ise % 2 oranıyla ECEC'de en düşük okullaşma oranına sahip olmuştur. Üç yaş grubunda Türkiye'de ECEC okullaşma oranı; % 9 seviyesinde seyretmiştir.

Tablo 7' ye göre; dört yaş grubunda 2016 yılında; ECEC en yüksek okullaşma oranı % 100 ile Fransa ve İngiltere'de, en düşük oran ise % 48 ile İsviçre'de gerçekleşmiştir. Bu oranı % 37 ile Türkiye takip etmiştir. Beş yaş grubunda; en yüksek seviyede % 100' lük bir oranla Fransa yer almıştır. Bu oranı; % 98 ile Belçika, Polonya, İspanya izlemiştir. En düşük oran ise; % 3 ile Yeni Zelanda'da gerçekleşmiştir. Beş yaş grubunda; Türkiye % 55 seviyesindedir. Altı yaş grubunda; en yüksek oran % 98 ile Finlandiya'ya aittir. En düşük oranlar ise; % 0 ile Kanada, İzlanda, Japonya, Kore, Hollanda, Yeni Zelanda, İngiltere ve Türkiye' de gerçekleşmiştir. Bu ülkelerde altı yaş üzeri ECEC hizmetlerinde, diğer kayıtlı ECEC hizmetleri yüksek oranlarda seyretmiştir.

Tablo 7: Yaş'a Göre Erken Çocukluk Eğitimi ve Bakımında ve İlköğretimde Okullaşma Oranları (%) (2016)

	3 Yaş Altı			3 Yaş			4 Yaş			5 Yaş			6 Yaş		
	ECEC Hiz.	Diğer Kayıtlı	Toplam	ECEC Hizmetle	Diğer Kayıtlı	Toplam	ECEC Hiz.	Diğer Kayıtlı	Toplam	ECEC Hizmetle	Diğer Kayıtlı	Toplam	ECEC Hizmetle	Diğer Kayıtlı	Toplam
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)	(11)	(12)	(13)	(14)	(15)
Avusturalya	38	1	39	63	1	64	89	2	91	20	80	100	2	99	100
Avusturya	18	2	20	76	-	76	92	0	92	97	0	97	41	57	98
Belçika	45	14	60	99	0	99	99	0	99	98	1	99	4	95	98
Kanada	-	-	-	-	-	-	-	-	-	95	0	95	0	100	100
Şili	20	-	20	56	-	56	86	0	86	95	0	95	16	81	97
Çek Cum	5	2	7	78	-	78	91	0	91	91	0	91	46	48	94
Danimarka	57	5	62	97	-	97	98	0	98	95	2	98	7	92	99
Estonya	25	3	28	87	3	90	92	0	92	93	0	93	92	1	93
Finlandiya	30	-	30	73	-	73	79	0	79	84	0	84	98	0	98
Fransa	4	32	36	99	-	99	100	0	100	100	1	100	1	99	100
Almanya	37	-	37	92	-	92	96	0	96	97	0	97	35	63	98
Yunanistan	5	-	-	27	-	27	65	0	65	94	0	94	3	93	96
Macaristan	5	12	17	85	13	98	95	0	95	96	0	96	60	30	91
İzlanda	48	12	60	97	0	97	98	0	98	96	2	98	0	99	99
İrlanda	-	17	17	49	-	49	59	31	90	0	92	92	0	97	97
İsrail	56	-	56	100	-	100	98	0	98	96	0	97	14	83	97
İtalya	5	-	-	92	0	92	96	0	96	88	8	96	1	96	97
Japonya	0	-	-	84	0	84	95	0	95	96	0	96	0	100	100
Kore	53	-	53	97	-	97	93	0	93	90	1	90	0	95	95
Letonya	-	-	-	89	-	89	93	0	93	97	0	97	93	4	97
Lüksemburg	1	53	55	67	-	67	93	0	93	91	5	95	5	93	99
Meksika	2	-	2	45	-	45	91	0	91	76	24	100	1	99	100
Hollanda	-	56	56	86	2	88	96	0	96	99	0	99	0	100	100
Y. Zelanda	43	-	43	89	-	89	93	0	93	3	95	98	0	99	99
Norveç	55	0	55	96	0	96	97	0	97	97	0	97	1	99	100
Polonya	3	9	12	71	-	71	86	0	86	98	0	98	21	74	95
Portekiz	35	1	36	83	0	83	90	0	90	95	0	95	8	89	97
Slovak Cum.	5	2	8	67	-	67	71	0	71	82	0	82	39	49	89
Slovenya	39	-	39	84	-	84	90	0	90	92	0	92	7	90	97
İspanya	35	-	35	96	-	96	86	0	86	98	0	98	1	97	98
İsveç	45	1	46	92	2	95	94	0	94	95	0	95	97	1	99
İsviçre	-	-	-	2	-	2	48	0	48	98	1	99	55	45	100
Türkiye	0	-	0	9	-	9	34	0	34	55	15	70	0	94	94
İngiltere	18	-	-	100	-	100	100	3	100	0	97	97	0	98	98
ABD	-	-	-	38	-	38	67	0	67	87	4	91	22	81	100
OECD Ort.	25	9	34	75	1	76	87	1	88	82	12	95	22	76	98
EU22 Ort.	22	11	33	81	1	82	90	2	91	85	9	95	30	67	97

Kaynak: OECD, Education at a Glance 2018: OECD Indicators, OECD Publishing, Paris, 2018, s. 175.

Tablo 7 incelendiğinde, Türkiye’ de 2016 yılında ECEC hizmetlerinde; üç yaş altı grupta okullaşma söz konusu değildir. OECD ortalaması ise % 34 seviyesinde seyretmiştir. Üç yaş grubunda; toplam ECEC % 9 oranı ile % 76 olan OECD ortalamasının oldukça altında gerçekleşmiştir. Dört yaş grubunda; OECD ortalamasına göre % 88 olan oran, Türkiye’de ancak % 34’lü seviyelere ulaşmıştır. Beş yaş grubunda; Türkiye oranı % 70’e ulaşarak, % 90 oranında gerçekleşen OECD ortalaması ile aradaki farkı azaltmıştır. Altı yaş grubunda ise; % 94’ lük bir oranla Türkiye, % 98 olan OECD ortalamasına kıyasla oldukça güzel bir seviyeye ulaşmıştır.

Sonuç olarak 2016 yılında Türkiye’de ECEC hizmeti oranında, yaş gruplarına göre artan bir seyir izlenmektedir. Üç yaş altı eğitimde ECEC söz konusu dahi değilken, dört yaş grubunda % 34 seviyesine ulaşmaktadır. ECEC hizmeti yoğun olarak beş ve altı yaş gruplarında verilmektedir. Birey gelişimi açısından, aile eğitimi dışında bilimsel koşullarda sağlanan ECEC hizmeti yaş grubunun; diğer gelişmiş ülkelerde olduğu gibi, daha küçük yaş gruplarına inmesi sağlanmalıdır.

OECD ülkelerindeki okullaşma oranlarının incelenmesinin akabinde, OECD ülkelerindeki okullaşma oranlarının eğilimi analiz edilecektir.

2- OECD Ülkelerinde Okullaşma Oranlarındaki Eğilimin Analizi

Tablo 8 ile OECD ülkelerinde; 2015, 2010, 2015 ve 2016 yıllarında yaş kriterine göre Erken Çocukluk Eğitimi ve Bakımı (ECEC) ile ilköğretimde okullara kayıt olma (okullaşma) oranlarındaki eğilimler yüzdesel olarak gösterilmektedir.

Tablo 8: Yaşa Göre Erken Çocukluk Eğitimi ve Bakımında ve İlköğretimde Okullaşma Oranlarındaki Eğilimler (%) (2005, 2010, 2015,2016)

	ECEC ve İlköğretim Seviyesindeki Okullaşma (Kayıt) Oranları													ECEC ve İlköğr. Okul. Oranlarının Değ. End. (2005=100) (2005-2016)		
	3 Yaş			4 Yaş			5 Yaş			3 – 5 Yaş Arası				Kayıtlı Çocuk Sayısındaki Değ.	Nüfustaki Değişim	Okullaşma Oranlarındaki Değ.
	ECEC ve İlköğretim (Birincil Eğitim)															
	2005	2010	2016	2005	2010	2016	2005	2010	2016	2005	2010	2015	2016			
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)	(11)	(12)	(13)	(14)	(15)	(16)	
Avustralya	-	73	70	-	51	90	-	99	100	-	74	87	85	-	122	-
Avusturya	51	66	75	83	90	93	93	96	97	76	86	90	90	123	103	119
Belçika	100	99	98	100	99	99	100	99	99	100	99	99	99	112	113	99
Kanada	-	-	-	-	-	-	-	-	95	-	-	-	-	-	113	-
Şili	23	38	56	42	75	87	53	87	94	39	67	79	79	176	87	201
Çek Cum	66	60	77	91	86	85	97	93	91	85	79	85	87	129	126	102
Danimarka	-	87	97	-	97	98	-	98	99	-	94	98	98	-	93	-
Estonya	-	85	86	-	90	91	-	91	92	-	89	90	91	-	118	-
Finlandiya	62	67	68	69	73	74	73	77	79	68	73	74	79	125	108	116
Fransa	100	99	99	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	103	103	99
Almanya	80	90	93	89	96	97	93	97	98	88	94	96	95	101	93	108
Yunanistan	-	-	26	-	-	66	79	95	94	-	-	64	63	-	97	-
Macaristan	85	8	94	91	93	95	97	96	95	87	87	91	92	100	94	106
İzlanda	94	95	97	95	97	97	97	96	94	95	96	96	97	110	107	103
İrlanda	-	-	38	-	-	89	97	100	96	-	-	74	77	-	134	-
İsrail	66	78	100	84	83	98	91	96	97	80	86	99	99	152	122	124
İtalya	99	95	92	100	99	96	100	99	97	100	98	95	95	96	102	94
Japonya	69	75	80	95	97	94	99	99	97	87	90	90	92	93	89	105
Kore	-	80	92	-	84	91	-	90	93	-	85	92	93	-	82	-
Letonya	66	73	87	73	82	92	94	93	96	77	82	92	93	119	100	120
Lüksemburg	62	73	66	95	97	95	94	93	99	84	87	86	85	114	113	101
Meksika	26	37	46	69	85	89	96	100	100	64	78	82	83	126	97	130
Hollanda	82	8	83	98	100	96	100	99	99	93	94	93	95	89	88	101
Y. Zelanda	-	-	89	-	-	94	-	-	97	-	-	94	93	-	110	-
Norveç	83	95	95	89	97	97	91	97	98	88	96	97	97	117	106	110
Polonya	29	46	66	38	59	79	49	76	95	38	60	80	85	235	106	222
Portekiz	64	78	82	79	87	91	89	96	97	78	87	90	90	970	84	115
Slovak Cum.	61	60	60	74	73	76	85	82	81	74	72	72	73	109	110	100
Slovenya	67	84	83	76	100	89	84	99	92	75	94	88	89	145	124	117
İspanya	94	96	95	99	97	97	100	99	98	98	97	97	97	111	112	99
İsveç	-	95	94	-	98	95	-	99	97	-	97	95	96	-	129	-
İsviçre	9	4	3	39	41	47	91	95	98	47	47	49	50	120	112	106
Türkiye	2	4	9	5	17	32	32	61	72	13	27	38	37	251	90	279
İngiltere	-	-	100	-	-	100	100	99	98	-	-	100	100	-	120	-
ABD	39	41	43	68	65	66	93	92	91	66	66	67	66	102	103	99
OECD Ort.	63	71	75	78	84	88	88	94	95	76	83	86	86	126	106	119
EU22 Ort.	73	80	80	85	90	91	91	94	95	83	88	89	89	119	108	111

Kaynak: OECD, Education at a Glance 2018: OECD Indicators, OECD Publishing, Paris, 2018, s. 176.

Tablo 8 ile 2005, 2010, 2015, 2016 yıllarında ilköğretim düzeyinde erken çocukluk eğitimi ve bakımı (ECEC) hizmetinde okullaşma düzeyi yüzdelik oranlarla analiz edilmektedir.

Tabloya göre; Türkiye’de ECEC ilköğretim seviyesinde okullaşma oranları, üç yaş grubunda; 2005 yılında % 2 iken, 2016 yılında az bir artışla % 5’ e yükselmiştir. Dört yaş grubunda; %5’ den % 32’ ye kayda değer bir artış söz konusudur. Beş yaş grubunda; % 32 olan oran, % 72’ ye çıkmıştır. Altı yaş grubunda ise; 2005 yılında % 13 olan oran, 2015 yılında % 38’ e yükselmiş, 2016 yılında ise % 1’ lik bir düşüşle, % 37 olarak gerçekleşmiştir. 2005- 2016 döneminde Türkiye’ de ECEC ilköğretim okullaşma oranlarındaki artış beş yaş grubunda yoğunlaşmış, altı yaş grubunda ise sabit bir seyir izlemiştir.

2005– 2016 döneminde kayıtlı çocuk sayısındaki en yüksek oranlı değişim; % 970 ile Portekiz’de, akabinde % 251 ile Türkiye’de yaşanmıştır. En düşük oranlı değişim ise % 89 ile Hollanda’da gerçekleşirken, bu oranı % 93 ile Japonya takip etmektedir.

Ülkelerin okullaşma oranlarının değişimi; kayıtlı çocuk sayısındaki değişimin, nüfustaki değişime oranlanması ile tespit edilmektedir. Buna göre 2005-2016 yılları kapsamında, ilköğretim döneminde ECEC hizmetindeki okullaşma düzeyinde gerçekleşen en yüksek değişim; % 279 ile Türkiye’ dedir. En düşük değişim oranı ise % 94 ile İtalya’ da yaşanmıştır. Bu oranı; % 99 ile Belçika, Fransa, İspanya ve ABD takip etmektedir.

Kayıtlı çocuk sayısında OECD ortalaması; % 126 oranında iken, Türkiye % 251 gibi bir oranla OECD ortalamasının iki katı bir düzeyde bariz bir artış sergilemiştir. Nüfustaki değişim OECD ortalamasında; % 106 seviyesinde iken, Türkiye’de % 90 olarak gerçekleşmiştir. Okullaşma oranındaki değişim OECD ortalaması olarak % 119 seviyesindedir. Türkiye’de ise % 279 oranında, OECD ortalamasına kıyasla oldukça yüksek bir seviyede gerçekleşmiştir.

Yaş gruplarına göre okullaşma oranları OECD ortalamasına kıyasla düşük oranlarda gerçekleşmesine karşın; okullaşma eğilim düzeyi olarak, 2005 yılından 2016 yılına kadar olan dönemde ciddi düzeyde artış eğiliminde olmuştur. Türkiye yıllar bazındaki ECEC ilköğretim döneminde okullaşma eğilim sürecini OECD ortalamasına kıyasla, iki katını aşkın seviyelere yükselerek gerçekleştirmiştir. Bunun yanı sıra yaş grupları bazında; okullaşma düzeyi ve eğiliminin daha düşük yaş gruplarında artırılması gerekmektedir.

OECD ülkelerinin yaş gruplarına göre okullaşma oranları bakımından dinamik analizinin yapılmasının ardından; Türkiye'nin okullaşma oranı, öğrenci sayısı, öğretmen sayısı ve farklı eğitim kademelerine göre dinamik analizi gerçekleştirilecektir.

B- Türkiye' nin Okullaşma Oranı, Öğrenci Sayısı, Öğretmen Sayısı ile Farklı Eğitim Düzeyleri ve Eğitim Türleri Bakımından Dinamik Analizi

Türkiye gerçekleştirilen dinamik analiz çerçevesinde ilk olarak; okullaşma oranı, öğrenci sayısı ve öğretmen sayısı bakımından analize tabi tutulacaktır. Ardından Türkiye'deki farklı eğitim düzeyleri ve eğitim türleri incelemeye alınacaktır. Son olarak Türkiye'deki eğitim kurumu kademelerinin ve eğitim kurumu türlerinin analizi gerçekleştirilecektir.

1- Türkiye' nin Okullaşma Oranı, Öğrenci Sayısı ve Öğretmen Sayısı Bakımından Analizi

Türkiye'de farklı eğitim düzeylerinde gerçekleşen; okullaşma oranları incelenecektir. Ardından farklı eğitim düzeylerinde bulunan; öğrenci sayıları ve öğretmen sayıları sırayla ele alınacaktır.

a- Türkiye' de Farklı Eğitim Düzeylerinde Okullaşma Oranının Analizi

Tablo 9 ile Türkiye' de, 1997- 2014 yılları arasındaki eğitim dönemlerinde; ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretim eğitim düzeylerinde okullaşma oranları yüzdesel bazda gösterilmektedir.

Tablo 9: Türkiye’de İlköğretim, Ortaöğretim ve Yükseköğretim Seviyelerinde Okullaşma Oranları (Net) (%) (1997- 2014)

Öğretim Yılı	İlköğretim			Ortaöğretim			Yükseköğretim					
	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın			
1997/98	84,74	90,25	78,97	37,87	41,39	34,16	10,25	11,28	9,17			
1998/99	89,26	94,48	83,79	38,87	42,34	35,22	10,76	11,81	9,67			
1999/00	93,54	98,41	88,45	40,38	44,05	36,52	11,62	12,68	10,52			
2000/01	95,28	99,58	90,79	43,95	48,49	39,18	12,27	13,12	11,38			
2001/02	92,4	96,20	88,45	48,11	53,01	42,97	12,98	13,75	12,17			
2002/03	95,28	99,58	97,79	43,95	48,49	39,18	12,27	13,12	11,38			
2003/04	90,21	93,41	86,89	53,37	58,08	48,43	15,31	16,62	13,93			
2004/05	89,66	92,58	86,63	54,87	59,05	50,51	16,60	18,03	15,10			
2005/06	89,77	92,29	87,16	56,63	61,13	51,95	18,85	20,22	17,41			
2006/07	90,13	92,25	87,93	56,51	60,71	52,16	20,14	21,56	18,66			
2007/08	97,37	98,53	96,14	58,56	61,17	55,81	21,06	22,37	19,69			
2008/09	96,49	96,99	95,97	58,52	60,63	56,30	27,69	29,40	25,92			
2009/10	98,17	98,47	97,84	64,95	67,55	62,21	30,42	31,24	29,55			
2010/11	98,41	98,59	98,22	66,07	68,17	63,86	33,06	33,44	32,65			
2011/12	98,67	98,77	98,56	67,37	68,53	66,14	35,51	35,59	35,42			
Öğretim Yılı	İlkokul			Ortaokul			Ortaöğretim			Yükseköğretim		
	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın
2012/13	98,8	98,8	98,9	93,0	93,1	92,9	70,0	70,7	69,3	38,5	38,4	38,6
*	6	1	2	9	9	8	6	7	1	0	0	1
2013/14	99,5	99,5	99,6	94,5	94,5	94,4	76,6	77,2	76,0	-	-	-
	7	3	1	2	7	7	5	2	5			

Kaynak: Dilara Ay, **Eğitim Sektörü Raporu**, TSKB Ekonomik Araştırmalar, 2014, [http://www.tskb.com.tr/i/content/731_1 Egitim Sektoru Raporu Haziran 2014.pdf](http://www.tskb.com.tr/i/content/731_1_Egitim_Sektoru_Raporu_Haziran_2014.pdf), (28.12.2018), s.

31.

*18.08.1997 tarihli ve 4306 Sayılı Kanun ile 1997/98 öğretim yılından itibaren 8 yıllık kesintisiz, 30.03.2012 tarihli ve 6287 sayılı Kanun ile 2012/13 öğretim yılından itibaren de 12 yıllık kademeli zorunlu eğitime geçilmiştir.

Tablo 9'a göre; ülkemizde 2013/ 14 öğretim döneminde, ilkokul düzeyinde okullaşma oranı % 99,57; ortaokul düzeyinde % 94,52; ortaöğretim seviyesinde; % 76,65' dir. 2012/ 13 eğitim öğretim döneminde, yükseköğretim düzeyinde ise; % 38,50 olarak gerçekleşmiştir. Türkiye'de ilköğretim ve ortaokul eğitimi düzeylerinde okullaşma oranı, tamamlanma seviyesine yakındır. 2012/ 13 eğitim öğretim döneminde; sekiz yıllık kesintisiz, on iki yıllık kademeli eğitime geçilmesi ile birlikte; okullaşma oranı, ortaöğretim seviyesinde orta düzeylerde seyretmesine karşın, bir önceki döneme göre yaklaşık %7 oranında belirgin bir artış göstermiştir. Yükseköğretim seviyesinde gerçekleşen okullaşma oranı ise oldukça düşük seviyelerde gerçekleşmiştir.

1997/ 98 eğitim öğretim döneminden, 2013/ 14 eğitim öğretim dönemine kadar olan süreçte; okullaşma oranındaki artış ilköğretim düzeyinde % 14,83; ortaöğretim düzeyinde % 38,73; yükseköğretim düzeyinde ise % 28,25 olarak gerçekleşmiştir. Yükseköğretim düzeyinde 2013/ 2014 eğitim öğretim dönemine ait veri bulunmadığı için; 2012/ 13 eğitim öğretim dönemine ait veriler baz alınmıştır. Buna göre; Türkiye' de okullaşma oranı, eğitim öğretim dönemleri itibariyle artış eğiliminde olmuş; okullaşma oranında en yüksek artış ortaöğretim düzeyinde, en düşük artış ise ilköğretim düzeyinde gerçekleşmiştir.

Okullaşma oranları cinsiyet açısından değerlendirildiğinde ise; ilköğretim seviyesinde, kız ve erkek öğrencilerde birbirine çok yakın düzeylerde seyretmiştir. Ortaöğretim seviyesinde kız ve erkek öğrenciler arasındaki fark; yıllar itibariyle azalarak, son dönemde 1,2 puanda gerçekleşmiştir. Kız ve erkek öğrenciler arasındaki farkın azalmasında; eğitim bazlı Kardelen, Haydi Kızlar Okula gibi uygulamaların etkili olduğu savunulmaktadır. Yükseköğretim seviyesinde ise; kız ve erkek öğrencilerin okullaşma oranı hemen hemen aynı düzeyde olup, 2012/ 13 döneminde % 38,5 olarak gerçekleşmiştir¹⁹⁷.

Türkiye' de farklı eğitim düzeylerinde gerçekleşen okullaşma oranlarının incelenmesinin ardından, Türkiye'de farklı eğitim düzeylerinde bulunan öğrenci sayıları analiz edilecektir.

¹⁹⁷ Dilara Ay, **Eğitim Sektörü Raporu**, TSKB Ekonomik Araştırmalar, 2014, http://www.tskb.com.tr/i/content/731_1_Egitim_Sektoru_Raporu_Haziran_2014.pdf, (28.12.2018), s. 31.

b- Türkiye’ de Farklı Eğitim Düzeylerinde Öğrenci Sayısının Analizi

Tablo 10 ile; Türkiye’ de 2003- 2014 yılları arasındaki eğitim dönemlerinde, ilköğretim, genel ortaöğretim ve mesleki teknik ortaöğretim (M.T.O.) düzeylerinde bulunan öğrenci sayıları gösterilmektedir.

Tablo 10: Türkiye’de Okul Öncesi Eğitim, İlköğretim, Genel Ortaöğretim ve Mesleki Teknik Ortaöğretim Seviyelerinde Öğrenci Sayıları (Bin Kişi) (2003- 2014)

Öğretim Yılı	Toplam					Özel Okullar				
	Okul Öncesi	İlköğretim	Genel Ortaöğr.	M.T.O.	Toplam	İlköğretim	Genel Ortaöğr.	M.T.O.		
2003/04	345	10480	1964	1050	13839	161	69	1		
2004/05	435	10565	1937	1102	14039	172	70	1		
2005/06	550	10674	2076	1183	14483	189	76	1		
2006/07	641	10847	2142	1244	14874	213	86	1		
2007/08	702	10871	1980	1265	14818	226	93	1		
2008/09	805	10710	2272	1565	15352	240	111	1		
2009/10	981	10917	2421	1819	16138	252	117	2		
2010/11	1116	10981	2676	2072	16845	267	128	2		
2011/12	1170	10979	2666	2090	16905	287	134	4		
Öğretim Yılı	Okul Öncesi	İlkokul	Ortaokul	Genel Ortaöğr.	M.T.O.	Toplam	İlkokul	Ortaokul	Genel Ortaöğr.	M.T.O.
2012/13	1078	5594	5567	2726	2270	17235	167	164	139	18
2013/14	1059	5575	5478	1805	2308	16226	184	182	143	54

Kaynak: Dilara Ay, **Eğitim Sektörü Raporu**, TSKB Ekonomik Araştırmalar, 2014, http://www.tskb.com.tr/i/content/731_1_Egitim_Sektoru_Raporu_Haziran_2014.pdf, (28.12.2018), s.

32.

Tablo 10’ a göre; 2003/ 04 eğitim öğretim döneminden, 2013/ 14 eğitim öğretim dönemine kadar olan süreçte; okul öncesi eğitim seviyesinde bulunan öğrenci sayısında; 714 bin kişi ile ciddi bir artış gerçekleşmiştir. 2012 yılı öncesi ilköğretimi ifade eden; ilkokul ve ortaokul kapsamında ise, standart düzeyli bir artış

söz konusudur. Genel ortaöğretim düzeyindeki öğrenci sayısında 2013/ 14 eğitim düzeyinde ciddi bir düşüş yaşanmıştır. Buna göre; öğrenci potansiyeli genel ortaöğretimden, mesleki teknik ortaöğretime yönelmiştir.

2003/ 04 – 2013/ 14 eğitim öğretim dönemlerini kapsayan süreçte; toplam öğrenci sayısı içerisindeki özel okullarda bulunan öğrenci sayısının payı, özellikle genel ortaöğretim seviyesinde oldukça yüksektir. Mesleki teknik ortaöğretimde ise özellikle 2011/ 12 eğitim döneminden sonra, 14 bin kişi ile ciddi bir artış göstermiştir. Bu dönemde; ilkokul seviyesindeki öğrenci payı ise ciddi bir düşüş göstermiştir. Buna göre; Türkiye’ de ilkokul eğitimi sonrasında özel eğitime yönelme söz konusudur.

Türkiye’ de yükseköğretim öncesi eğitim alan öğrenci sayısı; 2003/ 04 ve 2013/ 14 öğretim dönemleri arasında, yılda ortalama % 2 oranında artış göstermiş ve 2013/ 14 döneminde 16,2 milyon kişi seviyesine ulaşmıştır. Bunun yanı sıra, artış eğilimi, 2006/ 07 – 2008/ 09 dönemleri arasında durağanlık sergilemiştir. Ayrıca 2013 /14 döneminde ortaöğretim seviyesinde gerçekleşen düşüşle birlikte, toplam öğrenci sayısı % 6 oranında azalmıştır.

Türkiye genelinde; toplam öğrencilerin yaklaşık % 7’ si okul öncesi eğitim kurumlarında, % 68’ i ilköğretim eğitim kurumlarında, % 11’ i genel lise eğitim kurumlarında, % 14’ ü ise mesleki teknik lise eğitim kurumlarında öğrenim görmektedir¹⁹⁸.

Türkiye’ de özellikle 2002- 2003 eğitim öğretim yılından itibaren mevcut öğrencilerin büyük çoğunluğu mesleki teknik eğitime yönelmiştir. Tablo ile 1997-2011 yılları arasındaki eğitim öğretim yıllarında, genel eğitimde ve mesleki teknik eğitimde bulunan öğrenci sayıları ve toplam öğrenci içerisindeki mesleki ve teknik öğretimde bulunan öğrenci payı yüzdesele olarak gösterilmektedir.

¹⁹⁸ Ay, 2014, s. 32.

Tablo 11: Genel Ortaöğretim ve Mesleki ve Teknik Ortaöğretimde Öğrenci Sayıları (Bin Kişi) (1997- 2011)

Eğitim Öğretim Yılları	Toplam Öğrenci Sayısı (1)	Genel Orta Öğretimdeki Öğrenci Sayısı (2)	Mesleki ve Teknik Öğretimdeki Öğrenci Sayısı (3)	Mesleki ve Tek. Öğretimdeki Öğr. Oranı (3/1) (%)
1997/ 1998	2 129 989	1 166 195	963 794	45,2
1998/ 1999	2 280 676	1 282 605	998 071	43,8
1999/ 2000	2 316 350	1 399 912	916 438	39,6
2000/ 2001	2 362 943	1 478 415	875 528	37,1
2001/ 2002	2 579 819	1 673 363	906 456	35,1
2002/ 2003	3 023 602	2 038 027	985 575	32,6
2003/ 2004	3 014 392	1 963 998	1 050 394	34,8
2004/ 2005	2 949 449	1 937 055	1 012 394	34,3
2005/ 2006	3 258 254	2 075 617	1 182 637	36,3
2006/ 2007	3 386 717	2 142 218	1 244 499	36,7
2007/ 2008	3 245 322	1 980 452	1 264 870	39,0
2008/ 2009	3 837 164	2 271 900	1 565 264	40,8
2009/ 2010	4 240 139	2 420 691	1 819 448	42,9
2010/ 2011	4 748 610	2 676 123	2 072 487	43,6

Kaynak: T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, Mesleki ve Teknik Eğitim Çalıştay, **Mesleki ve Teknik Eğitimin Mevcut Durumu,** Ankara, 2012, <https://file:///C:/Users/user/Desktop/calistay2012%20MEB%20MESSLEKİ%20EGİTİM.pdf>, (01.05.2019).

Tablo 11'e göre özellikle 2002- 2003 eğitim öğretim yılından itibaren mesleki ve teknik liselerde bulunan öğrenci sayısında ciddi düzeyli artış yaşanmıştır. 2002/ 2003 eğitim öğretim yılında, mesleki ve teknik eğitimde bulunan öğrencilerin, toplam öğrencilere oranı % 32,6' dır. Bu oran; 2010/ 2011 eğitim öğretim yılında % 43,6 ' ya yükselmiştir. Dolayısıyla mesleki ve teknik eğitime olan ilginin giderek arttığı söylenebilmektedir.

Mesleki ve teknik eğitime ilginin artmasındaki nedenlerden ilki; ekonomik büyüme doğrultusunda, iş gücü talebi de artış göstermiştir. Ekonomik krizden sonra 2002- 2007 yıllarında büyüme oranı % 7,3 olarak gerçekleşmiştir. Bu bağlamda İmalat sanayiinde yaşanan büyüme doğrultusunda ek 727 bin istihdam oluşmuştur.

Diğer neden ise; 2003 yılında meslek yüksekokullarına sınavsız geçiş olanağı tanınmasıdır¹⁹⁹.

Tabloya göre, mesleki teknik eğitimde bulunan öğrenci sayısında yıllar itibariyle ciddi düzeyli artış yaşanmıştır. Buna karşın MÜSİAD (Müstakil Sanayici ve İşadamları Derneği) Raporuna göre mesleki eğitim kurumlarında bulunan öğrenciler; estetik ve sanatsal yeterlilik bakımından eksik kalmaktadır. Rapora göre öğrencilerin yeterliliklerinin artırılması ve geliştirilmesi amacıyla; mesleki eğitim kurumlarına özgü; edebiyat, şiir, müzik, görsel sanatlar ve spor gibi alanlara ait programların içeriklerinin zenginleştirilmesi gerekmektedir.

Türkiye’ de mesleki teknik eğitim kurumlarındaki eğitim programlarına göre yetiştirilen teknik iş gücü ile iş gücü piyasasının ihtiyaçları arasında, hem nicelik hem nitelik yönünden uyum sağlanamadığı için; iş gücü arzı ve iş gücü talebi arasında da uyumsuzluk yaşanmaktadır.

Mesleki ve teknik eğitim kurumları, iş gücü arzı; sanayi sektörü ise iş gücü talebi olarak nitelendirilmektedir. İş gücü arzı ve talebi arasındaki uyumsuzluğun birçok nedeni bulunmakla beraber; ana sorun Türk mesleki ve teknik eğitim sistemi ile piyasada bulunan işletme yapılarına uygun, okul- işletme modelinin uygulanmaması olarak belirtilmektedir. Bu bağlamda küresel değişim ve gelişime uygun bir şekilde, Türk mesleki ve teknik eğitim sistemi ve Türkiye endüstrisine uygun sürdürülebilir bir okul- işletme sisteminin geliştirilip uygulanması gerekmektedir. Geliştirilecek okul- işletme modelinde; farklı mesleki ve teknik eğitim kademeleri ve farklı endüstriyel alanlardaki ihtiyaç, özellik ve misyon dikkate alınmalıdır²⁰⁰.

Türkiye’ deki bölgesel gelişmişlik farklarına göre düzenlenmiş; farklı alan ve düzeylerdeki bölgesel ihtiyaçları karşılayabilecek karma bir okul- işletme modeli uygulanması; iş gücü arzı ve talebi arasındaki uyumsuzluğu büyük ölçüde giderebilir.

Türkiye’de farklı eğitim düzeylerinde bulunan öğrenci sayılarının incelenmesinin ardından; Türkiye’de farklı eğitim düzeylerinde bulunan öğretmen sayıları analiz edilecektir.

¹⁹⁹ T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, Mesleki ve Teknik Eğitim Çalıştayı, **Mesleki ve Teknik Eğitimin Mevcut Durumu**, Ankara, 2012, <https://file:///C:/Users/user/Desktop/calistay2012%20MEB%20MESSLEKİ%20EGİTİM.pdf>, (01.05.2019).

²⁰⁰ T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, Mesleki ve Teknik Eğitim Çalıştayı, **Mesleki ve Teknik Eğitimin Mevcut Durumu**, Ankara, 2012, <https://file:///C:/Users/user/Desktop/calistay2012%20MEB%20MESSLEKİ%20EGİTİM.pdf>, (01.05.2019).

c- Türkiye’ de Farklı Eğitim Düzeylerinde Öğretmen Sayısının Analizi

Tablo 12 ile Türkiye’ de, 2003- 2014 yılları arasındaki eğitim dönemlerinde; ilköğretim, ortaöğretim ve mesleki teknik ortaöğretim (MTO) düzeylerinde bulunan öğretmen sayıları gösterilmektedir.

Tablo 12: Türkiye’de Okul Öncesi Eğitim, İlköğretim, Genel Ortaöğretim ve Mesleki Teknik Ortaöğretim Seviyelerinde Öğretmen Sayıları (Bin Kişi) (2003- 2014)

Öğretim Yılı	Toplam				Özel Okullar				
	İlköğretim	Ortaöğretim	M.T.O.	Toplam	İlköğretim	Ortaöğretim	M.T.O.		
2003/04	384 170	79 545	68 231	531 946	16 275	7 133	13		
2004/05	401 288	93 209	74 405	568 902	17 957	8 252	84		
2005/06	389 859	102 581	82 736	575 176	19 543	14 140	380		
2006/07	402 829	103 389	84 276	590 494	21 475	12 673	244		
2007/08	445 452	106 270	84 771	636 493	23 188	13 139	322		
2008/09	453 318	107 789	88 924	650 031	24 889	14 716	309		
2009/10	485 677	111 896	94 966	692 539	27 631	16 112	317		
2010/11	503 328	118 378	104 327	726 033	29 424	16 905	324		
2011/12	515 852	122 716	113 098	751 666	31 691	19 386	689		
Öğretim Yılı	İlkokul	Ortaokul	Ortaöğr.	MTO	Toplam	İlkokul	Ortaokul	Ortaöğr.	MTO
2012/13	282 043	269 759	119 393	135 502	806 697	20 546	18 926	20 197	2181
2013/14	288 444	280 804	117 353	161 288	847 889	21 459	21 459	21 568	7472

Kaynak: Dilara Ay, **Eğitim Sektörü Raporu**, TSKB Ekonomik Araştırmalar, 2014, http://www.tskb.com.tr/i/content/731_1_Egitim_Sektoru_Raporu_Haziran_2014.pdf, (28.12.2018), s. 38.

Tabloya 12’ ye göre; 2003/ 04 eğitim öğretim döneminden 2013/ 14 eğitim öğretim dönemine kadar olan süreçte; ilköğretim seviyesinde bulunan öğretmen sayısında, yaklaşık 285 bin kişi ile ciddi bir artış gerçekleşmiştir. Mesleki teknik ortaöğretim seviyesinde gerçekleşen artış ise, ortaöğretimde gerçekleşen artışın yaklaşık iki katıdır.

2003/ 04 – 2013/ 14 eğitim öğretim dönemlerini kapsayan süreçte; toplam öğretmen sayısı içerisindeki özel okullarda bulunan öğretmen sayısının payı, özellikle ilköğretim seviyesinde oldukça yüksektir. İlköğretim seviyesinde öğrenci sayısındaki düşüşe karşın, öğretmen sayısını artırma politikası izlenmiştir. Mesleki teknik ortaöğretim seviyesinde özel okullarda bulunan öğretmen sayısı, düşük düzeylerde kalsa da; 2012/ 13 ve izleyen eğitim öğretim döneminde oldukça ciddi bir artış eğilimi sergilemiştir.

Türkiye’ de ilköğretim ve lise seviyelerinde görev alan öğretmen sayısı; 2008-2013 dönemini kapsayan 5 yıllık süreçte, yılda ortalama % 5 oranında artış göstermiş ve 2013/ 14 öğretim döneminde, 848 bine ulaşmıştır. Öğretmen sayısında izlenen yıllık ortalama artış oranları; ilköğretim seviyesinde % 5, genel lise seviyesinde % 2, mesleki ve teknik lise seviyesinde ise % 13 olarak gerçekleşmiştir. Bu artışın çarpıcı boyutu, eğitim sisteminin değişim göstermesi ile birlikte 2012/ 13 ve izleyen eğitim döneminde gerçekleşmiştir.

2012/ 13 eğitim döneminde; Türkiye genelinde öğretmen başına düşen öğrenci sayısı, kamu eğitim kurumlarında yaklaşık olarak; ilköğretim seviyesinde 19, ortaöğretim seviyesinde 16’ dır. Özel eğitim kurumlarında ise bu sayı ilköğretim seviyesinde 9, lise seviyesinde ise 7 olarak gerçekleşmiştir²⁰¹. 2013/ 14 öğretim yılında ilköğretim, genel lise ve mesleki ve teknik lise seviyelerinde; öğretmen başına düşen öğrenci sayısı benzer düzeylerde seyretmiştir.

Özel kurumlarda öğrenci başına düşen öğretmen sayısı, kamu kurumlarına kıyasla iki katından daha fazladır. Dolayısıyla kamu kurumlarına daha fazla öğretmen alımı yapılarak; öğrencilere gösterilen ilgi düzeyinde artış sağlanmalı ve öğrenciye daha etkin ve verimli bir eğitim hizmeti sunulmalıdır. Buna karşın; eğitim harcamalarının finansmanı bakımından, personel (öğretmen) maaşları için ayrılan pay en yük dilimi oluşturduğu için; hükümet, öğretmen sayısını artırma noktasında ciddi düzeyli bir artış gerçekleştirilmemektedir. Eğitim harcamaları ve eğitim harcamalarının finansmanı açısından en büyük pay; öğretmen maaşları olmasına rağmen, Türkiye’ de öğretmen maaşlarının düşüklüğü vurgulanmaktadır. Öğretmen maaşları özel sektörde, kamu sektörüne kıyasla daha düşük düzeylerde seyretmektedir.

²⁰¹ Ay, 2014, s. 38.

Tablo 13 ile 2002- 2018 yıllarında kamu sektöründe 9/1 kademesinde bulunan net öğretmen maaşları ve net öğretmen maaşlarının dolar kuru olarak karşılığı gösterilmektedir.

Tablo 13: Kamu Sektöründe 9/1 Kademesinde Bulunan Net Öğretmen Maaşları ve Dolar Kuru Karşılığı (2002- 2018)

Yıllar	Ortalama Dolar Kuru (TL)	9/1 Öğretmen Maaşı (TL)	9/1 Öğretmen Maaşı (Dolar)
2002	1,5	560	373,3333333
2003	1,4	626	447,1428571
2004	1,4	663	473,5714286
2005	1,3	707	543,8461538
2006	1,4	824	588,5714286
2007	1,3	933	717,6923077
2008	1,2	1 334	1 111,666667
2009	1,5	1 449	966
2010	1,5	1 550	1 033,333333
2011	1,6	1 865	1 165,625
2012	1,7	2 009	1 181,764706
2013	1,8	2 075	1 152,777778
2014	2,1865	2 200	1 006,174251
2015	2,7191	2 400	882,6449928
2016	3,0181	2 600	861,4691362
2017	3,6445	2 850	782,0002744
2018	3,8744	3 019	779,2174272

Kaynak: Öğretmenler Haber.Com, Öğretmen Maaşlarının 16 Yılda Değişimi, <https://www.ogretmenlerhaber.com/maas/ogretmen-maasinin-16-yildaki-degisimi-h14539.html>, 20 Mayıs 2018, (02.05.2019).

Tabloda 13 ile kamu sektöründe eğitim ve öğretim sınıfında görev alan lisans mezunu, dokuzuncu derecenin birinci kademesinden başlayan öğretmenlerin net maaşları ve bu maaşların dolar cinsinden karşılığı gösterilmektedir. 9/1 kademesinde bulunan öğretmen maaşı; 2002 yılında 560 TL iken, 2018 yılında 3 019 TL' ye yükselmiştir. 2002- 2018 yılları aralığında öğretmen maaşları TL cinsinden kademeli

bir artış eğiliminde olurken; dolar cinsinden 2012 yılından 2018 yılına kadar düşüş eğilimi içerisinde olmuştur.

2018 yılında 9/1 kademesinde bulunan öğretmen maaşı dolar cinsinden; 779 Dolar olarak gerçekleştirmiş ve bu bağlamda 717 Dolar olarak gerçekleşen 2007 yılında alınan maaş tutarına kadar gerilemiştir. TL cinsinden artış yaşanmasına rağmen; diğer ekonomik değişkenler etkisiyle satın alma gücünde özellikle 2012 yılından itibaren düşüş yaşanmıştır.

2018 yılında kamu sektöründe çalışan öğretmenin net maaşı ortalama 3 019 TL'dir. Özel sektörde bulunan dershanelerde ise öğretmenlerin aldığı maaş 1 000 TL' den başlamaktadır. Öğretmenin alanına ve alanındaki uzmanlığına bağlı olarak 4 000- 5 000 TL' yi bulabilmektedir. Ortalama olarak özel sektörde hizmet veren öğretmen maaşı 2000 TL civarındadır²⁰².

Özel sektördeki öğretmen maaşları, kamu sektöründeki öğretmen maaşlarının neredeyse yarısı tutarındadır. Bu bağlamda özel sektörde bulunan öğretmen sayısının, kamu sektörüne kıyasla iki katı düzeyinde olması olağan bir durumdur. Kamuda özellikle öğrenci verimliliğini arttırmak amacıyla gerçekleştirilecek olan ek öğretmen alımları, ek finansman yüküne neden olmaktadır.

Özel sektörde oldukça düşük maaş ödemelerine razı olarak hizmet veren çok sayıda öğretmen bulunmaktadır. Bu noktada hükümet; hem öğretmen sayısını, dolayısıyla öğrenci verimliliğini arttırmak; hem de kamu harcaması ve harcama finansmanı açısından oluşacak maliyeti azaltmak için sözleşmeli öğretmen artışına gidebilir. Böylece kamu sektöründe kadrolu bulunan öğretmenlere ödenen maaş tutarlarından, daha düşük ödeme yaparak, ek harcama yükünü azaltabilir. Hem de daha fazla öğretmen alımı yaparak, öğrencilerin daha kaliteli eğitim almasını ve öğrenci verimliliğinin artmasını sağlayabilir.

Türkiye' de farklı eğitim düzeylerinde bulunan okul, öğrenci ve öğretmen sayılarının analiz edilmesinin ardından; Türkiye farklı eğitim düzeyleri ve eğitim türleri bakımından incelenecektir.

²⁰² İŞİNOLSA, Öğretmen Maaşları 2018 Duyuruldu! (MEB Kamu- Kolej- Dershane), <https://www.isinolsa.com/maaslar/ogretmen-maaslari-2018-duyuruldu-meb-kamu-kolej-dershane-h17951.html>, 21 Ocak 2018, (03.05.2019).

2- Türkiye' nin Farklı Eğitim Düzeyleri ve Eğitim Türleri Bakımından Analizi

Türkiye' de; okullaşma oranı, okul sayısı ve öğretmen sayısında gerçekleşen değişim, farklı eğitim türleri açısından değerlendirilecektir. Öncelikle okul öncesi eğitim düzeyinde analiz gerçekleştirilecek, ardından ilkökul eğitimi ve ortaokul eğitiminde gerçekleşen değişimler analiz edilecektir.

a- Okul Öncesi Eğitimde Okullaşma Oranı, Okul Sayısı, Öğrenci Sayısı ve Öğretmen Sayısının Analizi

Okul öncesi eğitim döneminin; okul öncesi eğitimde okullaşma oranının analizi; resmi okul öncesi eğitimde okul, öğrenci ve öğretmen sayısının analizi ve özel okul öncesi eğitimde okul, öğrenci ve öğretmen sayısının analizi olmak üzere üç başlık altında tablolar ile desteklenerek, analizi gerçekleştirilecektir.

i- Okul Öncesi Eğitimde Okullaşma Oranının Analizi

Tablo 14 ile 2011/ 12 ve 2016/ 17 eğitim öğretim dönemlerini kapsayan süreçte; okul öncesi eğitim seviyesinde gerçekleşen okullaşma oranları, yaş kriterine göre yüzdesel olarak gösterilmektedir.

Tablo 14: Okul Öncesi Eğitim Hizmetinde Yaş Kriterine Göre Okullaşma Oranları (%) (2011- 2017)

Eğitim Yılı	3-5 Yaş	4-5 Yaş	5 Yaş
2011/12	30,87	44,04	65,69
2012/13	26,63	37,36	39,72
2013/14	27,71	37,46	42,54
2014/15	32,68	41,57	53,78
2015/16	33,26	42,96	55,48
2016/17	35,52	45,70	58,79

Kaynak: Eğitim ve Bilim Emekçileri Sendikası, **2017/2018 Eğitim Öğretim Yılı Başında Eğitimin Durumu Raporu**, Ankara, 13 Eylül 2017, <http://egitimsen.org.tr/wp-content/uploads/2017/09/E%C4%9Fitimin-Durumu-Raporu-13-Eyl%C3%BCI-2017.pdf>, (03.01.2019), s. 2.

Tablo 14' e göre, okullaşma oranı 2011/ 12 ve 2012/ 13 eğitim öğretim dönemlerinde, düşüş eğilimi içerisinde olmuş; 2013/ 14 ve 2016/ 17 eğitim öğretim dönemlerini kapsayan süreçte ise kısmi bir artış sergilemiştir. Bu durumun nedeni; 2012/ 13 eğitim öğretim yılında 4+ 4+ 4 sistemine geçiş yapılmasıdır. Bu sistem, okul öncesi çağında bulunan çocukların ilkokula başlatılmasını zorunlu kılmıştır.

2012- 2013 eğitim öğretim yılı sonunda; MEB, ilkokula başlama yaşını 69 aydan, 66 aya çekmiştir. Bu doğrultuda okullaşma oranları, bir önceki yıla göre artış eğilimi sergilemiştir²⁰³.

2011- 2017 yılları arasındaki eğitim öğretim dönemlerinde; okullaşma (okula kayıt) oranları, yaş grubu ile doğru orantılı bir seyir izlemektedir. Yaş grubu yükseldikçe, okullaşma oranı artış göstermektedir. Buna göre okullaşma oranının en az olduğu yaş grubu 3- 5 yaş grubudur. En fazla olduğu yaş grubu ise 5 yaş grubudur.

²⁰³ Eğitim ve Bilim Emekçileri Sendikası, **2017/2018 Eğitim Öğretim Yılı Başında Eğitimin Durumu Raporu**, Ankara, 13 Eylül 2017, <http://egitimsen.org.tr/wp-content/uploads/2017/09/E%C4%9Fitimin-Durumu-Raporu-13-Eyl%C3%BCI-2017.pdf>, (03.01.2019), s. 2.

Okul öncesi eğitimde yaş kriterine göre okullaşma oranlarının incelenmesinin ardından; resmi okul öncesi eğitim seviyesinde bulunan okul sayısı, öğrenci sayısı ve öğretmen sayısı analiz edilecektir.

ii- Resmi Okul Öncesi Eğitimde Okul Sayısı, Öğrenci Sayısı ve Öğretmen Sayısının Analizi

Tablo 15 ile, 2011/ 12 ve 2016 /17 eğitim öğretim dönemlerini kapsayan süreçte; resmi okul öncesi eğitim seviyesinde bulunan okul sayısı, öğrenci sayısı ve öğretmen sayısı gösterilmektedir.

Tablo 15: Resmi Okul Öncesi Eğitim Hizmetinde Okul, Öğrenci ve Öğretmen Sayıları (Bin Kişi) (2011- 2017)

Eğitim Yılı	Okul	Öğrenci	Öğretmen
2011/12	25 172	1 058.904	40 919
2012/13	23 556	953 209	47 712
2013/14	22 771	923 590	48 333
2014/15	22 600	985 013	51 319
2015/16	23 135	1 017.436	54 145
2016/17	23 820	1 124.727	57 957

Kaynak: Eğitim ve Bilim Emekçileri Sendikası, **2017/2018 Eğitim Öğretim Yılı Başında Eğitimin Durumu Raporu**, Ankara, 13 Eylül 2017, <http://egitimsen.org.tr/wp-content/uploads/2017/09/E%C4%9Fitimin-Durumu-Raporu-13-Eyl%C3%BCI-2017.pdf>, (03.01.2019), s. 2.

Tablo 15' e göre resmi okul öncesi eğitimde; 2011/ 12 eğitim öğretim döneminden 2013/ 14 eğitim öğretim dönemine kadar olan süreçte; öğrenci ve öğretmen sayıları azalma eğiliminde olmuştur. 2014/ 15 eğitim öğretim döneminden itibaren ise artış eğilimi içerisine girmiştir. Okul öncesi eğitim kurumu sayısı ise 2011/ 12 eğitim öğretim döneminden, 2014/ 15 eğitim öğretim dönemine kadar azalmış, 2015/ 16 eğitim öğretim döneminden itibaren ise, kısmi bir artış sergilemiştir.

2011/ 12 - 2016/ 17 eğitim öğretim dönemlerini kapsayan süreçte; öğrenci sayısında 65 823 kişilik bir artış söz konusudur. Buna paralel olarak, öğretmen sayısı 17 038 kişi artmıştır. Okul öncesi eğitim kurumu sayısında ise 1 352 adetlik bir azalış meydana gelmiştir.

MEB verilerine göre 4+ 4+ 4 sistemine geçiş olmadan önce; 2011- 2012 eğitim öğretim yılında 25 172 okul öncesi eğitim kurumu bulunmakta, bu kurumlarda 1 milyon 59 000 öğrenci eğitim görmektedir. 40 919 öğretmen ise eğitim vermektedir.

4+ 4+ 4 sisteminin uygulanmaya başlandığı ilk yıl; okul sayısı 25 556' ya, öğrenci sayısı ise 953 209' a düşmüştür²⁰⁴. Bu durumun nedeninin okula başlama yaşının 4+ 4+ 4 sistemi ile birlikte 69 aydan, 66 aya düşürülmesi olduğu savunulmaktadır. Bu sistem okul öncesi eğitim çağındaki çocukların ilkökul eğitimi almasını zorunlu kılmıştır. Dolayısıyla 2016- 2017 eğitim öğretim yılında, 4+ 4+ 4 sisteminin getirilmesinin üzerinden beş eğitim dönemi geçmesine rağmen, öğrenci sayısında belirgin bir değişim gerçekleşmemiş ve bu sayı ancak 1 124 727' ye ulaşabilmiştir.

Okul, öğrenci ve öğretmen sayılarının resmi okul öncesi eğitim seviyesinde incelenmesinin ardından; bu sayılar, kıyaslama yapmaya olanak sağlayacak şekilde, özel okul öncesi eğitim seviyesinde analiz edilecektir.

iii- Özel Okul Öncesi Eğitimde Okul Sayısı, Öğrenci Sayısı ve Öğretmen Sayısının Analizi

Tablo 16 ile 2011/ 12 ve 2016/ 17 eğitim öğretim dönemlerini kapsayan süreçte; özel okul öncesi eğitim seviyesinde bulunan okul sayısı, öğrenci sayısı ve öğretmen sayısı gösterilmektedir.

²⁰⁴ Eğitim ve Bilim Emekçileri Sendikası, 2017, s. 2.

Tablo 16: Özel Okul Öncesi Eğitim Hizmetinde Okul, Öğrenci ve Öğretmen Sayıları (Bin Kişi) (2011- 2017)

Eğitim Yılı	Okul	Öğrenci	Öğretmen
2011/12	3 453	110 652	14 964
2012/13	3 641	124 724	15 221
2013/14	3 927	135 905	14 994
2014/15	4 372	171 648	16 719
2015/16	4 658	191 670	18 083
2016/17	5 473	201 396	19 152

Kaynak: Eğitim ve Bilim Emekçileri Sendikası, **2017/2018 Eğitim Öğretim Yılı Başında Eğitimin Durumu Raporu**, Ankara, 13 Eylül 2017, <http://egitimsen.org.tr/wp-content/uploads/2017/09/E%C4%9Fitimin-Durumu-Raporu-13-Eyl%C3%BCI-2017.pdf>, (03.01.2019), s. 2.

Tablo 16' ya göre; özel okul öncesi eğitimde; 2011/ 12- 2016/ 17 eğitim öğretim dönemlerini kapsayan süreçte; okul sayısı, öğrenci sayısı ve öğretmen sayısı, eğitim öğretim dönemleri itibariyle artış eğilimi içerisinde olmuştur. Öğretmen sayısında 2013/ 14 eğitim öğretim döneminde kısmi bir azalma söz konusudur.

Eğitim seviyelerinin en önemli aşamalarından biri olan; okul öncesi eğitimde Türkiye, OECD ülkeleri içerisinde son sıralarda yer almaktadır. Hükümet, 4+ 4+ 4 sisteminin getirilmesi nedeniyle, okul öncesi eğitimin zorunlu tutulması politikasını uygulamaya geçirmemiştir. Bunun yanı sıra, diğer eğitim seviyeleri ile paralel olarak velileri özel okul öncesi eğitime teşvik eden politikalar izlenmiştir²⁰⁵.

4+ 4+ 4 sisteminin getirilmesi ile birlikte devlete ait resmi okul öncesi eğitim kurumlarının sayısı azalmış fakat öğrenci sayısı neredeyse sabit kalmıştır. Buna karşın; özel okul öncesi eğitimde, hem okul hem öğrenci sayıları yaklaşık iki kat artış sergilemiştir.

Okul öncesi eğitimde okullaşma oranı, okul sayısı, öğrenci sayısı ve öğretmen sayısının analizinin gerçekleştirilmesinin ardından; aynı kriterler ilkökul ve ortaokul eğitim düzeylerinde incelenecektir.

²⁰⁵ Eğitim ve Bilim Emekçileri Sendikası, 2017, s. 2.

b- İlkokul ve Ortaokul Eğitiminde Okul Sayısı, Öğrenci Sayısı ve Öğretmen Sayısının Analizi

İlkokul ve ortaokul eğitiminde okul sayısı, öğrenci sayısı ve öğretmen sayısı; resmi ilkokul ve resmi ortaokul eğitim düzeyi ile özel ilkokul ve özel ortaokul eğitim düzeyi olmak üzere; iki başlık altında incelenecektir.

i- Resmi İlkokul ve Resmi Ortaokul Eğitiminde Okul Sayısı, Öğrenci Sayısı ve Öğretmen Sayısının Analizi

Tablo 17 ile 2012/ 13 ve 2016/ 17 eğitim öğretim dönemlerini kapsayan süreçte; resmi ilkokul ve resmi ortaokul eğitiminde, ilköğretim seviyesinde bulunan; okul sayısı, öğrenci sayısı ve öğretmen sayısı gösterilmektedir.

Tablo 17: Resmi İlkokul ve Resmi Ortaokul Eğitim Hizmetinde Okul Sayısı, Öğrenci Sayısı ve Öğretmen Sayısı (Bin Kişi) (2012- 2017)

Eğitim Yılı	İlköğretim Okul Sayısı		İlköğretim Öğrenci Sayısı		İlköğretim Öğretmen Sayısı	
	İlkokul	Ortaokul	İlkokul	Ortaokul	İlkokul	Ortaokul
2012/2013	28 177	16 083	5 426 529	5 402 692	261 497	269 759
2013/2014	27 461	16 047	5 390 591	5 296 380	267 171	280 804
2014/2015	26 339	15 857	5 230 878	4 754 540	273 058	273 049
2015/2016	25 133	15 787	5 128 664	4 595 342	277 053	291 392
2016/2017	24 155	16 397	4 759 317	5 066 780	269 770	295 575

Kaynak: Eğitim ve Bilim Emekçileri Sendikası, **2017/2018 Eğitim Öğretim Yılı Başında Eğitimin Durumu Raporu**, Ankara, 13 Eylül 2017, <http://egitimsen.org.tr/wp-content/uploads/2017/09/E%C4%9Fitimin-Durumu-Raporu-13-Eyl%C3%BC1-2017.pdf>, (03.01.2019), s. 3.

Tabloya 17' ye göre; resmi ilkokul ve resmi ortaokul eğitim hizmetinde; 2012/ 13– 2016/ 17 eğitim öğretim dönemlerini kapsayan süreçte; ilkokul ve ortaokul eğitiminde okul sayısı, dönemler itibariye azalma eğilimi göstermiştir. 2016/ 17

eğitim ğretim döneminde, ortaokul eğitimindeki okul sayısında, kısmi bir artış gerçekleşmiştir.

İlköğretim seviyesinde bulunan ğrenci sayısı; dönemler itibariyle azalış eğiliminde olmuştur. 2016/ 17 eğitim ğretim döneminde ortaokul seviyesindeki ğrenci sayısında, 471 438 kişilik artış söz konusudur. İlköğretimde bulunan ğretmen sayısı ise; ilkokul ve ortaokul düzeylerinde dönemler itibariyle artış trendi izlemiş; bu sayıda, ilkokul düzeyinde 2016/ 17 eğitim ğretim döneminde, ortaokul düzeyinde ise 2014/ 15 eğitim ğretim döneminde kısmi bir azalış meydana gelmiştir.

Resmi ilkokul ve resmi ortaokul eğitim hizmetinde okul, ğrenci ve ğretmen sayısının analiz edilmesinin ardından, özel ilkokul ve özel ortaokul eğitim hizmetinde bulunan okul, ğrenci ve ğretmen sayıları incelenecektir.

ii- Özel İlkokul ve Özel Ortaokul Eğitiminde Okul Sayısı, ğrenci Sayısı ve ğretmen Sayısının Analizi

Tablo 18 ile 2012/ 13 ve 2016/ 17 eğitim ğretim dönemlerini kapsayan süreçte; özel ilkokul ve özel ortaokul eğitiminde, ilköğretim seviyesinde bulunan; okul sayısı, ğrenci sayısı ve ğretmen sayısı gösterilmektedir.

Tablo 18: Özel İlkokul ve Özel Ortaokul Eğitim Hizmetinde Okul Sayısı, ğrenci Sayısı ve ğretmen Sayısı (Bin Kişi) (2012– 2017)

Eğitim Yılı	İlköğretim Özel Okul Sayısı		İlköğretim ğrenci Sayısı		İlköğretim ğretmen Sayısı	
	İlkokul	Ortaokul	İlkokul	Ortaokul	İlkokul	Ortaokul
2012/2013	992	904	167 381	164 294	20 546	18 926
2013/2014	1 071	972	184 325	182 019	21 273	21 459
2014/2015	1 205	1 111	203 272	208 424	22 194	23 016
2015/2016	1 389	1 555	232 039	278 089	25 908	31 288
2016/2017	1 324	1 481	213 113	288 766	23 108	28 775

Kaynak: Eğitim ve Bilim Emekçileri Sendikası, **2017/2018 Eğitim ğretim Yılı Başımda Eğitimin Durumu Raporu**, Ankara, 13 Eylül 2017, <http://egitimsen.org.tr/wp-content/uploads/2017/09/E%C4%9Fitimin-Durumu-Raporu-13-Eyl%C3%BCI-2017.pdf>, (03.01.2019), s. 4.

Tablo 18' e göre, özel ilkokul ve özel ortaokul eğitim hizmetinde 2012/ 13– 2016/ 17 eğitim öğretim dönemlerini kapsayan süreçte; okul sayısı, öğrenci sayısı ve öğretmen sayısı dönemler itibariyle, artış eğilimi içerisinde olmuştur. Buna karşın, 2016/ 17 eğitim öğretim döneminde ortaokul düzeyindeki öğrenci sayısı dışındaki tüm düzeylerde, azalış eğilimi gerçekleşmiştir.

Özel ilköğretim eğitim düzeyinde okul, öğrenci ve öğretmen sayılarının incelenmesinin ardından, özel ortaöğretim eğitim düzeyinde okul, öğrenci ve öğretmen sayıları analiz edilecektir.

iii- Özel Ortaöğretim Eğitiminde Okul Sayısı, Öğrenci Sayısı ve Öğretmen Sayısının Analizi

Tablo 19 ile 2011/ 12 - 2016/ 17 eğitim öğretim dönemlerini kapsayan süreçte; özel ortaöğretim eğitim seviyesinde bulunan okul sayısı, öğrenci sayısı ve öğretmen sayısı gösterilmektedir.

Tablo 19: Özel Ortaöğretim Eğitim Seviyesinde Okul Sayısı, Öğrenci Sayısı ve Öğretmen Sayısı (Bin Kişi) (2011- 2017)

Eğitim Yılı	Okul Sayısı	Öğrenci Sayısı	Öğretmen Sayısı
2011/12	885	138 164	20 075
2012/13	1 033	156 665	22 378
2013/14	1 433	196 663	29 040
2014/15	1 603	240 171	31 113
2015/16	2 504	373 394	49 898
2016/17	2 618	514 480	52 569

Kaynak: Eğitim ve Bilim Emekçileri Sendikası, **2017/2018 Eğitim Öğretim Yılı Başında Eğitimin Durumu Raporu**, Ankara, 13 Eylül 2017, <http://egitimsen.org.tr/wp-content/uploads/2017/09/E%C4%9Fitimin-Durumu-Raporu-13-Eyl%C3%BCI-2017.pdf>, (03.01.2019), s. 4.

Tablo 19' a göre; 2011/ 12– 2016/ 17 eğitim öğretim dönemlerini kapsayan süreçte; özel ortaöğretim eğitim hizmetinde bulunan okul sayısı, öğrenci sayısı ve öğretmen sayısı yıllar itibariyle artış trendi izlemiştir.

Özel ortaöğretim eğitim hizmetinde, hükümetin ve MEB'in izlediği; dershanelerin özel okullara (temel lise) dönüştürülmesi politikası 2016/ 17 eğitim öğretim yılında büyük ölçüde tamamlanarak, yılsonunda özel ortaöğretim kurumlarının sayısı, 2 618 adet ile en yüksek seviyesine ulaşmıştır.

4+ 4+ 4 sisteminden önce Türkiye' de 885 olan özel lise sayısı, 2011/ 12– 2016/ 17 eğitim öğretim dönemlerini kapsayan süreçte, yaklaşık 3 kat artış göstermiştir. Bununla birlikte; özel lisede eğitim gören öğrenci sayısı da yaklaşık 3,7 kat artış sergilemiştir. 2016/ 17 eğitim öğretim yılı sonunda; 1 472 adet eğitim kurumu, özel okula dönüşmüştür. Devlet okullarında meydana gelen ticarileştirme, özellikle de eğitimi dinselleştirme eğilimlerinin etkisiyle 4+ 4+ 4 sisteminden sonra; özel okul sayısı 10 kat, bu okullarda eğitim gören öğrenci sayısı ise 12 kat artış göstermiştir²⁰⁶.

Velilerin çocuklarını özel okullara yönlendirmesindeki temel nedenler; devlet okullarında 4+ 4+ 4 sistemi ile yaşanan tahribat, zorunlu ve seçmeli din dersleri ile yoğun dinselleştirme uygulamaları, fazlasıyla kalabalık olan sınıflar, kurumlardaki öğretmen yetersizliği ve fiziki koşullar olarak sıralanmaktadır²⁰⁷.

İlkokul ve ortaokul eğitim seviyelerinde 2012 yılında, eğitimde 4+ 4+ 4 sistemine geçilmesiyle birlikte, devlet okullarının sayısı, belirgin bir şekilde azalmıştır. Devamlı kamu kaynakları ile destek sağlanan, çeşitli muafiyet ve istisnalar tanınarak açılması teşvik edilen özel ilkokul ve ortaokul sayılarında, artış devam etmiştir. 4+ 4+ 4 sisteminin uygulanmasıyla birlikte; devlete ait ilkokul sayısında, yaklaşık 4 000 adetlik bir düşüş meydana gelmiştir. Bu duruma paralel olarak aynı dönemde öğrenci sayısı yaklaşık; ilkokul düzeyinde 668 000 kişi, ortaokul düzeyinde ise 336 000 kişi azalmıştır.

2016/ 17 eğitim öğretim döneminde özellikle özel okul sayılarında 15 Temmuz 2016 tarihinde meydana gelen darbe girişiminin etkisiyle, düşüş yaşanmıştır. Darbe girişimi sonrasında 1 017 adet özel okul MEB'e devredilmiştir. Kapatılan özel okullarda eğitim vermekte olan 24 000 öğretmenin, çalışma lisansı iptal edilmiştir. Darbe girişiminin etkisiyle; özel ilkokulda bulunan öğrenci sayısı 19 000 kişi azalmasına karşın; ortaokulda kapanan okullara rağmen 10 000 kişi artmıştır. Bu durum, MEB'in özel okul desteğini sürdürdüğünün göstergesidir.

²⁰⁶ Eğitim ve Bilim Emekçileri Sendikası, 2017, s. 4.

²⁰⁷ Eğitim ve Bilim Emekçileri Sendikası, 2017, s. 5.

4+ 4+ 4 sistemine geçilmeden önce, özel ilköğretim (ilkokul+ ortaokul) seviyesinde bulunan okul sayısı 931 adettir. 2016/ 17 eğitim öğretim yılında ise özel ilkokul sayısı 1 324'e, özel ortaokul sayısı 1 481' e ulaşmıştır. 4+ 4+ 4 sistemi ile birlikte hem okul hem öğrenci sayısı bakımından eğitimde özelleştirme, ciddi seviyeli bir hızla gerçekleşmiştir. Hükümet ve MEB'in izlediği eğitim politikası ile kamusal eğitim alanı daraltılarak, özel eğitim alanı oldukça geniş bir boyuta ulaştırılmıştır. Ortaöğretim eğitim seviyesinde de benzer bir durum söz konusudur²⁰⁸.

Türkiye' de 2016- 2017 eğitim öğretim yılı sonu verilerine göre okul öncesi, ilkokul, ortaokul ve lise öğretim kurumlarının tümünü kapsayan özel öğretim kurumu sayısı 10 053 olarak gerçekleşmiştir.

4+ 4+ 4 sistemine geçiş olmadan önce 4 644 adet olan özel öğretim kurumlarının, resmi öğretim kurumlarına oranı % 10 seviyesinde iken; 2016- 2017 eğitim öğretim yılı sonunda bu oran, % 20 seviyesine ulaşmıştır. Beş yıllık eğitim öğretim döneminde gerçekleşen bu artışın nedeni; 4+ 4+ 4 sistemi ile birlikte MEB'in, özel okulları kamu kaynaklarıyla destekleyen, teşvik edici politikalar izlemesidir²⁰⁹.

Türkiye'nin eğitim düzeyleri ve eğitim türleri bazında analizinin yapılmasının ardından, Türkiye, eğitim kurumlarının kademeleri ve eğitim kurumlarının türleri ele alınarak incelenecektir.

3- Türkiye'nin Eğitim Kurumu Kademeleri ve Eğitim Kurumu Türleri Bakımından Analizi

Türkiye, eğitim kurumu kademelerine göre; okul sayısı, öğrenci sayısı, öğretmen sayısı ve derslik sayısı bakımından rakamsal verilerle analiz edilecektir. Ardından eğitim kurumlarının türlerine göre; okul öncesi, ilkokul ve ortaokul eğitim seviyelerinde okul sayısı, öğrenci sayısı, öğretmen sayısı ve derslik sayısının analizi rakamsal verilerle gerçekleştirilecektir.

²⁰⁸ Eğitim ve Bilim Emekçileri Sendikası, 2017, s. 4.

²⁰⁹ Eğitim ve Bilim Emekçileri Sendikası, 2017, s. 3.

a- Eğitim Kurumlarının Kademelerine Göre Okul Sayısı, Öğrenci Sayısı, Öğretmen Sayısı ve Derslik Sayısının Analizi

Tablo 20 ile 2017- 2018 eğitim öğretim yılında örgün eğitim, okul öncesi eğitim, ilkökul eğitimi ve ortaokul eğitimi verilen kurum sayısı; kurumlarda bulunan öğrenci sayısı, öğretmen sayısı ve derslik sayısı gösterilmektedir.

Tabloya 20' ye göre 2017/ 18 eğitim öğretim yılında; en fazla okul, ilkökul eğitim seviyesinde, en az okul ise okul öncesi eğitim seviyesinde bulunmaktadır. İlkokul eğitim seviyesinde resmi ilkökul sayısı 23 349 iken, özel ilkökul sayısı 1 618'dir. Öğrenci sayısının en yüksek olduğu eğitim seviyesi ortaokul, en düşük olduğu eğitim seviyesi ise okul öncesidir. Kurumlarda bulunan erkek ve kadın öğrenci sayısı birbirine oldukça yakındır.

İlkokul eğitim seviyesinde bulunan 5 104 599 öğrencinin; 4 870 859' u resmi ilkökul kurumlarında, 233 740'ı özel ilkökul kurumlarında öğrenim görmektedir. Ortaokul eğitim seviyesinde bulunan 5 590 134 öğrencinin; 5 077 153 ile neredeyse tamamı resmi ortaokul kurumlarında, 321 779' u özel ortaokul kurumlarında, 191 202' si ise açık öğretim ortaokulu kurumlarında öğrenim görmektedir.

Tablo 20: Eğitim Kurumlarının Kademelere Göre Okul, Öğrenci, Öğretmen ve Derslik Sayısı (2017/ 18 Öğretim Yılı)

Eğitim Kademesi (Level of Education)	Okul/ Kurum (School/ Institution)	Öğrenci Sayısı (Number of Students)			Öğretmen Sayısı (Number of Teachers)			Derslik (Classroom)
		Toplam (Total)	Erkek (Male)	Kadın (Female)	Toplam (Total)	Erkek (Male)	Kadın (Female)	
Örgün Eğitim Toplamı	65 568	17 885 248	9 231 077	8 654 171	1 030 130	991 433	38 697	686 800
Örgün Eğitim (Resmi)	53 870	14 946 713	7 604 228	7 342 485	880 673	841 976	38 697	568 645
Örgün Eğitim (Özel)	11 694	1 351 712	739 791	611 921	149 457	149 457	-	118 155
Örgün Eğitim (Açık öğretim)	4	1 586 823	887 058	699 765	-	-	-	-
Okul Öncesi Eğitim	10 073	1 501 088	782 646	718 442	45 135	44 612	523	44 587
Okul Öncesi Eğ. (Resmi)	4 855	1 264 733	656 651	608 082	25 688	25 165	523	18 851
Anaokulu	2 546	370 393	193 287	177 106	19 221	18 698	523	12 826
Anasınıfı	20 120	810 753	421 836	388 917	35 739	33 535	2 204	30 316
MEB'e Bağlı Olmayan Kur. (Res.)	2 309	83 587	41 528	42 059	6 467	6 467	-	6 025
Okul Öncesi Eğitim (Özel)	5 218	236 355	125 995	110 360	19 447	19 447	-	25 736
Anaokulu	3 369	136 383	72 511	63 872	10 732	10 732	-	17 145
Anasınıfı	1 053	42 650	22 343	20 307	3 383	3 383	-	3 949
MEB'e Bağlı Olmayan Kur. (Öz.)	1849	57 322	31 141	26 181	8 715	8 715	-	8 591
İlkokul	24 967	5 104 599	2 621 732	2 482 867	297 176	285 860	11 316	252 273
İlkokul (Resmi)	23 349	4 870 859	2 497 989	2 372 870	268 210	256 894	11 316	226 114
İlkokul (Özel)	1 618	233 740	123 743	109 997	28 966	28 966	-	26 159
Ortaokul	18 745	5 590 134	2 841 520	2 748 614	339 850	324 386	15 464	185 672
Ortaokul (Resmi)	16 875	5 077 153	2 594 365	2 482 788	302 257	286 793	15 464	162 565
Ortaokul (Özel)	1 869	321 779	173 169	148 610	37 593	37 593	-	23 107
Açık öğretim Ortaokulu	1	191 202	73 986	117 216	-	-	-	-

Kaynak: T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, **Milli Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 2017/18**, Ankara, 2018, <https://sgb.meb.gov.tr>, (05.01.2019), s. 54.

En fazla öğretmen sayısı 339 850 ile ortaokul eğitim seviyesinde bulunurken, en az öğretmen sayısı 45 135 ile okul öncesi eğitim seviyesinde bulunmaktadır. Ortaokul eğitim seviyesinde eğitim veren öğretmenlerin; 324 386'sı erkek öğretmen iken, yalnızca 15 464'ü kadın öğretmenden oluşmaktadır. Derslik sayısı 44 587 ile okul öncesi eğitim kurumlarında en düşük seviyede, 252 273 ile ilkokul eğitim kurumlarında en yüksek seviyede gerçekleşmiştir.

Eğitim kurumlarının kademeleri baz alınarak kurumlarda bulunan okul, öğrenci, öğretmen ve derslik sayılarının incelenmesinin ardından; aynı ölçütler, eğitim kurumlarının türleri dikkate alınarak analiz edilecektir.

b- Eğitim Kurumlarının Türlerine Göre Okul Sayısı, Öğrenci Sayısı, Öğretmen Sayısı ve Derslik Sayısının Analizi

Eğitim kurumlarının okul türlerine göre okul, öğrenci, öğretmen, derslik sayılarının analizi; okul öncesi eğitim düzeyinde eğitim kurumlarının analizi, ilkokul düzeyinde eğitim kurumlarının analizi ve temel eğitim düzeyinde eğitim kurumlarının analizi olmak üzere üç ayrı başlık altında gerçekleştirilecektir.

i- Okul Öncesi Eğitim Düzeyinde Eğitim Kurumlarının Türlerine Göre Analizi

Tablo 21 ile 2017- 2018 eğitim öğretim döneminde, okul öncesi eğitim kurumlarının türlerinde bulunan kurum sayısı, bu kurumlardaki; öğrenci sayısı, öğretmen sayısı ve derslik sayısı gösterilmektedir.

Tablo 21: Okul Öncesi Eğitim Kurumlarının Türlerine Göre Okul, Öğrenci, Öğretmen ve Derslik Sayısı (2017/ 18 Öğretim Yılı)

Okul Türü (Type of School)	Okul/ Kurum (School/ Institution)	Öğrenci Sayısı (Number of Students)			Öğretmen Sayısı (Number of Teachers)			Derslik (Class- room)
		Toplam (Total)	Erkek (Male)	Kadın (Female)	Toplam (Total)	Erkek (Male)	Kadın (Female)	
Okul Öncesi Eğitim (Resmi + Özel)	31 246	1 501 088	782 646	718 442	84 257	4 585	79 672	78 852
Anaokulları Toplamı (Resmi + Özel)	10 073	647 685	338 467	309 218	45 135	2 439	42 696	44 587
Anasınıfları Toplamı (Resmi + Özel)	21 173	853 403	444 179	409 224	39 122	2 146	36 976	34 265
Okul Öncesi Eğitim (Resmi)	24 975	1 264 733	656 651	608 082	61 427	3 982	57 445	49 167
MEB' e Bağlı Kurumlar (Resmi)	22 666	1 181 146	615 123	566 023	54 960	3 982	50 978	43 142
Anaokulları	2 548	370 393	193 287	177 106	19 221	1 860	17 361	12 826
Anasınıfları	20 120	810 694	421 808	388 886	35 739	2 122	33 617	30 316
Mobil Anaokulları	-	59	28	31	-	-	-	-
MEB'e Bağlı Olmayan Kur. (Resmi)	2 309	83 587	41 528	42 059	6 467	-	6 467	6 025
657 Sayılı Kan. 191. Mad. Göre Açılan Kurumlar	110	7 537	3 888	3 649	700	-	700	576
Toplum Temelli Kurumlar	2 199	76 050	37 640	38 410	5 767	-	5 767	5 449
Okul Öncesi Eğitim (Özel)	6 271	236 355	125 995	110 360	22 830	603	22 227	29 685
MEB'e Bağlı Kurumlar (Özel)	4 422	179 033	94 854	84 179	14 115	603	13 512	21 094
Anaokulları	3 369	136 383	72 511	63 872	10 732	579	10 163	17 145
Anasınıfları	1 053	42 650	22 343	20 307	3 383	24	3 359	3 949
MEB'e Bağlı Olmayan Kurumlar (Özel)	1 849	57 322	31 141	26 181	8 715	-	8 715	8 591
AÇSHB'na Bağlı Kreş ve Bakımevleri	1 847	57 067	30 999	26 068	8 695	-	8 695	8 580
İ.K.'na Göre İşletmelerde Açılan Kreşler	2	256	142	113	20	-	20	11

Kaynak: T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, **Milli Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 2017/18**, Ankara, 2018, <https://sgb.meb.gov.tr>, (05.01.2019), s. 55.

Tablo 21' e göre; 2017/ 18 eğitim öğretim yılında, okul öncesi eğitim seviyesinde bulunan 31 246 okulun; 24 975' i resmi okul öncesi eğitim kurumu, 6 271' i özel okul öncesi eğitim kurumudur. MEB' e bağlı olan resmi okul öncesi eğitim kurumu 22 666; özel okul öncesi eğitim kurumu ise 4 422' dir. Kurumlarda eğitim gören 1 501 088 öğrencinin; 1 264 733' ü resmi okul öncesi eğitim kurumlarında, 236 355'i özel okul öncesi eğitim kurumlarında, eğitimini sürdürmektedir. Ayrıca öğrencilerin; 1 181 146' sı MEB' bağlı resmi kurumlarda, 179 033' ü MEB' e bağlı özel kurumlarda eğitim görmektedir.

2017/ 18 eğitim öğretim yılında, okul öncesi eğitim kurumlarında hizmet veren 84 257 öğretmenin; 61 427' si resmi kurumlarda, 22 830' u özel kurumlarda bulunmaktadır. MEB'e bağlı kurumlarda çalışan öğretmen sayısı; resmi kurumlarda 54 960; özel kurumlarda 14 115' dir. Toplam derslik sayısı 78 852 olup; 49 167' si resmi kurumlarda, 21 094' ü özel kurumlarda bulunmaktadır.

Okul, öğrenci, öğretmen ve derslik sayılarının okul öncesi eğitim kurumlarının türlerine göre incelenmesinin ardından; aynı kriterler, ilkökul eğitim düzeyinde analiz edilecektir.

ii- İlkokul Eğitimi Düzeyinde Eğitim Kurumlarının Türlerine Göre Analizi

Tablo 22 ile 2017- 2018 eğitim öğretim döneminde, ilkökul seviyesindeki eğitim kurumlarının türlerinde bulunan kurum sayısı, bu kurumlardaki; öğrenci sayısı, öğretmen sayısı ve derslik sayısı gösterilmektedir.

Tablo 22: İlkokullarda Okul Türlerine Göre Okul, Öğrenci, Öğretmen ve Derslik Sayısı (2017/ 18 Öğretim Yılı)

Okul Türü (Type of School)	Okul/ Kurum (School/ Institution)	Öğrenci Sayısı (Number of Students)			Öğretmen Sayısı (Number of Teachers)			Derslik (Classroom)
		Toplam (Total)	Erkek (Male)	Kadın (Female)	Toplam (Total)	Erkek (Male)	Kadın (Female)	
İlkokul	24 967	5 104 599	2 621 732	2 482 867	297 176	113 080	184 096	252 273
İlkokul (Resmi)	23 349	4 870 859	2 497 989	2 372 870	268 210	107 669	160 541	226 114
İlkokul (Özel)	1 618	233 740	123 743	109 997	28 966	5 411	23 555	26 159
Temel Eğitim GM. (İlkokul) (Resmi)	22 950	4 859 235	2 490 489	2 368 746	265 608	106 649	158 959	223 020
Özel Eğ. ve Reh. Hiz. GM. (Resmi)	394	11 584	7 484	4 100	2 602	1 020	1 582	3 090
İlkokul (İşitme Engelliler)	35	674	425	249	174	65	109	292
İlkokul (Görme Engelliler)	17	494	291	203	161	54	107	44
İlkokul (Ortopedik Engelliler)	3	313	159	154	49	8	41	58
İlkokul (Hafif Düzeyde Zihinsel Eng.)	33	790	501	289	171	49	122	236
Özel Eğitim Uyg. Okulu (1. Kademe)	306	9 313	6 108	3 205	2 047	844	1 203	2 460
Müzik ve Bale İlkokulu-Konserv.	5	40	16	24	-	-	-	4
İlkokul (Özel)	1 618	233 740	123 743	109 997	28 966	5 411	23 555	26 159
Özel Türk İlkokulu	1 552	231 357	122 517	108 840	28 138	5 217	22 921	25 304
Özel – Özel Eğitim İlkokulu	17	75	42	33	205	53	152	298
Özel Milletlerarası İlkokulu	24	1 269	690	579	335	102	233	378
Özel Azınlık İlkokulu	24	1 033	493	540	280	39	241	173
Özel Yabancı İlkokulu	1	6	1	5	8	-	8	6

Kaynak: T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, **Milli Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 2017/18**, Ankara, 2018, <https://sgb.meb.gov.tr>, (05.01.2019), s.70.

Tablo 22' ye göre; 2017/ 18 eğitim öğretim yılında, ilkokul eğitim seviyesinde bulunan toplam 24 967 okulun; 22 950' sini resmi ilkokul (Temel Eğitim Genel Müdürlüğü) oluşturmaktadır. Bunun en yüksek payı; 394 adet ile Resmi Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü' ne aittir. En düşük payı ise; 3 adet ile Resmi Ortopedik Engelliler Kurumları' na aittir. İlkokullarda bulunan toplam öğrenci sayısı; 5 104 699'dür. Özel ilkokulda eğitim gören 233 740 öğrencinin; 231 357' si özel Türk ilkokulunda, 1 269' u özel milletlerarası ilkokulda, 1 033' ü özel azınlık ilkokulunda, 75' i özel- özel eğitim ilkokulunda, 6' sı ise özel yabancı ilkokulunda eğitimini sürdürmektedir.

Resmi ortopedik engelliler ilkokul eğitim kurumlarında hizmet veren 49 öğretmen; 41' i kadın öğretmenlerden oluşmaktadır. Özel yabancı ilkokulda hizmet veren 8 öğretmenin tamamı kadındır. Toplam 252 273 dersliğin; 226 114 ü resmi ilkokullara aittir. Derslik sayısında resmi müzik ve bale ilkokulu (konservatuvar), 4 adet ile en düşük paya sahiptir. Bunu 44 derslik ile görme engelliler ilkokulu takip etmektedir.

Okul, öğrenci, öğretmen ve derslik sayılarının ilkokul eğitim kurumlarının türlerine göre incelenmesinin ardından; aynı kriterler, ortaokul eğitim düzeyinde analiz edilecektir.

iii- Ortaokul Eğitimi Düzeyinde Eğitim Kurumlarının Türlerine Göre Analizi

Tablo 23 ile 2017- 2018 eğitim öğretim döneminde, ortaokul (temel eğitim) seviyesindeki eğitim kurumlarının türlerinde bulunan kurum sayısı, bu kurumlardaki; öğrenci sayısı, öğretmen sayısı ve derslik sayısı gösterilmektedir.

Tablo 23: Ortaokullarda Okul Türlerine Göre Okul, Öğrenci, Öğretmen ve Derslik Sayısı (2017/ 18 Öğretim Yılı)

Okul Türü (Type of School)	Okul/Kurum (School/Institution)	Öğrenci Sayısı (Number of Students)			Öğretmen Sayısı (Number of Teachers)			Derslik (Classroom)
		Toplam (Total)	Erkek (Male)	Kadın (Female)	Toplam (Total)	Erkek (Male)	Kadın (Female)	
Ortaokul	18 745	5 590 134	2 841 520	2 748 614	339 850	144 813	195 037	185 672
Açık öğretim Ortaokulu	1	191 202	73 986	117 216	-	-	-	-
Ortaokul (Resmi)	16 875	5 077 153	2 594 365	2 482 788	302 257	132 924	169 333	162 565
Ortaokul (Özel)	1 869	321 779	173 169	148 610	37 593	11 889	25 704	23 107
Temel Eğitim GM. (Resmi)	13 172	4 341 370	2 246 314	2 095 056	259 473	113 765	145 708	135 773
Din Öğretimi GM. (T.E.) (Resmi)	3 286	723 108	340 401	382 707	39 356	17 575	21 781	25 163
Özel Eğitim ve Rehberlik Hiz. GM. (Resmi)	403	11 809	7 408	4 401	3 428	1 584	1 844	1 508
Ortaokul (İşitme Engelliler)	35	1 193	699	494	501	278	233	234
Ortaokul (Görme Engelliler)	17	702	408	294	300	172	128	253
Ortaokul (Ortopedik Engelliler)	3	393	229	164	59	16	43	75
Ortaokul (Hafif Düzeyde Zihinsel Eng.)	42	1 432	890	542	521	222	299	152
Özel Eğitim Uygulama Okulu	305	8 060	5 166	2 894	2 045	894	1 151	791
AR-GE Eğ. Uyg. Mer. Ort.-Özel Yetenek	1	29	16	13	2	2	-	3
Müzik ve Bale Ortaokulu – Konserv.	14	866	242	624	-	-	-	121
Ortaokul (Özel)	1 869	321 779	173 169	148 610	37 593	11 889	25 704	23 107
Özel Türk Ortaokulu	1 812	319 522	171 994	147 528	37 098	11 728	25 370	22 657
Özel – Özel Eğitim Ortaokulu	8	35	15	20	20	4	16	61
Özel Milletlerarası Ortaokulu	28	1 136	615	521	220	88	132	307
Özel Azınlık Ortaokulu	21	1 086	545	541	255	69	186	82

Kaynak: T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, **Milli Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 2017/18**, Ankara, 2018, <https://sgb.meb.gov.tr>, (05.01.2019), s.71.

*Açık öğretim öğrenci sayıları; 2017-2018 eğitim öğretim yılı 1., 2. ve 3. dönem yeni kayıt yaptıran ve kayıt yenileyen öğrencileri kapsamaktadır.

Tablo 23' e göre; 2017/ 18 eğitim öğretim yılında, ortaokul eğitim düzeyinde bulunan toplam 18 745 okulun; 16 875' ini resmi ortaokul kurumları, 1 869' unu özel ortaokul kurumları, 1 tanesini ise açık öğretim ortaokul kurumları oluşturmaktadır. 5 590 134 öğrencinin; 321 779'u özel ortaokul kurumlarında eğitim görmekte iken, 1 adet açık öğretim ortaokulunda; 191 202 öğrenci eğitimini sürdürmektedir. Özel ortaokul seviyesinde eğitim gören öğrencilerin; 319 522' si özel Türk ortaokulunda, 1 136' sı ise milletlerarası ortaokulda bulunmaktadır.

339 850 öğretmen; 302 257' si resmi ortaokullarda hizmet vermekte iken, açık öğretim ortaokulunda hizmet veren öğretmen bulunmamaktadır. Resmi ortaokullarda bulunan öğretmenlerin, 259 473' ü resmi Temel Eğitim Genel Müdürlüğü' nde; 39 356' sı Din Öğretimi Genel Müdürlüğü' nde; 3 428' i Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü' nde hizmet vermektedir. Açık öğretim ortaokulu için kullanılan derslik bulunmamakta olup; 185 672 dersliğin, 23 107' si özel ortaokullara aittir. Bunların en küçük payları; 61 derslik ile özel- özel eğitim ortaokuluna, 82 derslik ile özel azınlık ortaokuluna aittir.

Türkiye'nin eğitim hizmetinde bulunduğu mevcut durumun, dinamik etkenlerle irdelenmesinin ardından, Türkiye'de eğitim hizmetinin analizi, statik etkenler baz alınarak gerçekleştirilecektir.

C- Türkiye' de Eğitim Hizmetinin Statik Analizi

Türkiye' de, eğitim hizmetinin statik analizi çerçevesinde; öncelikle eğitim hizmeti konusunda yaşanan sorunlar ele alınacaktır. Ardından Türkiye nüfusu; cinsiyet kriteri dikkate alınarak, tamamlanan eğitim seviyeleri konusunda değerlendirilecektir. Son olarak; eğitim hizmeti konusunda, Türkiye' de kadınların bulunduğu konum ele alınacaktır.

1- Eğitim Hizmetlerinde Yaşanan Sorunların Analizi

TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu) tarafından gerçekleştirilen yaşam memnuniyeti araştırmasına göre, 2016 ve 2017 yıllarında eğitim hizmetlerindeki en büyük sorun; eğitim masrafları olarak karşımıza çıkmaktadır. Eğitim masraflarında sorun gören birey oranı; 2017 yılında, devlet okullarında % 34,8 iken, özel okullarda % 42,8 olarak gerçekleşmiştir.

Ayrıca 2017 yılında eğitim hizmetlerinde en az sorun yaşanan alanlar, devlet okullarında % 8,9 oranında okula kayıt işlemleri; özel okullarda ise % 2,1 ile ısınma, temizlik vb. olarak gerçekleşmiştir²¹⁰.

Tablo 24 ile 2016 ve 2017 yıllarında, Türkiye’ de bireylerin eğitim hizmetleri konusunda yaşadığı sorunlar, yüzdesel oranları ile gösterilmektedir.

Tablo 24: Eğitim Hizmetlerinde Yaşanan Sorunlar (%) (2016, 2017)

Eğitimde Yaşanan Sorunlar	2016		2017	
	Devlet Okulu	Özel Okul	Devlet Okulu	Özel Okul
Eğitim Masrafları	37,1	58,8	34,8	42,8
Okuldaki Eğitimin Kalitesi	27,0	14,7	29,0	13,2
Eğitim Araçlarının Niteliği/ Sayısı	27,5	16,6	28,0	8,2
Sınıflardaki Öğrenci Sayısı	27,5	11,7	25,6	9,0
Okul ve Okul Çevresi Güvenlik	19,3	8,1	21,5	5,3
Okula Ulaşım/ Servisler	17,8	21,6	19,3	21,0
Okul İdaresinin Genel Yaklaşımı	13,5	8,2	16,2	7,7
Okulların Isınma, Temizlik vb. Koşulları	10,0	4,2	13,3	2,1
Öğretmenlerin Öğrencilere Yaklaşımları	12,0	6,3	12,4	7,4
Okul Kayıt İşlemleri	7,6	8,7	8,9	6,3

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu, **Haber Bülteni**, Sayı: 27596, 2018, http://www.tuik.gov.tr/PreTabloArama.do?metod=search&araType=hb_x, (16.02.2019), ss. 2- 3.

Tablo 24 e göre; 2016 ve 2017 yıllarında eğitim hizmetlerinde yaşanan genel sorunlar; eğitim masrafları, okuldaki eğitimin kalitesi, eğitim araçlarının niteliği (sayısı), okul ve okul çevresi güvenlik, okula ulaşım (servisler), okul idaresinin genel yaklaşımı, okulların ısınma, temizlik vb. koşulları, öğretmenlerin öğrencilere yaklaşımları ve okul kayıt işlemleri olarak sıralanmaktadır.

²¹⁰ Türkiye İstatistik Kurumu, **Haber Bülteni**, Sayı: 27596, 2018, http://www.tuik.gov.tr/PreTabloArama.do?metod=search&araType=hb_x, (16.02.2019), s. 2.

Tabloya göre; 2016 yılında hem devlet okullarında, hem özel okullarda en fazla sorun; eğitim masrafları konusunda gerçekleşmiştir. 2017 yılında bu durum, devlet okullarında % 2,3; özel okullarda ise % 16 düzeyinde azalmıştır.

2016 yılında devlet okullarında, okul kayıt işlemleri; % 7,6 ile en düşük seviyededir. Özel okullarda ise en düşük düzeyli yaşanan sorun % 4,2 ile okulların ısınma, temizlik vb. koşulları olmuştur. 2017 yılında da yine aynı konularda, minimum düzeyde sorun yaşanmıştır.

Tablo 24 ile 2016 ve 2017 yıllarında eğitim hizmetlerinde yaşanan genel sorunların incelenmesinin ardından; Tablo 25 ile 2016 yılında Türkiye’de, bireylerin eğitim hizmetleri konusunda en fazla sorun yaşadığı ilk beş alan, devlet okulu ve özel okul ayrımına tabi tutularak yüzdesel oranları ile gösterilmektedir.

Tablo 25: Eğitim Hizmetlerinde En Fazla Yaşanan İlk Beş Sorun (%) (2016)

Eğitimde Yaşanan İlk Beş Sorun	Devlet Okulu	Eğitimde Yaşanan İlk Beş Sorun	Özel Okul
Eğitim Masrafları	37,1	Eğitim Masrafları	58,8
Eğitim Araçlarının Niteliği	27,6	Eğitim Araçlarının Niteliği	16,6
Sınıflardaki Öğrenci Sayısı	27,5	Sınıflardaki Öğrenci Sayısı	11,7
Okuldaki Eğitimin Kalitesi	27,0	Okuldaki Eğitimin Kalitesi	14,7
Okul ve Çevresi Güvenlik	19,3	Okula Ulaşım (Servisler)	21,6

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu, **Haber Bülteni**, Sayı:24645, 2017, http://www.tuik.gov.tr/PreTabloArama.do?metod=search&araType=hb_x, (16.02.2019), s. 2.

Tablo 25’ e göre; 2016 yılında, eğitim hizmetlerinde % 37,1 ile eğitim masrafları, en fazla sorun yaşanan konudur. Bunu sırasıyla; eğitim araçlarının niteliği (sayısı) ve sınıflarda bulunan öğrenci sayısı takip etmiştir. Özel okullarda ise; eğitim masraflarında yaşanan sorunlar % 58,8 gibi yüksek bir oranda gerçekleşmiştir. Bunu; okula ulaşım yani servis ile ilgili yaşanan problemler takip etmiştir.

Devlet okulunda fazla sorunun yaşandığı sınıflardaki öğrenci sayısı ise; özel okullarda % 11,7 ile en düşük düzeylerde seyretmiştir.

Eğitim hizmetlerinde yaşanan sorunların incelenmesinin ardından; Türkiye’ de bulunan nüfus cinsiyete göre tamamlanan eğitim düzeyleri bakımından analiz edilecektir.

2- Nüfusun Tamamlanan Eğitim Düzeyi ve Toplumsal Cinsiyete Göre Analizi

Cinsiyet olarak adlandırılan; kadın ve erkek kalıpları; bireyleri birbirinden farklılaştırır ve bireylerin toplumsal kaynaklara ulaşımını önemli derecede etkilemektedir. Cinsiyet; toplumsal kaynak bölüşümünde çok önemli bir etkidir. Bu bağlamda kadın sorunları; zihniyet ve değerler yapıları ile ilgili olmasının yanı sıra tüm toplumsal düzenlemeler sistemi ve bölüşümü ile yakından ilgilidir. Dolayısıyla; rakamsal verilerde, erkeklerin kadınlardan daha fazla mülk sahibi olduğu veya okuma yazma bilmeyen kadın sayısının, erkeklere oranla daha fazla olduğu görülebilmektedir²¹¹.

Tablo 26 ile 2017 yılında, altı ve üzeri yaşta bulunan nüfusun tamamladığı eğitim düzeyleri; cinsiyet kriteri baz alınarak gösterilmektedir.

Tablo 26' ya göre; 2017 yılında, Türkiye' de bulunan altı yaş ve üzeri nüfusta, okuma yazma bilmeyen kişi sayısı erkeklerde 359 534 iken; kadınlarda 1 977 313 olarak çok yüksek bir seviyede gerçekleşmiştir. İlkokul mezunu erkek sayısı ise 9 251 606 iken; kadınlarda bu sayı 11 372 844 olarak gerçekleşmiştir. Doktora mezunu; erkek sayısı 121 250 iken, kadın sayısı 82 561 olarak gerçekleşmiştir.

Erkek sayısı, kadın sayısından ilköğretim mezunu düzeyinde 2 373 531 kişi fazla iken; doktora mezunu düzeyinde 38 689 kişi fazladır. Genel anlamda; tamamlanan eğitim düzeyi yükseldikçe; cinsiyet arasındaki sayısal fark, düşüş eğilimi göstermiştir.

²¹¹ Kadın ve Kadın Sivil Toplum Kuruluşlarının Güçlendirilmesi Projesi, Toplumsal Cinsiyet Duyarlılığı Eğitimi Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Kamu Hizmetleri (Kamu Personeli İçin), 2010-2012, https://www.gapcatom.org/wp-content/uploads/2014/09/TCDE_KAMU.pdf, (02.05.2019).

Tablo 26: Tamamlanan Eğitim Düzeyi ve Toplumsal Cinsiyete Göre Nüfus (6+ Yaş) (Bin Kişi) (2017)

Tamamlanan Eğitim Düzeyi	Erkek	Kadın	Toplam
Okuma Yazma Bilmeyen	359 534	1 977 313	2 336 847
Okuma Yazma Bilen Fakat Bir Okul Bitiremeyen	3 307 584	4 602 942	7 910 526
İlkokul Mezunu	9 251 606	11 372 844	20 624 450
İlköğretim Mezunu	5 032 195	3 659 664	8 691 859
Ortaokul veya Dengi Okul Mezunu	4 339 831	3 406 078	7 745 909
Lise veya Dengi Okul Mezunu	7 921 816	6 043 867	13 965 683
Yüksekokul veya Fakülte Mezunu	5 014 120	4 231 958	9 246 078
Yüksek Lisans Mezunu	503 452	386 985	895 437
Doktora Mezunu	121 250	82 561	203 811
Bilinmeyen	280 585	291 936	572 521
Toplam	36 131 973	36 056 148	72 193 121

Kaynak: TÜİK, ADNKS Eğitim, Kültür ve Spor Veri Tabanı Sonuçları, 2017, http://www.tuik.govtr/VeriTabanlari.do?ust_id=105&vt_id=9, (20.02.2019).

*Yabancılar, analiz kapsamına alınmamıştır.

*Yüksek Lisans eğitim düzeyine, 5 veya 6 yıllık fakülteler dâhildir.

Eğitim konusunda toplumsal cinsiyet eşitliğinin ve duyarlılığının artırılması için çeşitli öneriler sıralanabilmektedir. Öğrencilere yönelik paket eğitim programları hazırlanmalı ve bu programlar, daha çok akran eğitimi yöntemi kullanılarak uygulanmalıdır. Toplumsal cinsiyet eşitliği etkinlik kitabı oluşturulmalı ve bu kitap uygun derslerde yardımcı kaynak olarak kullanılmalıdır. Ders materyalleri ve ders kitaplarının; toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin kalıp yargılardan ayıklanması ve toplumsal cinsiyete duyarlı hale getirilmesi için çalışmalar yapılmalıdır.

Öğretmen adaylarının sınıf içerisindeki davranışlarının, toplumsal cinsiyet rollerinin yeniden yapılanmasına nasıl katkıda bulunduğu konusunda, farkındalık geliştirmeleri için; Eğitim Fakültelerinin programlarında cinsel eğitim ve toplumsal cinsiyet eşitliği konularının detaylı olarak bulunmasını sağlamak amacıyla YÖK ile işbirliği yapılmalı, gerekirse ek ders veya dersler açılmalıdır.

Öğretmenler için hazırlanan eğitim materyalleri, Öğretmenlerin kendi güncel yaşamlarından örnekler içermeli ve böylece içselleştirme seviyesi arttırılmalıdır. Mesleğine yeni başlayan her öğretmen, yönetici ve müfettiş için; toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda, zorunlu hizmet içi eğitim programı hazırlanıp uygulanmalıdır. Bu hizmet içi eğitimler; sürdürülebilir, davranış değişikliği ölçülebilen, sistematik ve teorinin yanısıra pratiğe dayalı olarak tasarlanmalı ve alanında uzman olan kişiler tarafından verilmelidir.

Velilerin farkındalık düzeylerini arttırmak için kamu spotları hazırlanıp, yayınlanmalıdır. Halk eğitim programları ve Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı' nın 0- 18 yaşa yönelik aile eğitim programlarına; toplumsal cinsiyet eşitliği teması ve modülü dahil edilmelidir. Son olarak Kadının İnsan Hakları Eğitim Programları, Diyanet İşleri aile büroları ve MEB aile eğitimlerinde; toplumsal cinsiyet eşitliği konusu işlenmelidir. Ayrıca toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda kurumlar arası işbirliği geliştirilmelidir²¹².

Türkiye nüfusunun, cinsiyet kriterine göre tamamlanan eğitim düzeylerinin incelenmesinin ardından; Türkiye' de, eğitim hizmeti konusunda kadınların bulunduğu konum analiz edilecektir.

3- Eğitim Hizmetinde Türkiye' de Kadının Statüsünün Analizi

Kadınların, toplumsal yaşamda etkin bir rol oynayabilmeleri için; eğitim imkânlarından her düzeyde eşit bir şekilde faydalanabilmeleri gerekmektedir. Eğitim, kadınların diğer haklarını bilmesi ve kullanabilmesi ve dolayısıyla toplumsal gelişimin sağlanması noktasında büyük önem teşkil etmektedir. Eğitim hakkını toplumda bulunan diğer bireylerle eşit bir şekilde ve etkin olarak kullanabilen birey; toplum gelişiminde etkin rol oynayabilmektedir²¹³.

Dördüncü dünya kadın konferansında kabul edilen; Pekin Deklarasyonu ve Eylem Planı ile kadının ilerleyişi için belirlenmiş olan on iki konudan biri; kadın ve eğitimidir. Türkiye' de kadınların ve kız çocukların, erkekler ile eşit seviyede olmasını

²¹² Eğitimde Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Geliştirilmesi Projesi, **Okulların Toplumsal Cinsiyete Duyarlılık Açısından Değerlendirilmesi ve İhtiyaç Analizi Raporu**, Ankara, Ocak 2016, https://www.researchgate.net/publication/301621171_Okullarin_Toplumsal_Cinsiyete_Duyarlilik_Acısından_Degerlendirilmesi_-_Baslangic_Durum_Degerlendirmesi_ve_Ihtiyac_Analizi_Raporu, (01.05.2019).

²¹³ Kevser Özaydınlık, "Toplumsal Cinsiyet Temelinde Türkiye' de Kadın ve Eğitim", **Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi**, Sayı: 33, Temmuz- Aralık 2014, s. 95.

sağlama noktasında yapılan düzenlemeler; Binyıl Kalkınma Hedefleri, Çocuk Hakları Sözleşmesi ve Avrupa Birliği'ne üyelik başvurusu kapsamında verilen; uluslararası taahhütler olarak sıralanmaktadır²¹⁴.

Tablo 27 ile üst eğitim seviyelerinden biri olarak, yükseköğretimde YÖK (Yükseköğretim Kurulu)'ün, Ocak 2019 verilerine göre; yükseköğretim seviyesinde öğrenim gören öğrenci sayıları, cinsiyet baz alınarak gösterilmektedir.

Tablo 27: Cinsiyete Göre Yükseköğretimde Eğitim Gören Öğrenci Sayısı (Ocak 2019)

	Erkek	Kadın	Toplam	Kadın Oranı (%)
Ön lisans	1 488 558	1 462 054	2 950 612	49
Lisans	2 416 915	2 069 122	4 486 037	46
Yüksek Lisans	240 926	174 151	415 077	41
Doktora	54 094	42 587	97 491	43,6
Toplam	4 201 303	3 747 914	7 949 217*	47,1

Kaynak: T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, **Türkiye’de Kadın**, Ankara, Mart 2019, <https://kadininstatusu.aile.gov.tr/turkiye-de-kadin>, (25.03.2019), ss. 24- 25.

*AÖF dâhildir. (Devlet, Vakıf, KKTC)

Tablo 27’ de gösterilen, 2019 yılı Ocak ayı verilerine göre; yükseköğretim düzeyinde öğrenim gören kadın oranı, yüksek lisans düzeyinde % 41 ile en düşük; ön lisans düzeyinde ise % 49 ile en yüksek paya sahiptir. 4 486 037 ile bireylerin en fazla öğrenim görmekte olduğu; lisans düzeyinde, bu sayının 2 069 122’ sini kadınlar oluşturmaktadır. Yükseköğretim seviyesinde kadın öğrenci yoğunluğu; lisans düzeyde ortalama bir durumda seyretmiştir. Lisans eğitiminin bir alt seviyesi olan; ön lisans eğitim düzeyinde yüksek; bir alt seviyesi olan; yüksek lisans düzeyinde ise düşük seviyelerde gerçekleşmiştir.

Ocak 2019’ da, yükseköğretimde eğitim gören 7 949 217 öğrenci içerisinde; kadın öğrenci oranı % 47,1’ dir. Buna göre; Türkiye’ nin 2019 yılı itibariyle yükseköğretim düzeyinde, eğitimde kadın– erkek eşitliği sağlanmasına oldukça yakın olduğunu söylemek mümkündür.

²¹⁴ T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, **Türkiye’de Kadın**, Ankara, Mart 2019, <https://kadininstatusu.aile.gov.tr/turkiye-de-kadin>, (25.03.2019), s. 20.

Türkiye’ de, eğitim hizmetinin durumsal analizinin değerlendirilmesinin ardından; kamu eğitim harcamalarının finansmanının, Türkiye ve OECD ülkeleri açısından karşılaştırmalı analizi gerçekleştirilecektir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KAMU EĞİTİM HARCAMALARININ FİNANSMANININ TÜRKİYE VE OECD ÜLKELERİ AÇISINDAN KARŞILAŞTIRMASI

Her devletin, belirli ekonomik amaçları bulunmaktadır. Bu amaçları gerçekleştirme doğrultusunda; eğitim hizmeti oldukça önemli bir yere sahiptir.

Eğitim, sağlık, konut gibi sosyal politika ve sosyal refah hizmetleri; gitgide gelişim göstermektedir. Bu bağlamda, refah devleti kapsamında kurumsallaşma gösteren bu hizmetler; vatandaşlar tarafından birer refah hakkı olarak kabul edilmektedir. Dolayısıyla vatandaşların beklentileri yükselmekte ve bu mal ve hizmetlere duyulan gereksinim ve finansman ihtiyacı artış göstermektedir²¹⁵.

Genel olarak, dünyadaki uygulamalarda eğitim hizmetleri; kamusal hizmet olarak kabul görülmekte ve tamamen devlet tarafından finanse edilmektedir. Eğitim hizmeti, özellikle ilköğretim ve ortaöğretim kademelerinde; yarı kamusal mal ve hizmet olarak kabul edilmektedir. Yükseköğretim kademesinde ise; daha çok özel mal ve hizmet olarak algılanmakta ve finansman yükü, bu durum göz önünde bulundurularak paylaştırılmaktadır²¹⁶.

Bu bölümde; öncelikle eğitim harcamalarının finansmanı konusuna genel hatlarıyla değinilmekte ve eğitim harcamalarının finansman yöntemleri açıklanmaktadır. Ardından eğitim harcamalarının finansmanı konusundaki ihtiyaçlar ve gelişmeler ele alınmaktadır. Son olarak eğitim harcamalarının finansmanı, tablo ve grafiklerle desteklenerek; Türkiye ve OECD ülkeleri açısından karşılaştırmalı analizi gerçekleştirilmektedir.

²¹⁵ Ramazan Gökbnar, Harun Özdemir, Alparslan Uğur, “Küreselleşme Kıskaçındaki Refah Devletinde Sosyal Refah Harcamaları”, *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, Cilt: 9, Sayı: 2, 2008, s. 167.

²¹⁶ Ulusoy, 2013, s.77.

I- EĞİTİM HARCAMALARININ FİNANSMANI

Küreselleşme olgusu ile birlikte, eğitim de dâhil olmak üzere; neredeyse bütün hizmet alanlarında bir dönüşüm süreci başlamıştır. Eğitim hizmeti, ülkeler açısından, beşeri sermayenin büyümesinde ve gelişmesinde oldukça önemli bir konumda bulunmaktadır²¹⁷.

Bilimsel ve teknolojik ilerlemelerle birlikte; bireylerin ve dolayısıyla toplumun, eğitim ile ilgili beklentileri değişiklik göstermektedir. Beklentiler doğrultusunda; eğitim hizmetine toplumsal, siyasal ve ekonomik olarak yeni işlevler yüklenmektedir. Bu işlevlerin yerine getirilebilmesi noktasında, eğitim için ayrılan kaynaklar ve bu kaynakların etkili ve verimli bir şekilde kullanılması oldukça önemlidir²¹⁸.

Eğitim harcamalarının finansmanı başlığı altında; eğitim harcamalarının finansmanının tanımı, eğitim harcamalarının finansmanının önemi, eğitim harcamalarının finansmanı kapsamında kamunun kullandığı finansman yöntemleri ve eğitim harcamaları finansmanı kapsamında özel sektörün kullandığı finansman yöntemleri sırayla açıklanacaktır.

A- Eğitim Harcamaları Finansmanının Tanımı ve Niteliği

Eğitim harcamalarının finansmanı; eğitim hizmetinin sunumunda gereken mali kaynakların temin edildiği ve bu kaynakların farklı bölgeler, eğitim düzeyleri ile farklı sosyo-ekonomik gruplardaki bireyler arasında, dağılımının sağlandığı süreç olarak tanımlanmaktadır²¹⁹.

Başka bir tanıma göre; eğitimin finansmanı, eğitim için gerekli olan gereksinimlerin giderilmesi amacı ile eğitim sisteminin tamamını kapsayan, öğretim türleri ve seviyelerinin sunumunda ihtiyaç duyulan, gerçek kaynaklara karşılık gelen; parasal kaynaklar olarak ifade edilebilmektedir²²⁰.

²¹⁷ Güngör ve Göksu, 2013, s. 62.

²¹⁸ Gökhan Tuzcu, "Eğitimin Finansman Gereklileri ve Boyutları", **Milli Eğitim Dergisi**, Sayı: 163, Yaz 2004, http://dhgm.meb.gov.tr/yayimlar/dergiler/Milli_Egitim_Dergisi/163/tuzcu.htm, (17.08.2016).

²¹⁹ Güngör ve Göksu, 2013, s. 61.

²²⁰ Berru Ulusoy, **Ailelerin İlköğretim Düzeyinde Yapmış Oldukları Hanehalkı Eğitim Harcamaları**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Kastamonu, 2013, s. 5.

Kısaca eğitim harcamalarının finansmanı; eğitim hizmetinin sunulabilmesi için gerekli olan, parasal kaynakları ifade etmektedir²²¹. Dolayısıyla, eğitim hizmetinin parasal kaynaklarının; kim ya da kimler tarafından sağlanacağı ve bu kaynakların; hangi metotlarla kimlere ve ne şekilde harcanacağı, eğitimin finansmanı ile ilişkili olmaktadır²²². Birçok kamu hizmetinde olduğu gibi; eğitim hizmetinde de, kaynak sıkıntısı söz konusu olmaktadır. Özellikle devletlerin kriz ve buhran dönemlerinde, kaynak sıkıntısı daha da hissedilmektedir. Bu durum; eğitim hizmetinin kalitesinde, düşüşe neden olabilmektedir²²³. Bu durumu engellemek adına; kriz ve buhran dönemlerinde toplumun refahında kilit rol oynayan eğitim hizmeti konusunda, gerekli önlemler alınmalıdır.

Eğitim harcamaları finansmanının, tanımlanıp niteliğine değinilmesinin ardından; eğitim harcamalarının finansmanının önemi vurgulanacaktır.

B- Eğitim Harcamaları Finansmanının Önemi

Eğitim hizmetine olan talepteki artış ve eğitim hizmetinin gitgide daha geniş kesimlere yayılması, eğitim için ayrılan finansman kaynaklarının arttırılmasını ve genişletilmesini gerektirmektedir. Finansman kaynaklarının, gereksinimden daha az olması durumunda; sunulan eğitimin niteliğinde düşüş söz konusu olabilmektedir. Dolayısıyla, ülkelerin bütçelerinden, eğitim hizmetinin finansmanı için yeterli düzeyde kaynak ayrılması ve ayrılan kaynakların, etkin bir şekilde kullanılması önem arz etmektedir²²⁴.

Gelişmekte olan ülkeler kategorisinde yer alan Türkiye’de; kamu harcamaları içerisinde en büyük pay, eğitim harcamalarına aittir. Fakat çeşitli nedenlerle, eğitim harcamalarının finansmanı noktasında; yeterli kaynak ayrılması ve bu kaynakların dağılımı açısından, problemler yaşanmaktadır. Bu nedenler;

- Eğitim hizmetinden yararlanan nüfusun çokluğu,
- Eğitim sektöründe çalışan personel sayısının fazlalığı,
- Eğitim hizmeti açısından bölgelerarası eşitsizliğin fazlalığı

²²¹Sakallı, 2010, s. 21.

²²²Kasım Karakütük, “Yükseköğretimin Finansmanı”, **Milli Eğitim Dergisi**, Sayı:171, 2006, s.160.

²²³ Mehmet Emin Altundemir, “Eğitim Harcamalarında Türkiye ve OECD Ülkeleri”, **Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt: XXVII, Sayı: 2, 2008, s. 57.

²²⁴ Emine Saklan, **Türkiye’de Okul Öncesi Eğitim Politikaları, Finansmanı ve Uygulamaya İlişkin Görüşler**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Tokat, 2011, s. 25.

-GSMH' nin durumu olarak sıralanabilmektedir²²⁵.

Türkiye gibi, gelişmekte olan ülkeler kategorisinde yer alan ülkelerde; eğitim hizmetinin finansmanı konusu, süregelen bir sorun olarak gündemde yer almıştır. Ayrıca bu ülkeler; gelişmiş ülkelerle kıyaslandığında, eğitim hizmetine verilen önem düşük düzeylerde seyretmektedir. Bu ve benzeri nedenlerden dolayı; Vizyon 2023 projesinde eğitim hizmetinin üzerinde durulmaktadır²²⁶.

Vizyon 2023 projesinin ana teması; Cumhuriyetimizin 100. Yılında, Atatürk'ün muasır medeniyet seviyesine ulaşmak doğrultusunda;

-Bilim ve teknolojiye hâkim,

-Teknolojiyi bilinçli kullanan ve yeni teknolojiler üretebilen,

-Teknolojik gelişmeleri toplumsal ve ekonomik faydaya dönüştürme yeteneği kazanmış; bir refah toplumu oluşturma olarak belirlenmiştir²²⁷. Bilim ve teknoloji; uzun dönemli ekonomik ve toplumsal gelişmeleri belirleyen, en önemli unsurlardan biridir. Dolayısıyla, ülke refahını arttırabilmek için, eğitime gereken önemin verilmesi gerekmektedir. Eğitim konusunda gelişimi sağlayabilmenin ön koşulu ise; eğitim hizmetinin finansmanı olmaktadır.

Eğitim harcamalarının, tanımı ve niteliğinden bahsedilip, önemini üzerinde durulmasının ardından; eğitim harcamalarının, finansman yöntemleri açıklanacaktır.

II- EĞİTİM HARCAMALARININ FİNANSMAN YÖNTEMLERİ

Eğitimin karma mal ve hizmet niteliği taşıması; eğitimin finansmanı açısından, özellik arz etmektedir. Eğitim hizmetlerinin, fiyatlandırma sürecinde; özel kesim tarafından sunumu mümkün olsa da; hemen her ülkede, kamu kesiminin eğitime müdahalesi söz konusu olmaktadır²²⁸. Dolayısıyla, eğitim hizmetlerinin finansman yöntemlerinde belirleyici kriter; eğitime yapılan devlet müdahalesinin, derecesi ve niteliği olarak ifade edilebilmektedir.

Devletler, gerek doğrudan, gerekse dolaylı olarak eğitimde, büyük rol üstlenmektedir. Eğitim hizmetlerinin finansman yöntemleri ve kaynakları

²²⁵ Arabacı, 2011, s. 103.

²²⁶ Gökhan Tuzcu, **Eğitimde Vizyon 2023 ve Avrupa Birliği'ne Giriş Süreci**, Ankara, 2006, <http://portal.ted.org.tr/yayinlar/EgitimdeVizyon2023veAvrupaBirligineGirisSureci.PDF>, (08.09.2016).

²²⁷ TÜBİTAK, **Vizyon 2023**, <https://www.tubitak.gov.tr/tr/kurumsal/politikalar/icerik-vizyon-2023>, (05.05.201).

²²⁸ Polat, 2008, s. 31.

konusunda; devletlerin, eğitimdeki rolü esas alınmaktadır. Burada önemli olan nokta; devlet okullarının finansmanının, halkın her kesiminden alınan vergilerle gerçekleştirilmesine rağmen; çeşitli nedenlerle, halkın tüm kesimlerinin, eğitimden eşit düzeyde faydalanamamasıdır²²⁹.

Eğitim hizmetinin finansmanı konusunda, kamu kaynaklarına ek olarak; özel sektörün, hatta gönüllü kuruluşların finansmana katılması oldukça büyük katkı sağlamaktadır. Bu durum, bütün gelişmiş ülkelerde geçerli olan bir uygulamadır²³⁰.

Eğitim harcamalarının oldukça çeşitli finansman yöntemleri bulunmaktadır. Bu kısımda; eğitim harcamalarının finansman yöntemleri incelenmektedir. Bu yöntemler; kamu kesimi tarafından kullanılan, özel sektör tarafından kullanılan, OECD tarafından kullanılan ve sağlandığı kaynak bakımından kullanılan finansman yöntemleri olmak üzere dördü bir gruplandırma yapılarak ifade edilmektedir.

Kamu kesimi tarafından kullanılan finansman yöntemleri; doğrudan finansman, kısmi finansman ve dolaylı finansmandır. Özel kesim tarafından kullanılan finansman yöntemleri; sözleşme yöntemi, kupon yöntemi ve anlaşmalı okullar yöntemidir. Sağlandığı kaynak bakımından ise; vergilerle finansman ve harçlarla finansman söz konusu olmaktadır. Tüm bu yöntemler sırayla açıklanmaktadır.

Eğitim harcamalarının finansman yöntemleri; Türkiye’de kullanılan finansman yöntemleri ve OECD ülkelerinde kullanılan finansman yöntemleri olmak üzere, ikili bir ayrıma tabi tutularak incelenecektir.

A- Eğitim Harcamaları Kapsamında Türkiye’de Kullanılan Finansman Yöntemleri

Türkiye’ de eğitim harcamalarının finansmanı; 2012 yılında gerçekleştirilen son yasal düzenlemeye göre; kesintili şekilde, 12 yıl olan zorunlu eğitim süresi boyunca kamu tarafından karşılanmaktadır.

Hane halkının eğitim harcamalarının finansmanına katkısının yanısıra; Temel Eğitime Destek Projesi, Ortaöğretime Destek Projesi, Mesleki Eğitimi Geliştirme

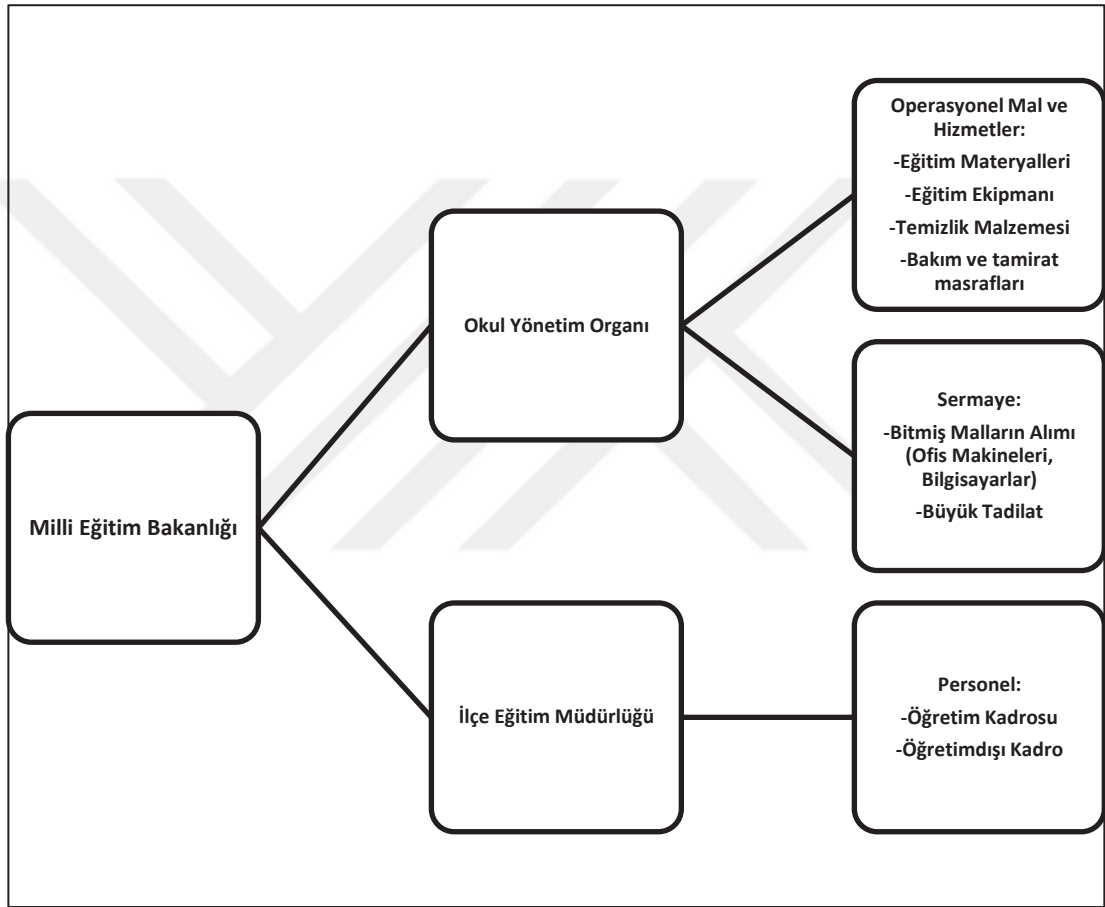
²²⁹ Mustafa Erdoğan, “Kamusal Niteliği Bağlamında Türkiye ve Güney Kore’de Eğitimin Finansmanı”, **XVI. Türkiye Maliye Sempozyumu: Türkiye’de 1980 Sonrası Mali Politikalar**, Antalya, Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Maliye Bölümü, Manisa, 2000, s. 341.

²³⁰ Söyler, 2008, s. 52.

Projesi vb. projelerle destek sağlanmaktadır. Tüm bunlara ek olarak, gerçekleştirilen projelerin amaçları doğrultusunda; uluslararası kuruluşlardan, sivil toplum kuruluşlarından ve özel sektörden eğitime harcamalarının finansmanı için kaynak ayrılmaktadır²³¹.

Şekil 3 ile Türkiye’ de genel liseler için geçerli olan kaynak aktarımı gösterilmektedir.

Şekil 3: Türkiye’ de Eğitimin Finansmanı İçin Kaynak Aktarımı (Genel Liseler)

Kaynak: European Commission, Eurydice Report, **Financing Schools in Europe: Mechanisms, Methods and Criteria in Public Funding**, Education, Audiovisual and Culture Executive Agency, ISBN: 978- 92- 9201- 576- 3, 2014, s. 97.

Şekil 3’ e göre; Türkiye’ de, kaynak aktarımı konusunda en yetkili kurum; Milli Eğitim Bakanlığı’ dır. Bakanlık kaynakları; İlçe Eğitim Müdürlüğü ve okul yönetim organına tahsis etmektedir.

²³¹ Aygülen K. Karakul, “ İnan ve Türkiye’de Eğitim Finansmanın Karşılaştırılması”, **Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, Sayı: 31, Eylül 2014, ss. 72- 74.

İlçe Eğitim Müdürlüğüne; personel için ayrılacak kaynak aktarılmaktadır. Sermaye ile operasyonel mal ve hizmetler ile ilgili giderler için ayrılan kaynaklar ise; Milli Eğitim Bakanlığı tarafından doğrudan, okul yönetim organına tahsis edilmektedir.

Türkiye’ de, eğitim harcamaları kapsamında kullanılan finansman yöntemlerinin, genel bir çerçevede ifade edilmesinin ardından; kullanılan yöntemler kamusal bazda değerlendirilecektir.

1- Eğitim Harcamaları Kapsamında Türkiye’de Kamu Tarafından Kullanılan Finansman Yöntemleri

Eğitim hizmetinin finansmanı konusunda; her ülkede, farklı uygulamalar söz konusu olmaktadır. Ülkeler, kendi sosyal, kültürel ve ekonomik koşullarına göre, söz konusu üç uygulamadan birini seçerek uygulayabilmektedirler.

Eğitim harcamalarının finansmanında, kamu tarafından kullanılan finansman yöntemleri; teoride kısmi finansman, doğrudan finansman ve dolaylı finansman olmak üzere, üç ana grupta toplanabilmektedir. Söz konusu yöntemler, sırayla açıklanacaktır.

a- Doğrudan Finansman

Bu finansman yönteminde; devlet müdahalesi söz konusudur. Burada devlet, finansman ihtiyacını vergiler aracılığıyla karşılamaktadır²³². Çünkü eğitim hizmeti, tam kamusal mal ve hizmet kabul edilmektedir²³³. Eğitim; sıfır fiyatla sunulmakta ve kurumlar tarafından finanse edilmektedir²³⁴.

Doğrudan finansman yönteminde; eğitimin örgütlenmesini, genellikle devlet üstlenmektedir²³⁵. Eğitim hizmeti, kamu kesiminin üretici birimleri tarafından

²³² Güngör ve Göksu, 2013, s. 61.

²³³ Fevzi Devrim, “Türkiye’de Eğitim Hizmetlerinin Finansmanında Son Gelişmeler”, **31. Türkiye Maliye Sempozyumu: 3. Maliye Eğitimi Sempozyumu**, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Maliye Bölümü, Gebze- Kocaeli, 23- 26 Nisan 1987, s. 86.

²³⁴ Güneri Akalın, **Kamu Ekonomisi: 40. Kuruluş Yıldönümünde Ankara Üniversitesine Armağan: 5**, 2. Baskı, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları No: 554, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1986, s. 262.

²³⁵ Polat, 2008, s. 32.

üretilmektedir. Üretilen hizmet, bedelsiz olarak bireylere dağıtılmaktadır. Bu yöntem; özellikle gelişmekte olan ülkeler tarafından uygulanmaktadır²³⁶.

Doğrudan finansman yönteminin akabinde; kısmi finansman yöntemi açıklanacaktır.

b- Kısmi Finansman

Kısmi finansman yönteminde; eğitim hizmetinin finansmanı, harçlardan sağlanmaktadır²³⁷. Bu bağlamda, eğitim harcamalarının bir bölümü veya tamamı, fiyatlandırılmakta ve öğrencilerden tahsil edilmektedir²³⁸.

Eğitim hizmeti üretiminin büyük çoğunluğu, kamu kesimi birimleri tarafından sağlanmaktadır. Kısmi finansman yöntemi genellikle gelişmiş ülkeler (özellikle Anglosakson ülkeleri), tarafından uygulanmaktadır²³⁹.

Kısmi finansman yönteminin akabinde; dolaylı finansman yöntemi açıklanacaktır.

c- Dolaylı Finansman

Bu yöntemde; eğitim hizmeti hem kamu, hem özel sektör tarafından finanse edilmektedir. Devlet, eğitim hizmeti sunumunda; özel sektöre imtiyaz tanıyabilmektedir. Dolayısıyla bu noktada, eğitim hizmetinin özelleştirilmesinden söz edilebilmektedir²⁴⁰.

Devlet, eğitim görmek isteyen kişilere bir eğitim kuponu vermekte ve bu kişiler, istedikleri okulda eğitim görebilmektedirler. Her aileye; bir defaya mahsus, belli bir süre için, normal koşullarda ortalama bir eğitim kurumunun tüm maliyetine yetecek miktarda, ödeme yapılması söz konusudur. İstenilirse; bu kuponların satın alma gücünün, ailenin geliri ile ters ilişkili olacak şekilde düzenlenmesi

²³⁶ Güneri Akalın, **Yükseköğretim Karma Malına Maliyet-Fayda analizinin Uygulanması**, 1. Baskı, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları No: 554, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1986, s. 96.

²³⁷ Güngör ve Göksu, 2013, s. 61.

²³⁸ Akalın, 1986, s. 96.

²³⁹ Devrim, 1987, s. 87.

²⁴⁰ Güngör ve Göksu, 2013, ss. 61- 62.

önerilmektedir. Bu bağlamda; kurumlar yerine, doğrudan kişilerin finansmanı söz konusunu olmaktadır²⁴¹.

Dolaylı finansman yönteminde; devlet, üretilen eğitim hizmetini, hibe veya kredi şeklindeki kuponlar aracılığıyla, bireylere satın alım gücü transfer ederek, finanse etmektedir. Bu yöntemde; kamusal üretim- kamusal finansman bağlantısı söz konusu değildir²⁴². Eğitim hizmeti; kamu kesimi tarafından sunulmakta ancak üretimde özel sektör devreye girmektedir. Burada; eğitim hizmetinin özelleştirilmesi sağlanmaya çalışılmaktadır²⁴³.

Türkiye’ de; kamu kesimi tarafından söz konusu finansman yöntemlerinden; doğrudan finansman yöntemi ağırlıklı olarak uygulanmaktadır. Ayrıca dönemsel konjonktürler bağlamında; kısmi finansman yöntemine eğilimler söz konusu olmaktadır.

Eğitim harcamalarının finansmanı konusunda; Türkiye’ de özel sektör tarafından kullanılan, finansman yöntemleri açıklanacaktır.

2- Eğitim Harcamaları Kapsamında Türkiye’ de Özel Sektör Tarafından Kullanılan Finansman Yöntemleri

Eğitim harcamalarının, özel sektör tarafından sağlandığı yani özelleştirme kapsamında değerlendirildiği durumlarda; kullanılan üç finansman yöntemi bulunmaktadır. Bu yöntemler; sözleşme yöntemi, kupon yöntemi ve anlaşmalı okullar yöntemi olmak üzere, sırayla açıklanacaktır.

a- Sözleşme Yöntemi

Sözleşme yönteminde; devlete ait olmayan bağımsız kuruluşlar, devletle yapılan sözleşme ile hizmet üretmektedir²⁴⁴.

Devlet, eğitim hizmetinin sunumunu ihale ile özel kuruluşlara devretmektedir. Buna karşın; devlet özel kuruluşun sunduğu hizmetten ve sağladığı başarıdan sorumlu olmaktadır²⁴⁵.

²⁴¹ Polat, 2008, s. 34.

²⁴² Stiglitz Joseph E., **Kamu Kesimi Ekonomisi**, (Çev. Ömer Faruk Batırel), 2. Baskı, Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yayın No: 396, İstanbul, 1994, s. 223.

²⁴³ Akalın, 1986, s. 256.

²⁴⁴ Polat, 2008, s. 33.

Sözleşme yönteminin ardından; kupon yöntemi açıklanacaktır.

b- Kupon Yöntemi

Kupon yönteminde; öğrenci velileri, okul seçebilmektedirler. Ayrıca veliler, eğitim için harcanan kaynakların; ne şekilde ve nereye harcanacağı konusunda söz hakkına sahip olmaktadır²⁴⁶. Böylece, bir rekabet doğmaktadır. Dolayısıyla; okullar, doğal rekabet ile daha verimli bir sistem oluşturmakta ve daha yüksek düzeyde hizmet sağlamaktadır²⁴⁷.

Kupon yönteminin ardından; anlaşmalı okullar yöntemi açıklanacaktır.

c- Anlaşmalı Okullar Yöntemi

Anlaşmalı okullar; finansmanı kamu tarafından karşılanan, dini değerlerden ve bazı düzenleme ve kısıtlamalardan bağımsız olan, gerçekleştirilen sözleşme ile ayrı bir tüzel kişilik kazanan okullardır. Bu okullar sözleşme ile izin verilen dönem sonunda; değerlendirmeye tabi tutulmakta ve verdikleri eğitimin sonuçlarından sorumlu olmaktadır.

Anlaşmalı okullar yönteminde; özel okul sistemi geçerli olmaktadır. Bu okullar; özerk, sonuç odaklı, finansmanı kamu tarafından karşılanan, idaresi öğretmenler ya da mali kaynak sağlayıcısı tarafından gerçekleştirilen okullardır²⁴⁸.

Türkiye’ de, eğitim harcamalarının finansmanı kapsamında; özel sektör ve kamu sektörü tarafından kullanılan yöntemlerin açıklanmasının ardından; OECD ülkeleri tarafından kullanılan yöntemler açıklanacaktır.

B- Eğitim Harcamaları Kapsamında OECD Ülkelerinde Kullanılan Finansman Yöntemleri

Eğitimden beklenen; toplumsal, siyasal ve ekonomik işlevlerin gerçekleştirilebilmesi için, eğitime ayrılan kaynakların, yeterli düzeyde olması gerekmektedir. Ayrıca; bu kaynakların, en etkili ve verimli şekilde kullanımı

²⁴⁵ Pınar Feyzioğlu Akkoyunlu, **Eğitim ve Ekonomisi**, 1. Baskı, Filiz Kitapevi, İstanbul, 2005, s. 111.

²⁴⁶ Güngör ve Göksu, 2013, s. 62

²⁴⁷ Polat, 2008, s. 33.

²⁴⁸ Akkoyunlu, 2005, s. 111.

sağlanmalıdır²⁴⁹. Dolayısıyla; ülkeler, eğitim harcamalarının finansmanı konusunda çeşitli yöntemler kullanmaktadır.

Genelde; finansman yöntemlerinin hiçbiri, tek başına uygulanmamaktadır. Her ülke; kendi sosyal, kültürel ve ekonomik koşullarına göre, bu yöntemlerin bir bileşimini uygulamaktadır. Bu bileşimde; ağırlıklı olarak kullanılan finansman yöntemi, sistemin temelini oluşturmaktadır²⁵⁰.

Tablo 28 ile seçilmiş bazı OECD ülkelerinin; eğitimin finansmanında kullandıkları yöntemler ifade edilmektedir.

Tablo 28: Seçili Bazı OECD Ülkelerinde Eğitim Finansmanı Türleri

ÜLKE	FİNANSMAN TÜRÜ
Almanya	Eyalet Yönetimleri + Yerel Yönetimler
Avusturya	Eğitim ve Kültür Bakanlığı + Eyalet Yönetimleri + Yerel Yönetimler
Belçika	Eğitim Bakanlığı + Yerel Yönetimler + Sivil Toplum Örgütleri
Danimarka	Eğitim Bakanlığı + Yerel Yönetimler
Finlandiya	Eğitim Bakanlığı + Yerel Yönetimler
Fransa	Eğitim Bakanlığı + Yükseköğrenim Araştırma Bakanlığı
Hollanda	Eğitim, Bilim ve Kültür Bakanlığı + Yerel Yönetimler
İngiltere	Yerel Yönetimler + Özel Kuruluşlar + Okul Yönetimleri
İrlanda	Merkezi Fonlar + Yerel Kaynaklar
İspanya	Eğitim Bakanlığı + Özerk Bölgeler ve Yerel Kaynaklar
İsveç	Eğitim Bakanlığı + Yerel Yönetimler
İtalya	Eğitim Bakanlığı + Yerel Yönetimler + Sivil Toplum Örgütleri
Lüksemburg	Eğitim ve Mesleki Öğretim Bakanlığı + Komünler + İşverenler
Portekiz	Eğitim Bakanlığı + Yerel Yönetimler + İşverenler
Yunanistan	Eğitim Bakanlığı + Sivil Toplum Örgütleri + Katkı Payı ve Bağışlar
Türkiye	Eğitim Bakanlığı + YÖK + Katkı Payı ve Bağışlar

Kaynak: Gökhan Tuzcu, *Avrupa Birliği'ne Giriş Sürecinde Türkiye'de Eğitimin Planlanması*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Eğitim Yönetimi Teftişi Planlaması ve Ekonomisi Bilim Dalı (Eğitim Ekonomisi ve Planlaması Programı), Ankara, Haziran 2005, s. 154.

²⁴⁹ Güngör ve Göksu, 2013, s. 63.

²⁵⁰ Polat, 2008, s. 34.

Tablo 28' e göre; seçili OECD ülkelerinde, yükseköğretim dışındaki eğitim seviyelerinin finansmanı; genellikle yerel ve bölgesel kaynaklarla sağlanmaktadır. Dolayısıyla, yükseköğretim finansmanı hariç, yerel ve bölgesel finansman kaynaklarının toplamı; merkezi finansman kaynaklarından daha fazla olmaktadır.

Fransa, Hollanda, İrlanda, Portekiz, Yunanistan gibi; merkezi yönetim sistemine sahip ülkelerde, eğitim finansman sistemi de merkezi olmaktadır. Almanya, Avusturya, İspanya gibi; bölgesel- eyalet yönetim sistemine sahip olan ülkelerde ise, finansman sistemi bölgesel olmaktadır. Danimarka, Finlandiya ve İngiltere' de ise; eğitim harcamalarının finansmanı, genel olarak yerel yönetimler tarafından gerçekleştirilmektedir²⁵¹.

OECD ülkelerinde, eğitim harcamalarının finansmanında kullanılan yöntemlerin incelenmesinin ardından; eğitim harcamalarının finansmanı noktasında; meydana gelen ihtiyaçlar ve gerçekleşen gelişmeler ele alınacaktır.

III- EĞİTİM HARCAMALARININ FİNANSMANINDA İHTİYAÇLAR VE GELİŞMELER

Eğitimden beklenen; sosyal, siyasal ve ekonomik işlevlerin yerine getirilmesi, eğitime yeterli düzeyde kaynak ayrılmasına ve ayrılan bu kaynakların, verimli ve etkin bir şekilde kullanılmasına bağlı olmaktadır²⁵².

Hem bireysel hem de toplumsal fayda sağlayan, eğitim hizmetinin; birey veya devlet tarafından ne miktarda finanse edileceği tartışmalı bir konudur. Bireyler, eğitim hizmeti için bedel ödemeye razı olsalar dahi; toplumsal faydayı en üst düzeye çıkarabilmek ve eğitimde fırsat eşitliğini sağlayabilmek için; devlet, bu hizmeti sunmak zorunda kalmaktadır²⁵³.

Bu kısımda; eğitim harcamalarının finansmanı ve kıt kaynaklar, eğitim hizmetinin finansmanı konusundaki yaklaşımlar ve stratejik öncelikler ve yükseköğretimde eğitim hizmetinin kamu kesimi tarafından finansmanı sırayla açıklanacaktır.

²⁵¹ Tuzcu, 2005, s. 162.

²⁵² Güngör ve Göksu, 2013, s. 63.

²⁵³ Ufuk Özçelik, **Ortaöğretim Okullarının Finansman Kaynaklarının Okul Yöneticilerinin Görüşlerinden Yola Çıkarak Belirlenmesi (Ankara İli Bala ve Gölbaşı İlçelerinde Bir Çalışma)**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2007, s. 14.

A- Eğitim Harcamalarının Finansmanı ve Kıt Kaynaklar

Eğitim harcamalarının finansmanı konusundaki, darboğazın nedenleri; içsel nedenler ve dışsal nedenler olmak üzere, iki ayrı grupta ele alınmaktadır. İçsel nedenler²⁵⁴:

- Eğitim maliyetlerinde oluşan artışlar,
- Öğretim kadrosunun verimliliğinin; yetersiz kalması ve değişmemesi,
- Okul başarısızlıklarının neden olduğu; finansman kayıpları,
- Eskiye kıyasla, eğitim sisteminde artan burslar ve burs tutarlarında yükselme

- Finansman kaynaklarının; bileşiminde ve kullanımında yetersizlikler olarak sıralanmaktadır. Ülkelerin, kendi sisteminde gerçekleşen, içsel finansman sorunlarının yanısıra; dış kaynakların etkileri dolayısıyla yaşanan, çeşitli finansman sorunları da bulunmaktadır. Bunlar dışsal nedenler olarak ifade edilmektedir.

Dışsal nedenler:

- Özellikle gelişmekte olan ülkelerde; hızlı nüfus artışı ve gelişmiş ülkelerde; eğitim talebinin şekil değiştirmesi (daha nitelikli ve yeni teknoloji içeren eğitim talebi gibi),
- Dış borçların artması ve dış ödemeler dengesinin açık vermesi,
- Kamunun, gelir kaynaklarını arttırmaya yönelik faaliyetlerin yetersizliği,
- İşsizlik ve istihdam şartlarındaki değişimler ve yeniden eğitim ihtiyacı olarak sıralanmaktadır.

Eğitim hizmetine olan, talep artışı ve bu hizmetin, daha geniş kesimlere yayılma gereksinimi; eğitim hizmetinin, finansman kaynaklarının artırılıp çeşitlendirilmesini zorunlu kılmaktadır. Çünkü; maddi kaynakların kıt olması durumunda, eğitim sisteminin kaliteli hizmet sunumunu zorlaşmaktadır. Dolayısıyla; genel bütçeden, ne denli pay ayrılırsa; bireylerin eğitim talebi, o denli karşılanabilmektedir²⁵⁵. Burada önemli olan nokta; ayrılan payların verimli bir şekilde kullanılmasıdır.

Eğitim harcamalarının finansmanında kıt kaynaklar konusu; eğitim harcamalarının finansman şekli ile ilişkisi ve eğitim hizmetinin finansman konusunda zorluk çekilen kıt kaynaklar olarak ikili bir ayırımla açıklanacaktır.

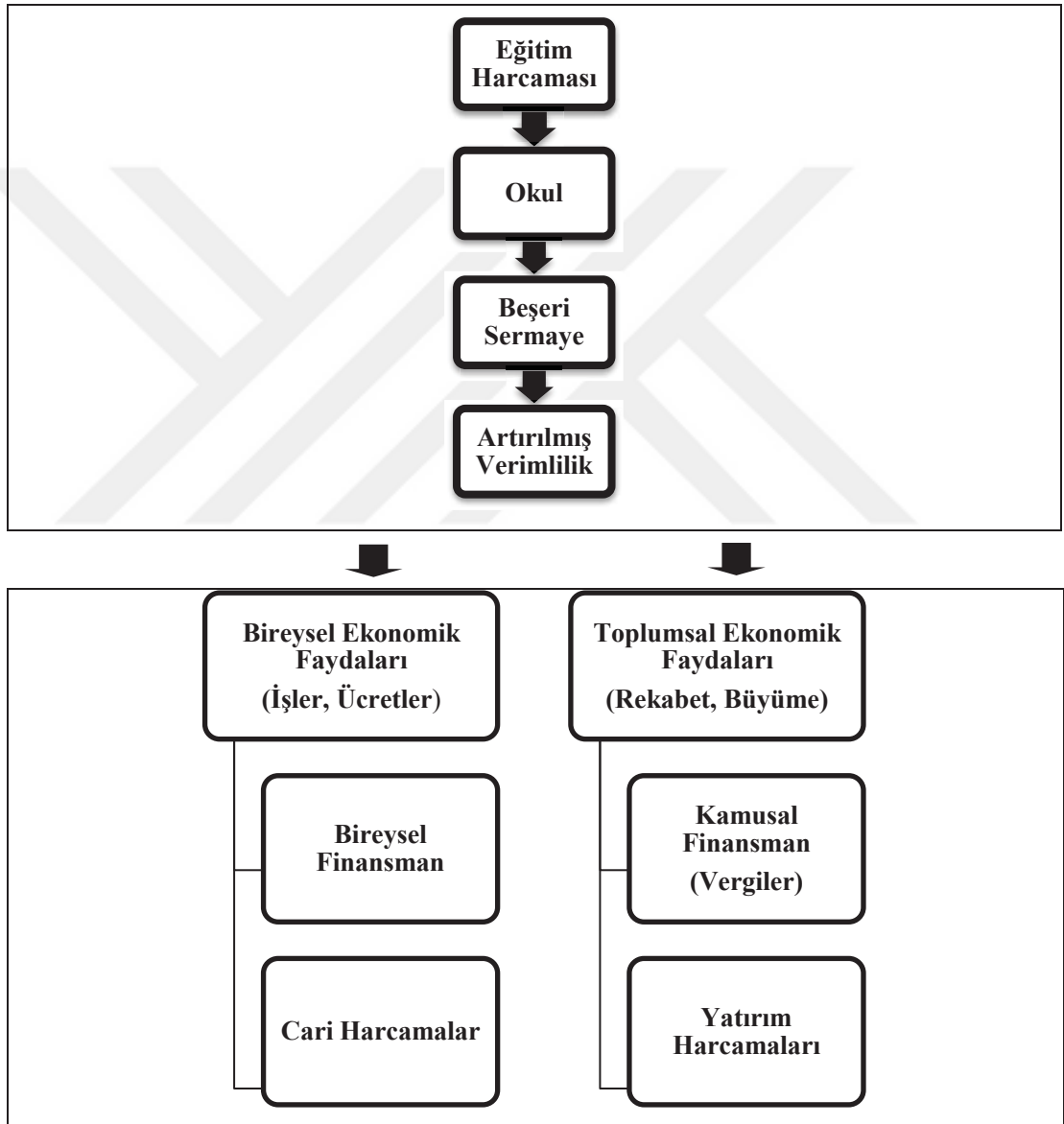
²⁵⁴ Kavak ve Ekinci, 1994, s. 66.

²⁵⁵ Saklan, 2011, s. 25.

1- Eğitim Harcamalarının Finansman Şekli ile İlişkisi

Şekil 4 ile eğitim harcaması, beşeri sermaye ve eğitim harcamasının finansmanına kadar olan süreç gösterilmektedir. Bu bağlamda; gerçekleştirilen eğitim harcamalarına göre uygulanan, finansman şekilleri ifade edilmeye çalışılmaktadır.

Şekil 4: Eğitim Harcaması, Beşeri Sermaye, Finansman Şekli

Kaynak: Yasemin Çiçekçiso, *Yükseköğretimin Finansmanı AB Uygulamaları ve Türkiye İçin Alternatif Finansman Modeli Önerisi*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Avrupa Birliği Anabilim Dalı, İstanbul, 2016, s. 26.

Şekil 4 ile eğitim harcamaları, beşeri sermaye, bireysel ve toplumsal faydalar ile bireysel ve kamusal finansman arasındaki ilişki gösterilmektedir. Buna göre; eğitim, okulda gerçekleştirilmekte ve eğitim harcamaları söz konusu olmaktadır. Gerçekleştirilen eğitim harcamaları; beşeri sermayenin verimliliğinin artışında, önemli rol oynamaktadır. Bu durum ise; hem bireysel, hem toplumsal bazda birçok fayda sağlamaktadır.

Bireysel açıdan; iş ve ücretleri, toplumsal açıdan ise; rekabet ve büyümeyi olumlu yönde etkilemektedir. Eğitim harcamalarının finansmanı; bireysel açıdan cari harcamalar vasıtasıyla, bireysel finansman olarak gerçekleşmektedir. Toplumsal açıdan ise; yatırım harcamaları vasıtasıyla, kamusal finansman diğer bir ifade ile vergilerle finansman olarak gerçekleşmektedir.

Eğitim hizmetinin finansmanı konusunda en önemli sorun olan; kıt kaynaklar ve kıt olan bu kaynakların, verimli bir şekilde ele alınması gerekliliği açıklanacaktır.

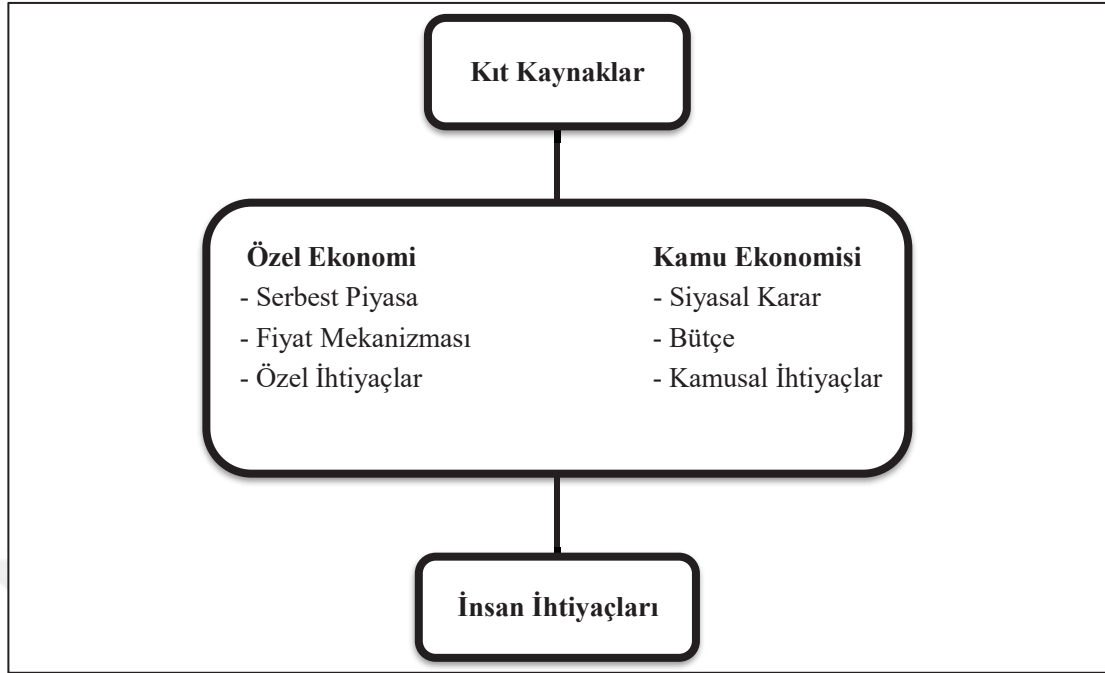
2- Eğitim Hizmetinin Finansman Zorluğu: Kıt Kaynaklar

Türkiye’ de ve bazı gelişmekte olan ülkelerde hızlı nüfus artışının, giderek düşse de, yüksek seviyelerde seyretmesi; kaynakların, yeni okul yapımı gibi faaliyetlere ayrılmasına neden olmaktadır. Kıt kaynakların, nicelik sorununa harcanması nedeniyle; eğitimde, istenilen kalite olgusunda, yeterli kaynak sağlanamaya bilmektedir²⁵⁶.

Şekil 5 ile kıt kaynaklar; özel kesim ve kamu kesimi açısından incelenmektedir.

²⁵⁶ T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, **MEB 2010-2014 Stratejik Planı**, Ankara, 2009, s. 40.

Şekil 5: Eğitimin Finansmanında İhtiyaçlar ve Kıt Kaynaklar

Kaynak: Osman Pehlivan, **Kamu Maliyesi**, 1. Baskı, Derya Kitapevi, Trabzon, 2001, s.18.

Şekil 5’ de; kamu kesiminin ve özel kesimin, kıt olan ekonomik kaynaklarla gerçekleştirdikleri faaliyetlerin, işleyişi gösterilmektedir. Buna göre; ihtiyaçların karşılanması için kullanılan kıt kaynaklar; özel ve kamu olmak üzere iki ekonomi arasında paylaşılmaktadır.

Üretilecek olan mal ve hizmetler, özel ekonomide; serbest piyasa talebi tarafından, kamu ekonomisinde ise; siyasi talep tarafından belirlenmektedir. Ayrıca, özel ekonomide; fiyat mekanizması işlemekte ve özel ihtiyaçlar söz konusu olmaktadır. Kamu ekonomisinde ise; bütçe süreci işlemekte ve kamusal ihtiyaçlar söz konusu olmaktadır.

Eğitim harcamalarının finansmanında karşılaşılan, kıt kaynaklar probleminin ele alınmasının ardından; bu konuda, öngörülen yaklaşımlar ve stratejik öncelikler açıklanacaktır.

B- Eğitim Harcamalarının Finansmanında Yaklaşımlar ve Stratejik Öncelikler

Eğitimin finansmanı konusundaki, neoklasik yaklaşımların odak noktası; eğitimin, nasıl bir mal olduğudur. Eğitim düzeylerinde, eğitimin sosyal mal

oluşundan, karma mal oluşuna göre; eğitim finansman yöntemleri, farklılık göstermektedir²⁵⁷.

Öncelikle; eğitim harcamalarının finansmanı konusunda, öne sürülen çeşitli yaklaşımlar, sonrasında ise; eğitim harcamalarının finansmanında, öncelik taşıyan stratejik odaklar ifade edilecektir.

1- Eğitim Harcamalarının Finansmanında Çeşitli Yaklaşımlar

Tablo 29 ile eğitim harcamalarının finansmanı ile ilgili yaklaşımlar; gerekçeleri ve sınırlılıkları ile birlikte gösterilmektedir.

Tablo 29' a göre; eğitim hizmetinin finansmanı konusundaki yaklaşımlar; kamusal finansman, özel finansman ve karma finansman olmak üzere üç grupta ele alınmaktadır.

Tablo 29' da; çeşitli finansman sistemlerinden derlenen gerekçeler ve sınırlılıklar yer almaktadır. Bunlara göre; eğitim harcamalarının finansmanı noktasında, bütün tarafları memnun eden bir yaklaşımın olmadığı söylenebilmektedir. Finansman paydaşlarının katkı düzeyleri, ülkeden ülkeye; hatta aynı ülkedeki bütçe dönemleri arasında farklılık gösterebilmektedir. Bilhassa; kamu finansman kaynaklarında kesinti olması, toplumsal gerilimlere neden olabilmektedir. Gerilimler ise; yönetime tepki olarak gelişme gösterebilmektedir.

²⁵⁷ Saklan, 2011, s. 26.

Tablo 29: Çeşitli Eğitim Finansmanı Yaklaşımlarının Gereçekleri ve Sınırlılıkları

Finansman Yaklaşımları	Gereçekleri	Sınırlılıkları
<p><u>Kamu finansmanı:</u> Vergilerden sağlanan kaynaklarla Finansman</p>	<ul style="list-style-type: none">❖ Fırsat ve olanak eşitliğini yükseltir.❖ Dışsal yararları göz önüne alır.❖ Eğitim ve işgücü piyasası hakkında bilgi edindirerek iyi kararlar alınmasının temelini oluşturur.❖ Ölçek ekonomisine uygun eğitim planlaması yapılmasını kolaylaştırır.	<ul style="list-style-type: none">❖ Kamusal kaynaklar daralabilir.❖ Sistemi sorgulama ve değerlendirme olanağı sunmaz.❖ Bireysel tercihler dikkate alınmayabilir.
<p><u>Özel finansman:</u> Eğitimden doğrudan yararlananların (öğrenci ve aileler) öğrenim fiyatı ödeyerek kaynak sağlamaları.</p>	<ul style="list-style-type: none">❖ Bedel ödeme, kullanımda etkinliği artırır.❖ Eğitim sürecini sorgulama olanağı sağlar.❖ Bireysel tercihler dikkate alınır.	<ul style="list-style-type: none">❖ Eğitimden yararlanmada eşitsizlikler artar.❖ Eğitimde bireysel yararlar ön plana geçer, dışsallıklar ihmal edilir.
<p><u>Karma finansman:</u> Eğitimin çok yönlü finansmanı (kamu, öğrenci ve aileler, işverenler, gönüllüler vb.).</p>	<ul style="list-style-type: none">❖ Eğitimden yararlanan tüm kesimlerin eğitime ilgi düzeylerini yükseltir.❖ Bir kaynaktaki daralma, başka bir kaynakla telafi edilebilir.❖ Hem etkinlik hem de eşitliğe katkıda bulunur.	<ul style="list-style-type: none">❖ Maliyetlere, hangi kesimin hangi düzeyde katkıda bulunacağını saptanması güçtür.❖ Böyle bir sistemi kurma ve yönetme maliyeti yüksektir.

Kaynak: Nejla Kurul Tural, **Eğitim Finansmanı**, 1. Baskı, Anı Yayıncılık, Ankara, 2002, s. 193.

Kamusal finansmanın kullanılmasının gerekçeleri; fırsat eşitliğini yükseltmek, dışsal faydaları göz önünde bulundurmak, eğitim ve işgücü piyasası hakkında güzel kararlar alınmasını sağlamak, ölçek ekonomisine uygun eğitim

planlamasının yapılabilmesine olanak tanımak olarak sıralanmaktadır. Buna karşın; bu finansman yaklaşımının, bazı sınırlılıkları söz konusu olmaktadır. Bunlar; kamusal kaynakların azalma ihtimali, sistemin sorgulanmasının ve değerlendirilmesinin mümkün olmaması, bireysel tercihlerin göz önüne alınmaması olarak ifade edilmektedir.

Eğitim harcamalarının finansmanı konusunda, çeşitli yaklaşımların değerlendirilmesinin ardından; eğitim harcamalarının finansmanı gerçekleştirilirken, göz önünde bulundurulmuş stratejik öncelikler açıklanacaktır.

2- Eğitim Harcamalarının Finansmanında Stratejik Öncelikler

Eğitim harcamalarının finansmanı konusunda; ulusal açıdan, göz önüne alınan stratejik öncelikler, Tablo 30 ile gösterilmektedir.

Tablo 30: Finansman Konusunda Ulusal Stratejik Öncelikler

Kamu Maliyesinde Artış	Finansman
Mali kaynakların idaresinde daha fazla özerklik	Cinsiyet dengesi
Sonuçlarla finansman arasında doğrudan bağlantı	Yaş dengesi
Finansmanın çeşitlendirilmesi	Akademik personelin yönetiminde daha fazla özerklik
Ortaklıkların kurulması	Performans kriterlerinin tanıtılması

Kaynak: EURYDICE, *Avrupa’da Yüksek Öğrenim Yönetimi: Politikalar, Yapılar, Finansman ve Akademik Personel*, Avrupa Komisyonu, Türkiye, 2008, s. 11.

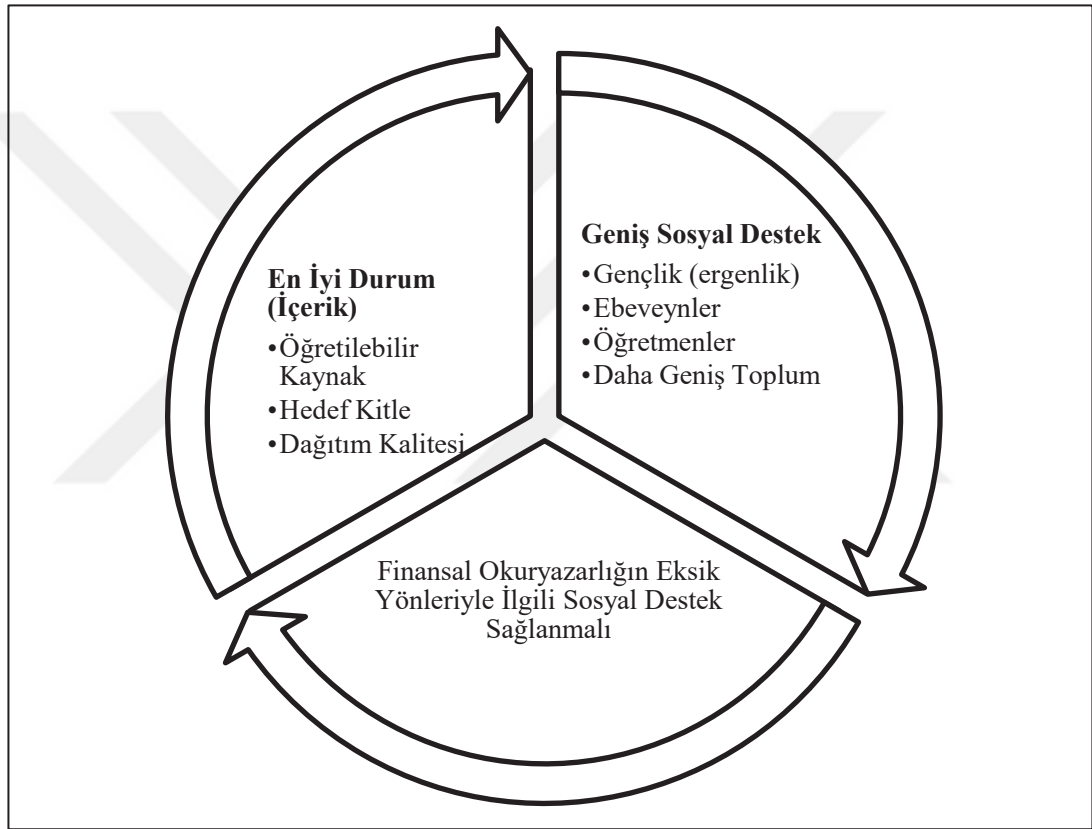
Tablo 30’ a göre; mali kaynakların idaresinde, özerkliğin artabilmesi için; finansmanda cinsiyet dengesi, sonuçlarla finansman arasında doğrudan bağlantı kurulabilmesi için; finansmanda yaş dengesi sağlanmalıdır. Finansman konusunun çeşitlendirilebilmesi için ise; finansman açısından, akademik personelin yönetiminde

daha fazla özerklik sağlanmalıdır. Ayrıca, ortaklıkların kurulabilmesi; finansman konusunda, performans kriterlerinin iyi bir şekilde tanıtılmasına bağlı olmaktadır.

Eğitim hizmetlerinin finansmanına, oldukça yüksek oranda katkı sağlayabilecek bir konu; finansman ve bununla ilgili konu ve kavramların, okullarda bireylere temelinin atılmasının sağlanmasıdır.

Şekil 6 ile okullarda, finansal açıdan, okuryazarlığa katkı yapılmasını sağlayan unsurlar gösterilmektedir.

Şekil 6: Okullarda Finansal Okuryazarlığa Yatırım Yapılabilmesini Sağlayan Unsurlar

Kaynak: The World Bank, **Financial Education For Youth and In Schools**, http://responsiblefinance.worldbank.org/~media/giawb/fl/documents/misc/finliteduorg-rtf/overall-tf/nairobi_2-2-1-messy.pdf, (18.02.2017).

Şekil 6' ya göre; okullarda finansal okuryazarlığın gelişebilmesi için; en iyi durum ve içerik oluşturulmalı, geniş sosyal destek sağlanmalıdır. Ayrıca, bu konudaki eksik yönler tespit edilmeli ve bunlar için, ayrıca sosyal bir destek sağlanmalıdır. En iyi içeriğin oluşturulabilmesi için ise; hedef kitle doğru bir şekilde belirlenmeli, öğretilebilir kaynaklar kullanılmalı ve dağıtımda, kalite ön planda tutulmalıdır. Geniş sosyal destek ise; ebeveynler, öğretmenler, sosyal çevredeki

mümkün olan herkes tarafından, ergenlik dönemi göz önünde bulundurularak, sağlanmalıdır.

Eğitim harcamalarının finansmanında, dikkate alınan stratejik önceliklerin açıklanmasının akabinde; yükseköğretim eğitim seviyesinde, kamu kesiminin gerçekleştirdiği eğitim harcamaları finansmanı incelenecektir.

C- Yükseköğretimde Eğitim Harcamalarında Kamu Kesimi Finansmanı

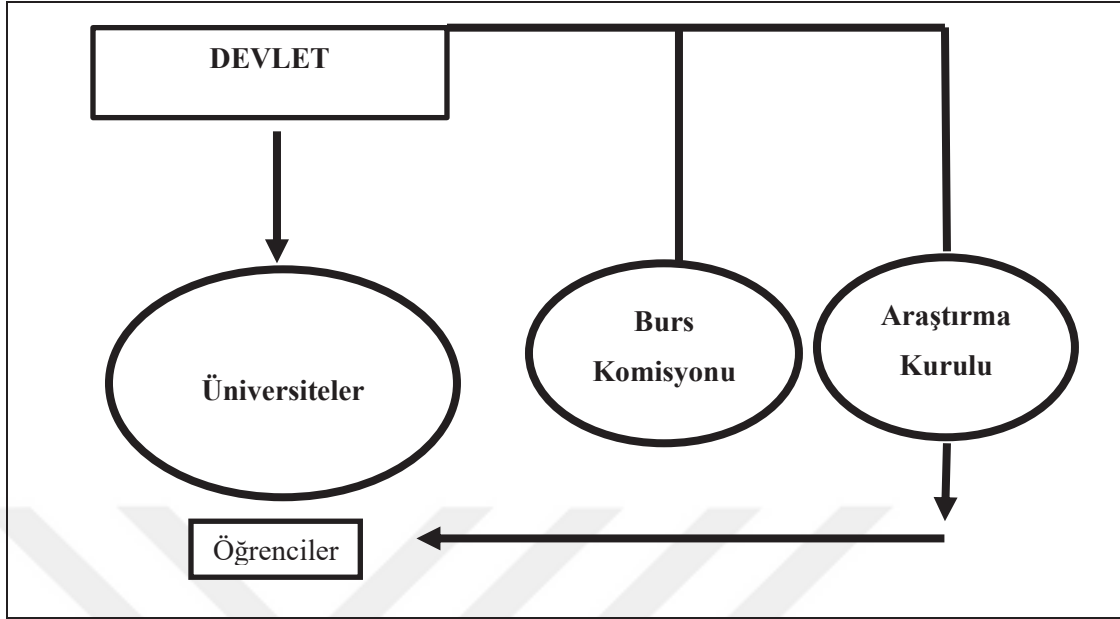
Özel getiri oranı; meydana gelen fayda ve maliyetleri, bireysel açıdan belirlemek için kullanılan orandır. Sosyal getiri oranı ise; elde edilen toplumsal fayda ve toplumsal maliyetleri, karşılaştırmak için kullanılan orandır. Özel ve sosyal getiri oranlarına ilişkin, çeşitli ülkelerde çalışmalar yapılmaktadır. Bu çalışmalara göre ilk ve orta öğretimde; sosyal getiri oranı, yükseköğretimde ise özel getiri oranı ağır basmaktadır.

Dolayısıyla, yükseköğretimde bireysel fayda ağır basmakta ve bireylerin maliyetlere katılımında, fiyatlandırma politikasının yaratacağı toplumsal maliyetler; ortaöğretime kıyasla daha düşük olmaktadır. Bu durum, sosyoekonomik yapısı fiyatlandırmaya uygun olan ülkelerde geçerli olmaktadır²⁵⁸.

Şekil 7 ile yükseköğretimde; eğitim harcamalarının finansmanının, kamu kesimi tarafından sağlanması durumunda, oluşan gelir akışı gösterilmektedir.

²⁵⁸ A. Niyazi Özker ve S. Çağrı Esener, “Türkiye’de Bir Kamu Harcaması Olgusu Olarak Eğitim Harcamaları: Örnek Ülkeler ile Yakın Dönem Karşılaştırma”, **Mevzuat Dergisi**, Sayı: 142, s. 17.

Şekil 7: Kamu Kesiminin Yükseköğretime Kaynak Sağlaması Durumunda Elde Edilen Gelir Akışı

Kaynak: Haydar Ateş, *OECD Ülkeleri İle Türkiye'nin Yükseköğretim Finansman Sistemlerinin Karşılaştırılması ve Türkiye İçin Bir Finansman Modeli Önerisi*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Eğitim Yönetimi, Teftişi, Planlaması ve Ekonomisi Bilim Dalı, Ankara, 2013, s. 35.

Şekil 7' de; yükseköğretimde kamu kaynakları ile sağlanan finansmanın, gelir akışı gösterilmektedir. Buna göre; kaynaklar, doğrudan yükseköğretim sistemine aktarılmaktadır. Ya da dolaylı yoldan; burs komisyonu veya araştırma kurulu vasıtası ile kaynak aktarımı söz konusu olmaktadır.

Eğitim harcamalarının finansmanı konusundaki ihtiyaçların ve bu konuda yaşanan gelişmelerin, genel hatlarıyla açıklanmasının ardından; Türkiye ve OECD ülkelerinde gerçekleştirilen, eğitim harcamaları kıyaslamalı olarak analiz edilecektir.

VI- EĞİTİM HARCAMALARININ TÜRKİYE VE OECD ÜLKELERİ AÇISINDAN KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ

Yoksulluk seviyesindeki çoğu ülkede, eğitim; yoksulluk seviyesini azaltmak ve refah seviyesini arttırmak için kilit nokta olarak görülmekte ve eğitim ile ilgili çalışmalara ve harcamalara ağırlık verilmektedir²⁵⁹. Eğitim; ekonomik, toplumsal ve sosyo- kültürel kalkınma açısından, oldukça büyük önem arz etmektedir. Bu

²⁵⁹ Hong- Sang Jung ve Erik Thorbecke, *The Impact of Public Education Expenditure on Human Capital, Growth and Poverty in Tanzania and Zambia: A General Equilibrium Approach*, IMF Working Paper, Fiscal Affairs Department, Ağustos 2001, s. 4.

doğrultuda, eğitim için gerekli ve yeterli düzeyde harcama yapılması; ülke kalkınması açısından şart olmaktadır.

Türkiye’de Milli Eğitim Bakanlığı (MEB)’ nın, dünyada eğitim alanında meydana gelen gelişmeleri yakından takip edebilmek ve bu değişimleri Türk eğitim sistemine empoze edebilmek amacıyla; katkı ve katılım sağladığı OECD programları aşağıda sıralanmaktadır²⁶⁰:

- Eğitim Politikaları Komitesi (EDPC)’ nin Eğitim Bakanları düzeyi,
- EDPC Ülke Temsilcileri,
- Eğitimi Araştırma ve Yenilik Merkezi (CERI) Yönetim Kurulu,
- Uluslararası Öğrenci Başarısını Değerlendirme Programı (PISA),
- Uluslararası Eğitim Göstergeleri (INES) Üst Çalışma Grubu (WP),
- INES Sistem Düzeyindeki Bilgiler Çalışma Grubu/Ağı (NESLI),
- Eğitimin Ekonomik, İşgücü Piyasası ve Sosyal Sonuçlarına İlişkin Veri Toplama ve Geliştirme Ağı (LSO Ağı).

MEB’ in katıldığı bu programlar içerisinde; büyük önem arz eden ve yaygın bir şekilde kullanılan PISA (Program for International Student Assessment); OECD ülkelerinde, on beş yaş grubunda bulunan öğrencilerin, zorunlu eğitim süreci sonunda; bilgi toplumu içerisinde karşılaşacakları durumlar için, ne ölçüde yeterli olduklarını ölçme amacıyla geliştirilen bir programdır. Burada, öğrencilerin; öğretilen konuları ne ölçüde alabildikleri değil, gerçek hayatta ne denli uygulamaya geçirebildikleri dikkate alınmaktadır.

PISA programı ile eğitim sisteminde gerçekleştirilen değişiklikler değerlendirilebilmekte, eksiklikler saptanabilmekte, eğitim sisteminin güçlü ve zayıf yönleri ortaya konabilmektedir²⁶¹.

Bu bölümde; Türkiye’ nin de dâhil olduğu OECD ülkelerinin, gerçekleştirdiği eğitim harcamaları; farklı açılardan tablolarla desteklenerek ve karşılaştırmalı olarak analize tabi tutulacaktır. Türkiye ve OECD ülkelerinin eğitim harcamalarının analizi bağlamında; öncelikle, Türkiye ve OECD ülkelerinde öğrenci başına gerçekleştirilen eğitim harcamaları incelenecektir. Öğrenci başına OECD ülkelerinin gerçekleştirdiği eğitim harcamaları; yükseköğretim öncesi eğitim düzeyleri ve yükseköğretim eğitim düzeyi olmak üzere, ikili bir ayrıma tabi tutularak ifade edilecektir. Ardından; OECD

²⁶⁰ T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, Avrupa Birliği ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, Uluslararası Kuruluşlar, OECD, <http://abdigm.meb.gov.tr/www/oecd/icerik/478>, (10.10.2016).

²⁶¹ Fatma Kübra Çelen, Aygül Çelik, Süleyman Sadı Seferoğlu, “Türk Eğitim Sistemi ve PISA Sonuçları”, *Akademik Bilişim* 2011, 2- 4 Şubat 2011, ss. 2- 3.

ülkelerinde, eğitim kurumlarının gerçekleştirdiği eğitim harcamaları; GSYH' ye oranına ve eğitim düzeylerine göre, ikili bir ayırım çerçevesinde incelenecektir.

A- Türkiye ve OECD Ülkelerinde Öğrenci Başına Gerçekleştirilen Eğitim Harcamalarının Analizi

Çağdaş eğitim sistemlerinde, öğrencilerin; araştıran, sorgulayan, uygulayarak öğrenen ve öğrendiklerini özümseyerek, öznel anlamlar kazandıran bireyler olarak yetiştirilmesi amaçlanmaktadır²⁶². Eğitim kurumlarında, çağdaş bilgi ve beceri elde eden bireyler; hem yaşam düzeylerini iyileştirme olanağına kavuşmakta, hem de verimlilik artışı dolayısıyla, ülke kalkınmasında önemli rol oynamaktadır²⁶³.

2013 yılında öğrenci başına gerçekleştirilen harcamalar, ortalama sayısal verilerle desteklenerek açıklanmaya çalışılmaktadır. OECD ülkeleri ortalama olarak; öğrenci başına yılda en az 10 493 ABD Doları (USD) harcama yapmaktadır. Eğitim ve öğretim kurumları: ilköğretim öğrencisi başına 8 477 ABD Doları, orta öğretim öğrencisi başına 9 980 ABD Doları, ön lisans öğrencisi başına 9 990 ABD Doları ve yükseköğretim öğrencisi başına 15 772 ABD Doları harcama yapmaktadır.

OECD ülkeleri tarafından 2013 yılında yükseköğretim hariç; ilk, orta ve ön lisans eğitim düzeylerinde öğrenci başına yan hizmetler için yalnızca 522 ABD Doları harcama yapılırken; çekirdek eğitim hizmetleri için 8 736 ABD Doları harcama yapılmaktadır. Yükseköğretim düzeyinde, çekirdek eğitim hizmetlerine çok daha düşük bir pay ayrılmaktadır. Öğrenci başına toplam harcamaların (4 837 ABD Doları); yaklaşık üçte biri araştırma geliştirme harcamaları için ayrılmaktadır.

2008 yılından 2013 yılına kadar, OECD ülkelerinde; ilk, orta ve ön lisans eğitim kurumlarının harcamaları % 6 düzeyinde artarken; aynı dönemde, öğrenci sayısında % 1 düzeyinde düşüş gerçekleşmiştir. Dolayısıyla; öğrenci başına harcama oranında % 8 düzeyinde, artış meydana gelmiştir²⁶⁴.

Öğrenci başına gerçekleştirilen harcama konusunda; Türkiye, artış eğilimi içerisinde bulunmaktadır. Buna rağmen; OECD ortalamasının oldukça gerisinde seyretmektedir. 2013 yılına ait olan en güncel veriye göre; Türkiye'de, öğrenci başına yapılan kamu harcamaları; ilköğretim düzeyinde 2 894 ABD Doları iken,

²⁶² Çelen, Çelik, Seferoğlu, 2011, s. 4.

²⁶³ Haluk Egeli ve Betül Hayrullahoğlu, " Türkiye ve OECD Ülkelerinde Eğitim Harcamalarının Analizi", **Finans Politik & Ekonomik Yorumlar**, Sayı: 593, Cilt: 51, 2014, s. 94.

²⁶⁴ OECD, 2016, s. 180.

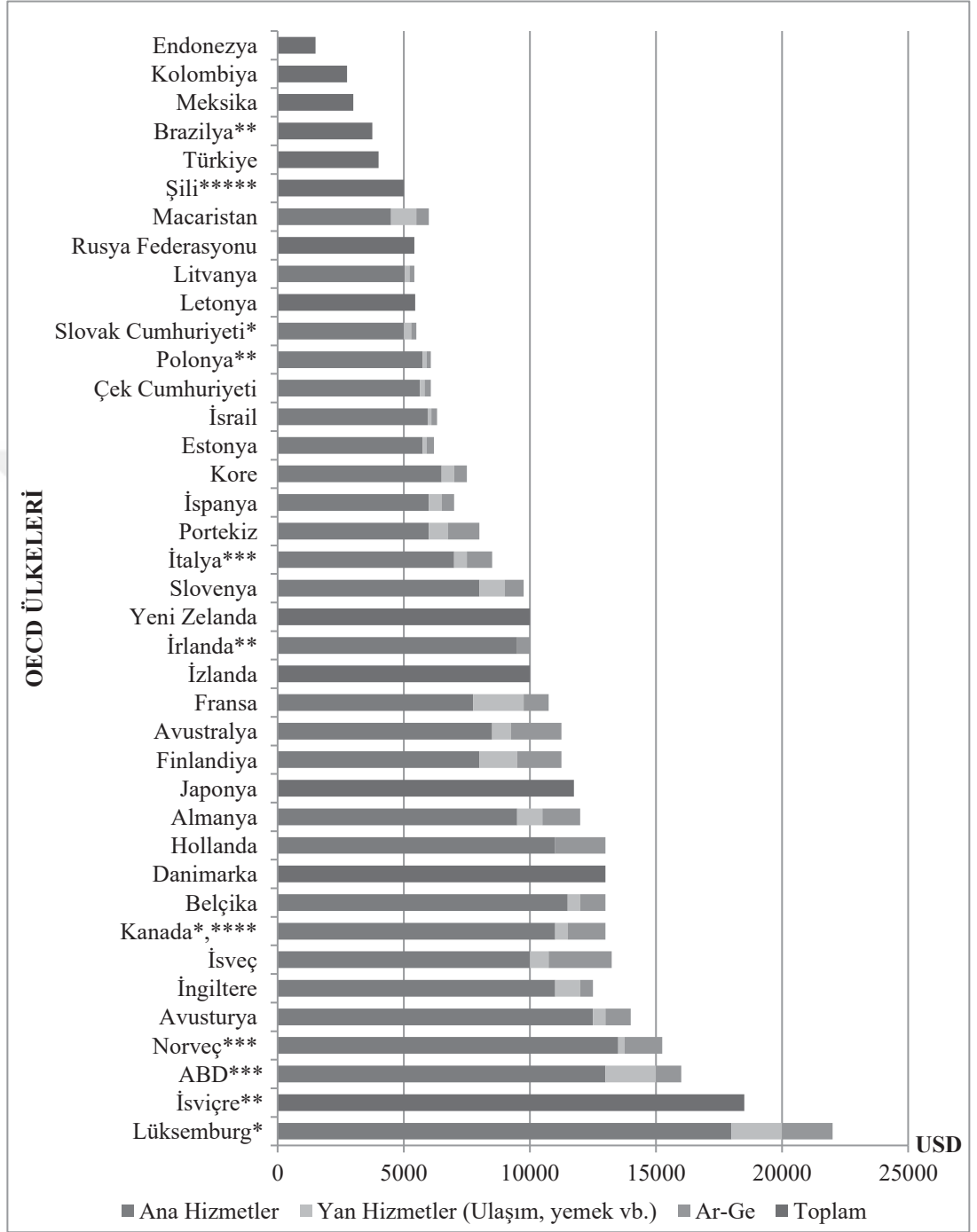
OECD ortalamasında, 8 477 ABD Doları' dır. Ortaöğretim seviyesinde; Türkiye'de, 3 590 ABD Doları iken; OECD ortalamasında, 9 980 ABD Doları' dır²⁶⁵.

Grafik 1 yardımı ile 2013 yılında, OECD ülkelerinde eğitim öğretim kurumlarının, hizmet türü açısından ayrıma tabi tutularak; öğrenci başına gerçekleştirdiği, eğitim harcama seviyesi gösterilmektedir.

Grafik 1' e göre; 2013 yılında, öğrenci başına toplam harcama olarak, en fazla harcamayı; Lüksemburg gerçekleştirmiştir. Lüksemburg yaklaşık olarak; 2 000 ABD Doları AR- GE ve 2 000 ABD Doları yan ulaşım, yemek gibi yan hizmetler için, harcama gerçekleştirmekte iken; ana hizmetler için yaklaşık 18 000 ABD Doları harcamada bulunmaktadır. En az toplam harcamayı; Endonezya gerçekleştirmiştir. Türkiye ise; OECD ülkeleri içerisinde öğrenci başına gerçekleştirdiği toplam eğitim harcaması açısından son sıralarda yer almaktadır.

²⁶⁵ Eğitim Reformu Girişimi, 2016, http://www.egitimreformugirisimi.org/sites/www.egitimreformugirisimi.org/files/ERG%20MEB%202017%20Butce%20Notu_15.11.2016.pdf, (12.12.2016).

Grafik 1: Hizmet Türüne Göre Eğitim Kurumları Tarafından Öğrenci Başına Yapılan Eğitim Harcaması Tutarları (USD) (2013)

Kaynak: OECD, *Education at a Glance 2016: OECD Indicators*, OECD Publishing, Paris, 2016, s. 180.

* Yalnızca yükseköğretim seviyesindeki kamu kurumları için.

** Yalnızca kamu kurumları

*** Yalnızca yükseköğretim haricindeki kamu kurumları (Ön lisans düzeyi hariç).

**** Referans yılı 2012.

***** Referans yılı 2014.

Grafik 1; Türkiye’ de, eğitim kurumları tarafından öğrenci başına gerçekleştirilen eğitim harcamalarının; yetersizliğini gözler önüne sermektedir. Bunun sonucunda ise; öğrenciler pek çok imkândan uzak kalmaktadırlar. Ayrıca, öğrencilerin ailelerine, daha fazla yük binmektedir. Dolayısıyla; gelir düzeyi, belirli bir noktanın altında kalan aileler ve öğrenciler zorluk yaşamaktadır. Tüm bunlar; sosyal açıdan bir adaletsizlik meydana getirmektedir.

Türkiye ve OECD ülkelerinde gerçekleştirilen eğitim harcamaları; yükseköğretim öncesi eğitim seviyesinde gerçekleştirilen harcamalar ve yükseköğretim seviyesinde gerçekleştirilen harcamalar olmak üzere ikili bir ayrıma tabi tutularak ifade edilmektedir.

1- Türkiye ve OECD Ülkelerinde Yükseköğretim Öncesi Eğitim Seviyelerinde Öğrenci Başına Gerçekleştirilen Eğitim Harcamalarının Analizi

Dünyada yaşanan hızlı gelişim ve değişim doğrultusunda; eğitim, hem bireylerin kişilik ve karakter gelişiminde, hem de nitelikli birey ihtiyacının karşılanmasında oldukça önemli bir noktada bulunmaktadır²⁶⁶. Eğitim, bireyin; birey ise, toplumun gelişimi için ön şart kabul edilmektedir. Dolayısıyla, birey için yapılacak eğitim harcamaları; toplumsal gelişim ve kalkınma için gerekli olmaktadır.

Tablo 31 yardımı ile farklı faktörlere göre, bütün hizmetler açısından; ilk, orta ve ön lisans eğitim düzeylerinde, öğrenci başına gerçekleştirilen harcama değişimi, 2008 yılı GSYH deflatörü baz alınarak, yüzdesel olarak gösterilmektedir.

²⁶⁶ Zülküf Ayrangöl ve Mustafa Tekdere, “Türkiye ve OECD Ülkelerinde Yapılan Eğitim Harcamalarının Karşılaştırmalı Analizi”, *Lefke Avrupa Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: V, Cilt: II, Aralık 2014, s. 2.

Tablo 31: Yükseköğretim Öncesi Eğitim Düzeylerine Göre Eğitim Kurumlarının Öğrenci Başına Harcama Değişimi (Değişim Endeksi (GSYH Deflatörü 2008= 100, Sabit Fiyatlarla)) (2005- 2013)

	Harcamalardaki Değişim					Öğrenci Sayısındaki Değişim					Öğrenci Başına Harcamalardaki Değişim				
	2005	2010	2011	2012	2013	2005	2010	2011	2012	2013	2005	2010	2011	2012	2013
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)	(11)	(12)	(13)	(14)	(15)
Avusturalya	91	121	119	119	120	100	102	104	107	108	91	119	114	111	111
Avusturya	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Belçika	88	100	101	103	103	104	99	99	100	100	85	100	101	102	103
Kanada	90	109	105	107	-	-	99	98	96	-	-	110	107	109	-
Şili	84	97	112	-	104	104	96	94	-	93	81	100	119		112
Çek Cum.	95	104	107	108	105	108	96	94	92	92	88	109	114	118	114
Danimarka	101	109	101	110	109	101	107	112	114	114	100	103	90	97	95
Estonya	81	88	82	83	83	111	94	92	89	88	73	94	89	93	94
Finlandiya	93	104	105	104	103	99	99	98	97	97	94	105	107	107	106
Fransa	97	103	102	102	101	100	100	100	101	101	97	103	102	100	100
Almanya	98	106	105	104	103	103	97	96	94	92	96	109	110	111	112
Yunanistan	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Macaristan	105	88	83	79	76	104	98	96	95	93	100	90	86	83	82
İzlanda	93	88	91	90	93	99	100	99	100	100	94	89	92	90	93
İrlanda	75	107	105	106	100	96	93	104	104	107	78	104	101	102	93
İsrail	84	108	120	128	130	96	104	106	107	111	87	104	113	120	117
İtalya	96	93	89	86	86	100	100	101	99	100	96	93	88	87	86
Japonya	98	102	103	104	103	103	99	98	97	96	95	104	105	107	107
Kore	87	109	110	109	109	102	95	92	88	85	85	115	120	123	128
Letonya	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Lüksemburg	111	116	111	111	102	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Meksika	97	108	112	115	118	97	102	103	104	105	100	106	109	111	113
Hollanda	95	108	107	107	108	99	100	100	100	99	96	107	107	107	108
Y. Zelanda	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Norveç	94	106	105	105	109	98	100	101	102	102	95	106	104	103	107
Polonya	87	105	103	107	107	113	94	92	89	87	77	112	113	120	123
Portekiz	105	113	106	128	133	100	99	97	98	94	104	114	109	131	142
Slovak C.	87	117	109	108	113	111	94	91	87	85	78	124	120	124	132
Slovenya	96	99	97	94	92	108	97	97	96	96	89	102	100	97	95
İspanya	87	103	101	96	92	98	103	104	105	108	89	100	97	91	85
İsveç	97	99	99	100	101	103	94	94	94	95	94	105	106	106	106
İsviçre	97	104	106	108	110	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Türkiye	82	121	123	136	163	98	104	103	104	107	84	116	119	130	152
İngiltere	101	107	110	113	125	101	101	103	105	103	100	106	107	108	109
ABD	90	98	96	94	93	99	98	99	98	98	91	100	98	95	95
OECD Ort.	93	105	104	105	106	112	99	99	99	99	91	105	105	107	108
EU22 Ort.	94	104	101	103	102	103	99	98	98	97	91	104	103	105	105

Kaynak: OECD, **Education at a Glance 2016: OECD Indicators**, OECD Publishing, Paris, 2016, s.196

*Yalnızca kamu kurumları ve bu kurumların harcamaları dikkate alınmaktadır.

Tablo 31' e göre; 2005 yılından 2013 yılına kadar OECD ülkelerinin ortalaması olarak, gerçekleştirilen eğitim harcamaları; genelde artış eğilimi

göstermekte ve 2008 yılı sabit deflatörü (100)' nün üzerinde seyretmektedir. Türkiye' de ise; yüksek oranlı bir artış eğilimi söz konusu olmaktadır. 2005 yılında, 100 üzerinden 82 sabit bazında iken; 2013 yılında, 163 düzeyine yükselmektedir. Bu durum, Türkiye'de yükseköğretim öncesi kamu kurumlarında; öğrenci başına gerçekleştirilen harcamalarda, hızlı bir yükseliş olduğunu göstermektedir.

Öğrenci sayısı, OECD ülkelerinin ortalaması olarak; 2005 yılında, 100 üzerinden 112 düzeyinde iken; 2010 yılında, 99 düzeyine inmiş ve 2013 yılına kadar sabit seyretmiştir. Türkiye açısından bu durum; 2005 yılında, 98 iken; artış eğilimi içerisinde olmuş ve 2013 yılında, 107 seviyesine yükselmiştir.

Öğrenci başına yapılan harcamalar ise; hem OECD ülkelerinin ortalaması hem Türkiye açısından; artış eğiliminde olmuştur. 2005 yılında, OECD ortalaması olarak 100 üzerinden 91 seviyesinde iken; 2013 yılında, 108 seviyesine yükselmiştir. Türkiye' de ise; 2005 yılında, 85 seviyesinde iken; 2013 yılında, 152 seviyelerine kadar yükselmiştir.

Sonuç olarak; OECD ülkelerinin ortalaması; harcamalarda artış, öğrenci sayısında azalış göstermektedir. Öğrenci başına gerçekleştirilen harcamalar, pozitif bir seyir izlemektedir. Türkiye'de ise; eğitim harcamalarında artış yaşanırken, öğrenci sayısında da artış yaşanmıştır. Buna rağmen, öğrenci başına gerçekleştirilen eğitim harcamaları; yüksek düzeyde bir artış göstermiştir. Tüm bunlara göre Türkiye; yükseköğretim öncesi dönemde eğitim kurumları tarafından gerçekleştirilen eğitim harcamaları açısından, oldukça iyi seviyede bir ilerleme kaydetmiştir.

Öğrenci başına gerçekleştirilen eğitim harcamalarının, yükseköğretim öncesi dönemde incelenmesinin ardından; bu harcamalar, yükseköğretim seviyesinde ele alınacaktır.

2- Türkiye ve OECD Ülkelerinde Yükseköğretim Eğitimi Seviyesinde Öğrenci Başına Gerçekleştirilen Eğitim Harcamalarının Analizi

Yirminci yüzyılın son çeyreğinden bu yana, gelişmiş ülkelerde; bilgi toplumuna geçiş süreci başlamıştır. Bu doğrultuda, yeni bir küresel ekonomik yapı olan; bilgi ekonomisi ortaya çıkmıştır.

Bilgi ekonomisine göre, ülkelerin rekabet gücü; beşeri ve sosyal sermayeleri ile bireylerin ekonomik gücü ise; bilgi ve öğrenim seviyeleri ile ölçülmektedir. Bu süreç doğrultusunda; bilginin üretilmesi ve paylaşılmasında önemli bir yere sahip

olan üniversitelere karşı beklenti artmıştır. Dolayısıyla, toplumların ilgisi; yükseköğretimde yoğunlaşmıştır. Bu durum; bireylerin, zorunlu eğitim döneminin bitiminden sonra; daha üst eğitim seviyelerine devam etme oranını arttırmıştır²⁶⁷.

Yüksek eğitim standartlarının; iyi bir düzeyde olması ve bu standartlara erişim çerçevesinin geniş tutulması, halkın refah seviyesi açısından oldukça önemli bir konumda bulunmaktadır²⁶⁸.

Tablo 32 yardımı ile yükseköğretim düzeyinde; öğrenci başına gerçekleştirilen harcama değişimi, 2008 yılı GSYH deflatörü baz alınarak, sabit fiyatlarla, yüzdesel olarak gösterilmektedir.

Tablo 32' ye göre; 2005- 2013 yılları arasında, yükseköğretim kurumlarının gerçekleştirdiği harcamalar, OECD ülkelerinin ortalaması olarak; 2008 yılı sabit deflatörü 100 üzerinden; 2005 yılında % 91 düzeyinde gerçekleşmiş ve artış eğilimi göstererek, 2013 yılında % 117 seviyesine ilerlemiştir. Türkiye' de ise; yüksek düzeyli artışlar yaşanmış ve 2003 yılında, % 88 düzeyinden, 2013 yılında % 206 düzeyine kadar yükselmiştir.

²⁶⁷ T.C. Yükseköğretim Kurulu, **Türkiye'nin Yükseköğretim Stratejisi**, Yükseköğretim Kurulu Yayınları Yayın No:2007-1, Ankara, Şubat 2007, http://planipolis.iiep.unesco.org/upload/Turkey/Turkey_HED_strategy_2007.pdf, (Erişim Tarihi:14.12.2016).

²⁶⁸ Francis G. Castles, "Explaining Public Education Expenditure in OECD Nations", **European Journal of Political Research**, Cilt:17, Sayı:4, Temmuz 1989, s. 431.

Tablo 32: Yükseköğretim Kurumlarının Öğrenci Başına Harcama Değişimi (Değişim Endeksi (GSYH Deflatörü 2008 = 100, Sabit Fiyatlarla)) (2005- 2013)

	Harcamalardaki Değişim					Öğrenci Sayısındaki Değişim					Öğrenci Başına Harcamalardaki Değ.				
	2005	2010	2011	2012	2013	2005	2010	2011	2012	2013	2005	2010	2011	2012	2013
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)	(11)	(12)	(13)	(14)	(15)
Avusturalya	90	114	116	119	128	92	116	120	123	125	97	98	97	97	102
Avusturya	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Belçika	90	108	110	111	115	97	109	112	116	118	93	99	98	96	97
Kanada	94	113	109	112	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Şili	85	133	141	-	141	75	121	125	-	134	112	109	113	-	105
Çek Cum.	76	105	124	130	120	85	111	113	110	105	89	94	110	119	114
Danimarka	98	109	112	-	103	100	108	101	134	138	98	101	110	-	75
Estonya	80	107	122	123	159	101	101	101	97	94	79	106	121	126	169
Finlandiya	93	108	112	109	106	102	101	102	102	102	91	107	110	107	104
Fransa	89	105	106	105	108	101	103	104	106	108	87	101	102	100	100
Almanya	88	106	114	115	116	101	109	115	122	128	87	100	99	95	90
Yunanistan	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Macaristan	95	91	106	74	88	100	88	94	93	88	94	103	112	80	100
İzlanda	86	90	87	106	107	91	106	110	107	107	95	84	79	99	100
İrlanda	73	102	98	98	86	99	108	108	113	120	74	95	90	87	72
İsrail	102	108	120	119	130	99	108	111	114	113	102	101	108	104	115
İtalya	89	99	101	96	97	100	98	97	95	93	89	101	104	101	104
Japonya	91	101	105	104	107	103	99	99	98	98	89	102	106	106	108
Kore	79	108	114	112	113	97	99	100	100	100	81	109	113	112	113
Letonya	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Lüksemburg	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Meksika	87	112	109	11	114	91	109	115	121	126	96	103	95	98	91
Hollanda	92	109	113	114	116	91	108	111	111	123	101	101	102	103	102
Y. Zelanda	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Norveç	98	104	104	106	110	101	107	110	109	113	98	97	95	98	98
Polonya	110	128	111	123	129	104	98	96	92	90	106	131	124	134	143
Portekiz	94	107	100	97	99	99	105	108	107	105	95	101	92	91	95
Slovak C.	88	102	123	127	139	81	100	98	94	103	109	102	126	135	134
Slovenya	97	105	109	100	95	98	102	100	93	90	99	103	109	108	106
İspanya	84	106	104	98	99	95	106	109	112	110	88	101	95	88	89
İsveç	95	111	113	115	117	107	110	113	109	109	89	101	100	106	108
İsviçre	109	112	117	122	124	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Türkiye	88	127	147	170	206	89	118	135	140	156	99	107	109	121	132
İngiltere	-	-	-	-	-	99	104	109	104	106	-	-	-	-	-
ABD	89	104	107	111	108	94	116	118	122	114	95	90	91	91	94
OECD Ort.	91	108	112	112	117	96	106	108	109	111	94	102	104	103	106
EU22 Ort.	90	107	111	108	111	98	104	105	106	107	92	103	106	105	106

Kaynak: OECD, **Education at a Glance 2016: OECD Indicators**, OECD Publishing, Paris, 2016, s. 197

*Yalnızca kamu kurumları ve bu kurumların harcamaları dikkate alınmaktadır.

Tablo 32 incelendiğinde, öğrenci sayısındaki değişim, OECD ülkelerinin ortalaması olarak; 2005 yılında % 96 seviyesinden, 2013 yılında % 111 seviyesine yükselmiştir. Türkiye’de ise; 2003 yılında % 89 düzeyinde iken, 2013 yılında % 156 düzeyine artış kaydetmiştir.

Öğrenci başına gerçekleştirilen harcamalardaki değişim ise, OECD ülkelerinin ortalaması olarak; % 94 düzeyinden, % 106 düzeyine ilerlemiştir. Türkiye’de ise; % 99 seviyesinden, % 132 seviyesine ulaşmıştır.

Sonuç olarak; 2005 yılından, 2013 yılına kadar OECD ülkelerinin ortalaması olarak; yükseköğretim kurumlarının gerçekleştirdiği harcamalar % 26 artış göstermiş, öğrenci sayısı % 5 artış göstermiş, öğrenci başına gerçekleştirilen harcamalar ise % 12 artış göstermiştir. Türkiye’de ise; yapılan harcamalar % 118 artış gösterirken, öğrenci sayısı % 67 artış göstermiştir. Öğrenci başına gerçekleştirilen harcamalarda ise; % 34 düzeyinde ilerleme izlenmiştir. Bunlara göre; Türkiye’de, yükseköğretim düzeyinde eğitim gören öğrenci sayısı artmıştır. Bu gelişimle birlikte; yükseköğretim için yapılan harcamalar, daha da arttırılmış ve öğrenci başına gerçekleştirilen harcamalarda; OECD ülkeleri ortalamasına kıyasla, oldukça güzel bir ilerleme seyredilmiştir.

Öğrenci başına gerçekleştirilen eğitim harcamalarının, tablolarla desteklenerek ifade edilmesinin ardından; eğitim kurumları tarafından gerçekleştirilen eğitim harcamaları ele alınacaktır.

B- Türkiye ve OECD Ülkelerinde Eğitim Kurumları Tarafından Gerçekleştirilen Eğitim Harcamalarının Analizi

OECD ülkelerinde; Letonya’ da % 3,2’ den, Birleşik Krallık’ ta % 6,7’ ye kadar; GSYH’ nin ortalama % 5,2’ sini; ilköğretimden yükseköğretime kadar olan, eğitim ve öğretim kurumlarının gerçekleştirdiği eğitim harcamaları oluşturmaktadır.

2005 ve 2013 yılları arasında, veri bilgisi bulunan yirmi dokuz adet OECD ülkesinden on dokuzunda; yükseköğretime kıyasla, ilköğretimde gerçekleştirilen harcamaların GSYH içerisindeki payı artış göstermektedir. 2005 ve 2013 yıllarını kapsayan sekiz yıllık süre içerisinde; eğitim öğretim kurumlarındaki ortalama harcamaların, GSYH yüzdesi genel itibariyle sabit kalmıştır. Bununla birlikte; bu yüzde, yalnızca 0,2 puan artış göstermiştir.

2008 yılından 2010 yılının başına kadar olan süreçte; yaşanan ekonomik krizin başlangıcından bu yana, mevcut verilere göre otuz bir adet OECD ülkesinden, yalnızca altısında; eğitim kurumlarının kamusal harcamaları, düşüş göstermiştir. Bununla birlikte, mevcut verilere göre; kırk dört ülkeden yirmi ikisinde; GSYH reel olarak azalış göstermiştir. Dolayısıyla bu dönemde; kamu harcamaları, üç ülkede azalış göstermiştir. 2010 ve 2013 yılları arasında, OECD genelinde, kamu eğitim harcamaları; yıllık % 1' den daha az bir artış göstererek, genellikle istikrarlı bir düzeyde seyrederken; GSYH % 4 oranında artış göstermiştir²⁶⁹.

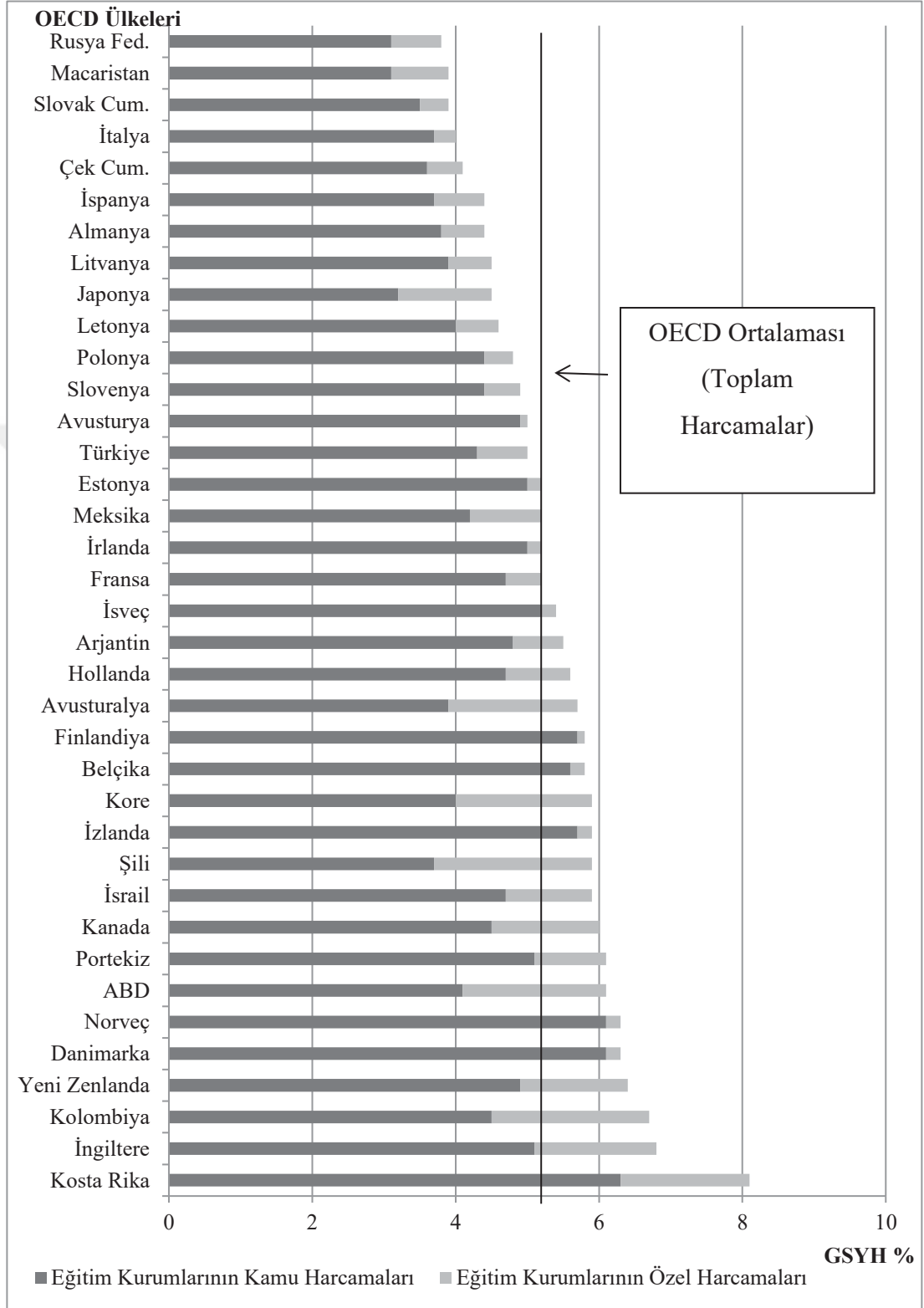
Grafik 2 yardımı ile hem kamu hem özel eğitim kurumlarının, gerçekleştirdiği eğitim harcamaları; 2013 yılı baz alınarak gösterilmektedir.

Grafik 2 ile eğitim kurumlarının; kamusal harcamaları ve özel harcamaları GSYH ile oranlanmakta ve yüzdeler olarak gösterilmektedir. Tabloya göre; gerçekleştirilen toplam eğitim harcamaları dikkate alındığında; Kosta Rika % 8' in üzerinde seyrederek, en üst sırada yer almaktadır. Rusya Federasyonu % 4 e yakın bir oranla, son sırada bulunmaktadır. Türkiye ise; % 4,5 civarında bir oranla, tabloda yer alan; otuz sekiz ülke içerisinde, yirmi beşinci sırada yerini almaktadır.

Grafik 2' ye göre, gerçekleştirilen harcamalar içerisinde; kamusal harcamalar kadar olmasa da, özel harcamaları yoğunlukta olan ülkeler; Kosta Rika, İngiltere, Kolombiya, Yeni Zelanda, ABD, Şili, Kore ve Avustralya olarak sıralanabilmektedir. Türkiye' de ise; özel harcama kısmı, kayda değer bir durumda olsa da eğitim harcamaları konusunda kamusal harcamaların olası bir ağırlık oluşturduğu gözlemlenmektedir.

²⁶⁹ OECD, 2016, s.198.

Grafik 2: GSYH' ye Oranla Eğitim Kurumlarının Kamusal ve Özel Eğitim Harcamaları (%) (2013)

Kaynak: OECD, *Education at a Glance 2016: OECD Indicators*, OECD Publishing, Paris, 2016, s. 180.

* Referans yılı 2012.

** Referans yılı 2014.

Türkiye’ de, tüm seviyelerdeki eğitim kurumlarında, kamu kaynakları ile gerçekleştirilen harcamaların GSYH’ ye oranı; OECD ortalamasına yakındır. En güncel karşılaştırmalı verinin bulunduğu 2013 yılına göre bu oran; Türkiye’ de % 4,3 iken, OECD ortalamasında % 4,6’ ya yakındır²⁷⁰.

Türkiye ve OECD ülkelerindeki kamu kurumlarının, gerçekleştirdiği eğitim harcamaları; GSYH’ ye oranla gerçekleştirilen eğitim harcamaları ve eğitim seviyesine göre gerçekleştirilen eğitim harcamaları olmak üzere, ikili bir ayrıma tabi tutularak açıklanmaktadır.

1- Türkiye ve OECD Ülkelerinde Eğitim Kurumları Tarafından Gerçekleştirilen Eğitim Harcamalarının GSYH’ ye Oranının Analizi

OECD tarafından yapılan tanımlamalara göre eğitim; ülkeler açısından hızlı bir şekilde ekonomik gelişmeyi sağlayan, ülkelerdeki sosyal adaletsizlik seviyesini düşüren, ayrıca sosyal ve kişisel gelişime katkıda bulunan önemli bir yatırımdır. Dolayısıyla; eğitim alanında yapılan yatırımların, bireysel veya sosyal faydaya dönüşmesi aşamasında; eğitim harcamaları kilit noktayı oluşturmaktadır²⁷¹.

Tablo 33 yardımı ile OECD ülkelerinde, eğitim öğretim kurumlarının; gerçekleştirdiği eğitim harcamalarının, GSYH’ ye oranla, yüzdesel olarak değişimi ifade edilmeye çalışılmaktadır.

²⁷⁰ Eğitim Reformu Girişimi, 2016, <https://www.egitimreformugirisimi.org>, (12.12.2016).

²⁷¹ T.C. Başbakanlık Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), **Türkiye Eğitim Harcamaları Araştırması 2002**, T.C. Başbakanlık Türkiye İstatistik Kurumu Yayınları Yayın No: 3014, Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası, Ankara, Temmuz 2006, s. 8.

Tablo 33: Eğitim Kurumlarının Harcamalarının GSYH' ye Oranla Değişimi (%) (2008, 2010, 2013)

	İlköğretimden Yükseköğretime Kadar Eğitim Kurumlarının Kamu Harcamalarındaki Değişim			GSYH'deki Değişim			Eğitim Kurumlarının GSYH'ye Oranla Kamu Harcamalarındaki Değişim		
	2008-2010 (2008=100)	2010-2013 (2010=100)	2008-2013 (2008=100)	2008-2010 (2008=100)	2010-2013 (2010=100)	2008-2013 (2008=100)	2008-2010 (2008=100)	2010-2013 (2010=100)	2008-2013 (2008=100)
Avusturalya	123	97	120	104	109	114	118	89	105
Avusturya	-	-	-	98	104	102	-	-	-
Belçika	102	104	106	100	102	102	102	102	104
Kanada	107	-	-	100	104	104	107	-	-
Şili	106	117	124	105	116	122	102	101	102
Çek Cum.	104	-	-	97	101	98	107	-	-
Danimarka	109	97	106	96	101	97	113	97	109
Estonya	90	103	93	87	115	100	103	90	92
Finlandiya	105	99	105	94	100	95	111	99	110
Fransa	104	98	102	99	103	102	105	95	99
Almanya	108	100	107	98	104	103	110	95	105
Yunanistan	-	-	-	90	82	74	-	-	-
Macaristan	89	89	79	94	102	96	94	87	82
İzlanda	88	107	94	92	107	99	96	99	95
İrlanda	104	90	94	95	104	99	110	87	95
İsrail	108	115	125	107	112	119	102	103	104
İtalya	94	92	86	96	96	92	97	102	93
Japonya	105	102	107	99	102	101	107	100	106
Kore	114	110	125	107	109	117	106	101	107
Letonya	-	-	-	82	114	94	-	-	-
Lüksemburg	-	-	-	100	106	106	-	-	-
Meksika	109	107	116	100	110	110	108	98	106
Hollanda	109	101	110	98	100	98	111	101	113
Y. Zelanda	-	-	-	101	107	108	-	-	-
Norveç	105	104	109	100	112	113	105	93	97
Polonya	109	102	111	106	108	115	102	94	97
Portekiz	114	91	103	99	93	92	115	97	112
Slovak Cum	118	105	123	99	106	105	119	99	117
Slovenya	100	92	92	93	97	90	107	95	102
İspanya	103	84	86	96	95	91	107	89	95
İsveç	103	102	105	100	104	104	102	99	101
İsviçre	108	108	116	101	105	106	107	103	110
Türkiye	122	142	174	104	116	120	118	123	145
İngiltere	-	-	-	97	104	102	-	-	-
ABD	99	94	94	100	103	103	100	92	91
OECD Ort.	105	102	108	98	104	103	107	97	104
EU22 Ort.	104	97	101	96	102	98	107	96	102

Kaynak: OECD, **Education at a Glance 2016: OECD Indicators**, OECD Publishing, Paris, 2016, s.208.

Tablo 33 ile 2008- 2013 yılları arasında; farklı eğitim seviyelerinde, eğitim kurumlarının harcamalarındaki değişim; GSYH' ye oranla, yüzdesel olarak ifade edilmektedir. Tabloda; 2008 yılı, baz alınmakta ve 100 kabul edilmektedir. İlköğretimden yükseköğretim seviyesine kadar, 2008- 2013 yılları arasında; eğitim kurumlarının harcamalarında gerçekleşen değişim, OECD ülkelerinin ortalaması olarak % 108 düzeyinde gerçekleşmiştir. Türkiye'de ise; bu oran % 174 düzeyindedir.

2008- 2013 yılları arasında, GSYH' deki değişim, OECD ülkelerinin ortalaması olarak; % 103 düzeyinde gerçekleşirken, Türkiye' de; % 120 düzeyindedir. Kamu harcamalarındaki değişimin, GSYH' ye oranı; OECD ülkeleri ortalaması olarak % 104 olurken; Türkiye' de bu oran % 145 düzeylerine ulaşmıştır.

Sonuç olarak; ilköğretimden yükseköğretime kadar, yapılan eğitim harcamalarının GSYH' ye oranı olarak; Türkiye, OECD ülkelerine kıyasla % 41 düzeyinde, daha fazla olumlu yönde değişim sergilemiştir.

Eğitim harcamalarının, GSYH' ye oran olarak ele alınmasının ardından; bu harcamalar, farklı eğitim düzeyleri açısından ayrıma tabi tutularak ifade edilecektir.

2- Türkiye ve OECD Ülkelerinde Eğitim Düzeylerine Göre Eğitim Kurumları Tarafından Gerçekleştirilen Eğitim Harcamalarının Analizi

Toplum refahının artması; eğitim, sağlık gibi sosyal nitelik taşıyan hizmetlere, ağırlık verilmesi ile mümkün olmaktadır. Dolayısıyla ülkelerin, bütçe paylarını dağıtırken; bu tür sosyal hizmetlere ağırlık vermesi büyük önem taşımaktadır. Ayrılan payların, etkin kullanımı ile hem hizmet kalitesi yükselmekte hem de kamu ekonomisinin gelir dağılımı fonksiyonu, daha fazla etkinlik göstermektedir.

Eğitim hizmeti yoluyla; geniş kapsamlı dışsal ekonomiler meydana gelmekte ve ülkelerin gelişmişlik seviyeleri artış göstermektedir²⁷². Bu durum, ülkelerin eğitime büyük önem vermesinin temel nedenlerinden birini oluşturmaktadır.

²⁷² Ayrağöl ve Tekdere, 2014, s. 9.

Tablo 34 yardımı ile OECD ülkelerinde, farklı eğitim düzeyleri baz alınarak; eğitim öğretim kurumlarının gerçekleştirdiği eğitim harcamalarının, GSYH' ye oranla, yüzdesel olarak değişimi gösterilmektedir.

Tablo 34 ile 2005- 2013 yılları arasında; farklı eğitim düzeylerinde, eğitim kurumlarının harcama gerçekleştirme eğilimleri, GSYH' ye oranla yüzdesel olarak ifade edilmektedir. İlköğretim, lise ve ön lisans düzeylerinde bu eğilim, OECD ülkelerinin ortalaması olarak; inişli çıkışlı bir seyir izlemekte ve % 3,7 dolaylarında gerçekleşmektedir. Türkiye' de ise; 2011 yılında % 2,7 olan oran, artış göstererek 2013 yılında % 3,3 olarak gerçekleşmektedir.

GSYH' ye oranla eğitim kurumlarının harcama eğilimleri, yükseköğretim düzeyinde; OECD ülkelerinin ortalaması olarak; % 1,5 dolaylarında gerçekleşmektedir. Türkiye' de ise; 2012 yılında % 1,4 olan oran, 2013 yılında % 1,7' ye yükselmektedir. İlköğretimden yükseköğretime, tüm düzeyler genelinde; eğitim kurumlarının GSYH' ye oranla harcama eğilimi, OECD ülkeleri ortalaması olarak 2012 ve 2013 yıllarında sabit kalarak; % 5,2 düzeyinde gerçekleşmektedir. Türkiye' de ise 2012 yılında % 4,4 olarak gerçekleşen oran; 2013 yılında % 5 düzeyine ulaşmaktadır. Sonuç olarak; genel anlamda Türkiye' de, yıllar bazında kademeli bir artış olduğu görülse de; Türkiye, hala çoğu OECD ülkesinin gerisinde kalmaktadır.

Tablo 34: Eğitim Seviyesine Göre GSYH'nin Yüzdesi Olarak Eğitim Kurumlarının Harcama Eğilimleri (%) (2005, 2008, 2010, 2011, 2012, 2013)

	İlköğretim, Lise ve Ön Lisans						Yükseköğretim						İlköğretimden Yükseköğretime					
	2005	2008	2010	2011	2012	2013	2005	2008	2010	2011	2012	2013	2005	2008	2010	2011	2012	2013
Avusturalya	3,7	3,7	4,3	4,1	4,0	3,9	1,5	1,5	1,6	1,6	1,6	1,7	5,2	5,2	5,9	5,7	5,6	5,6
Avusturya	-	-	-	-	3,1	3,2	-	-	-	-	1,8	1,7	-	-	-	-	4,9	5,0
Belçika	4,1	4,3	4,3	4,3	4,3	4,4	1,2	1,3	1,3	1,3	1,4	1,4	5,3	5,6	5,6	5,6	5,7	5,8
Kanada	3,3	3,5	3,8	3,6	3,6	-	2,3	2,4	2,7	2,5	2,5	-	5,6	5,8	6,4	6,0	6,1	-
Şili	3,8	4,0	3,7	4,0	-	3,4	2,0	2,1	2,6	2,6	-	2,4	5,8	6,0	6,3	6,6	-	5,8
Çek Cum.	2,8	2,5	2,7	2,7	2,8	2,7	1,0	1,1	1,2	1,4	1,4	1,3	3,7	3,6	3,9	4,1	4,2	4,0
Danimarka	4,4	4,1	4,7	4,3	4,7	4,6	1,7	1,6	1,8	1,9	-	1,7	6,0	5,8	6,5	6,1	-	6,4
Estonya	3,4	3,8	3,8	3,3	3,2	3,1	1,1	1,3	1,6	1,7	1,6	2,0	4,6	5,1	5,4	4,9	4,8	5,2
Finlandiya	3,7	3,6	4,0	3,9	3,9	3,9	1,7	1,6	1,8	1,9	1,8	1,8	5,4	5,2	5,8	5,8	5,8	5,7
Fransa	3,9	3,8	4,0	3,9	3,8	3,8	1,3	1,4	1,5	1,5	1,4	1,5	5,2	5,2	5,4	5,3	5,3	5,3
Almanya	3,3	3,1	3,3	3,2	3,1	3,1	1,0	1,1	1,2	1,2	1,2	1,2	4,3	4,2	4,5	4,4	4,4	4,3
Yunanistan	2,7	-	-	-	-	-	1,5	-	-	-	-	-	4,2	-	-	-	-	-
Macaristan*	3,4	-	-	-	2,6	2,5	1,1	-	-	-	1,2	1,3	4,5	0,0	0,0	0,0	3,8	3,8
İzlanda	5,2	4,9	4,7	4,7	4,6	4,6	1,2	1,2	1,2	1,1	1,3	1,3	6,4	6,1	5,8	5,8	6,0	5,9
İrlanda	3,2	4,0	4,5	4,3	4,3	4,0	1,1	1,4	1,5	1,4	1,4	1,2	4,3	5,3	6,0	5,7	5,7	5,2
İsrail	3,8	3,9	4,0	4,2	4,4	4,3	1,8	1,5	1,5	1,6	1,6	1,7	5,6	5,4	5,5	5,8	5,9	5,9
İtalya	3,0	3,1	3,0	2,8	3,0	3,0	0,8	0,9	1,0	1,0	0,9	1,0	4,0	4,1	4,1	4,0	3,9	4,0
Japonya	2,9	2,8	2,9	3,0	2,9	2,9	1,4	1,5	1,5	1,6	1,5	1,6	4,3	4,3	4,5	4,5	4,5	4,5
Kore	3,8	3,9	3,9	3,8	3,7	3,6	2,1	2,4	2,4	2,4	2,3	2,3	6,0	6,2	6,3	6,2	6,0	5,9
Letonya	-	-	-	-	2,9	3,1	-	-	-	-	1,4	1,4	-	-	-	-	4,2	4,5
Lüksemburg	-	3,1	3,5	3,3	3,3	2,9	-	-	-	-	0,4	0,5	-	-	-	-	3,8	3,5
Meksika	3,9	3,6	3,9	3,9	3,9	3,9	1,2	1,2	1,4	1,3	1,3	1,3	5,0	4,9	5,3	5,2	5,2	5,2
Hollanda	3,6	3,5	3,8	3,7	3,8	3,8	1,5	1,4	1,6	1,6	1,7	1,7	5,0	4,9	5,4	5,4	5,4	5,5
Yeni Zelanda	-	-	-	-	4,9	4,7	-	-	-	-	1,9	1,8	-	-	-	-	6,8	6,5
Norveç*	5,1	4,8	5,1	4,7	4,6	4,7	-	1,6	1,7	1,6	1,6	1,6	-	6,4	6,8	6,4	6,2	6,3
Polonya	3,7	3,6	3,6	3,4	3,4	3,4	1,6	1,2	1,5	1,3	1,3	1,4	5,3	4,8	5,0	4,7	4,8	4,8
Portekiz	3,6	3,3	3,7	3,6	4,5	4,7	1,3	1,3	1,4	1,3	1,3	1,4	4,8	4,6	5,1	4,9	5,8	6,1
Slovak Cum.	2,8	2,6	3,0	2,7	2,7	2,7	0,9	0,9	0,9	1,0	1,0	1,5	3,7	3,4	3,9	3,7	3,7	3,8
Slovenya	4,1	3,6	3,8	3,7	3,7	3,7	1,3	1,1	1,2	1,3	1,2	1,2	5,3	4,7	5,1	5,0	4,9	4,8
İspanya	2,8	3,0	3,2	3,2	3,1	3,0	1,1	1,2	1,3	1,3	1,3	1,3	3,9	4,2	4,5	4,5	4,3	4,3
İsveç	4,0	3,8	3,8	3,7	3,7	3,7	1,5	1,5	1,7	1,7	1,7	1,7	5,5	5,3	5,4	5,3	5,4	5,4
İsviçre*	4,0	3,7	3,8	3,8	3,8	3,9	1,3	1,1	1,2	1,2	1,2	1,2	5,3	4,8	5,0	5,0	5,1	5,1
Türkiye*	-	-	-	2,7	3,0	3,3	-	-	-	-	1,4	1,7	-	-	-	-	4,4	5,0
İngiltere	4,2	3,9	4,3	4,3	4,4	4,8	-	-	-	-	1,8	1,8	-	-	-	-	6,2	6,7
ABD	3,6	3,9	3,8	3,7	3,5	3,5	2,3	2,5	2,6	2,7	2,7	2,6	6,0	6,4	6,5	6,4	6,2	6,2
OECD Ort.	3,7	3,6	3,8	3,7	3,7	3,7	1,4	1,5	1,6	1,6	1,5	1,5	5,0	4,9	5,2	5,1	5,2	5,2
EU22 Ort.	3,5	3,5	3,7	3,6	3,5	3,5	1,2	1,3	1,4	1,4	1,4	1,4	4,7	4,5	4,8	4,7	4,9	5,0

Kaynak: OECD, *Education at a Glance 2016: OECD Indicators*, OECD Publishing, Paris, 2016, s. 206.

*Yalnızca kamu harcamaları (İsviçre’de yükseköğretim; Norveç’te ilk ve ortaöğretim ile ön lisans)

Türkiye’ de gerçekleştirilen eğitim harcamaları, tablolarla desteklenerek, OECD ülkelerine kıyasla ele alınmıştır. Buna göre; Türkiye, öğrenci başına gerçekleştirilen eğitim harcamaları açısından; OECD ortalamasının oldukça gerisinde seyretmektedir. Dolayısıyla, hem öğrenciler eğitim olanaklarından yeteri düzeyde faydalanamamakta; hem de aileler daha fazla harcamada bulunma durumunda kalmaktadır. Bu durum; ailelerin, gelir düzeyini düşürmekle birlikte; toplum refahında azalışa, kadar pek çok olumsuz sonuca neden olabilmektedir. Ayrıca; öğrencilerin, eğitim olanaklarından yeteri kadar faydalanamaması; sosyo kültürel gelişmeyi geciktirebilmektedir.

Türkiye’ de, öğrenci başına gerçekleştirilen eğitim harcamaları OECD ülkelerinin ortalamasına kıyasla, her ne kadar düşük düzeyde olsa da; 2005- 2013 yılları arasında gerçekleştirilen eğitim harcamalarında, kayda değer düzeyde artış sergilenmiştir. Temel eğitimin yanı sıra, yükseköğretimde de; hem öğrenci sayısı artmış, hem de yükseköğretim kurumlarının gerçekleştirdiği harcamalarda yüksek düzeyli artışlar sergilemiştir. Dolayısıyla Türkiye, gerçekleştirilen harcamalar noktasında; istenen düzeyde olmasa da, bu yolda epey ilerleme kaydetmiş bulunmaktadır. Eğitim harcamalarının GSYH’ ye oranı; OECD ülkelerinin ortalaması olarak % 4,6 iken; Türkiye’ de % 4,3 dolaylarında bulunmaktadır.

Türkiye, incelenen 2005- 2013 döneminde, kamu harcamaların artışı açısından; oldukça güzel ilerleme kaydetse de, halen çoğu OECD ülkesinin gerisinde kalmaktadır. Bireyler eğitime devam etmeleri yönünde teşvik edilmelidir. Toplumda eğitim bilinci uyandırılmalıdır. Devlet tarafından eğitilmiş nüfusta artış sağlayacak şekilde ayrıca sürdürülebilirlik yönünden uzun vadeli olan politikalar uygulamaya koyulmalıdır²⁷³.

Tüm bunları gerçekleştirme noktasında; harcamalar için sağlanacak olan finansman, kilit rol oynamaktadır. Harcamaların yapılabilmesi ve artırılarak devam edilebilmesi için; finans kaynağının; saptanması ve gerekli yerlere doğru bir şekilde aktarımının sağlanması gerekmektedir.

Bir sonraki bölümde; eğitim harcamalarının finansmanı konusu, OECD ülkeleri ve Türkiye açısından kıyaslanarak ve tablolarla desteklenerek ele alınmaktadır.

²⁷³ TEDMEM, 2015 Eğitim Değerlendirme Raporu, <https://file:///C:/Users/user/Downloads/2015-egitim-degerlendirme-raporu.pdf>, (24.12.2016), s.85.

V- EĞİTİM HARCAMALARI FİNANSMANININ TÜRKİYE VE OECD ÜLKELERİ AÇISINDAN KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ

Eğitim harcamalarının finansmanı konusu; hemen hemen tüm ülkelerde, fazlasıyla tartışılan bir konu olarak öne çıkmaktadır. Mali ve ekonomik krizlerin yaşanması sebebiyle, kamu harcamaları konusunda getirilen kısıtlamalar; eğitim ve öğretim konusunda yaşanan, sosyal ve ekonomik sorunların aşılmasını daha da zorlaştırmıştır. Ulusal düzeyde ve Avrupa düzeyinde, karar vericiler; pedagoğlardan da destek alarak, okullara yeterli finansmanı sağlamak ve sağlanan kaynakların etkin kullanımını sağlamak için; süregelen bir politika araştırması yapmaktadır²⁷⁴.

Bu bölümde; eğitim harcamalarının, GSYH ve toplam harcamalar içerisindeki payı; eğitim harcamalarının, öğrencilere ve ailelere düşen finansman yükü; eğitim ve öğretim kurumlarının eğitim harcamaları finansmanı ve eğitim ve öğretim kurumlarının, eğitim harcamaları finansman değişim endeksi sırayla analiz edilecektir.

A- Eğitim Harcamalarının GSYH ve Toplam Harcamalar İçerisindeki Payının Analizi

Burada eğitim harcamalarının, GSYH ve toplam harcamalar içerisindeki payı analiz edilmeye çalışılmaktadır. Bu bağlamda; öncelikle toplam kamu eğitim harcamaları analiz edilmektedir. Ardından; OECD ortalaması bazında, toplam kamu harcamaları gösterilmektedir. Son olarak; cari eğitim harcamaları değerlendirilmektedir.

1- Toplam Kamu Eğitim Harcamalarının Analizi

Tablo 35 ile 1990- 2015 yılları arasında; toplam kamu eğitim harcamalarının, GSYH içerisindeki payı, yüzdesel olarak gösterilmektedir.

²⁷⁴ European Commission, Eurydice Report, **Financing Schools in Europe: Mechanisms, Methods and Culture Executive Agency**, ISBN: 978- 92- 9201- 576- 3, 2014, s. 11.

Tablo 35: Toplam Kamu Eğitim Harcamalarının GSYH' deki Payı (%) (1990- 2015)

	1990	2000	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Arjantin	1,1	4,6	3,9	4,3	4,9	4,6	5	5,1	5,3	5,5	-
Avusturalya	4,7	4,9	4,7	4,6	5,1	5,6	5,1	4,9	5,3	-	-
Avusturya	5	5,6	5,2	5,3	5,8	5,7	5,6	5,5	5,6	-	-
Belçika	-	-	5,8	6,3	6,4	6,4	6,4	-	-	-	-
Brezilya	-	3,9	5	5,3	5,5	6	5,7	5,8	6	-	-
Bulgaristan	4,5	-	3,7	4,2	4,3	3,9	3,6	3,5	4,1	-	-
Kanada	6	5,4	4,8	4,8	4,9	5,4	5,3	-	-	-	-
Şili	2,4	3,7	3,2	2,8	4,2	4,2	4,1	4,6	4,6	4,8	-
Çin	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kosta Rika	-	4,4	4,7	5	6,3	6,8	6,6	6,9	6,9	7	7,6
Kolombiya	-	3,5	4,1	3,9	4,7	4,8	4,5	4,4	4,9	4,7	4,5
Danimarka	-	8,1	7,6	7,5	8,5	8,6	8,5	7,3	8,6	-	-
Estonya	-	5,3	4,7	5,5	6	5,5	5	4,7	4,8	-	-
Finlandiya	5,3	5,7	5,7	5,8	6,5	6,5	6,5	7,2	7,2	-	-
Fransa	4,5	5,5	5,4	5,4	5,7	5,7	5,5	5,5	5,5	-	-
Gürcistan	-	2,2	2,7	2,9	3,2	-	2,7	2	-	-	-
Almanya	-	-	4,3	4,4	4,9	4,9	4,8	4,9	4,9	-	-
Yunanistan	2	3,2	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Macaristan	-	4,9	5,2	5	5	4,8	4,6	-	4,2	-	-
İzlanda	4,2	6,5	7,1	7,3	7,4	7,2	7	7,9	7,8	-	-
İtalya	-	4,3	4,1	4,4	4,5	4,4	4,1	-	4,2	-	-
İrlanda	4,6	4,1	4,7	5,5	6,2	6,1	5,8	5,8	5,3	-	-
İsrail	6,1	6,1	5,5	5,5	5,5	5,5	5,6	5,7	5,9	-	-
Japonya	-	3,6	3,5	3,4	-	3,8	3,8	3,8	3,8	-	-
Lüksemburg	-	-	-	-	-	-	-	4,1	-	-	-
Meksika	2,3	4,1	4,7	4,9	5,2	5,2	5,1	5,2	-	-	-
Hollanda	5,3	4,6	4,9	5,1	5,5	5,6	-	-	-	-	-
Y. Zelanda	-	-	5,9	5,5	6,3	7	6,9	7,2	6,7	6,3	-
Norveç	6,3	6,5	6,5	6,3	7,1	6	7	6,5	7,4	7,4	-
Polonya	-	5	4,9	5,1	5	5,1	4,8	4,8	4,9	-	-
Portekiz	3,6	5,2	4,9	4,7	5,6	5,4	5,1	4,9	5,3	-	-
Rusya	-	2,9	-	4,1	-	-	-	3,9	-	-	-
Romanya	-	2,9	4,2	-	4,2	3,5	3	2,9	-	-	-
Slovakya	-	3,9	3,5	3,5	4	4,1	4	3,9	4,1	-	-
Slovenya	-	-	5,1	5,1	5,6	5,6	5,6	5,7	5,5	-	-
Gün. Afrika	5,3	5,4	5	4,9	5,2	5,7	6	6,4	6	6,1	-
İsveç	5,3	6,8	6,2	6,4	6,9	6,6	6,5	7,7	7,7	-	-
İsviçre	4,5	4,8	4,7	4,9	5,1	4,9	5	5,1	5,1	-	-
Türkiye	-	2,6	-	-	-	-	-	4,1	4,8	-	-
OECD Ort.	4,6	4,9	4,9	5,1	5,4	5,5	5,2	5,1	5,2	-	-

Kaynak: The World Bank, Data Bank, World Development Indicators, <http://databank.worldbank.org/data/reports.aspx?source=2&series=SE:XPDI:TOTL.GD:ZS&country=#> (04.05.2017).

Tablo 35 ile OECD ülkelerinin, toplam kamu eğitim harcamalarının, GSYH' deki yüzdesel payı, belirlenen yıllar aralığında gösterilmektedir. Bu pay, OECD ülkelerinin ortalaması olarak; 1990' lı yıllarda % 4,6 düzeyinde seyrederken; 2000' li yıllarda % 4,9' a ulaşmış; 2010 yılında ise % 5,5' e kadar artış göstermiştir. 2011 yılından itibaren ise; düşüş eğilimine geçerek, % 5,2 dolaylarında seyretmiştir.

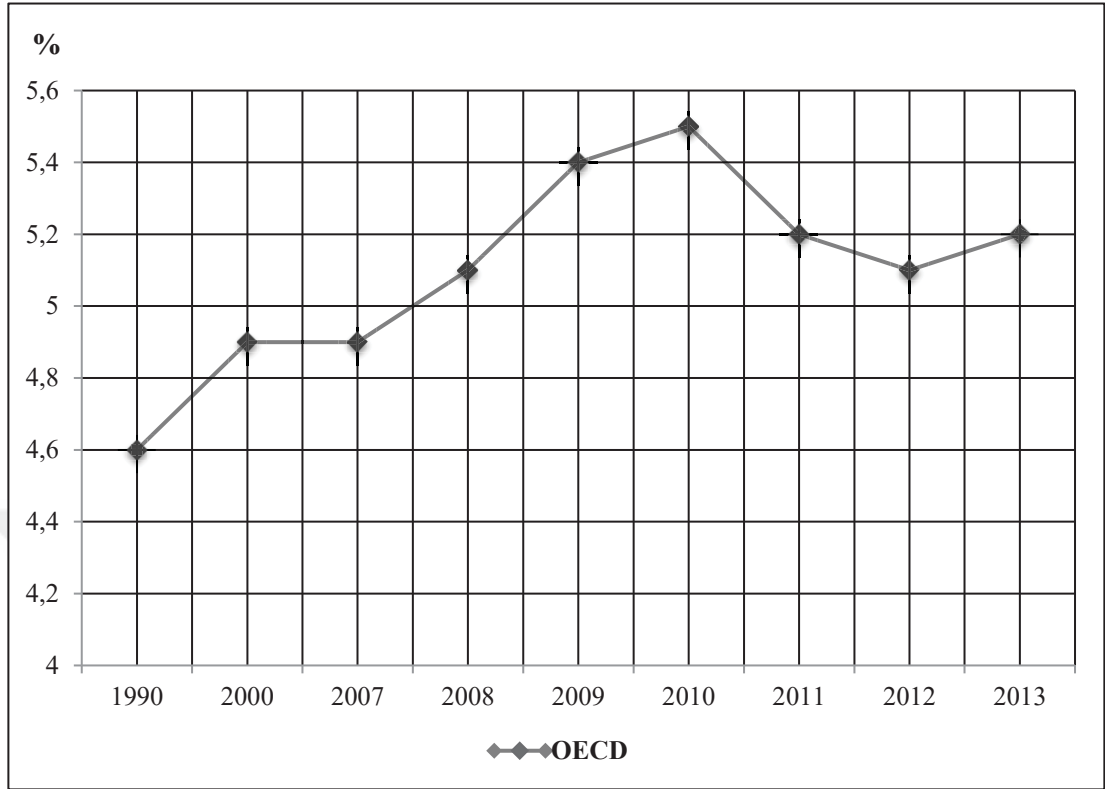
Tablo 35' e göre Türkiye' de ise; çok fazla veri bulunmamakla birlikte, 2000' li yıllarda % 2,6 gibi oldukça düşük düzeylerde bulunan oran; 2013 yılında % 4,8 düzeylerine ulaşarak, oldukça güzel bir gelişim seyretmiştir. Buna karşın; % 5,2 olan OECD ülke ortalamasının, altında kalmıştır.

Toplam kamu harcamalarının, GSYH içindeki yüzdesel payının incelenmesinin ardından; toplam kamu eğitim harcamalarının, GSYH içindeki payı, OECD ortalaması bazında analize tabi tutulacaktır.

2- Toplam Kamu Eğitim Harcamalarının OECD Ortalaması Olarak Analizi

Grafik 3 ile 1990- 2013 yılları arasında, toplam kamu eğitim harcamalarının, GSYH içerisindeki yüzdesel payı, OECD ülkelerinin ortalaması bazında değerlendirilmektedir.

Grafik 3: OECD Ortalaması Olarak Toplam Kamu Eğitim Harcamalarının GSYH'deki Payı (%) (1990- 2013)

Kaynak: The World Bank, <https://data.worldbank.org/indicator/SE.XPD.TOTL:GD:ZS?end=2013&start=1999&view=chart>, (17.04.2017).

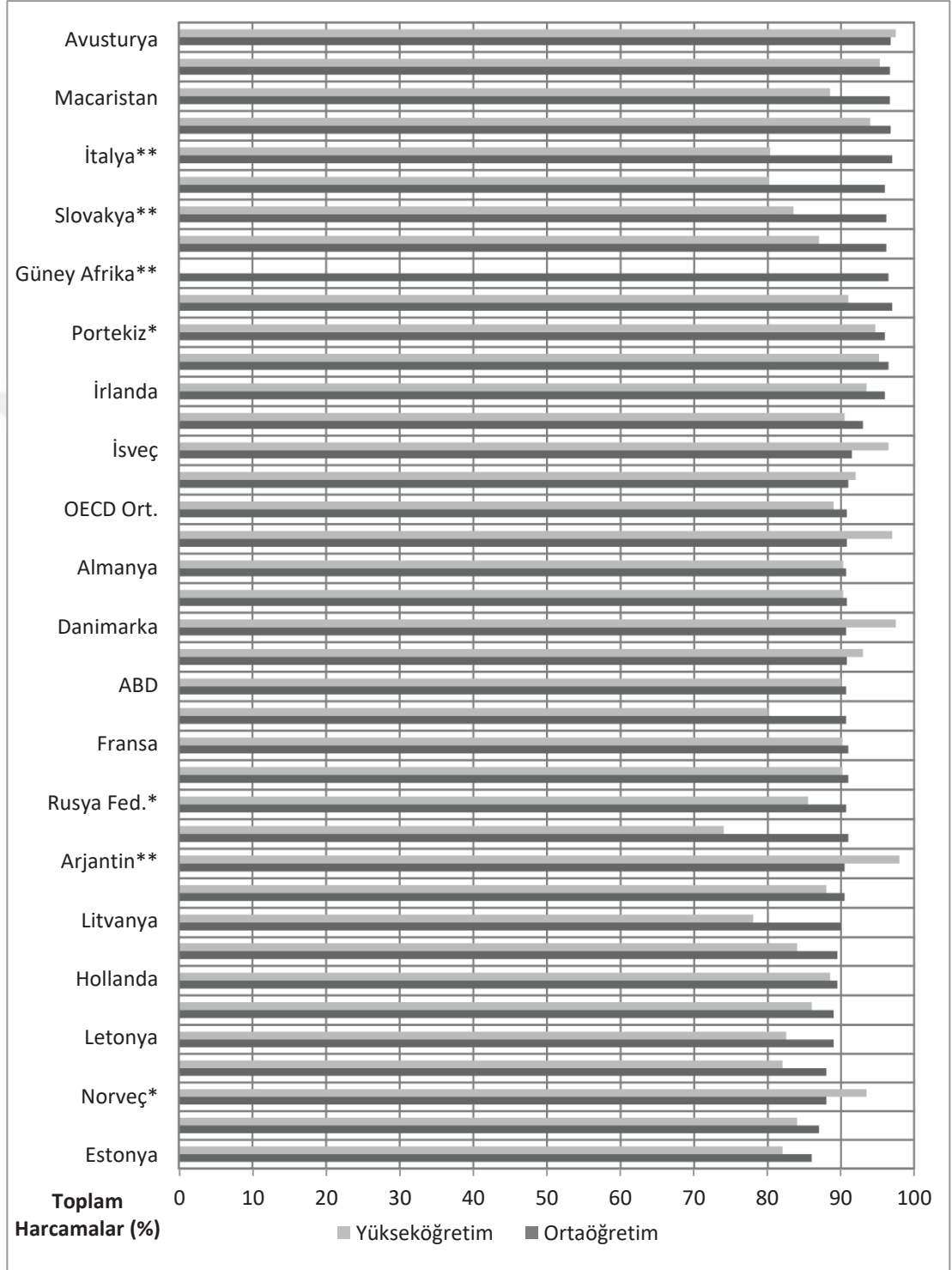
Grafik 3 ile 1990- 2013 yılları arasında, OECD ülkelerinin ortalaması olarak; toplam kamu eğitim harcamalarının, GSYH içerisindeki yüzdesel payı gösterilmektedir. Bu pay; 1990 yılından 2010 yılına kadar; % 1' e yakın güzel bir yükseliş trendi izlemiştir. Buna karşın; 2010 yılında, ekonomik yönlü etkiler nedeniyle, düşüş trendine geçmiştir.

Eğitim harcamalarının, GSYH içerisindeki paylarına göre değerlendirilmesinin ardından; cari eğitim harcamalarının analizi yapılacaktır.

3- Cari Eğitim Harcamalarının Analizi

Grafik 4 ile 2003 yılında, cari eğitim harcamalarının, toplam harcamalar içerisindeki payı; yüzdesel olarak ve ortaöğretim ve yükseköğretim olmak üzere eğitim seviyelerine göre sınıflandırılarak gösterilmektedir.

Grafik 4: Eğitim Seviyesine Göre Eğitim ve Öğretim Kurumlarının Cari Eğitim Harcamalarının Toplam Harcamalar İçerisindeki Payı (%) (2003)

Kaynak: OECD, *Education at a Glance 2016: OECD Indicators*, OECD Indicators, OECD Publishing, 2016, s. 254.

* Bazı ortaöğretim veya tüm ön lisans programlarını içermektedir.

** Yalnızca kamu kurumlarını kapsamaktadır. Çek Cum., İtalya, Lüksemburg ve Slovak Cum. için; sadece yükseköğretim seviyesini kapsamaktadır.

*** Referans yılı 2012.

Grafik 4 ile ortaöğretim ve yükseköğretim seviyelerinde; eğitim ve öğretim kurumlarının, 2003 yılında gerçekleştirdiği; cari eğitim harcamalarının, toplam harcamalar içindeki payı gösterilmektedir. Tabloda; toplam harcamalar ile gerçekleştirilen cari eğitim harcamaları arasında kalan yüzdelik pay; sermaye harcamalarını ifade etmektedir.

Grafik 4' e göre; OECD ülkeleri ortalaması olarak; orta öğretimde, toplam harcamaların % 91' i cari eğitim harcamaları için ayrılmaktadır. Yükseköğretim seviyesinde bu pay, % 88 civarlarında gerçekleşmektedir. Türkiye' de ise; orta öğretim düzeyinde toplam harcamaların, ortalama % 87' si cari eğitim harcamaları için ayrılmakta olup; bu oran, yükseköğretim seviyesinde ortalama % 82 olarak gerçekleşmektedir. Türkiye, toplam harcamalar içerisindeki cari harcama payı açısından; OECD ortalamasına kıyasla, güzel bir noktada bulunmasına karşın; OECD ortalamasının altında seyretmektedir.

Grafik 4' e göre, OECD ülkelerinde gerçekleştirilen toplam harcamaların payı; % 89 ile % 93 arasında değişmektedir. İlköğretimden yükseköğretime kadar, toplam harcamaların; yaklaşık % 92' si ve daha fazlası, cari eğitim harcamaları için ayrılmıştır.

OECD ülkelerinde, cari harcamaların; ortalama % 77' si, eğitim personelinin (öğretmen ve diğerleri) harcamalarına ayrılmaktadır. Bu pay; yükseköğretim düzeyinde, % 67 seviyesine düşmektedir. OECD ülkelerinde, özel kurumların, cari harcamalar içerisindeki personel ödemeleri payı; kamu kurumlarına kıyasla, daha düşüktür. Dolayısıyla, özel kurumların hizmetlerini; sözleşme ile gerçekleştirme olasılığı yüksek olmaktadır. Ayrıca özel kurumlar, okul binaları ve diğer tesisler için kamu kurumlarına kıyasla; daha yüksek ödeme gerçekleştirmek durumunda kalmaktadır²⁷⁵.

Cari eğitim harcamalarının değerlendirilmesinin akabinde; eğitim harcamaları konusunda, öğrencilerin ve ailelerin finansman yükü analiz edilecektir.

²⁷⁵OECD, Education at a Glance, 2016, s.254.

B- Eğitim Harcamalarında Öğrenci ve Ailelere Düşen Finansman Yükünün Analizi

Eğitim harcamalarının finansmanı konusunda; hem kamu hem özel sektöre, bunların yanı sıra; aile ve öğrencilere pay düşmektedir. Burada, öncelikle eğitim öğretim sürecinde, öğretmen maaşlarının finansmanı açıklanacaktır. Ardından; erken çocukluk döneminde eğitim ve öğretimin finansmanına değinilecektir.

1- Eğitimde Öğretmen Maaşlarının Finansmanının Analizi

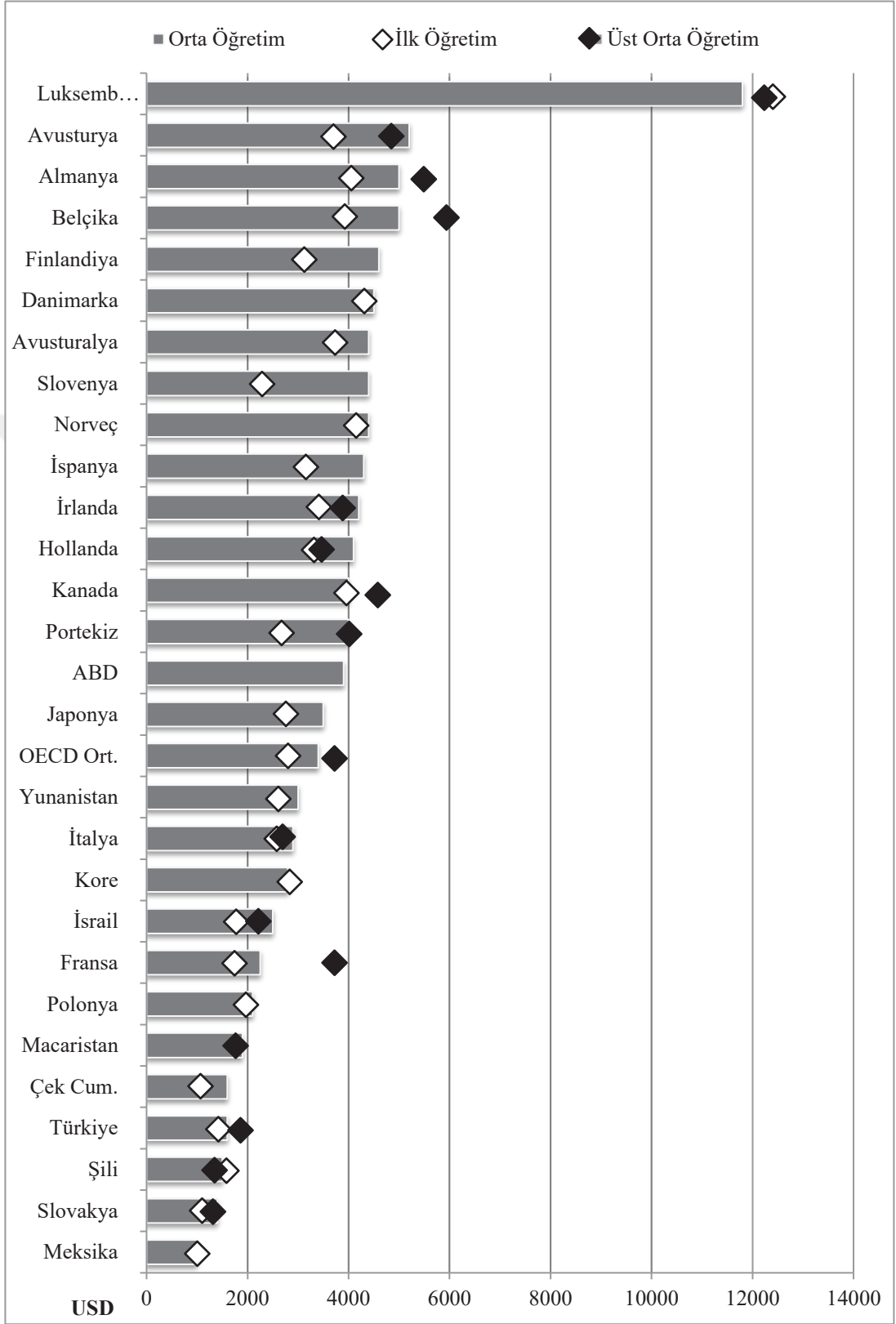
Çoğu ülkede, orta ve üst düzey yetkililer tarafından, eğitim personeli için tahsis edilecek olan kaynak seviyesinin belirlenmesinde; girdi tabanlı değişkenler kullanılmaktadır. Avrupa' da, toplam eğitim harcamalarının büyük kısmını; sözü edilen kaynak teorisi oluşturmaktadır. Bu yöntemin olumlu yönü; girdi tabanlı değişkenlerin, okullardaki gerçek ihtiyaçlara ve bu ihtiyaçlar için gerçekleştirilen gerçek maliyetlere odaklanması olarak ifade edilebilmektedir²⁷⁶.

Grafik 5 ile 2014 yılında, öğretmen maaşlarının öğrenci başına maliyeti; ilköğretim, ortaöğretim ve üst ortaöğretim olmak üzere, eğitim seviyelerine göre, USD bazında gösterilmektedir

Grafik 5' de ilköğretim, ortaöğretim ve ortaöğretim üstü seviyelerde; öğretmen maaşlarının, öğrenci başına maliyeti gösterilmektedir. Veriler, kamu kurumları için satın alma gücü pariteleri (purchasing power parity (ppp)) kullanılarak dönüştürülmüş; ABD Doları (USD) cinsinden ifade edilmektedir. Öğretmenlerin, öğrenci başına maaş maliyetini etkileyen dört ana faktör; öğrencilerin eğitim zamanı, öğretmenlerin öğretim süresi, öğretmenlerin maaşları ve tahmini sınıf büyüklüğü olarak sıralanmaktadır. Öğretmen maaşlarının, öğrenci başına maliyeti; bu dört unsurun, farklı kombinasyonlarından kaynaklanabilmektedir.

²⁷⁶ European Commission, Financing Schools in Europe, 2014, s. 9.

Grafik 5: Eğitim Seviyesine Göre Öğretmen Maaşlarının Öğrenci Başına Maliyeti (USD) (2014)

Kaynak: OECD, *Education at a Glance 2016: OECD Indicators*, OECD Indicators, OECD Publishing, 2016, s. 262.

Grafik 5 incelendiğinde; 2010- 2014 yılları arasında OECD ülkelerinin çoğunda, tüm eğitim seviyelerinde, öğrenci başına düşen öğretmen maaşlarının maliyeti artış göstermiştir. Hükümetler; eğitim ve öğrencilerin öğrenim çıktıları için, giderek artan oranda kaynak ayırmaktadır.

Ülke nüfusuna eğitim sağlanırken, aynı zamanda özellikle kamu bütçesinin sıkı tutulması ile kamu finansman kaynaklarının daha verimli bir şekilde kullanılması amaçlanmaktadır. Öğretmenler için ayrılan pay genellikle eğitim harcamaları ve öğrenci başına düşen harcama miktarının en büyük kısmını oluşturmaktadır. Öğretmenlerin ücretlerinin maliyeti öğretmenlerin öğretim zamanı ile öğrencilerin öğrenim zamanının bir fonksiyonudur. Dolayısıyla öğrencilerin eğitimi için ihtiyaç duyulan öğretmen sayısının karşılanması gerekmektedir²⁷⁷.

Grafik 5' e göre, 2014 yılında PPP dikkate alınarak değerlendirilen, öğretmen maaşlarının öğrenci başına maliyeti; OECD ülkeleri ortalaması olarak, ilköğretim düzeyinde 3 400 USD civarında; ortaöğretim düzeyinde 3 700 USD civarında; üst ortaöğretimde ise 3 900 USD civarında gerçekleşmiştir. Türkiye' de ise bu maliyet; ilköğretim düzeyinde 2 700 USD civarında; ortaöğretimde 2 800 USD civarında; üst ortaöğretimde ise 2 900 USD civarında gerçekleşmiştir.

Türkiye' de, OECD ülkeleri ortalamasına kıyasla; öğretmen maaşlarının öğrenci başına düşen maliyeti, çok daha düşük düzeylerde seyretmiştir. Bu durum; öğrencilere düşen maliyetin düşük olması açısından olumlu gibi görünse de, kamuya daha fazla pay ve maliyet yüklenmesi açısından sorgulanabilir bir konu oluşturmaktadır. Diğer açıdan bakıldığında ise; kamu sektörüne yüklenen artı maliyet, yine bireylerden vergi vb. aracılığı ile karşılanmaktadır. Bu da; eğitim alan, almayan veya aynı düzeyde eğitim alan, almayan tüm bireylere; yük düşmesine neden olmaktadır. Bu yönden de; tartışmaya açık bir konu baş göstermektedir.

Eğitim harcamaları içerisindeki öğretmen maaşlarının finansmanının incelenmesinin ardından; erken çocukluk döneminde gerçekleştirilen, eğitim harcamalarının finansmanı analiz edilecektir.

²⁷⁷ OECD, **Education at a Glance 2016: OECD Indicators**, OECD Indicators, OECD Publishing, 2016, s. 262.

2- Eğitimin Erken Çocukluk Döneminde Finansmanının Analizi

Sürdürülebilir kamu finansmanı; erken çocukluk eğitim programlarının büyümesini ve kalitesini desteklemek için çok önemlidir. Uygun fonlar, çocukların; bilişsel, sosyal, duygusal gelişimine ve nitelikli personellerin işe alınmasına destek olmaktadır. Refah ve öğrenme için; çocuk merkezli ortamlar olan erken çocukluk eğitimi tesisleri ve materyallerine yapılan yatırım da gelişmeye destek olmaktadır.

Kamuoyunu, yeterli düzeyde kanalizasyon etmeyen ülkelerde; ebeveynler, ağır mali yükler altında da olsa, çocuklarını özel servislere göndermeye eğilimli olabilirler. Bazı ebeveynler ise; evde kalmayı tercih edebilirler. Bu durum, bireylerin işgücüne katılımına engel teşkil edebilir²⁷⁸.

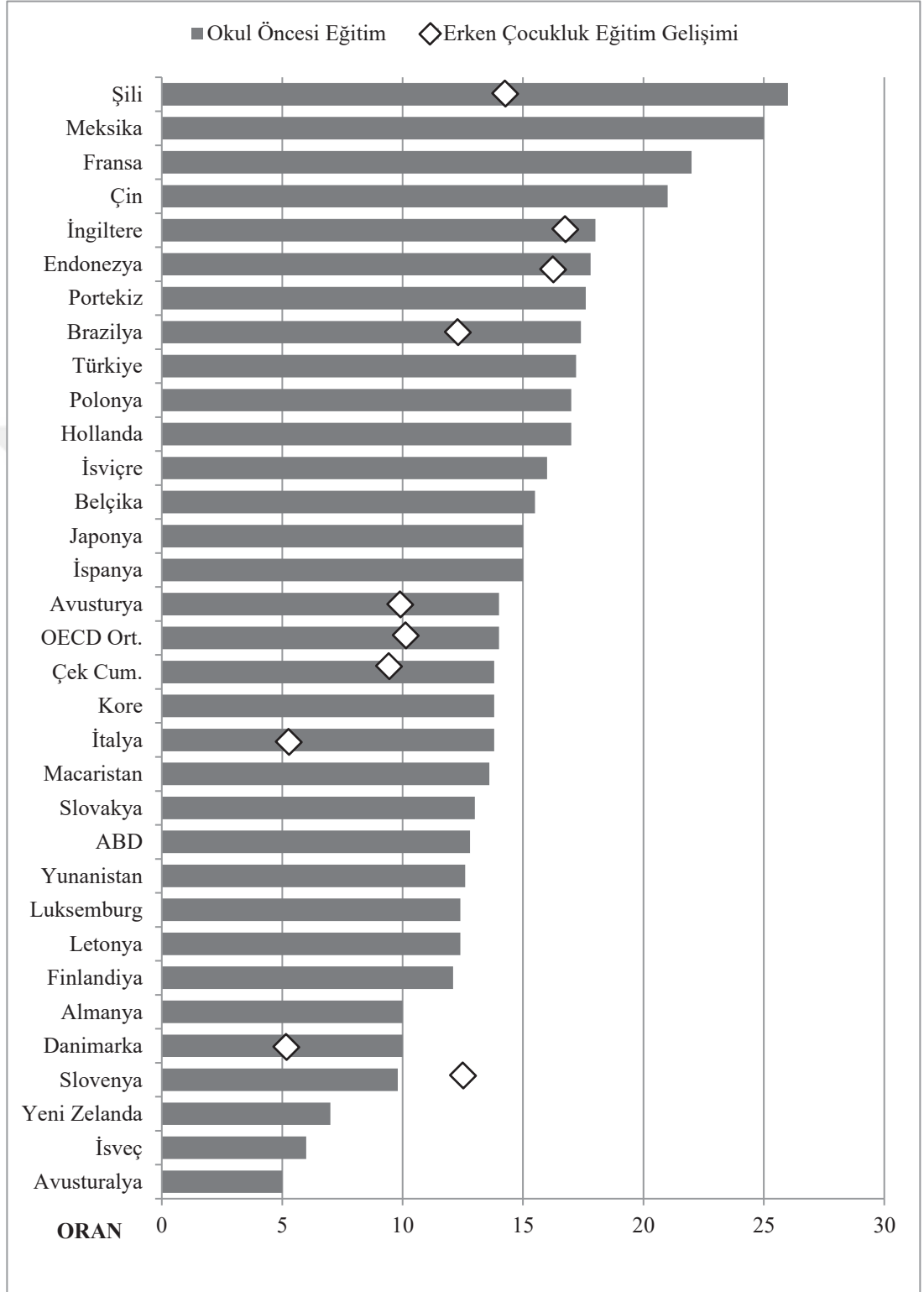
Grafik 6 ile 2014 yılında, erken çocukluk döneminde öğrencilerin, öğretim personeline oranı gösterilmektedir.

Grafik 6' da, erken çocukluk döneminde; öğrencilerin, öğretim personeline oranı gösterilmektedir. Çoğu ülkede, okul öncesi öğretmen yardımcılardan, geniş düzeyde faydalanılmaktadır. Şili ve İngiltere' de; okul öncesi öğretim elemanlarının yarısı, öğretmen yardımcılardan oluşmaktadır. OECD ülkelerinde; ortalama öğretmen başına, 14 çocuk düşmektedir. Çocuk- öğretmen oranı, öğretmen yardımcıları hariç; Avustralya, Yeni Zelanda, Slovenya ve İsveç' de 10' dan az; Şili, Çin, Fransa ve Meksika' da 20' den fazladır²⁷⁹.

²⁷⁸ OECD, Education at a Glance, 2016, s.303.

²⁷⁹ OECD, **Education at a Glance 2016: OECD Indicators**, OECD Indicators, OECD Publishing, 2016, s. 303.

Grafik 6: Erken Çocukluk Döneminde Öğrencilerin Öğretim Personeline Oranı (%) (2014)

Kaynak: OECD, *Education at a Glance 2016: OECD Indicators*, OECD Indicators, OECD Publishing, 2016, s. 303.

Grafik 6' ya göre; 2014 yılında, OECD ülkelerinin ortalaması olarak, erken çocukluk eğitim döneminde; öğrencilerin, öğretim personeline oranı % 11 iken; okul öncesi eğitim düzeyinde; bu oran % 14 civarındadır. Türkiye'de ise; erken çocukluk düzeyinde oran % 17 civarında seyretmektedir. Buna göre; OECD ülkelerinde öğretmen başına daha az sayıda öğrenci düşerken; Türkiye' de daha fazladır. Bu da; eğitim konusunda, öğrencilerin verimliliğinin daha düşük olmasına neden olabilmektedir.

Eğitim ve öğretim kurumları tarafından gerçekleştirilen; eğitim harcamalarının, finansman şekli analiz edilecektir.

C- Eğitim ve Öğretim Kurumlarının Eğitim Harcamalarının Finansmanın Analizi

Eğitim için harcama yapan taraflar farklılık gösterse de, hemen her ülkede eğitimde; devletin, öncü bir rolü söz konusu olmaktadır. En azından ilköğretim ile bireyleri, yetişkin yaşamına hazırlayan bir kültür seviyesinin edinilmesi amaçlanmaktadır. Dolayısıyla devletin, bireylere asgari bir kültür seviyesi sunması ve eğitim için kaynak ayırması zorunlu olmaktadır²⁸⁰.

Bu kısımda; eğitim ve öğretim kurumlarının, eğitim harcamalarını finansman etme şekilleri incelenmektedir. Bunun için; öncelikle, eğitim ve öğretim kurumlarının eğitim harcamalarının; ne kadarının kamu kaynaklarıyla, ne kadarının özel kaynaklarla karşılandığı açıklanacaktır. Sonrasında, eğitim öğretim kurumlarının finansman kaynakları, ayrıştırılmış bir şekilde ele alınacaktır.

1- Eğitim ve Öğretim Kurumlarının Kamusal ve Özel Kaynaklarla Finansmanının Analizi

Eğitim maliyetleri, kamu destek ve sübvansiyonları; ülkeler arasında büyük ölçüde farklılık göstermektedir. Genelde bazı ülkelerde; kamu desteği ve sübvansiyonları yönlendirilebilir. Bu nedenle, ulusal ve uluslararası düzeyde öğrencilerin, öğrenim ücretleri farklılaşmaktadır²⁸¹.

²⁸⁰ İsmail Bircan, **Eğitimde Maliyet ve Harcamalar (Kavramlar- Yöntemler)**, DPT Sosyal Planlama Başkanlığı Planlama Dairesi, Haziran 1988, s. 743.

²⁸¹ OECD, 2016, s. 336.

Tablo 36 ile 2013 yılında, eğitim kurumlarının eğitim için gerçekleştirdikleri harcamaların; kamu ve özel sektör tarafından nispi karşılanma oranları gösterilmektedir.

Tablo 36' da; eğitim seviyelerine göre eğitim ve öğretim kurumlarının, eğitim harcamalarının finansmanı için gerçekleştirdikleri; kamusal ve özel harcamaların oranları, karşılaştırmalı olarak gösterilmiştir. Dolayısıyla, kamusal kaynaklardan yapılan transferler ile eğitim ve öğretim kurumları için; kamusal ve özel fon kaynaklarının dağılımı ifade edilmektedir.

Tablo 36' ya göre, OECD ülkelerinin ortalaması olarak, eğitim harcamalarının finansmanının; ilköğretim ve ortaöğretim düzeyinde; % 93' ü kamusal kaynaklar; % 7' si özel kaynaklardan sağlanmaktadır. Ortaöğretim üstü genel programlarda (liselerde) % 89' u kamusal kaynaklar, % 11' i özel kaynaklardan sağlanmaktadır. Mesleki programlarda % 86' sı kamusal kaynaklar, % 14' ü özel kaynaklardan sağlanmaktadır. Ortaöğretim üstü tüm programlarda finansmanın; % 87' si kamusal kaynaklar, % 13' ü özel kaynaklardan sağlanmaktadır. Ön lisans düzeyinde ise; % 78' i kamusal kaynaklar, % 23' ü özel kaynaklar tarafından karşılanmaktadır. Eğitim düzeyi yükseldikçe, özel sektörün finansman oranı da artış göstermektedir.

Tablo 36' ya göre; Türkiye' de; eğitim harcamalarının finansmanı, ilköğretim düzeyinde; % 86' sı kamusal kaynaklar, % 14' ü özel kaynaklar; ortaöğretim düzeyinde; % 88' i kamusal kaynaklar, % 12' si özel kaynaklar tarafından sağlanmaktadır. Ortaöğretim üstü genel programlarda; % 82' si kamusal kaynaklar, % 18' i özel kaynaklar; mesleki programlarda; % 91' i kamusal kaynaklar, % 9' u özel kaynaklar; ortaöğretim üstü tüm programlarda ise; % 87' si kamusal kaynaklar, % 13' ü özel kaynaklar tarafından karşılanmaktadır.

Tablo 36: Eğitim Seviyelerine Göre Eğitim ve Öğretim Kurumlarının Kamu ve Özel Harcamalarının Göreli (Nispi) Oranları (%) (2013)

OECD	İlköğretim		Ortaöğretim		Ortaöğretim Üstü (Lise)						Ön lisans	
	Kamusal Kaynaklar	Özel Kaynaklar	Kamusal Kaynaklar	Özel Kaynaklar	Genel Programlar		Mesleki Prog.		Tüm Programlar		Kamusal Kaynaklar	Özel Kaynaklar
					Kamusal Kaynaklar	Özel Kaynaklar	Kamusal Kaynaklar	Özel Kaynaklar	Kamusal Kaynaklar	Özel Kaynaklar		
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)	(11)	(12)	
Avusturya	88	12	77	23	74	26	82	18	77	23	82	18
Avusturya	97	3	97	3	94	6	96	4	95	5	54	46
Belçika	97	3	96	4	96 ^z	4 ^z	96 ^z	4 ^z	96 ^z	4 ^z	X(9)	X(10)
Kanada	92 ^z	8 ^z	X(1)	X(2)	X(9)	X(10)	X(9)	X(10)	92	8	-	-
Şili	78	22	80	20	73	27	93	7	79	21	Y	Y
Çek Cum.	93	7	92	8	88	12	88	12	88	12	68	32
Danimarka	98	2	93	7	X(9)	X(10)	X(9)	X(10)	100	0	Y	Y
Estonya	98	2	98	2	97	3	99	1	98	2	97	3
Finlandiya	100	0	100	0	100	0	99 ^z	1 ^z	99 ^z	1 ^z	X(7)	X(8)
Fransa	93	7	91	9	91	9	84	16	88	12	81	19
Almanya	98	2	97	3	96	4	60	40	75	25	49	51
Yunanistan	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Macaristan	94	6	92	8	92	8	90	10	91	9	90	10
İzlanda	99	1	99	1	89	11	89	11	89	11	90	10
İrlanda	97	3	93	7	92	8	Y	Y	92	8	99	1
İsrail	95	5	X(9)	X(10)	85 ^z	15 ^z	73 ^z	27 ^z	80 ^z	20 ^z	Y	Y
İtalya	96	4	97	3	X(9)	X(10)	X(9)	X(10)	95	5	100	0
Japonya	99	1	94	6	X(9)	X(10)	X(9)	X(10)	82 ^z	18 ^z	X(9)	X(10)
Kore	91	9	93	7	X(9)	X(10)	X(9)	X(10)	71	29	-	-
Letonya	99	1	98	2	99	1	93	71	97	3	93	7
Lüksemburg	97	3	97	3	94	6	99	1	97	3	Y	Y
Meksika	86	14	85	15	65	35	90	10	73	27	Y	Y
Hollanda	99	1	94	6	92	8	59	41	68	32	55	45
Y. Zelanda	92	8	86	14	83	17	56	44	75	25	44	56
Norveç	100	0	100	0	X(9)	X(10)	X(9)	X(10)	100	0	X(9)	X(10)
Polonya	93	7	93	7	91	9	94 ^z	6 ^z	93 ^z	7 ^z	51	49
Portekiz	88	12	93	7	X(9)	X(10)	X(9)	X(10)	85 ^z	15 ^z	X(9)	X(10)
Slovak Cum.	88	12	89	11	84	16	90	10	88	12	90	10
Slovenya	91	9	91	9	89	11	91	9	90	10	Y	Y
İspanya	84	16	91	9	87	13	95 ^z	5 ^z	90 ^z	10 ^z	X(7)	X(8)
İsveç	100	0	100	0	100	0	100	0	100	0	100	0
İsviçre	-	-	-	-	100 ^z	0 ^z	55 ^z	45 ^z	67 ^z	33 ^z	X(9)	X(10)
Türkiye	86	14	88	12	82	18	91	9	87	13	Y	Y
İngiltere	88	12	84	16	76	24	90	10	80	20	Y	Y
ABD	93	7	92	8	X(9)	X(10)	X(9)	X(10)	91	9	-	-
OECD Ort.	93	7	93	7	89	11	86	14	87	13	78	23
EU22 Ort.	95	5	94	6	92	8	90	10	91	9	79	21

Kaynak: OECD, **Education at a Glance 2016: OECD Indicators**, OECD Indicators, OECD Publishing, 2016, s. 217.

X: Veriler tablodaki başka bir kategoriye veya sütuna aittir.

Y:Kategori geçerli olmadığı için veriler geçerli değildir.

Z: Başka bir kategorideki verileri içerir.

OECD ülkelerinin ortalaması ve Türkiye açısından kıyaslama yapıldığında; ilköğretim, ortaöğretim ve ortaöğretim üstü (lise) düzeyinde eğitim harcamalarının finansmanı konusunda; OECD ortalaması, kamusal finansman açısından daha yüksek düzeylerde seyretmektedir. Yalnızca ortaöğretim üstü mesleki programlarda; Türkiye’ de kamusal finansman, OECD ortalamasına kıyasla daha yüksektir. Bu durum; Türkiye’ de, öğrencileri mesleğe yönelik yetiştiren kurumlara, daha fazla kamusal kaynak ayrıldığını göstermektedir.

Eğitim ve öğretim kurumlarının, kamusal harcama ve özel eğitim harcaması finansmanının incelenmesinin ardından; aynı kriterlerde, kamu kaynakları ve özel kaynaklar ayrıştırılarak, analizi gerçekleştirilecektir.

2- Eğitim ve Öğretim Kurumlarının Ayrıştırılmış Kamusal ve Özel Kaynaklarla Finansmanının Analizi

Tablo 37 ile 2013 yılında, eğitim kurumlarının eğitim harcamalarının; kamusal ve ayrıştırılmış özel kaynaklar tarafından karşılanma oranları gösterilmektedir.

Tablo 37’ de eğitim seviyelerine göre, eğitim ve öğretim kurumlarının gerçekleştirdikleri; kamusal ve özel harcamalarının göreceli oranları, bölümlere ayrılarak gösterilmektedir. Dolayısıyla, kamusal kaynaklardan yapılan transferler ile eğitim ve öğretim kurumları için; kamusal ve özel fon kaynaklarının dağılımı, bölümlere ayrılarak ifade edilmektedir.

Tablo 37’ ye göre, eğitim kurumlarının gerçekleştirdikleri eğitim harcamalarının finansmanı, OECD ortalaması olarak; ilköğretim, ortaöğretim ve ön lisans düzeylerinde % 9’ u, özel kaynaklar tarafından gerçekleştirilmektedir. Bu payın, % 7’ si hane halkına; % 2’ si ise diğer özel tüzel kişilere aittir. Yükseköğretim düzeyinde ise; % 30’ u özel kaynaklar tarafından finanse edilmektedir. Bu payın, % 21’ i hane halkına; % 9’ u ise, diğer özel tüzel kişilere aittir. İlköğretimden yükseköğretime tüm düzeylerde; eğitim harcamaları finansmanının % 16’ sı özel kaynaklar tarafından sağlanmaktadır. Bu payın; % 12’ si hane halkına, % 4’ ü ise diğer özel tüzel kişilere aittir.

Tablo 37: Eğitim Seviyelerine Göre Eğitim ve Öğretim Kurumlarının Kamu ve Özel Harcamalarının Bölümlere Ayrılmış Görelî (Nispi) Oranları (%) (2013)

OECD	İlköğretim, Ortaöğretim ve Ön Lisans				Yükseköğretim (Lisans)				İlköğretim ile Yükseköğretim			
	Kamusal Kaynaklar	Özel Kaynaklar			Kamusal Kaynaklar	Özel Kaynaklar			Kamusal Kaynaklar	Özel Kaynaklar		
		Hane Halkı Harcamaları	Diğer Tüzel Kişi Harcamaları	Tüm Özel Kaynaklar		Hane Halkı Harcamaları	Diğer Tüzel Kişi Harcamaları	Tüm Özel Kaynaklar		Hane Halkı Harcamaları	Diğer Tüzel Kişi Harcamaları	Tüm Özel Kaynaklar
		(1)	(2)	(3)		(4)	(5)	(6)		(7)	(8)	(9)
Avusturalya	82	16	3	18	42	42	15	58	70	23	6	30
Avusturya	96	3	1	4	95	3	3	5	95	3	2	5
Belçika	96	4	0	4	89	5	6	11	95	4	1	5
Kanada	92	4	4	8	52	25	23	48	76	12	12	24
Şili	79	21	0	21	38	52	11	62	61	34	5	39
Çek Cum.	91	7	2	9	77	9	14	23	87	8	5	13
Danimarka	97	3	0	3	94	0	6	6	96	2	2	4
Estonya	98	1	0	2	82	18	1	18	93	7	0	7
Finlandiya	99	1	0	1	96	0	4	4	98	0	1	2
Fransa	91	8	2	9	79	11	10	21	87	9	4	13
Almanya	87	X(4)	X(4)	13	86	X(8)	X(8)	14	86	X(12)	X(12)	14
Yunanistan	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Macaristan	92	X(4)	X(4)	8	63	X(8)	X(8)	37	83	X(12)	X(12)	17
İzlanda	96	4	0	4	91	8	1	8	95	5	0	5
İrlanda	95	5	A	5	78	19	3	22	91	8	1	9
İsrail	89	8	3	11	50	33	17	50	78	15	7	22
İtalya	96	4	0	4	67	26	7	33	89	9	2	11
Japonya	93	5	2	7	35 ^z	51 ^z	14 ^z	65 ^z	72	21	6	28
Kore	84	14	2	16	32	44	24	68	64	26	10	36
Letonya	98	2	0	2	68	31	2	32	89	10	1	11
Lüksemburg	97	3	0	3	-	-	-	-	-	-	-	-
Meksika	83	17	0	17	68	32	0	32	79	21	0	21
Hollanda	87	4	8	13	70	16	14	30	82	8	10	18
Y. Zelanda	89	13	4	17	52	33	15	48	74	18	7	26
Norveç	100	0	0	0	96	3	1	4	99	1	0	1
Polonya	92	X(4)	X(4)	8	80	18	2	20	89	X(12)	X(12)	11
Portekiz	88	12	0	12	58	32	10	42	81	16	2	19
Slovak Cum.	89	9	2	11	76	13	11	24	85	10	5	15
Slovenya	91	9	0	9	87	11	2	13	90	9	1	10
İspanya	88	11	1	12	69	27	3	31	82	16	2	18
İsveç	100	0	0	0	90	1	10	10	97	0	3	3
İsviçre	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Türkiye	87	13	0	13	80	13	7	20	85	13	2	15
İngiltere	84	14	2	16	57	19	23	43	77	15	8	23
ABD	92	8	0	8	36	47	17	64	68	24	7	32
OECD Ort.	91	7	2	9	70	21	9	30	84	12	4	16
EU22 Ort.	93	6	1	7	78	14	7	22	89	8	3	11

Kaynak: OECD, *Education at a Glance 2016: OECD Indicators*, OECD Indicators, OECD Publishing, 2016, s. 218.

X:Veriler tablodaki başka bir kategoriye veya sütuna aittir.

Türkiye’ de; ilköğretim, ortaöğretim ve ön lisans düzeylerinde eğitim kurumlarının gerçekleştirdikleri eğitim harcamaları finansmanının; % 13’ ü özel sektör tarafından gerçekleştirilmektedir. Bu % 13’ lük payın tamamı, diğer özel tüzel kişilere aittir. Hane halkına, bu eğitim seviyelerinde, hiç pay düşmemektedir. Yükseköğretim düzeyinde ise, % 20 olarak sağlanan özel sektör finansmanının; % 13’ ü hane halkına, % 7’ si ise diğer özel tüzel kişilere aittir. İlköğretimden yükseköğretime tüm eğitim düzeylerinde; özel kaynaklarla gerçekleştirilen % 15’ lik finansmanının; % 13’ ü hane halkına, % 2’ si ise diğer özel tüzel kişilere ait olmaktadır.

Türkiye’ ye kıyasla, OECD ülkelerinin ortalamasında, eğitim kurumlarının eğitim harcamalarına fon sağlama konusunda; özel sektörün payı çok daha fazladır. Özellikle hane halkı tarafından sağlanan kaynak; Türkiye’ de, çok düşük düzeylerde seyretmekte, yükseköğretime kadar olan eğitim düzeylerinde ise bu pay söz konusu dahi olmamaktadır.

OECD ülkelerinde, eğitim ve öğretim kurumları; genellikle kamu tarafından finanse edilmektedir. Buna rağmen; yükseköğretim seviyesinde, özel fonlar ağır basmaktadır. İlköğretim ve ön lisans düzeyleri arasındaki tüm fonların yaklaşık % 84’ ü kamu kaynaklıdır. Bununla birlikte kamu ve özel fon payları, ülkeler arasında büyük farklılıklar göstermektedir.

ABD, Kore, Kolombiya ve Şili’ de; özel fon oranı % 30’ u aşmaktadır. Buna karşın; Avusturya, Belçika, Danimarka, Finlandiya, İzlanda, Norveç ve İsveç’ te eğitim harcamalarının özel fon payı % 5 veya daha az olmaktadır²⁸².

Eğitim ve öğretim kurumlarının gerçekleştirdiği eğitim harcama finansmanı, değişim endeksi bakımından analiz edilecektir.

D- Eğitim ve Öğretim Kurumlarının Eğitim Harcamalarının Finansmanında Değişim Endeksinin Analizi

Zorunlu eğitim ile sonraki eğitim aşamalarının finansmanı, farklılık arz etmektedir. Bu nedenle; farklı eğitim düzeylerinde, eğitim harcamalarının finansmanının incelenmesi gerekli olmaktadır²⁸³.

²⁸² OECD, 2016, s. 212.

²⁸³ Polat, 2008, s. 34.

Eğitim ve öğretim kurumlarının, eğitim harcamaları finansmanında değişim endeksi analiz edilirken; yükseköğretim öncesi düzeylerde ve yükseköğretim düzeyinde bulunan eğitim ve öğretim kurumları, olmak üzere ikili bir ayrıma tabi tutularak açıklanmaktadır.

1-Yükseköğretim Öncesi Eğitim ve Öğretim Kurumlarının Finansmanında Değişim Endeksinin Analizi

Devletin, bireylere; en azından yurttaşlık görevini yerine getirebilmeleri ve bunun gerektirdiği haklarını kullanabilmeleri için, minimum bir eğitim vermesi gerekmektedir. Yaygın görüşe göre; bu, devletin temel görevlerinden sayılmaktadır. Bu durum, zorunlu temel eğitim görüşüne dayanak oluşturmaktadır²⁸⁴.

Hemen her ülkede zorunlu eğitim finansmanında; genellikle doğrudan finansman yöntemi uygulanmaktadır. Ayrıca, neredeyse tüm ülkelerde zorunlu eğitim süresi 8- 11 yıl arasında değişmektedir ve bedelsiz olarak kamu okullarında sunulmaktadır. Dolayısıyla bu durum; temel eğitimde, eğitimin dışsal faydalarının en yüksek düzeyde olduğunu göstermektedir²⁸⁵.

Tablo 38 ile 2005- 2013 yılları arasında; yükseköğretim öncesi eğitim düzeylerinde bulunan; eğitim öğretim kurumlarının, harcama finansmanı ve değişim endeksleri gösterilmektedir.

Tablo 38' de ilköğretim, ortaöğretim ve ön lisans düzeylerinde; eğitim ve öğretim kurumlarının, özel ve kamusal harcamalarının değişim endeksi ve kamusal harcamalarının nispi oranlarının değişimi gösterilmektedir. Bu bağlamda 2005, 2008, 2010, 2011, 2012, 2013 yıllarına göre kamu ve özel kaynakların transferinden sonra eğitim ve öğretim kurumları için kamusal fon kaynaklarının değişim endeksi verilmektedir.

²⁸⁴ Bulutoğlu, 1981, s. 328.

²⁸⁵ Polat, 2008, s. 34.

Tablo 38: İlköğretim, Ortaöğretim ve Ön Lisans Seviyelerinde Eğitim ve Öğretim Kurumlarının Kamusal ve Özel Harcamalarının Değişim Endeksi ve Kamusal Harcamalarının Göreli Oranlarının Eğilimleri (%) (2005- 2013)

OECD	Eğitim Kurumlarında Kamusal Harcama Payı* (%)						Kamu Kurumlarının 2005-2013 Yılları Arasında Harcama Değişim Endeksi (2008=100, Sabit Fiyatlarla)									
							Kamusal Kaynaklar					Özel Kaynaklar**				
	2005	2008	2010	2011	2012	2013	2005	2010	2011	2012	2013	2005	2010	2011	2012	2013
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)	(11)	(12)	(13)	(14)	(15)	(16)
Avusturya	84	83	85	84	82	82	92	124	120	118	119	86	106	111	119	124
Avusturya	-	-	-	-	96	96	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Belçika	95	95	96	96	96	96	88	100	102	104	104	94	83	79	79	79
Kanada	90	89	90	90	92	-	91	110	106	111	-	84	104	100	80	-
Şili	70	78	79	78	-	78	75	97	112	-	104	118	96	112	-	106
Çek Cum.	90	90	91	91	91	91	94	105	108	108	105	99	100	102	102	102
Danimarka	98	98	98	97	97	97	101	109	100	110	108	89	111	120	132	135
Estonya	99	99	99	99	99	98	81	88	81	83	83	84	109	88	73	143
Finlandiya	99	99	99	99	99	99	93	104	105	105	104	79	83	77	78	75
Fransa	91	91	91	91	91	91	98	103	102	101	100	96	102	103	104	106
Almanya	86	86	87	87	87	87	98	107	107	105	105	98	97	96	99	97
Yunanistan	93	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Macaristan	95	-	-	-	94	92	105	88	83	79	76	-	-	-	-	-
İzlanda	96	96	96	96	96	96	92	88	91	92	93	97	92	93	98	102
İrlanda	97	98	96	96	96	95	74	106	103	104	97	101	187	189	195	193
İsrail	93	93	92	89	89	89	84	107	115	123	124	84	119	181	204	212
İtalya	96	97	97	96	95	96	96	93	89	85	85	123	109	118	134	121
Japonya	90	90	93	93	93	93	98	106	106	107	106	97	71	72	74	76
Kore	77	78	79	81	84	84	86	110	114	117	118	90	106	96	79	76
Letonya	-	-	-	-	98	98	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Lüksemburg	-	-	98	98	98	97	-	-	-	-	-	-	98	89	96	116
Meksika	83	83	83	83	83	83	97	108	112	115	118	97	109	114	115	120
Hollanda	87	87	87	87	87	87	96	108	107	107	109	91	105	107	106	100
Y. Zelanda	-	-	-	-	83	83	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Norveç	100	100	100	100	100	100	94	106	105	105	109	A	A	A	A	A
Polonya	98	94	94	94	92	92	91	105	103	103	103	26	106	103	137	136
Portekiz	100	100	100	100	85	88	105	113	106	101	106	112	97	99	-	-
Slovak C.	86	85	88	89	88	89	89	122	115	114	119	79	93	83	85	86
Slovenya	92	92	91	91	91	91	96	99	96	93	91	94	103	104	101	101
İspanya	93	93	92	91	89	88	87	102	99	91	87	82	123	130	158	164
İsveç	100	100	100	100	100	100	97	99	99	100	101	112	74	-	-	-
İsviçre	87	86	88	88	-	-	98	106	108	110	113	93	90	91	-	-
Türkiye	-	-	-	87	85	87	82	121	123	136	163	-	-	-	-	-
İngiltere	-	-	-	86	84	84	107	109	120	121	134	-	-	-	-	-
ABD	92	92	92	92	92	92	90	99	96	94	94	90	92	95	91	89
OECD Ort.	92	92	92	92	92	91	92	105	104	105	106	92	102	106	110	116
EU22 Ort.	94	94	94	94	93	93	94	103	101	101	101	91	105	105	112	117

Kaynak: OECD, Education at a Glance 2016: OECD Indicators, OECD Indicators, OECD Publishing, 2016, s. 219.

* Uluslararası fonlar hariçtir.

** Kamu kaynaklarında, eğitim kurumları için gerçekleştirilen sübvansiyon ödemeleri dâhildir.

Tablo 38' e göre; OECD ortalaması olarak ilköğretim, ortaöğretim ve ön lisans seviyesindeki, eğitim ve öğretim kurumlarının harcama payı; 2005- 2013 yılları arasında, istikrarlı bir seyir izlemiş ve ortalama % 92 civarında gerçekleşmiştir. Türkiye' de ise bu oran; ortalama % 87 ile OECD ortalamasının altında kalmıştır. Kamu kurumlarının, harcama değişim endeksi olarak; 2008 yılı sabit fiyatlarla % 100 kabul edilmektedir.

Eğitim harcamalarının kamusal kaynaklarla finansmanı, OECD ortalamasında; 2005 yılında % 92 iken; artış trendine girmiş ve 2013 yılında % 106 olarak gerçekleşmiştir. Türkiye' de bu oran; % 82 ile OECD ortalamasının altında kalmış; fakat OECD' den çok daha hızlı bir artış göstererek; 2013 yılında % 163 olarak gerçekleşmiştir. Eğitim harcamalarının özel kaynaklar ile finansmanı, OECD ortalamasında; 2005 yılında % 92 oranında iken; kamusal kaynaklarla finansmandan daha fazla artış göstermiş ve 2013 yılında % 116 olarak gerçekleşmiştir.

Sonuç olarak; yükseköğretim öncesi eğitim seviyelerinde; OECD ortalaması olarak, eğitim hizmetlerinde hem kamusal hem özel kaynaklar yönünden finansman, artış gösterse de; özel kaynaklarla finansman, daha yüksek oranlarda seyretmiştir. Dolayısıyla, eğitim harcamaları finansmanında; özel sektöre giderek artan bir pay verildiği söylenebilmektedir. Bu durumun aksine; Türkiye' de özel kaynaklarla finansman ile ilgili verilere ulaşılammış olup, kamusal kaynaklarla finansman oldukça yüksek bir artış trendi izlemiştir. Hatta bu artış; OECD ortalamasından daha yüksek olacak bir şekilde gerçekleşmiştir.

Yükseköğretim öncesi seviyelerde; eğitim ve öğretim kurumlarının finansmanının değişim endeksinin incelenmesinin ardından; bu endeks, yükseköğretim seviyesinde ele alınacaktır.

2- Yükseköğretim Eğitim ve Öğretim Kurumlarının Finansmanında Değişim Endeksinin Analizi

Yükseköğretim kurumlarının finansmanında; özel bireysel faydaların ve ülke koşullarının dikkate alınması gerekmektedir²⁸⁶.

²⁸⁶ Polat, 2008, s. 35.

Tablo 39 ile 2005- 2013 yılları arasında, yükseköğretim eğitim düzeyinde bulunan; eğitim öğretim kurumlarının harcama finansmanı ve değişim endeksleri gösterilmektedir.

Tablo 39’ da eğitim kurumlarındaki kamusal harcama payında uluslararası fonlar hariç tutulmuştur. Ayrıca kamu kaynaklarında eğitim kurumları için gerçekleştirilen sübvansiyon ödemeleri, özel kaynaklara dâhildir.

Tablo 39 ile yükseköğretim seviyesinde; eğitim ve öğretim kurumlarının, özel ve kamusal harcamalarının; değişim endeksi ve nispi oranlarının değişimi gösterilmektedir. Bu bağlamda 2005, 2008, 2010, 2011, 2012, 2013 yıllarında; kamu ve özel kaynakların transferinden sonra; eğitim ve öğretim kurumları için, kamusal fon kaynaklarının değişim endeksi verilmektedir

Tablo 39’ a göre; OECD ortalaması olarak, yükseköğretim seviyesindeki eğitim ve öğretim kurumlarının harcama payı, 2005- 2013 yılları arasında istikrarlı bir seyir izlemiş ve ortalama; % 70- 71 civarında gerçekleşmiştir. Türkiye’ de ise bu oran; ortalama % 87 ile OECD ortalamasının üzerinde seyretmiştir. Kamu kurumlarının harcama değişim endeksi olarak; 2008 yılı, sabit fiyatlarla % 100 kabul edilmektedir.

Eğitim harcamalarının kamusal kaynaklarla finansmanı; OECD ortalaması olarak, 2005 yılında % 91 iken; artış trendine girmiş ve 2013 yılında % 122 olarak gerçekleşmiştir. Türkiye’ de bu oran; % 88 ile OECD ortalamasının altında kalmış; fakat OECD’ den çok daha hızlı bir artış göstererek, 2013 yılında % 206 olarak gerçekleşmiştir. Eğitim harcamalarının özel kaynaklar ile finansmanı; OECD ortalamasında, 2005 yılında % 90 oranında artış eğilimi göstermiş ve 2013 yılında % 115 olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 39: Yükseköğretimde Eğitim ve Öğretim Kurumlarının Kamusal ve Özel Harcamalarının Değişim Endeksi ve Kamusal Harcamalarının Görelî Oranlarının Eğilimleri (%) (2005-2013)

OECD	Eğitim Kurumlarında Kamusal Harcama Payı (%)						Kamu Kurumlarının 2005-2013 Yılları Arasında Harcama Değişim Endeksi (2008=100, Sabit Fiyatlarla)									
							Kamusal Kaynaklar					Özel Kaynaklar				
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)	(11)	(12)	(13)	(14)	(15)	(16)
Avusturalya	45	45	46	46	45	42	91	117	118	119	121	89	110	115	119	134
Avusturya	-	-	-	-	95	95	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Belçika	91	90	90	90	90	89	91	107	10	109	114	83	109	109	113	120
Kanada	55	63	57	57	52	-	82	103	100	92	-	114	129	125	144	-
Şili	16	15	22	24	-	35	92	200	233	-	333	83	121	125	-	108
Çek Cum.	81	79	79	81	79	77	79	103	28	114	100	69	105	113	113	113
Danimarka	97	96	95	95	-	94	102	108	110	95	100	74	122	135	-	138
Estonya	70	79	75	80	78	82	74	98	115	98	133	19	119	105	102	112
Finlandiya	96	95	96	96	96	96	94	108	112	110	107	79	96	101	91	91
Fransa	84	82	82	81	80	79	91	105	104	102	104	80	103	11	115	124
Almanya	87	87	86	87	86	86	88	10	114	114	114	86	110	113	120	123
Yunanistan	97	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Macaristan	78	-	-	-	54	63	95	91	106	74	88	-	-	-	-	-
İzlanda	91	92	91	91	92	91	85	89	85	98	101	104	101	104	104	114
İrlanda	84	83	81	80	844	78	74	101	95	101	833	67	110	108	94	113
İsrail	46	51	54	49	52	50	92	114	115	121	127	112	102	126	116	133
İtalya	73	71	68	66	66	67	92	95	94	88	90	82	109	114	110	106
Japonya	34	33	34	34	34	35	92	104	108	107	113	91	99	103	103	104
Kore	24	22	27	27	29	32	86	132	138	147	164	77	101	107	102	98
Letonya	-	-	-	-	64	68	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Lüksemburg	-	-	-	-	95	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Meksika	69	70	70	67	70	68	86	112	104	117	110	91	113	120	120	123
Hollanda	73	71	72	71	71	70	95	109	112	112	113	88	108	115	118	120
Y. Zelanda	-	-	-	-	52	52	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Norveç	-	97	96	96	96	96	98	104	104	106	110	-	135	139	134	142
Polonya	74	71	71	76	78	80	114	125	124	129	141	100	123	100	92	85
Portekiz	68	62	69	69	54	58	104	116	107	81	88	80	85	80	111	104
Slovak C.	77	73	70	77	74	76	88	102	123	127	139	70	117	100	122	122
Slovenya	77	84	85	85	86	87	88	105	106	102	97	140	98	95	84	74
İspanya	78	79	78	77	73	69	83	105	102	90	85	88	109	111	123	141
İsveç	88	89	91	90	89	90	95	113	114	115	118	103	95	108	113	112
İsviçre	-	-	-	-	-	-	109	112	117	122	124	-	-	-	-	-
Türkiye	-	-	-	87	85	87	88	127	147	170	206	-	-	-	-	-
İngiltere	-	-	-	-	57	57	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ABD	42	41	40	39	38	36	91	101	101	102	94	88	107	112	118	117
OECD Ort.	70	70	70	71	71	71	91	111	115	109	122	90	109	111	112	115
EU22 Ort.	82	81	80	81	77	78	91	106	110	104	107	88	107	107	108	112

Kaynak: OECD, **Education at a Glance 2016: OECD Indicators**, OECD Indicators, OECD Publishing, 2016, s. 220.

Sonuçta; OECD ortalaması olarak, yükseköğretim düzeyinde eğitim hizmetlerinde; hem kamusal hem özel kaynaklar yönünden finansman artış gösterse de; kamusal kaynaklarla finansman daha yüksek oranlarda seyretmiştir. Dolayısıyla eğitim harcamaları finansmanında; kamusal kaynaklara, giderek artan bir pay verildiği söylenebilmektedir. Türkiye’ de ise; özel kaynaklarla finansman ile ilgili verilere ulaşılamamış olup, kamusal kaynaklarla finansman oldukça yüksek bir artış trendi izlemiştir. Hatta bu artış OECD ortalamasından daha yüksek olacak bir şekilde gerçekleşmiştir.

Yükseköğretim öncesi eğitim seviyelerinin finansmanından farklı olarak; hem OECD ortalaması hem Türkiye artış eğilimi içerisinde olmuştur; fakat Türkiye, finansman için çok daha fazla kamusal kaynak kullanımına gitmiştir. OECD ortalamasında ise; yükseköğretim düzeyinde, özel sektör kaynaklarından çok; kamu kaynakları ile finansmana yönelme söz konusudur. Bu doğrultuda, bireylerin temel eğitim düzeylerinden sonra, yükseköğretimlerine devam etmeleri için; kamu tarafından, daha fazla desteklendiği söylenebilmektedir.

Yükseköğretim kurumları, masraflarını; kısmen iç kaynaklarla (bağışlar) veya aileler ve öğrenciler dışındaki; özel gelir kaynaklarıyla karşılamaktadır. Geri kalan maliyetler ise; öğrenci öğrenim ücretleri veya kamu kaynakları tarafından karşılanmaktadır. Tüm ülkelerde, özel harcamaların eğitim için kullanılan tutarı; diğer eğitim seviyelerine kıyasla çok daha yüksektir²⁸⁷.

Artan sayıda öğrencinin, üniversiteye erişimi göz önüne alındığında, hem kamusal hem özel harcamalar; yükseköğretim düzeyinde, diğer eğitim düzeylerine kıyasla, çok daha hızlı bir şekilde artış göstermiştir. İlköğretim, ortaöğretim ve ön lisans seviyelerinde kamu kaynaklarındaki (% 22) artış; özel kaynaklardaki (% 15) artıştan daha fazladır. Bununla birlikte; 2005- 2013 yılları arasında, yükseköğretim kurumları için kamusal finansman payı; % 71 dolaylarında sabit kalmıştır²⁸⁸.

Eğitim harcamaları finansmanının, değişim endeksi bazında incelenmesinin ardından; bu finansman; denetim, verimlilik ve etkinlik kriterlerine göre değerlendirilecektir.

²⁸⁷ OECD, Education at a Glance, 2016, ss. 212- 235.

²⁸⁸ OECD, Education at a Glance, 2016, s. 211.

E- Kamu Eğitim Harcamaları ve Bu Harcamaların Finansmanında Denetim, Verimlilik ve Etkinlik

Denetim, planlanan örgütsel amaçlardan sapma olmasını engellemek için örgütün; işleme sürecini izleme ve gerektiğinde, düzeltme süreci olarak tanımlanmaktadır. Eğitim açısından denetim; öğretim görevlilerinin, öğretimi geliştirmek ve öğrenci başarısını yükseltmek amacıyla, öğretimsel diyaloga katılma süreci olarak ifade edilmektedir²⁸⁹.

Türkiye' nin eğitim sisteminde; eğitim ve öğretim, Anayasa' nın 42. Maddesinde düzenlenmektedir. Buna göre; eğitim ve öğretim, devletin denetimi ve gözetimi altında, Atatürk ilke ve inkılapları doğrultusunda, çağdaş esaslara göre gerçekleştirilmektedir. Milli Eğitim Temel Kanunu (56. Md.)' na göre; MEB, eğitim ve öğretim sisteminin devlet adına yürütülmesinden, gözetiminden ve denetiminden sorumludur²⁹⁰.

OECD ülkelerinden olan ABD' de ise; eğitimden, federal düzeyde Federal Hükümet Eğitim Dairesi (U.S. Department of Education) sorumludur. Eğitim Dairesinin temel görevi; eğitimde mükemmellik ve fırsat eşitliğinin sağlanmasıdır. Bu bağlamda; öğrencilerin, başarılı olması ve küresel rekabet edilebilirlik açısından yeterlilik kazanması amaçlanmaktadır²⁹¹.

Tablo 40 ile Türkiye ve seçili bazı OECD ülkelerinin; eğitim sisteminin denetimi karşılaştırmalı bir şekilde ele alınmaktadır.

Tablo 40' a göre; ABD ve Almanya' da tekli; Türkiye ve Rusya' da ikili; İngiltere, Fransa ve Japonya' da üçlü yapıda örgütlenme düzeyi söz konusudur. Eğitim sistemlerinin değerlendirilmesi ve denetlenmesi; bu düzeylerin birinde görevli olan, denetim kurulları tarafından gerçekleştirilmektedir. Türkiye ve Fransa' da; denetimde, merkeziyetçi bir yapı söz konusudur. Dolayısıyla merkezi hükümetin; yerel yönetimlerdeki birimleri tarafından yürütülen denetim faaliyetleri ile ilgili bilgiler, Milli Eğitim Bakanlıklarında toplanmaktadır.

Diğer ülkelerde ise; denetim birimleri doğrudan birinci derece yerel yönetim yetkililerine karşı sorumlu olmaktadır. Söz konusu ülkelerden yalnızca İngiltere' de;

²⁸⁹ Nihan Demirkasımoğlu, "The Comparison Between Turkish Supervision System as a Sub-System of Educational System With Some Selected Countries", *Journal of Social Sciences*, Cilt: 2, Sayı: 23, 2011, s. 25.

²⁹⁰ Haydar Taymaz, *Eğitim Sisteminde Teftiş: Kavramlar, İlkeler, Yöntemler*, 6. Baskı, Pegem A Yayıncılık, Ankara, 2005, s .28.

²⁹¹ U.S. Department of Education, 2008, <https://www.ed.gov>, (ErişimTarihi:20.05.2017).

denetim kuruluşları OFSTED, bakanlık ya da merkezi hükümetten bağımsızdır. Almanya ve Rusya’ da ulusal denetim birimi bulunmadığı için denetmeler, bölgesel ya da yerel düzeyde görev almaktadır.

Genel olarak tüm ülkelerde, denetmenlerin görevleri; yasaya uygunluğun denetimi ve değerlendirilmesi üzerinde yoğunlaşmaktadır. Buna karşın; İngiltere, Japonya ve Rusya’ da kalite sağlama çalışmalarının üzerinde durulmaktadır.

Türkiye’ de yükseköğretim sistemi; kamu kesimi içerisinde bulunan, özel sektör tarafından faaliyette bulunulmasına izin verilen; ancak ağırlığın, kamuya ait olduğu ve kamunun gözetim ve denetiminde bulunan karma bir yapı olarak ifade edilmektedir.²⁹²

Türkiye’ de bulunan YÖK; üniversitelerin belirledikleri amaçlar doğrultusunda ne kadar ilerlediklerini belirli aralıklarla kontrol etmelidir. Ayrıca üniversitelerin; kendi içlerinde düzenli olarak yapacakları iç- dış denetimlere ek olarak, üniversiteler arası, geniş kapsamlı kıyaslamalarda bulunmalıdır. Buradaki amaç; iyi veya kötü örneklerin, diğer üniversitelere yol gösterebilmesini sağlamaktır.²⁹³

²⁹² Söyler, 2008, s. 18.

²⁹³ Fatih Türkmen, **Yükseköğretim Sistemi İçin Bir Finansman Modeli Önerisi**, T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Yayın No: 2787, Ankara, Ocak 2009, s. 56.

Tablo 40: Türkiye ve Seçili Bazı OECD Ülkelerinde Eğitim Denetim Sistemlerinin Karşılaştırması

Ölçütler	Örgütlenişine Göre Denetim Yapısı ve Sorumlu Birimler	Denetmenler	Denetmenlerin Görev ve Yetkileri
Türkiye	İkili: Ulusal ve yerel düzeyde Ulusal düzeyde: Milli Eğitim Bakanlığı Yerel düzeyde: İl Milli Eğitim Müdürlüğü	Ulusal düzeyde: Bakanlık Müfettişleri Yerel düzeyde ilköğretim müfettişleri	-Rehberlik ve iş başında yetiştirme -Denetleme ve değerlendirme -İnceleme -Soruşturma, araştırma
İngiltere	Üçlü: Ulusal düzeyde, yerel düzeyde ve kurum düzeyinde Ulusal düzeyde: OFSTED Yerel düzeyde: Yerel Eğitim Müdürlüğü Kurum düzeyinde: Kurum personeli, eğitim paydaşları	Ulusal düzeyde: Majesteleri'nin müfettişleri Yerel düzeyde: -Eğitim Müfettişleri -Branş/Alan Müfettişleri -Meslekten olmayan müfettişler	-Eğitim sisteminde kalitenin sağlanması -Denetim bulgularının raporlaştırılması
Fransa	Üçlü: Ulusal düzeyde iki ayrı kurul, yerel düzeyde bir kurul Ulusal düzeyde: Milli Eğitim Genel Denetleme Kurulu ve Eğitim Yönetimi Genel Müfettişleri Kurulu Yerel düzeyde: Bölge Denetim Yetkilileri	Ulusal düzeyde: -Eğitim Yönetimi Genel Müfettişleri (IGEANR) -Milli Eğitim Genel Denetleme Kurumu Müfettişleri	Eğitim sisteminin bütüncül olarak değerlendirilmesi çerçevesinde personelin denetimi, değerlendirilmesi, geliştirilmesi, rehberlik hizmetleri
Almanya	Tekli: Eyalet düzeyinde Eyalet düzeyinde: -Eyalet Eğitim ve Kültür Bakanlığı -İl İdaresi -Mahalli Düzey	Ulusal düzeyde denetim kurulu bulunmamaktadır İl İdaresi: Müfettişler Mahalli düzey: Eğitim Müdürü	-Öğretmenlere, okul müdürüne ve eğitim personeline rehberlik -Öğretimsel denetim yapmak -Okulun gelişimini sağlamak -Okulları ziyaret ederek okulun genel işleyişini kontrol etmek ve gerekli önlemleri almak
A.B.D.	Üçlü: Federal, Yerel ve Bölgesel Ulusal Düzeyde: -Denetim ve Yönetim Hizmetleri (EMI) -Bölge ve Okul Yönetim Kurulları	-A ve B Takımı Müfettişleri -Eğitim Bölgesi Yöneticileri (Superintendent)	Gelecekteki eğitim faaliyetlerini tanımlayabilmek ve bilgi sağlayabilmek amacıyla kamu sektöründeki farklı uygulamalar arasında kıyaslamalar yapmak ve başarılı uygulamaları tanıtmak
Japonya	Üçlü: Bölgesel, Yerel ve Kurum Düzeyinde Ulusal Düzeyde: -MEXT -Bölge Eğitim Kurumları -Yerel Eğitim Kurumları	Bölge Valisi ve Yerel Düzeyde Görevli Eğitim Müfettişleri	Okul etkinlikleri, eğitimin amaçları, dersler, öğretim etkinlikleri, rehberlik, iş bölümü, öğretmen etkinliklerinin tümü, büro işleri ve okulun olanaklarını denetlemek
Rusya	İkili: Yerel ve Bölgesel Düzeyde Yerel Yönetimler ve Bölge Yönetimleri	Bölge Denetmenleri	Öğretmen değerlendirmesi

Kaynak: Nihan Demirkasımoğlu, "The Comparison Between Turkish Supervision System as a Sub-System of Educational System With Some Selected Countries", **Journal of Social Sciences**, Cilt: 2, Sayı: 23, 2011, ss. 44- 45.

Türkiye’ de; 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu ile birlikte denetimde; etkinlik, verimlilik ve ekonomiklik yaklaşımı, sistemli ve bütüncül bir şekilde işlenmeye başlamıştır. Yaklaşımın amacı; kamusal hizmetleri sayısallaştırarak ölçmektir. Bu yaklaşıma göre; bir şey ölçülmezse anlaşılamaz; anlaşılmazsa denetlenemez; denetlenemezse düzeltilemez. Dolayısıyla sonuçlar ölçülerek başarı belirlenmeli ve ödüllendirilmeli, başarının devamlılığı sağlanmalıdır. Ayrıca, başarısızlık tespit edilmeli ve buna neden olan hatalar düzeltilmelidir. Sonuçların ölçülmesi ile belirlenen başarı ve başarısızlık verileri, sergilenerek kamuoyunun desteği alınmalıdır²⁹⁴.

Türkiye’ de, ilköğretim düzeyinde eğitim ile ilgili yaşanan problemler²⁹⁵;

- Okulların fiziki sorunları (derslik, bölüm ve etkinlik ortamlarının yetersiz ve niteliksiz olması),
- Eğitim ve okul yönetim sisteminden kaynaklı sorunlar (okullara eşit imkân sağlanamaması, vekâleten yürütülen okul yöneticiliği, plansızlık vb.),
- Personel ihtiyacından kaynaklı sorunlar (öğretmen açığı vb.),
- Finansal Sorunlar (okul bütçesini olamayışı, finansman sıkıntısı vb.),
- Donanım Yetersizliklerine Dair Sorunlar (öğretim materyali ihtiyacı vb.),
- Veli ve Sosyal Çevre Kaynaklı Sorunlar (okula yeterince destek olunmaması vb.),
- Üst Yönetimden Kaynaklı Sorunlar (siyasi ayrımcılık, adaletsizlik vb.),
- Hizmet İçi Eğitim İhtiyacına Dair Sorunlar (okul çalışanlarına yeterince hizmet içi eğitim programlarının uygulanmaması),
- Bürokratik Sorunlar (yazışmalar, işlemler),
- Öğretmen Kaynaklı Sorunlar (motivasyonsuzluk, yetersizlik vb.),
- Denetim ve Değerlendirmeye Dair Sorunlar (objektif bir performans değerlendirme ve ödüllendirme sisteminin bulunmaması) olarak sıralanmaktadır. Eğitimin temel yapıtaşı sayılabilecek ilköğretimde; bu gibi sorun ve yetersizliklerin eğitimde ilerleme sağlanabilmesi ve verimliliğin arttırılabilmesi için; bir an önce ve mümkün olunan en iyi düzeyde giderilmesi gerekmektedir.

²⁹⁴ Şener Gönülaçar, “Kamuda İç Denetçiler ile Müfettişler Arasındaki Görev Örtüşmesi Sorununa Bir Çözüm Önerisi: İngiltere Eğitim Sisteminde İç Denetim ve Teftişin Rol ve Sorumlulukları”, **Mali Hukuk Dergisi**, Sayı: 148, Temmuz- Ağustos 2010, ss. 2- 3.

²⁹⁵ Abdurrahman Ekinci, “Opinions of Principals and Teachers Working i Primary Schools About Their Vocational Problems”, **Elementary Education Online**, Cilt: 9, Sayı: 2, 2010, s. 739.

Okulların ihtiyaçlarına göre, kaynak tahsisini; en etkin ve verimli şekilde gerçekleştirebilmek; yetkililerin karşılaştığı en önemli zorluklardandır. Bu bağlamda, iki ana model önerilmektedir. İlk modele göre; önceden belirlenen kriterlere göre okulların ihtiyaı olan kaynak miktarının kesin olarak belirlendiği prosedür uygulanmalıdır. Diğer modele göre ise; okulların kaynak ihtiyaına yönelik bir tahmin söz konusu olmakta ve önceden belirlenen kriterler dikkate alınmamaktadır. Dolayısıyla yetkililer kaynak tahsisi konusunda daha fazla özerkliğe sahip olmaktadır²⁹⁶.

Merkezden yönetilen ülkelerde, denetim yapısını kurma kararları genelde merkezden verilmektedir. Bu bağlamda Türkiye’ de eğitim denetçilerinin, liderlik yapısı kurarak eylemde bulunma imkanları çok sınırlıdır. Eğitim denetçisi, merkez tarafından belirlenen kalıplara ve merkez tarafından verilen kararlara uymak zorundadır. Dolayısıyla denetçiye yalnızca karar hakkını kullanmak kalmaktadır. Buna karşın liderliğin diğer bir boyutunu oluşturan anlayış gösterme noktasında, denetçinin geniş bir hareket alanı bulunmaktadır. Bu boyut insan ilişkilerini kapsamaktadır ve burada önemli olan; insana değer vermektir.

Türkiye’ de eğitim programının temel dayanaklarından biri olan; yapılandırıcı öğrenme yaklaşımı, eğitimin denetim sistemini etkilemiştir. Müfettiş merkezli denetim anlayışı yerine, ğretmen ve okul merkezli denetim anlayışı benimsenmiştir. Böylece ğretmenlerin, bilgiyi ve deneyimlerini anlamlandırmaları; kendi yanlışlarını bulmaları ve düzeltmeleri sağlanmıştır. Öğretmenler denetim sürecinde aktif rol oynamış, böylece problemler daha rahat bir şekilde tespit edilerek çözümlenmeye başlanmıştır. Okul müdürlüklerinin yetki ve sorumlulukları arttırılarak, denetim sürecinin iş birliği içerisinde yrtlesi sađlanmıřtır²⁹⁷.

Türkiye’ de eğitimde verimliliği arttırmak amacıyla ödül- ceza yöntemi uygulanmaktadır. Ödül- ceza yönteminde, ödül ve cezanın ağırlık derecesi; fırsat dştkce ödül, zorunlu kalındıkça ceza şeklinde uygulanmalıdır. Denetçinin beğendiğini gösteren bir hareketi de ödül kapsamında değerlendirilir. Eğitim denetçisi; ğretmeni, yöneticiyi denetlerken, yalnızca aksayan yönleri vurgulamaktan özenle kaçınmalıdır. Bu yönlerin azınlıkta kaldığı durumları grebilmelidir²⁹⁸.

²⁹⁶ European Commission, Financing Schools in Europe, 2014, s. 25.

²⁹⁷ Fatmanur zen ve Esmanur Arslan Hendeki, “Türkiye’ de Eğitim Denetimi Alanında 2005- 2015 Yılları Arasında Yayınlanan Makale ve Tezlerin Be- timsel Analizi”, **Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi**, Cilt: 6, Sayı: 11, Aralık 2016, ss. 622- 623.

²⁹⁸ Eğitimde ağdaş Denetim Yaklaşımları, <https://www.mabasar.com/den9.pdf>, (02.05.2019), s. 17.

Her kurumun, amaçlarına ulaşabilmesi için sahip olduğu ve yararlanabileceği kaynakları en etkin şekilde kullanabilmesi gerekmektedir. Dolayısıyla; kaynakların etkin kullanılıp kullanılmadığının belirlenebilmesi için kurum çalışmalarının devamlı gözetim ve denetim altında tutulması gerekmektedir. Ayrıca ürün ve ürünün verimliliği yakından izlenmeli ve sürekli verimlilik artışı sağlayacak önlemler alınmalıdır²⁹⁹.

²⁹⁹ Eğitim Denetimi ve Sorunları, <https://www.mabasar.com/EDS-2.pdf>, (02.05.2019), s.4.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Toplumsal gereksinme olan harcamalar, kamu tarafından gerçekleştirildiğinde, kamusal harcama olarak nitelendirilir. Kamu harcamaları, bireylerin toplumsal yaşamlarının bir gerekliliğidir. Bu harcamaların devamlı artı eğiliminde olması ve bireysel ihtiyaçların sınırsızlığı çerçevesinde, ekonomideki kıt kaynaklarla giderilmeye çalışılması; kamu ağırlığını arttırarak, kamusal alan büyümesine neden olmaktadır.

Devlet mali ve mali olmayan görevlerini gerçekleştirebilmek adına kamu harcaması yapmaktadır. Kamu harcamaları aracılığı ile toplam talep üzerinde oynamalar yaparak fiyatlar genel düzeyini etkilemekte ve böylece ekonomik istikrarsızlığa müdahalede bulunmaktadır. Ayrıca yatırım harcamaları ile üretim kapasitesini artırarak, istihdam hacminde artış sağlayabilmektedir. Bunlara ek olarak reel harcamalar ve transfer harcamaları aracılığı ile gelir dağılımındaki eşitsizliği iyileştirebilmektedir. En genel anlamda ise; kamu harcamalarını azaltarak veya özel ve kamusal tasarruf sağlayarak, ekonomik kalkınmayı ve ekonomik büyümeyi olumlu yönde etkileyebilmektedir.

Çalışma kapsamında incelenen 2010- 2017 dönemine göre; toplam kamu harcamalarında gerçekleşen 358 Bin TL' nin, 75 Bin TL'si eğitim hizmeti için gerçekleştirilen harcamalara aittir. Türkiye' de merkezi yönetim bütçesinden eğitim hizmeti için diğer hizmet türlerine göre yüksek oranlarda pay ayrılmaktadır. Bu pay; savunma ve sağlık hizmetleri için ayrılan payın yaklaşık üç katından daha fazladır. Buna karşın eğitim hizmetlerinin en önemli alanını oluşturan; eğitime ilişkin AR- GE hizmetleri için en düşük düzeyde pay ayrılmıştır. Dolayısıyla genel eğitim hizmetleri için oldukça yüksek pay ayrılırken; ayrılan bu pay verimli bir şekilde kullanılmamaktadır. Eğitim hizmetinde gelişme ve ilerlemeyi sağlayan AR- GE hizmetlerine yeterli önem verilmemektedir.

Ekonomide geniş bir alanı kapsayan kamu harcamaları içerisinde; eğitim hizmeti için gerçekleştirilen harcamalar stratejik bir öneme sahiptir. Ülke ekonomisinin gelişimi, yeni teknolojilerden geçmekte; yeni teknolojileri ise eğitilmiş bireyler oluşturmakta ve kullanmaktadır. Ülke ekonomilerinin gelişimi ve ülkelerarası rekabette eğitim hizmeti kilit noktadır. Dolayısıyla eğitim hizmetinin; hem bireysel, hem toplumsal, hem de iktisadi etkileri bulunmaktadır. Bu durum ise eğitim hizmetinin, kamu sektörü tarafından üretiminin ve denetiminin zorunluluğunu

ortaya koymaktadır. Ülkeyi hem ekonomik hem toplumsal olarak etkileyebilme özelliğine sahip olan eğitim hizmetinin, piyasa şartlarına bırakılması, reel bir durum olarak karşılanmamaktadır.

Ülkeler sunulan eğitim hizmeti kalitesini arttırmak amacıyla; toplam kalite yönetimini kullanmalıdır. Ayrıca toplam kalite yönetimi ilkelerinden hareketle, daha başarılı sistemler geliştirmeye çalışılmalıdır. Eğitimde hizmet kalitesini arttırabilmek için; fiziksel varlıklara, faaliyetlerin öğrenci merkezli olmasına ve eğitimin kalitesine önem verilmesi gerekmektedir. Buna ek olarak kaliteli eğitim hizmeti verilebilmesinin ana etkeni olan öğretmenler; gerekli şekilde ve uygun şartlarda istihdam edilmeli, gerektiğinde eğitilmelidir

Ülke ekonomisinin gelişmesinde ve dolayısıyla ülkenin kalkınmasında stratejik bir öneme sahip olan eğitim hizmetinin; Türkiye'deki mevcut durumu, 2005- 2016 yıllarını kapsayan eğitim dönemleri için gerçekleştirilen analizlerle, çalışmada incelenmiştir. Gerçekleştiren analizde, büyük değişimlerin yaşandığı önemli nokta 2012/13 eğitim öğretim yılında geçilen; 4+ 4+ 4 sistemidir. Sistem ile sekiz yıl olan zorunlu eğitim yerine, on iki yıllık zorunlu kademeli eğitime geçilmiştir.

4+ 4+ 4 sistemiyle getirilen zorunlu kademeli eğitim sürecinin amacı; kademeler arası yatay ve dikey geçiş olanağı sağlayarak, eğitimde daha esnek bir yapı oluşumunu sağlamaktır. Böylece birey; yetenek ve gelişim durumuna göre daha erken yaşta tercihte bulunabilecektir. Buna karşın, okula başlama yaşının düşmesi sonucunda; okul öncesi çağındaki çocuklar, ilköğretim eğitimine başlamış ve adapte olamamışlardır. Bu durum, sunulan eğitim hizmetinin kalitesinde düşüş eğilimi izlemesine neden olmuştur.

Türkiye' de ilköğretim ve ortaokul eğitimi düzeylerinde okullaşma oranı, tamamlanma seviyesine yakındır. 2012/13 eğitim öğretim döneminde; sekiz yıllık kesintisiz, on iki yıllık kademeli eğitime geçilmesi ile birlikte; okullaşma oranı, ortaöğretim seviyesinde orta düzeylerde seyretmesine karşın, bir önceki döneme göre yaklaşık %7 oranında belirgin bir artış göstermiştir. Yükseköğretim seviyesinde gerçekleşen okullaşma oranı ise oldukça düşük seviyelerde gerçekleşmiştir. Türkiye' de okullaşma oranı, eğitim öğretim dönemleri itibariyle artış eğiliminde olmuş; okullaşma oranında en yüksek artış ortaöğretim düzeyinde, en düşük artış ise ilköğretim düzeyinde gerçekleşmiştir

Okullaşma oranı bakımından oldukça düşük seviyelerde bulunan Türkiye; söz konusu dönem sürecinde, OECD ortalamasının iki katı bir artış sergileyerek okullaşmada ciddi bir gelişim göstermiştir. Bu gelişimde devletin; Kardelen, Haydi Kızlar Okula gibi uygulamış olduğu, velilerin çocuklarını okula kaydetmesini teşvik edici uygulamaların etkisi büyüktür. Aynı zamanda bu uygulamalar ile okula kayıt olan kız ve erkek öğrenci arasındaki farkta, kayda değer bir düşüş sağlanmıştır. Öğrenim düzeyi yükseldikçe, bu fark daha da düşük seviyelerde seyretmiştir.

Sunulan eğitim hizmetinde; Türkiye'nin OECD ortalamasına kıyasla en geride seyrettiği seviye okul öncesi eğitim seviyesidir. Bu noktada, 4+4+4 sistemiyle getirilen zorunlu okul öncesi eğitim, sistemin olumlu bir özelliğini yansıtmaktadır. Sistem; okul öncesi eğitim düzeyinin artış eğilimine girmesini sağlayarak, erken yaşta eğitime başlanmasında Türkiye'yi bir üst kademeye taşımıştır.

2003/ 04 eğitim öğretim döneminden, 2013/ 14 eğitim öğretim dönemine kadar olan süreçte; okul öncesi eğitim seviyesinde bulunan öğrenci sayısında; ciddi bir artış gerçekleşmiştir. 2012 yılı öncesi ilköğretimi ifade eden; ilkokul ve ortaokul kapsamında ise, standart düzeyli bir artış söz konusudur. Genel ortaöğretim düzeyindeki öğrenci sayısında, 2013/ 14 eğitim düzeyinde ciddi bir düşüş yaşanmıştır. Buna göre; öğrenci potansiyeli genel ortaöğretimden, mesleki teknik ortaöğretime yönelmiştir.

Türkiye' de mesleki teknik eğitim kurumlarındaki eğitim programlarına göre yetiştirilen teknik iş gücü ile iş gücü piyasasının ihtiyaçları arasında, hem nicelik hem nitelik yönünden uyum sağlanamadığı için; iş gücü arzı ve iş gücü talebi arasında da uyumsuzluk yaşanmaktadır.

Mesleki ve teknik eğitim kurumları, iş gücü arzı; sanayi sektörü ise iş gücü talebi olarak nitelendirilmektedir. İş gücü arzı ve talebi arasındaki uyumsuzluğun birçok nedeni bulunmakla beraber; ana sorun Türk mesleki ve teknik eğitim sistemi ile piyasada bulunan işletme yapılarına uygun, okul- işletme modelinin uygulanmaması olarak belirtilmektedir. Bu bağlamda küresel değişim ve gelişime uygun bir şekilde, Türk mesleki ve teknik eğitim sistemi ve Türkiye endüstrisine uygun sürdürülebilir bir okul- işletme sisteminin geliştirilip uygulanması gerekmektedir. Geliştirilecek okul- işletme modelinde; farklı mesleki ve teknik eğitim kademeleri ve farklı endüstriyel alanlardaki ihtiyaç, özellik ve misyon dikkate alınmalıdır.

Türkiye’deki bölgesel gelişmişlik farklarına göre düzenlenmiş; farklı alan ve düzeylerdeki bölgesel ihtiyaçları karşılayabilecek karma bir okul- işletme modeli uygulanması; iş gücü arzı ve talebi arasındaki uyumsuzluğu büyük ölçüde giderebilir.

2003/ 04 – 2013/ 14 eğitim öğretim dönemlerini kapsayan süreçte; toplam öğrenci sayısı içerisindeki özel okullarda bulunan öğrenci sayısının payı, özellikle genel ortaöğretim seviyesinde oldukça yüksektir. Mesleki teknik ortaöğretimde ise özellikle 2011/ 12 eğitim döneminden sonra, ciddi bir artış göstermiştir. Bu dönemde; ilköğretim seviyesindeki öğrenci payı ise ciddi bir düşüş göstermiştir. Buna göre; Türkiye’de ilköğretim sonrasında özel eğitime yönelme söz konusudur.

En fazla öğretmen sayısı ortaokul eğitim seviyesinde bulunurken, en az öğretmen sayısı okul öncesi eğitim seviyesinde bulunmaktadır. Genel öğretmen sayısı baz alındığında; erkek öğretmen sayısı çok daha fazladır. Az sayıda kadın öğretmenler, kritik ve özel bazlı eğitim hizmeti veren; resmi ortopedik engelliler ilköğretim kurumları, özel yabancı ilköğretim gibi kurumlarda çoğunluğu oluşturmaktadır. Derslik sayısı okul öncesi eğitim kurumlarında en düşük seviyede, ilköğretim kurumlarında en yüksek seviyede gerçekleşmiştir.

TÜİK tarafından gerçekleştirilen yaşam memnuniyeti araştırmasına göre, 2016 ve 2017 yıllarında eğitim hizmetlerinde en fazla sorun yaşanan ilk beş konu; eğitim masrafları, eğitim araçlarının niteliği, sınıflardaki öğrenci sayısı, okuldaki eğitimin kalitesi ve okul ve çevresi güvenlidir. En büyük sorun; eğitim masrafları olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca 2017 yılında eğitim hizmetlerinde en az sorun yaşanan alanlar devlet okullarında; okula kayıt işlemleri, özel okullarda ise ısınma, temizlik vb. olarak gerçekleşmiştir. Devlet okulunda fazla sorunun yaşandığı konulardan biri olan, sınıflardaki öğrenci sayısı ise; özel okullarda en düşük düzeylerde seyretmiştir.

2017 yılında, Türkiye’de bulunan altı yaş ve üzeri nüfus kapsamında TÜİK araştırmasına göre, tamamlanan eğitim düzeyi yükseldikçe; cinsiyet arasındaki sayısal fark, düşüş eğilimi göstermiştir. 2019 yılı Ocak ayı verilerine göre; yükseköğretim düzeyinde öğrenim gören kadın oranı, yüksek lisans düzeyinde en düşük; ön lisans düzeyinde ise en yüksek paya sahiptir. Yükseköğretim seviyesinde kadın öğrenci yoğunluğu; lisans düzeyde ortalama bir durumda seyretmiştir. Lisans eğitiminin bir alt seviyesi olan; ön lisans eğitim düzeyinde yüksek; bir alt seviyesi olan; yüksek lisans düzeyinde ise düşük seviyelerde gerçekleşmiştir. Buna göre;

Türkiye' nin 2019 yılı itibariyle yükseköğretim düzeyinde, eğitimde kadın- erkek eşitliği sağlanmasına oldukça yakın olduğunu söylemek mümkündür.

Eğitim konusunda toplumsal cinsiyet eşitliğinin ve duyarlılığının artırılması için çeşitli öneriler sıralanabilmektedir. Öğrencilere yönelik paket eğitim programları hazırlanmalı ve bu programlar, daha çok akran eğitimi yöntemi kullanılarak uygulanmalıdır. Toplumsal cinsiyet eşitliği etkinlik kitabı oluşturulmalı ve bu kitap uygun derslerde yardımcı kaynak olarak kullanılmalıdır. Ders materyalleri ve ders kitaplarının; toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin kalıp yargılardan ayıklanması ve toplumsal cinsiyete duyarlı hale getirilmesi için çalışmalar yapılmalıdır. Öğretmen adaylarının sınıf içerisindeki davranışlarının, toplumsal cinsiyet rollerinin yeniden yapılanmasına nasıl katkıda bulunduğu konusunda, farkındalık geliştirmeleri için; Eğitim Fakültelerinin programlarında cinsel eğitim ve toplumsal cinsiyet eşitliği konularının detaylı olarak bulunmasını sağlamak amacıyla YÖK ile işbirliği yapılmalı, gerekirse ek ders veya dersler açılmalıdır.

Öğretmenler için hazırlanan eğitim materyalleri, Öğretmenlerin kendi güncel yaşamlarından örnekler içermeli ve böylece içselleştirme seviyesi artırılmalıdır. Mesleğine yeni başlayan her öğretmen, yönetici ve müfettiş için; toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda, zorunlu hizmet içi eğitim programı hazırlanıp uygulanmalıdır. Bu hizmet içi eğitimler; sürdürülebilir, davranış değişikliği ölçülebilen, sistematik ve teorinin yanısıra pratiğe dayalı olarak tasarlanmalı ve alanında uzman olan kişiler tarafından verilmelidir.

Velilerin farkındalık düzeylerini arttırmak için kamu spotları hazırlanıp, yayımlanmalıdır. Halk eğitim programları ve Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı' nın 0- 18 yaşa yönelik aile eğitim programlarına; toplumsal cinsiyet eşitliği teması ve modülü dahil edilmelidir. Son olarak Kadının İnsan Hakları Eğitim Programları, Diyanet İşleri aile büroları ve MEB aile eğitimlerinde; toplumsal cinsiyet eşitliği konusu işlenmelidir. Ayrıca toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda kurumlar arası işbirliği geliştirilmelidir.

Türkiye' de; eğitim hizmetinin doğrudan kamusal kaynaklarla sağlanmasından çok, özel sektörü teşvik etmeye ve özel sektör üzerinden eğitimin kontrolünü gerçekleştirmeye yönelik bir politika izlenmiştir. Bu politikanın doğruluğu, tartışmaya oldukça açıktır. Bir taraftan özel kurumların standartlarında daha kaliteli bir eğitim hizmeti sunumu amaçlanırken; diğer taraftan ülkeyi ve ekonomisini her anlamda etkileyen eğitim hizmeti sunumunun, büyük payının özel

sektöre bırakılması söz konusudur. Dolayısıyla devletin; kamusal anlamda eğitim hizmeti sunumunda yükü azalırken, denetim noktasında yükü artmaktadır. Bu durum eğitim hizmeti sunumunda; devletin uygulama aşamasından, denetleme aşamasına doğru geçişini ifade etmektedir.

İzlenen politika çerçevesinde kamu okulları azaltılmış buna karşın öğrenci sayısı sabit kalmıştır. Bu bağlamda, sunulan kamusal eğitim hizmetinin kalitesinde düşüş meydana gelmiştir. Diğer yandan özel eğitim kurumlarının, resmi eğitim kurumlarına oranı yaklaşık iki kat artış göstermiştir. 4+4+4 sistemi kamusal eğitimi olumsuz etkilemiş, bununla birlikte kamu kurumlarındaki dinsel yoğunlaşmalar, kalabalık sınıflar, eğitmen yetersizliği ve fiziki koşullar gibi nedenler; velileri ve öğrencileri özel eğitim kurumlarına yönlendirmiştir.

Eğitim hizmetinin sağladığı etkiler dolayısıyla eğitim harcamaları, toplumsal hizmet olmaktan çıkarak toplum işgücüne yapılan yatırım olarak kabul edilmiştir. Eğitim harcamaları gelirin yeniden dağılımı, ekonomik istikrar ve ekonomik kalkınma konularında çok önemli bir fonksiyona sahiptir. Önemli olan eğitim harcamalarının etkin ve verimli bir şekilde gerçekleştirilebilmesidir. Bu noktada karşılaşılan en önemli sorun ise eğitim harcamalarının finansmanı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Çalışmanın konusu doğrultusunda eğitim harcamaları ve bu harcamaların finansmanı konusunda OECD raporlarına dayanılarak ve tablo ve grafik destekli çeşitli incelemeler yapılmıştır. İncelemelerde OECD ülkeleri ve bu ülkeler içerisinde Türkiye'nin yeri karşılaştırmalı olarak değerlendirmeye tabi tutulmuştur.

İncelenen 2005-2013 yılları arasındaki dönemde öğrenci başına eğitim harcamaları, yükseköğretim öncesi düzeyde hem OECD ortalaması olarak hem Türkiye'de artış eğilimi içerisinde olmuştur. OECD ortalaması istikrarlı bir artış izlerken, Türkiye daha hızlı bir artış trendinde olmuştur. Rakamsal olarak Türkiye, OECD ortalamasının altında kalmış fakat artan öğrenci sayısına karşın sergilediği artış kayda değerdir. Yükseköğretim düzeyinde de oldukça benzer bir durum söz konusudur. Genel anlamda ise Türkiye, öğrenci başına gerçekleştirilen eğitim harcamaları konusunda OECD ortalamasına kıyasla yetersiz kalmıştır.

Eğitim kurumlarının gerçekleştirdiği eğitim harcamaları açısından Türkiye'de gerçekleştirilen kamu kaynaklı harcama oranı OECD ortalamasına yakın iken, özel kaynaklı harcama oranı oldukça düşük düzeylerde seyretmektedir. Türkiye'de kamu kurumları tarafından gerçekleştirilen eğitim harcamalarının GSYH'ye oranı OECD

ülkelerine kıyasla çok daha olumlu düzeyde seyretmiştir. Buna karşın Türkiye OECD ülkeleri arasında son sıralarda yer almıştır.

Türkiye 2005-2013 döneminde kamu harcamalarındaki artış açısından oldukça olumlu bir ilerleme kaydetse de çoğu OECD ülkesinin gerisinde kalmıştır. Durum iyileştirmesi için devlet eğitilmiş nüfusun artışı için uzun vadeli sürdürülebilir politikalar izlemelidir. Bireyleri eğitim konusunda teşvik edici politikalara ağırlık vermelidir. Bu bağlamda; öğrenci ve aileleri eğitime yönlendiren kamu spotları yayımlanabilir. Çeşitli sosyal transferlerle, bireylerin üzerindeki eğitim masrafı yükü azaltılabilir. Ayrıca toplumsal eğitim bilincini uyandırmalıdır. Tüm bunların gerçekleştirilmesi eğitim harcamalarının artışını tetiklemektedir. Burada en önemli sorun ise eğitim harcamalarının finansmanı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Türkiye gibi, gelişmekte olan ülkeler kategorisinde yer alan ülkelere; eğitim hizmetinin finansmanı konusu, süregelen bir sorun olarak gündemde yer almıştır. Ayrıca bu ülkeler; gelişmiş ülkelerle kıyaslandığında, eğitim hizmetine verilen önem düşük düzeylerde seyretmektedir. Ülke refahını arttırabilmek için, eğitime gereken önemin verilmesi gerekmektedir. Eğitim konusunda gelişimi sağlayabilmenin ön koşulu ise; eğitim hizmetinin finansmanı olmaktadır. Eğitim hizmetlerinin finansman yöntemleri ve kaynakları konusunda; devletin, eğitimdeki rolü esas alınmaktadır. Burada önemli olan nokta; devlet okullarının finansmanının, halkın her kesiminden alınan vergilerle gerçekleştirilmesine rağmen; çeşitli nedenlerle, halkın tüm kesimlerinin, eğitimden eşit düzeyde faydalanamamasıdır.

Türkiye’ de eğitim harcamalarının finansmanı; 2012 yılında gerçekleştirilen son yasal düzenlemeye göre; kesintili şekilde, on iki yıl olan zorunlu eğitim süresi boyunca kamu tarafından karşılanmaktadır. Hane halkının eğitim harcamalarının finansmanına katkısının yanısıra; Temel Eğitime Destek Projesi, Ortaöğretime Destek Projesi, Mesleki Eğitimi Geliştirme Projesi vb. projelerle destek sağlanmaktadır. Tüm bunlara ek olarak, gerçekleştirilen projelerin amaçları doğrultusunda; uluslararası kuruluşlardan, sivil toplum kuruluşlarından ve özel sektörden eğitime harcamalarının finansmanı için kaynak ayrılmaktadır.

Fransa, Hollanda, İrlanda, Portekiz, Yunanistan gibi; merkezi yönetim sistemine sahip ülkelerde, eğitim finansman sistemi de merkezi olmaktadır. Almanya, Avusturya, İspanya gibi; bölgesel- eyalet yönetim sistemine sahip olan ülkelerde ise, finansman sistemi bölgesel olmaktadır. Danimarka, Finlandiya ve

İngiltere’ de ise; eğitim harcamalarının finansmanı, genel olarak yerel yönetimler tarafından gerçekleştirilmektedir.

Eğitim hizmetine olan, talep artışı ve bu hizmetin, daha geniş kesimlere yayılma gereksinimi; eğitim hizmetinin, finansman kaynaklarının artırılıp çeşitlendirilmesini zorunlu kılmaktadır. Maddi kaynakların kıt olması durumunda, eğitim sisteminin kaliteli hizmet sunumu zorlaşmaktadır. Türkiye’ de ve bazı gelişmekte olan ülkelerde hızlı nüfus artışının, giderek düşse de, yüksek seviyelerde seyretmesi; kaynakların, yeni okul yapımı gibi faaliyetlere ayrılmasına neden olmaktadır. Kıt kaynakların, nicelik sorununa harcanması nedeniyle; eğitimde, istenilen kalite olgusunda, yeterli kaynak sağlanamayabilir.

Eğitimin finansmanı konusundaki, neoklasik yaklaşımların odak noktası; eğitimin, nasıl bir mal olduğudur. Eğitim düzeylerinde, eğitimin sosyal mal oluşundan, karma mal oluşuna göre; eğitim finansman yöntemleri, farklılık göstermektedir. Eğitim harcamalarının finansmanı noktasında, bütün tarafları memnun eden bir yaklaşımın olmadığı söylenebilmektedir. Finansman paydaşlarının katkı düzeyleri, ülkeden ülkeye; hatta aynı ülkedeki bütçe dönemleri arasında farklılık gösterebilmektedir. Bilhassa; kamu finansman kaynaklarında kesinti olması, toplumsal gerilimlere neden olabilmektedir. Gerilimler ise; yönetime tepki olarak gelişme gösterebilmektedir.

2005- 2013 yılları arasında eğitim harcamalarının ve eğitim harcamalarının finansmanının Türkiye ve OECD ülkelerinin karşılaştırmalı analizi gerçekleştirilmiştir. Buna göre; OECD ülkelerinin ortalaması; harcamalarda artış, öğrenci sayısında azalış göstermektedir. Öğrenci başına gerçekleştirilen harcamalar, pozitif bir seyir izlemektedir. Türkiye’de ise; eğitim harcamalarında artış yaşanırken, öğrenci sayısında da artış yaşanmıştır. Buna rağmen, öğrenci başına gerçekleştirilen eğitim harcamaları; yüksek düzeyde bir artış göstermiştir. Tüm bunlara göre Türkiye; yükseköğretim öncesi dönemde eğitim kurumları tarafından gerçekleştirilen eğitim harcamaları açısından oldukça iyi seviyede bir ilerleme ve iyileşme kaydetmiştir.

2005 yılından 2013 yılına kadar, OECD ülkelerinin ortalaması olarak yükseköğretim kurumlarının gerçekleştirdiği harcamalar % 26 artış göstermiş, öğrenci sayısı %5 artış göstermiş, öğrenci başına gerçekleştirilen harcamalar ise % 12 artış göstermiştir. Türkiye’de ise yapılan harcamalar % 118 artış gösterirken, öğrenci sayısı % 67 artış göstermiştir. Öğrenci başına gerçekleştirilen harcamalarda ise % 34 düzeyinde ilerleme izlenmiştir. Bunlara göre; Türkiye’de yükseköğretim

düzeyinde eğitim gören öğrenci sayısı artmıştır. Bu gelişimle birlikte yükseköğretim için yapılan harcamalar daha da arttırılmış ve öğrenci başına gerçekleştirilen harcamalarda Türkiye’ de, OECD ülkeleri ortalamasına kıyasla oldukça güzel bir ilerleme kaydedilmiştir.

2005- 2013 yılları arasında gerçekleştirilen toplam eğitim harcamaları içerisinde; kamusal harcamalar kadar olmasa da, özel harcamaları yoğunlukta olan ülkeler; Kosta Rika, İngiltere, Kolombiya, Yeni Zelanda, ABD, Şili, Kore ve Avustralya olarak sıralanabilmektedir. Türkiye’ de ise; özel harcama kısmı, kayda değer bir durumda olsa da eğitim harcamaları konusunda kamusal harcamaların olası bir ağırlık oluşturduğu gözlemlenmektedir.

Türkiye’ de, tüm seviyelerdeki eğitim kurumlarına, kamu kaynakları ile gerçekleştirilen harcamaların GSYH’ye oranı; OECD ortalamasına yakındır. En güncel karşılaştırmalı verinin bulunduğu 2013 yılına göre bu oran; Türkiye’ de % 4,3 iken, OECD ortalamasında % 4,6’ ya yakındır. İlköğretimden yükseköğretime kadar yapılan eğitim harcamalarının GSYH’ ye oranı olarak Türkiye OECD ülkelerine kıyasla, % 41 düzeyine daha fazla olumlu yönde değişim sergilemiştir.

Toplum refahının artması; eğitim, sağlık gibi sosyal nitelik taşıyan hizmetlere, ağırlık verilmesi ile mümkün olmaktadır. Dolayısıyla ülkelerin, bütçe paylarını dağıtırken; bu tür sosyal hizmetlere ağırlık vermesi büyük önem taşımaktadır. Ayrılan payların, etkin kullanımı ile hem hizmet kalitesi yükselmekte hem de kamu ekonomisinin gelir dağılımı fonksiyonu, daha fazla etkinlik göstermektedir. Eğitim hizmeti yoluyla; geniş kapsamlı dışsal ekonomiler meydana gelmekte ve ülkelerin gelişmişlik seviyeleri artış göstermektedir.

Türkiye’ de gerçekleştirilen eğitim harcamaları, tablolarla desteklenerek, OECD ülkelerine kıyasla ele alınmıştır. Buna göre; Türkiye, öğrenci başına gerçekleştirilen eğitim harcamaları açısından; OECD ortalamasının oldukça gerisinde seyretmektedir. Dolayısıyla, hem öğrenciler eğitim olanaklarından yeteri düzeyde faydalanamamakta; hem de aileler daha fazla harcamada bulunma durumunda kalmaktadır. Bu durum; ailelerin, gelir düzeyini düşürmekle birlikte; toplum refahında azalışa, kadar pek çok olumsuz sonuca neden olabilmektedir. Ayrıca; öğrencilerin, eğitim olanaklarından yeteri kadar faydalanamaması; sosyo kültürel gelişmeyi geciktirebilmektedir.

Türkiye’ de, öğrenci başına gerçekleştirilen eğitim harcamaları OECD ülkelerinin ortalamasına kıyasla, her ne kadar düşük düzeyde olsa da; 2005- 2013

yılları arsında gerçekleştirilen eğitim harcamalarında, kayda değer düzeyde artış sergilenmiştir. Temel eğitimin yanı sıra, yükseköğretimde de; hem ğrenci sayısı artmış, hem de yükseköğretim kurumlarının gerçekleştirdiği harcamalarda yüksek düzeyli artışlar sergilemiştir. Dolayısıyla Türkiye, gerçekleştirilen harcamalar noktasında; istenen düzeyde olmasa da, ciddi bir ilerleme göstermiştir.

Türkiye, incelenen 2005- 2013 döneminde, kamu harcamaların artışı açısından; oldukça güzel ilerleme kaydetse de, halen çoğu OECD ülkesinin gerisinde kalmaktadır. Bireyler eğitime devam etmeleri yönünde teşvik edilmelidir. Toplumda eğitim bilinci uyandırılmalıdır. Devlet tarafından eğitimi nüfusta artış sağlayacak şekilde ayrıca sürdürülebilirlik yönünden uzun vadeli olan politikalar uygulamaya koyulmalıdır. Tüm bunları gerçekleştirme noktasında; harcamalar için sağlanacak olan finansman, kilit rol oynamaktadır. Harcamaların yapılabilmesi ve artırılarak devam edilebilmesi için; finans kaynağının; saptanması ve gerekli yerlere doğru bir şekilde aktarımının sağlanması gerekmektedir.

Hükümetler; eğitim ve öğrencilerin öğrenim ıktıları için, giderek artan oranda kaynak ayırmaktadır. lke nüfusuna eğitim sağlanırken, aynı zamanda özellikle kamu bütçesinin sıkı tutulması ile kamu finansman kaynaklarının daha verimli bir şekilde kullanılması amaçlanmaktadır. Öğretmenler için ayrılan pay genellikle eğitim harcamaları ve ğrenci başına düşen harcama miktarının en büyük kısmını oluşturmaktadır. Öğretmenlerin cretlerinin maliyeti öğretmenlerin ğretim zamanı ile öğrencilerin öğrenim zamanının bir fonksiyonudur. Dolayısıyla ğrencilerin eğitimi için ihtiyaç duyulan ğretmen sayısının karşılanması gerekmektedir. OECD lkelerinde ğretmen başına daha az sayıda ğrenci düşerken; Türkiye’ de daha fazladır. Bu da; eğitim konusunda, öğrencilerin verimliliğinin daha düşük olmasına neden olabilmektedir.

Türkiye’ de, OECD lkeleri ortalamasına kıyasla; ğretmen maaşlarının ğrenci başına düşen maliyeti, çok daha düşük düzeylerde seyretmiştir. Bu durum; öğrencilere düşen maliyetin düşük olması açısından olumlu gibi görünse de, kamuya daha fazla pay ve maliyet yüklenmesi açısından sorgulanabilir bir konu oluşturmaktadır. Diğer açıdan bakıldığında ise; kamu sektörüne yüklenen artı maliyet, yine bireylerden vergi vb. aracılığı ile karşılanmaktadır. Bu da; eğitim alan, almayan veya aynı düzeyde eğitim alan, almayan tüm bireylere; yk düşmesine neden olmaktadır. Bu yönden de; tartışmaya açık bir konu halini almaktadır.

Özel sektördeki öğretmen maaşları, kamu sektöründeki öğretmen maaşlarının neredeyse yarısı tutarındadır. Bu bağlamda özel sektörde bulunan öğretmen sayısının, kamu sektörüne kıyasla iki katı düzeyinde olması olağan bir durumdur. Kamuda özellikle öğrenci verimliliğini arttırmak amacıyla gerçekleştirilecek olan ek öğretmen alımları, ek finansman yüküne neden olmaktadır.

Özel sektörde oldukça düşük maaş ödemelerine razı olarak hizmet veren çok sayıda öğretmen bulunmaktadır. Bu noktada hükümet; hem öğretmen sayısını, dolayısıyla öğrenci verimliliğini arttırmak; hem de kamu harcaması ve harcama finansmanı açısından oluşacak maliyeti azaltmak için sözleşmeli öğretmen artışına gidebilir. Böylece kamu sektöründe kadrolu bulunan öğretmenlere ödenen maaş tutarlarından, daha düşük ödeme yaparak, ek harcama yükünü azaltabilir. Hem de daha fazla öğretmen alımı yaparak, öğrencilerin daha kaliteli eğitim almasını ve öğrenci verimliliğinin artmasını sağlayabilir.

Türkiye'nin eğitim harcamalarının finansmanı konusundaki durumu, 2005-2013 yılları kapsamında OECD ülkeleri ile karşılaştırılmalı bir şekilde incelenmiştir. OECD ülkelerine kıyasla Türkiye'de mesleki programlar hariç tüm eğitim düzeylerinde, eğitimin kamusal kaynaklarla finansmanı düşük düzeylerde seyretmiştir. Türkiye'de öğrencileri mesleğe yönelik yetiştiren kurumlara daha fazla kamusal kaynak ayrılmıştır. OECD ülkelerine kıyasla Türkiye'de yükseköğretim öncesi kurumların özel kaynaklarla finansmanı çok düşük düzeylerde seyretmektedir. Özel kaynaklardan özellikle hane halkının sağladığı finansman yok denecek kadar azdır.

OECD ülkelerinde özel kaynaklar ile finansman payı zamanla artan bir seyir izlemiştir. Türkiye'de ise kamusal kaynaklar ile finansman için aynı durum söz konusudur. Kamusal kaynaklar ile finansmanda gözlenen artış OECD ortalamasından daha hızlı bir trend izlemiştir.

Yükseköğretim öncesi eğitim seviyelerinde; OECD ortalaması olarak, eğitim hizmetlerinde hem kamusal hem özel kaynaklar yönünden finansman, artış gösterse de; özel kaynaklarla finansman, daha yüksek oranlarda seyretmiştir. Dolayısıyla, eğitim harcamaları finansmanında; özel sektöre giderek artan bir pay verildiği söylenebilmektedir. Bu durumun aksine; Türkiye' de özel kaynaklarla finansman ile ilgili verilere ulaşılamamış olup, kamusal kaynaklarla finansman oldukça yüksek bir artış trendi izlemiştir. Hatta bu artış; OECD ortalamasından daha yüksek olacak bir şekilde gerçekleşmiştir

Yükseköğretim kurumları, masraflarını; kısmen iç kaynaklarla (bağışlar) veya aileler ve öğrenciler dışındaki; özel gelir kaynaklarıyla karşılamaktadır. Geri kalan maliyetler ise; öğrenci öğrenim ücretleri veya kamu kaynakları tarafından karşılanmaktadır. Tüm ülkelerde, özel harcamaların eğitim için kullanılan tutarı; diğer eğitim seviyelerine kıyasla çok daha yüksektir.

Artan sayıda öğrencinin, üniversiteye erişimi göz önüne alındığında, hem kamusal hem özel harcamalar; yükseköğretim düzeyinde, diğer eğitim düzeylerine kıyasla, çok daha hızlı bir şekilde artış göstermiştir. İlköğretim, ortaöğretim ve ön lisans seviyelerinde kamu kaynaklarındaki artış; özel kaynaklardaki artıştan daha fazladır. Yükseköğretim seviyesinde kamusal kaynaklarla eğitimin finansmanı konusunda hem Türkiye hem OECD ortalaması artış eğiliminde olmuş fakat Türkiye özel kaynak kullanımına oranla çok daha fazla kamusal kaynak kullanmıştır. Genel olarak OECD ülkeleri kamusal kaynakları daha ağırlıklı kullanmıştır. Dolayısıyla toplumdaki bireyler yükseköğretime devam etmeleri konusunda desteklenmiştir.

Etkin ve verimli bir harcama ve finansman dengesinin kurulabilmesi için denetim kilit rol oynamaktadır. Denetim yoluyla planlanan amaçlardan sapma olması engellenmeli, süreç izlenmeli ve gerektiğinde müdahale edilerek iyileştirilmelidir.

ABD ve Almanya' da tekli; Türkiye ve Rusya' da ikili; İngiltere, Fransa ve Japonya' da üçlü yapıda örgütlenme düzeyi söz konusudur. Eğitim sistemlerinin değerlendirilmesi ve denetlenmesi; bu düzeylerin birinde görevli olan, denetim kurulları tarafından gerçekleştirilmektedir. Türkiye ve Fransa' da; denetimde, merkeziyetçi bir yapı söz konusudur. Dolayısıyla merkezi hükümetin; yerel yönetimlerdeki birimleri tarafından yürütülen denetim faaliyetleri ile ilgili bilgiler, Milli Eğitim Bakanlıklarında toplanmaktadır.

Türkiye' de bulunan YÖK; üniversitelerin belirledikleri amaçlar doğrultusunda ne kadar ilerlediklerini belirli aralıklarla kontrol etmelidir. Ayrıca üniversitelerin; kendi içlerinde düzenli olarak yapacakları iç- dış denetimlere ek olarak, üniversiteler arası, geniş kapsamlı kıyaslamalarda bulunmalıdır. Buradaki amaç; iyi veya kötü örneklerin, diğer üniversitelere yol gösterebilmesini sağlamaktır.

Türkiye' de; 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu ile birlikte denetimde; etkinlik, verimlilik ve ekonomiklik yaklaşımı, sistemli ve bütüncül bir şekilde işlenmeye başlamıştır. Yaklaşımın amacı; kamusal hizmetleri sayısallaştırarak ölçmektir. Bu yaklaşıma göre; bir şey ölçülmezse anlaşılamaz;

anlaşılmazsa denetlenemez; denetlenemezse düzeltilemez. Dolayısıyla sonuçlar ölçülerek başarı belirlenmeli ve ödüllendirilmeli, başarının devamlılığı sağlanmalıdır. Ayrıca, başarısızlık tespit edilmeli ve buna neden olan hatalar düzeltilmelidir. Sonuçların ölçülmesi ile belirlenen başarı ve başarısızlık verileri, sergilenerek kamuoyunun desteği alınmalıdır.

Türkiye’ de eğitim programının temel dayanaklarından biri olan; yapılandırıcı öğrenme yaklaşımı, eğitimin denetim sistemini etkilemiştir. Müfettiş merkezli denetim anlayışı yerine, öğretmen ve okul merkezli denetim anlayışı benimsenmiştir. Böylece öğretmenlerin, bilgiyi ve deneyimlerini anlamlandırmaları; kendi yanlışlarını bulmaları ve düzeltmeleri sağlanmıştır. Öğretmenler denetim sürecinde aktif rol oynamış, böylece problemler daha rahat bir şekilde tespit edilerek çözümlenmeye başlanmıştır. Okul müdürlüklerinin yetki ve sorumlulukları artırılarak, denetim sürecinin iş birliği içerisinde yürütülesi sağlanmıştır.

Türkiye’ de eğitimde verimliliği arttırmak amacıyla ödül- ceza yöntemi uygulanmaktadır. Ödül- ceza yönteminde, ödül ve cezanın ağırlık derecesi; fırsat düşükçe ödül, zorunlu kalındıkça ceza şeklinde uygulanmalıdır. Denetçinin beğendiğini gösteren bir hareketi de ödül kapsamında değerlendirilir. Eğitim denetçisi; öğretmeni, yöneticiyi denetlerken, yalnızca aksayan yönleri vurgulamaktan özenle kaçınmalıdır. Bu yönlerin azınlıkta kaldığı durumları görebilmelidir.

Eğitim denetiminde etkinlik ve verimliliği arttırmak için; aynı düzeydeki eğitim kurumları için çeşitli performans kriterleri belirlenebilir. Kurumlar, gösterdikleri performans bazında eğitim öğretim dönemleri bazında, kendi aralarında kıyaslanabilir. Performans değerlendirmesi sonucunda kamu kurumları ödül- ceza yöntemi kapsamında değerlendirilebilir. Eğitim hizmeti sunan özel kurumlarda ise; öğrenci potansiyelini kendilerine çekmek amacıyla, rekabet durumu gelişme gösterebilir. Dolayısıyla rekabet ile birlikte performans artışı sağlanabilir.

KAYNAKÇA

MAKALELER VE KİTAPLAR

Akalın Güneri, **Kamu Ekonomisi**, Akçağ Yayınevi, Beytepe Ankara, 2000.

Akalın Güneri, **Kamu Ekonomisi: 40. Kuruluş Yıldönümünde Ankara Üniversitesine Armağan: 5**, 2. Baskı, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları No: 396, İstanbul, 1994.

Akalın Güneri, **Yükseköğretim Karma Malına Maliyet-Fayda Analizinin Uygulaması**, 1. Baskı, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları No: 444, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1980.

Akbulut Hale, **Transfer Harcamaları ve Büyüme İlişkisi: Gelişmekte Olan Ülkeler İçin Dinamik Panel Veri Analizi**, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2013.

Akdoğan Abdurrahman, **Kamu Maliyesi**, 10. Baskı, Gazi Kitabevi, Ankara, 2005.

Akdoğan Abdurrahman, **Kamu Maliyesi**, 12. Baskı, Gazi Kitabevi, Ankara, 2007.

Akkoyunlu Pınar Feyzioğlu, **Eğitim ve Ekonomisi**, 1. Baskı, Filiz Kitapevi, İstanbul, 2005.

Altundemir Mehmet Emir, “Eğitim Harcamalarında Türkiye ve OECD Ülkeleri”, **Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt: XXVII, Sayı: 2, 2008, ss. 51- 70.

Arabacı İ. Bakır,” Türkiye’de ve OECD Ülkelerinde Eğitim Harcamaları”, **Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt: 10, Sayı: 35, Kış 2011, ss. 100- 112.

Arıkboğa Şebnem, “Yüksek Öğretimde Toplam Kalite Yönetimi ve Bir Araştırma”, **İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası**, Cilt: 53, Sayı: 2, 2003, ss. 57-85.

Arısoy İbrahim, “Türkiye’de Kamu Harcamaları ve Ekonomik Büyüme İlişkisi (1950-2003)”, **Türkiye Ekonomi Kurumu (TEK)**, Tartışma Metni 2005/15, 2015, ss. 1- 17.

Arslan Ahmet, “5018 Sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu ile Kamu Harcama Sisteminde Yapılan Düzenlemeler”, **Maliye Dergisi**, Sayı: 45, Ocak- Nisan 2004, ss. 1- 14.

Arslan Ahmet, “Kamu Harcamalarında Verimlilik, Etkinlik ve Denetim”, **Maliye Dergisi**, Sayı: 140, Mayıs- Ağustos 2012, ss. 1- 4.

Ateş Haydar, **OECD Ülkeleri ile Türkiye’nin Yükseköğretim Finansman Sistemlerinin Karşılaştırılması ve Türkiye İçin Bir Finansman Modeli Önerisi**, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Eğitim Yönetimi, Teftişi, Planlaması ve Ekonomisi Bilim Dalı, Ankara, 2013.

Ayrangöl Zülküf ve Mustafa Tekdere, “Türkiye ve OECD Ülkelerinde Yapılan Eğitim Harcamalarının Karşılaştırmalı Analizi”, **Lefke Avrupa Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı: V, Cilt: II, Aralık 2014, ss. 1- 30.

Aytaç Deniz ve Mehmet Cahit Güran, “Kamu Harcamalarının Bileşimi Ekonomik Büyüme Etkiler Mi? Türkiye Ekonomisi İçin Bir Analiz”, **Sosyo Ekonomi**, Sayı: 2, Temmuz- Aralık 2010, ss. 129- 152.

Balay Refik, “Küreselleşme, Bilgi Toplumu ve Eğitim”, **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi**, Cilt: 37, Sayı: 2, 2003, ss. 239- 247.

Baykal Özgür, **1980 Sonrası Türkiye’de Kamusal Eğitim Harcamalarının Analizi (1980- 2003)**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana, 2006.

Bengisu Murat, “Yüksek Eğitimde Toplam Kalite Yönetimi”, **Journal of Yaşar University**, Cilt: 2, Sayı: 7, 2007, ss. 739- 749.

Bircan İsmail, **Eğitimde Maliyet ve Harcamalar (Kavramlar-Yöntemler)**, DPT, Sosyal Planlama Başkanlığı, Planlama Dairesi, Haziran, 1988.

Bulutoğlu Kenan, **Kamu Ekonomisine Giriş**, 1. Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1981.

Castles Francis G., “Explaining Public Education Expenditure in OECD Nations”, **European Journal of Political Research**, Cilt: 17, Sayı: 4, Temmuz 1989, ss. 431-448.

Çakmak Özlem, “Eğitimin Ekonomiye ve Kalkınmaya Etkisi”, **Dumlupınar Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi**, Sayı: 11, 2008, ss. 33- 41.

Çalcalı Önder, **Türkiye’de 1990 Sonrası Kamu Harcamaları İçerisinde Eğitim Harcamalarının Yeri ve Önemi (1990- 2007)**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Osman Paşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat, 2009.

Çelik Ahmet Alkan, **Ekonomik Büyüme İle Kamu Harcamalarının Nedensellik Analizi: Suudi Arabistan, B.A. Emirlikleri ve Kuveyt Uygulaması**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2010.

Çiçek Ali, **Kamu Eğitim Harcamalarında Performans Değerlendirmesi: Yüksek Öğretim Kurumları Uygulaması**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Osman Paşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat, 2012.

Çiçekçisoy Yasemin, **Yükseköğretimin Finansmanı, AB Uygulamaları ve Türkiye İçin Alternatif Finansman Modeli Önerisi**, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Avrupa Birliği Anabilim Dalı, İstanbul, 2016.

Çokgezen Murat ve Nuray Terzi, “Türkiye’de Devletin Eğitime Müdahalesinin Yeterli Gerekçesi Var mı?”, **Liberal Düşünce**, Sayı: 49, 2013, ss. 1- 18.

Dahlgaard Jeans J., Kai Kristensen, Gopal K. Kanji, “Total Quality Management and Education”, **Total Quality Management**, Cilt: 6, Sayı: 5, 1995, ss. 445- 456.

Demirkasımoğlu Nihan, “The Comparison Between Turkish Supervision System as a Sub-System of Educational System With Some Selected Countries”, **Journal of Social Sciences**, Cilt: 2, Sayı: 23, 2011, ss. 23- 48.

Devrim Fevzi, “Türkiye’de Eğitim Hizmetlerinin Finansmanında Son Gelişmeler”
31. Türkiye Maliye Sempozyumu: 3. Maliye Eğitimi Sempozyumu, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Maliye Bölümü, Gebze-Kocaeli, 23-26 Nisan 1987.

Devrim Fevzi, **Kamu Maliyesine Giriş**, 3. Baskı, Anadolu Matbaacılık, İzmir, 1998.

Dızman Şakir, “Ortaöğretim Kurumlarında Eğitim Maliyetlerinin Analizi”, **EKEV Akademi Dergisi**, Sayı: 44, 2014, ss. 353- 368.

Doğan İsmail, “Eğitimde Kalite ve Akreditasyon Sorunu: Eğitim Fakülteleri Üzerine Bir Deneme”, **Kuove Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi**, Cilt: 5, Sayı: 4, 1999, ss. 503- 519.

Düzgün Recep, **Kamu Harcamalarının Özel Sektör Yatırımları Üzerindeki Dinamik Etkileri**, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2002.

Edizdoğan Nihat, **Kamu Maliyesi 1 (Kamu Ekonomisi, Kamu Harcamaları ve Bütçe)**, 6. Baskı, Ekin Kitabevi, Bursa, 1998.

Egeli Haluk ve Betül Hayrullohoğlu, Türkiye ve OECD Ülkelerinde Eğitim Harcamalarının Analizi”, **Finans Politik & Ekonomik Yorumlar**, Sayı: 593, Cilt: 51, 2014, ss. 93- 108.

Ekinci Abdurrahman, “Opinions of Principals and Teachers Working in Primary Schools About Their Vocational Problems”, **Elementary Education Online**, Cilt: 9, Sayı: 2, 2010, ss. 734- 748.

Elibol Çağrı, **Bilgiye Dayalı Ekonomi Bağlamında Eğitim Harcamaları: Türkiye ve Güney Kore Örnekleri**), Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2004.

Erdem Metin, Doğan Şenyüz, İsmail Tatlıoğlu, **Kamu Maliyesi**, 5. Baskı, Ekin Basım Yayın Dağıtım, Ankara, Eylül 2007.

Erdoğdu Mustafa, “Kamusa Niteliği Bağlamında Türkiye ve Güney Kore’de Eğitimin Finansmanı”, **XVI Türkiye Maliye Sempozyumu: Türkiye’ de 1980 Sonrası Mali Politikalar**, Antalya, Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Maliye Bölümü, Manisa, 2000.

Eriçok Recep Emre ve Veli Yıllancı, “Eğitim Harcamaları ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Sınır Testi Yaklaşımı”, **Bilgi Ekonomisi ve Yönetim Dergisi**, Cilt: VIII, Sayı: I, 2013, ss. 87- 101.

European Commission, Eurydice Report, **Financing Schools in Europe: Mechanisms, Methods and Criteria in Public Funding**, Education, Audiovisual and Culture Executive Agency, ISBN: 978- 92- 9201- 576- 3, 2014.

EURYDICE, **Avrupa’da Yüksek Öğrenim Yönetimi: Politikalar, Yapılar, Finansman ve Akademik Personel**, Avrupa Komisyonu, Türkiye, 2008.

Ferhatoğlu Emrah, “Bir Kamu Harcaması Türü Olarak Vergi Harcaması ve Türk Kurumlar Vergisi Açısından Değerlendirilmesi”, **Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt: 6, Sayı: 2, Aralık 2005, ss. 77- 93.

Fikir Halit, **Türkiye’de Kamu Harcamaları ve İktisadi Büyüme Üzerine Etkisi**, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2010.

Gökbunar Ramazan ve Naci Muter, “21. Yüzyıla Doğru Türkiye’de Eğitim Hizmetlerinin Çağdaştırılması”, Prof. Dr. Adnan TEZEL’e Armağan, **Marmara Üniversitesi Maliye Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayın No: 600/ 13**, İstanbul, 2000.

Gökbunar Ramazan, Harun Özdemir, Alparslan Uğur, “Küreselleşme Kıskaçındaki Refah Devletinde Sosyal Refah Harcamaları”, **Doğuş Üniversitesi Dergisi**, Cilt: 9, Sayı: 2, 2008, ss. 158- 173.

Göker Zeliha, “Kamusal Mallar Tanımında Farklı Görüşler”, **Maliye Dergisi**, Sayı: 155, Temmuz– Aralık 2008, ss. 108- 118.

Gönülaçar Şener, “Kamuda İç denetçiler ile Müfettişler Arasındaki Görev Örtüşmesi Sorununa Bir Çözüm Önerisi: İngiltere Eğitim Sisteminde İç Denetim ve Teftişin Rol ve Sorumlulukları”, **Mali Hukuk Dergisi**, Sayı: 148, Temmuz– Ağustos 2010, ss. 25- 32.

Gülcan Mesut Cemil, **Kamu Harcamaları İçinde Eğitim ve Sağlık Harcamalarının Yeri, Ekonomik Etkileri ve Türkiye Uygulaması**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale, 2008.

Güngör Gonca ve Alper Göksu, “Türkiye’de Eğitimin Finansmanı ve Ülkelerarası Bir Karşılaştırma”, **Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yönetim ve Ekonomi**, Cilt: 20, Sayı: 1, 2013, ss. 59- 72.

Işık Kadir, Ekrem Karayılmazlar, İbrahim Organ, Hayriye Işık, **Kamu Maliyesi**, Ekin Kitabevi Yayınları, Bursa, 2005.

Jung Hong-Sang ve Erik Thorbecke, **The Impact of Public Education Expenditure on Human Capital, Growth and Poverty in Tanzania and Zambia: A General Equilibrium Approach**, IMF Working Paper, Fiscal Affairs Department, Ağustos 2001.

Kahveci Sevgi Serdar, **Ortaöğretim Kurumlarına Geçiş Sisteminde Uygulanan Sınavların Ailelere Maliyetinin Ailelerin Toplam Eğitim Harcamaları İçindeki Payı**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2009.

Kalenderoğlu Mahmut, **Kamu Maliyesi Bütçe ve Borçlanma (5018 Sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunundaki Son Değişiklerle Yeni Bütçe Uygulaması)**, Başarı Grubu Müfettişlik Uzmanlık Sınavlarına Hazırlık Dizisi 7, 6. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, Temmuz 2007.

Kanca Osman Cenk ve Metin Bayrak, “Kamu Kesiminin Ekonomik Büyüklüğüne Türkiye ve OECD Ülkeleri Açısından Bir Bakış”, **Sayıştay Dergisi**, Sayı: 95, Ekim-Aralık 2014, ss. 29- 48.

Kapıcı Banu, **Türkiye’de Kamu Harcamalarının Dağılımı ve Sosyal Güvenlik Açıklarının Kamu Açıklarına Etkileri**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2008.

Kar Muhsin ve Sami Taban, “Kamu Harcama Çeşitlerinin Ekonomik Büyüme Üzerine Etkiler”, **Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt: 3, Sayı: 58, 2003, ss. 145- 169.

Karaarslan Erkan, “Kamu Kesimi Eğitim Harcamalarının Analizi”, **Maliye Dergisi**, Sayı: 149, Mayıs- Aralık 2005, ss. 36- 72.

Karaca Erol, “Eğitimde Kalite Arayışları ve eğitim Fakültelerinin Yeniden Yapılandırılması”, **Dumlupınar Üniversitesi sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı: 21, Ağustos 2008, ss. 61- 80.

Karaca Osman Cenk, “Kamu Harcamalarının Ekonomik Büyüme Üzerine Etkisi 1980-2008 (Ampirik Bir Çalışma)”, **Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt: 25, Sayı: 1, 2011, ss. 75- 92.

Karakul Aygülen K., “İran ve Türkiye’de Eğitim Finansmanının Karşılaştırılması”, **Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, Sayı: 31, Eylül 2014, ss. 67- 87.

Karakütük Kasım, “Yükseköğretimin Finansmanı”, **Milli Eğitim Dergisi**, Sayı: 171, 2006, ss. 219- 242.

Kavak Yüksel ve C. Ergin Ekinci, “Eğitimin Finansmanı Sorunu ve Maliyetlerin Azaltılmasına İlişkin Alternatif Stratejiler”, **Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, Sayı: 10, 1994, ss. 65- 72.

Kaya Ebru, **Kamu Harcamalarının Büyüme Üzerine Etkileri**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı, Balıkesir, 2006.

Keleş Hüseyin, **Temel Eğitim Felsefesi Akımları Bağlamında John Locke’ un Liberal Eğitim Anlayışı**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, 2013.

Kıldan Oğuzhan, “Okul Öncesi Eğitim Bağlamında; Eğitim Hizmetlerinde Kalite”, **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt: 15, Sayı: 2, 2010, ss. 111- 130.

Koç Mehmet Hilmi, **İlköğretim Kurumlarının Finansmanında Okul Aile Birliği Modelinin İncelenmesi**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü İşletme Eğitim Anabilim Dalı, 2012.

Köktaş Altuğ Murat, **Türkiye’de Hane Halkı Eğitim Harcamaları Analizi**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Ankara, 2009.

Mızrak Zekeriya ve Gülbahar Üçler, “Türkiye’de Kamu Harcamalarının İktisadi Büyüme Üzerindeki Etkisi (1970-2009)”, **Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt: 11, Sayı: 42, Güz 2012, ss. 178- 202.

Musgrave Richard A., **Kamu Maliyesi Teorisi (Kamu Ekonomisi Alanında Bir İnceleme)**, (Çev. Orhan Şener ve Yaşar Methibay), Asil Yayın Dağıtım, Ankara, Ekim 2004.

Muter Naci B., A. Kemal Çelebi, Süreyya Sakınç, **Kamu Maliyesi**, 3. Baskı, Emek Matbaası, Manisa, 2003.

Nadaroğlu Halil, **Kamu Maliyesi Teorisi**, 10. Baskı, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., İstanbul, 1998.

OECD, **Education at a Glance 2015: OECD Indicators**, OECD Publishing, Paris, 2015.

OECD, **Education at a Glance 2018: OECD Indicators**, OECD Publishing, Paris, 2018.

OECD, **Education at a Glance 2016: OECD Indicators**, OECD Publishing, Paris, 2016.

Okumuş Abdullah ve Adnan Duygun, “Eğitim Hizmetlerinin Pazarlanmasında Hizmet Kalitesinin Ölçümü ve Algılanan Hizmet Kalitesi ile Öğrenci Memnuniyeti Arasındaki İlişki”, **Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt: 8, Sayı: 2, 2008, ss. 7- 38.

Ortaç Rıfat, “Cumhuriyetimizin 80. Yılında Eğitim Harcamaları”, **Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Sayı: 2, 2003, ss. 239- 247.

Özaydınlık Kevser, “Toplumsal Cinsiyet Temelinde Türkiye’de Kadın ve Eğitim”, **Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi**, Sayı: 33, Temmuz– Aralık 2014, ss.93- 112.

Özbaran M. Hakan, “Türkiye’ de Kamu Harcamalarının Son Beş Yılıının Harcama Türlerine Göre İncelenmesi”, **Sayıştay Dergisi**, Sayı: 53, Nisan- Haziran 2004, ss. 115- 138.

Özbaran M. Hakan, “Türkiye’de Kamu Harcamalarının Son Beş Yılıının Harcama Türlerine Göre İncelenmesi”, **Sayıştay Dergisi**, Sayı: 53, Nisan- Haziran 2004, ss. 115- 138.

Özçelik Ufuk, **Ortaöğretim Okullarının Finansman Kaynaklarının Okul Yöneticilerinin Görüşlerinden Yola Çıkararak Belirlenmesi (Ankara İli Bala ve Gölbaşı İlçelerinde Bir Çalışma)**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2007.

Özen Fatmanur ve Esmenur Arslan Hendekçi, “Türkiye’ de Eğitim Denetimi Alanında 2005- 2015 Yılları Arasında Yayımlanan Makale ve Tezlerin Be- timsel Analizi”, **Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi**, Cilt: 6, Sayı: 11, Aralık 2016, ss. 621- 650.

Özer Ramazan, **Türkiye’ de 1990 Sonrası Yapılan Eğitim Harcamalarının Bütçe Politikaları Çerçevesinde İncelenmesi**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar, 2010.

Özker A. Niyazi ve S. Çağrı Esener, “Türkiye’ de Bir Kamu Harcaması Olgusu Olarak Eğitim Harcamaları: Örnek Ülkeler İle Yakın Dönem Karşılaştırma”, **Mevzuat Dergisi**, Sayı: 142, Ekim 2009, ss. 11- 47.

Öztürk Nazım, “İktisadi Kalkınmada Eğitimin Rolü”, **Sosyoekonomi**, Sayı: 1, Ocak-Haziran 2005, ss. 27- 44.

Öztürk Sevgi Ayşe, **Hizmet Pazarlaması**, Ekin Kitabevi, 5. Baskı, Ankara, 2005.

Pamuk Mürüvvet ve Hakan Bektaş, “Türkiye’ de Eğitim Harcamaları ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki: ARDL Sınır Testi Yaklaşımı”, **Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi**, Cilt: 2, Sayı: 2, 2014, ss. 77- 90.

Pehlivan Osman, **Kamu Maliyesi**, 1. Baskı, Derya Kitabevi, Trabzon, 2001.

Polat Engin, **Türkiye’ nin Demografik Yapısı İçinde Eğitim Ekonomisinin Yeri ve Önemi**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı, İzmir, 2008.

Rosowski Henri, **Üniversite: Bir Dekan Anlatıyor**, (Çev. Süreyya Ersoy), TÜBİTAK Yayınları, Ankara, 1994.

Sakallı Filiz, **İlköğretim Okulu Öğrenci Velilerinin Eğitim Harcamaları**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2010.

Saklan Emine, **Türkiye’ de Okul Öncesi Eğitim Politikaları Finansmanı ve Uygulamaya İlişkin Görüşler**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Tokat, 2011.

Sarıbudak Deniz, **Okul Yöneticilerinin ve Öğretmenlerin Eğiti İçerikli Filmlerin Eğitim Ortamlarına Etkisine İlişkin Görüşleri**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Aydın Üniversitesi- Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitülerinin Ortak Yürüttüğü Eğitim Yönetimi ve Denetimi Ana Bilim Dalı, İstanbul, 2014.

Sarıkaya Rasim, **Kamu Harcamalarında Etkinlik ve Bütçe Sistemleri İlişkisi**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2008.

Schargel Franklin, “Total Quality in Education”, **Quality Progress**, Cilt: 26, Sayı: 10, Ekim 1993, ss. 67- 70.

Seçme Zekeriya Oğuz, **Kamu Harcamaları Politikasının Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkisi: Türkiye Örneği**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri, Ocak 2010.

Sökenoğlu Seda, **Kamu Harcamalarında Etkinlik ve Bütçe Sistemleri İlişkisi**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2008.

Söyler İlhami, “Eğitim Hizmetleri Bağlamında Vakıf Üniversitelerinin Finansal ve Vergisel Sorunları”, **Maliye Dergisi**, Sayı: 154, Ocak - Haziran 2008, ss. 52- 76.

Stephens E. Robert ve William G. Keane, **The Educational service Agency: American Education’s Invisible Partner**, University Press of America; Lanham, Boulder, New York, Toronto, Oxford, 1984.

Stiglitz Joseph E., **Kamu Kesimi Ekonomisi**, (Çev. Ömer Faruk Batirel), 2. Baskı, Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yayın No: 396, İstanbul, 1994.

Şenviren Besey, **Hizmet İçi Eğitim, Türleri ve Sağlık Kurumlarında Hizmet İçi Eğitim**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2014.

Şimşek Muhittin, **Sorularla Toplam Kalite Yönetimi ve Kalite Güvence Sistemleri**, 1. Baskı, Alfa Basım Yayım Dağıtım, İstanbul, 2000.

Şişman Mehmet, **Eğitim Bilimine Giriş**, 3. Baskı, Pegem Yayıncılık, Ankara, Ekim 2007.

T.C. Başbakanlık Mevzuatı Geliştirme ve Yayın Genel Müdürlüğü, **5018 Sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu**, Sayı: 25326, Tertip: 5, 24.12.2003.

T.C. Başbakanlık Türkiye İstatistik Kurumu, **Türkiye Eğitim Harcamaları araştırması 2002**, T.C. Başbakanlık TÜİK Yayınları Yayın No: 3014, Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası, Ankara, Temmuz 2006.

T.C. Maliye Bakanlığı Muhasebat Genel Müdürlüğü, **2014 Yılı Genel Yönetim Mali İstatistikleri Bülteni**, Maliye Bakanlığı Yayınları, Ankara, Ağustos 2015.

T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, **MEB 2010-2014 Stratejik Planı**, Ankara, 2009.

Tan Bilge Köksal, Merter Mert, Zeynel Abidin Özdemir, “Kamu Yatırımları ve Ekonomik Büyüme İlişkisine Bir Bakış: Türkiye, 1969- 2003”, **Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt: 25, Sayı: 1, 2010, ss. 25- 39.

Tanzi Vito & Ludger Schuknecht, “Reforming Government in Industrial Countries”, **Finance and Economic Development**, September 1996, ss. 2- 5.

Taş Umut ve Füsun Yenilmez, “Türkiye’de Eğitimin Kalkınma Üzerindeki Rolü ve Eğitim Yatırımlarının Geri Dönüş Oranı”, **Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt: 10, Sayı: 35, Kış 2011, ss. 100- 112.

Taymaz Haydar, **Eğitim Sisteminde Teftiş: Kavramlar, İlkeler, Yöntemler**, 6. Baskı, Pegem A Yayıncılık, Ankara, 2005.

Tekpınar Turan, **Transfer Harcamaları ve Gelir Dağılımı İlişkisi**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2013.

Tezcan Mahmut, **Eğitim Sosyolojisi**, Dördüncü Baskı, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları No: 150, Ankara, 1985.

Toprak Düriye, Serpil Ağcakaya, Hüseyin gül, “Sosyal Devlet yaklaşımı Açısından Türkiye’de 1980 Sonrası Eğitim Harcamalarının Analizi”, **Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt: 31 Sayı: 1, 2016, ss.123- 165.

Topuksal Bilge ve Gülümser Kublay, “Hemşirelik Eğitiminde Kalite: Toplum Sağlığı Açısından Önemi”, **Maltepe Üniversitesi Hemşirelik Bilim ve Sanatı Dergisi**, Sayı: Sempozyum Özel Sayısı, 2010, ss. 306- 311.

Tufan Melek, Şerife Mızrak, Derya Çelik, “Mesleki Eğitimde Toplam Kalite Yönetimi ve Model Önerisi”, **Journal of Azerbaijani Studies**, Cilt: 10, Sayı: 3- 4, 2009, ss. 27- 40.

Tuncer İsmail ve Cihan Yüksel, “Kamu Harcamalarının Ekonomik Analizi”, (Bölüm 8), **Kamu Ekonomisi**, (Ed. A. Kökocak), Ekin Yayınevi, Bursa, 2011, ss. 223- 275.

Tural Nejla Kurul, **Eğitim Finansmanı**, 1. Baskı, Anı Yayıncılık, Ankara, 2002.

Tuzcu Gökhan, **Avrupa Birliği' ne Giriş Sürecinde Türkiye' de Eğitimin Planlanması**, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Eğitim Yönetimi, Teftişi, Planlaması ve Ekonomisi Bilim Dalı, Ankara, Haziran 2005.

Türk İsmail, **Kamu Maliyesi**, 7. Bası, Turhan Kitabevi, Ankara, 2008.

Türkmen Fatih, **Yükseköğretim Sistemi İçin Bir Finansman Modeli Önerisi**, T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Yayın No: 2787, Ankara, Ocak 2009.

Uluatam Özhan, **Kamu Maliyesi**, 6. Baskı, İmaj Yayınevi, Ankara, 1999.

Ulusoy Berru, **Ailelerin İlköğretim Düzeyinde Yapmış Oldukları Hanehalkı Eğitim Harcamaları**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Kastamonu, 2013.

Ulutürk Süleyman, "Kamu Harcamalarının Ekonomik Büyüme Üzerine Etkisi", **Akdeniz İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Sayı: 1, 2001, ss.131- 139.

Ulutürk Süleyman, **Kamu Harcamalarının Rolü, Gelişimi ve Etkileşimde Bulunduğu Değişkenler Açısından Kuramsal ve Ampirik Bir Değerlendirmesi: Türkiye, 1963- 1993**, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, Şubat 1997.

Ünen Çetin, **Kamu Harcamaları ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Türkiye Ekonomisinde Wagner Yasası Analizi (1998- 2014)**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Nuh Naci Yazgan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı, Kayseri, Aralık 2015.

Watty Kim, "Will Academies Learn About Quality?", **Quality in Higher Education**, Cilt: 9, Sayı: 3, 2003, ss. 213- 221.

Wolf Frieder ve Reimut Zohlh fer, “Investing Education Expenditure in 26 OECD Countries”, **Journal of European Social Policy**, Cilt: 19, Sayı: 3, 2009, ss. 230-244.

Yardımcıoğlu Fatih, **Eğitim Harcamaları, Ekonomik Büyüme ve Gelir Dağılımı İlişkisi**, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya, Ağustos 2012.

Yeşilyurt Zeynep Ceren, **Çocukları Anaokuluna Devam Eden Ebeveynlerin Okul  ncesi Eğitim Kurumlarından Beklentileri ve Kurumların Bu Beklentileri Karşılama Durumları**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Pamukkale  niversitesi sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli, Ağustos 2011.

Yıldız Gültekin ve Kadir Ardıç, “Eğitimde Toplam Kalite Yönetimi”, **Bilgi Dergisi**, Sayı: 1, 1999, ss. 73- 82.

Yiğit Necdet, **Türkiye’ de Kamu Harcamaları Enflasyon İlişkisinin Analizi (1999- 2012)**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon, Haziran 2013.

Yüksel Cihan ve Mehmet Songur, “Kamu Harcamalarının Bileşenleri ile Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki: Ampirik Bir analiz (1980- 2010)”, **Maliye Dergisi**, Sayı: 161, Temmuz- Aralık 2011, ss. 365- 380.

DİĞER KAYNAKLAR

AY Dilara, **Eğitim Sektörü Raporu**, TSKB Ekonomik Araştırmalar, 2014, https://www.tskb.com.tr/i/content/7331_1_Egitim_Sektoru_Raporu_Haziran_2014.pdf, (28.12.2018).

Bülbül Sudi, “Dünya Eğitim Bunalımı ve Eğitimin Finansmanı Sorunu”, <https://www.dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/40/516/6434.pdf>, (12.09.2016), ss. 390-408.

Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü, Muhasebat, Merkezi Yönetim Bütçe Giderleri (2006- 2017), <https://www.bumko.gov.tr/TR,165/merkezi-yonetim-butce-giderleri-2006-2017.html>, (01.05.2019).

Çelen Fatma Kübra, Aygül Çelik, Süleyman Sadi Seferoğlu, “Türk Eğitim Sistemi ve PISA Sonuçları”, **Akademik Bilişim 2011**, 2- 4 Şubat 2011, <https://www.suleyman.sen.com/FileUpload/op42022/File/ab//celen-celik-seferoglu-pisa-sonuclari.pdf>, (12.11.2016), ss. 1- 9,

Eğitim Denetimi ve Sorunları, <https://www.mabasar.com/EDS-2.pdf>, (02.05.2019).

Eğitim Reformu Girişimi 2016, https://www.egitimreformugirisimi.org/sites/www.egitimreformugirisimi.org/files/ERG%20MEB%202017%Butce%20Notu_15.11.2016.pdf, (12.12.2016).

Eğitimde Çağdaş Denetim Yaklaşımları, <https://www.mabasar.com/den9.pdf>, (02.05.2019).

Eğitimde Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Geliştirilmesi Projesi, **Okulların Toplumsal Cinsiyete Duyarlılık Açısından Değerlendirilmesi ve İhtiyaç Analizi Raporu**, Ankara, Ocak 2016, https://www.researchgate.net/publication/301621171_Okullarin_Toplumsal_Cinsiyet

e Duyarlilik Acisindan Degerlendirilmesi -

Baslangic Durum Degerlendirmesi ve Ihtiyac Analizi Raporu, (01.05.2019)

Eğitim ve Bilim Emekçileri Sendikası, **2017/2018 Eğitim retim Yılı Başında Eğitimin Durumu Raporu**, Ankara, 13 Eylül 2017, <https://www.egitimsen.org.tr/wp-content/uploads/2017/09/E%C4%9Fitimin-Durumu-Raporu-13-Eyl%C3%BCI-2017.pdf>, (05.01.2019).

İŞİNOLSA, retmen Maaşları 2018 Duyuruldu! (MEB Kamu- Kolej- Dershane), <https://www.isinolsa.com/maaslar/ogretmen-maaslari-2018-duyuruldu-meb-kamu-kolej-dershane-h17951.html>, 21 Ocak 2018, (03.05.2019).

Kadın ve Kadın Sivil Toplum Kuruluşlarının Gclendirilmesi Projesi, Toplumsal Cinsiyet Duyarlılığı Eğitimi Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Kamu Hizmetleri (Kamu Personeli İçin), 2010- 2012, https://www.gapcatom.org/wp-content/uploads/2014/09/TCDE_KAMU.pdf, (02.05.2019).

retmenler Haber.Com, retmen Maaşlarının 16 Yıldağı Değişimi, <https://www.ogretmenlerhaber.com/maas/ogretmen-maasinin-16-yildaki-degisimi-h14539.html>, 20 Mayıs 2018, (02.05.2019).

zdemir Servet, “Eğitimde Toplam Kalite Yönetimi”, **Sosyal Bilimler Dergisi**, https://journals.manas.edu.kg/mjsr/oldarchives/Vol01_Issue02_2001/21.pdf, (20.12.2016), ss. 253- 270.

TEDMEM, **2015 Eğitim Değerlendirme Raporu**, <https://file:///C:/Users/User/Downloads/2015-egitim-degerlendirme-raporu.pdf>, (24.12.2016).

The World Bank, Data Bank, World Development Indicators, <https://databank.worldbank.org/data/report.aspx?source=2&series=SE.XPD.TOTL.GD.ZS&country=#>, (04.05.2017).

The World Bank,
[https://data.worldbank.org/indicator/SE.XPD.TOTL.GD.SZ?end=2013&start=1999
&view=chart](https://data.worldbank.org/indicator/SE.XPD.TOTL.GD.SZ?end=2013&start=1999&view=chart), (17.04.2017).

The World Bank, **Financial Education For Youth and In Schools**,
[https://responsible.finance.worldbak.org/~media/grawb/fl/documents/misc/finlitedu-
org-rtf/overall-tf/nairobi_2-2-1-messy.pdf](https://responsible.finance.worldbak.org/~media/grawb/fl/documents/misc/finlitedu-org-rtf/overall-tf/nairobi_2-2-1-messy.pdf), (18.02.2017).

Tuzcu Gökhan, **Eğitimde Vizyon 2023 ve Avrupa Birliği' ne Giriş Süreci**, Ankara, 2006, <https://portal.ted.GirisSureci.PDF>, (08.09.2016).

Tuzcu Gökhan, “Eğitimin Finansman Gereklere ve Boyutları”, **Milli Eğitim Dergisi**,
Sayı: 163, Yaz 2004,
https://dhgm.meb.gov.t/yayimlar/dergiler/Milli_Egitim_Dergisi/163/tuzcu.htm,
(17.08.2016).

TÜBİTAK, **Vizyon 2023**, [https://www.tubitak.gov.tr/tr/kurumsal/politikalar/icerik-
vizyn-2023](https://www.tubitak.gov.tr/tr/kurumsal/politikalar/icerik-vizyn-2023), (05.05.2017).

TÜİK, ADNKS Eğitim, Kültür ve Spor Veri Tabanı Sonuçları, 2017,
https://www.tuik.govtr/VeriTabanlari.do?ust_id=105&vt_id=9, (20.02.2019).

Türkiye İstatistik Kurumu, **Haber Bülteni**, Sayı: 27596, 2018,
https://www.tuik.gov.tr/PreTabloArama.do?metod=search&araType=hb_x,
(16.02.2019).

T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Kadının Statüsü Genel
Müdürlüğü, **Türkiye’de Kadın**, Ankara, Mart 2019,
<https://kadininstatusu.aile.gov.tr/turkiye-de-kadin>, (25.03.2019).

T.C. Maliye Bakanlığı Bütçe ve Kontrol Genel Müdürlüğü, “2012- 2014 Dönemi
Bütçe Hazırlama Rehberi”, **ABS Sınıflandırma Listeleri**,
<https://www.bumko.gov.tr/TR,138/analitik-butce-siniflandirmasi.html>, (02.12.2015).

T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, Avrupa Birliği ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, Uluslararası Kuruluşlar, OECD, <https://abdigm.meb.gov.tr/www/oecd/icerik/478>, (10.10.2016).

T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, Mesleki ve Teknik Eğitim Çalıştayı, **Mesleki ve Teknik Eğitimin Mevcut Durumu**, Ankara, 2012, <https://file:///C:/Users/user/Desktop/calistay2012%20MEB%20MESSLEKI%20EGI TIM.pdf>, (01.05.2019).

T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, Strateji Geliştirme Başkanlığı, **Milli Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 2017’/18**, Ankara, 2018, <https://sgb.meb.gov.tr>, (05.01.2019).

T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, **12 Yıl Zorunlu Eğitim Sorular - Cevaplar**, Ankara, 2012, https://www.meb.gov.tr/duyurular2012/12Yil_Soru_Cevaplar.pdf, (20.03.2019).

T.C. Yükseköğretim Kurulu, **Türkiye’ nin Yükseköğretim Stratejisi**, Yükseköğretim Kurumu Yayınları No: 2007- 1, Ankara, Şubat 2007, https://planipolis.iiep.unesco.org/upload/Turkey/Turkey_HED_Strategy_2007.pdf, (14.12.2016)

U.S. Department of Education, 2008, <https://www.ed.gov>, (20.05.2017).

Yıldız Zühra, “Eğitim Sürecinde Ortaya Çıkan Kayıpların Gerçek Maliyetlerin Hesaplanmasındaki Önemi”, https://dhgm.meb.gov.tr/yayimlar/dergiler/milli_Egitim_Dergisi/147/yildiz.htm, (30.08.2016).

Woodhall Mary, “Eğitimde Maliyet Analizi”, (Çev. Şakir Çınkır), **Economic of Research and Studies**, The World Bank, Washington, DC, USA, 1987, <https://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/40/127/890.pdf>, (02.08.2016), ss. 348- 350.